

OBSERVATIONES MISCELLANÆ

IN
LIBRUM JOB.

*Quibus Versionum & Interpretum passim
Epicrisis instituitur; & obscurioribus hujus
Libri locis lux nonnulla adfunditur.*

Præmissa est

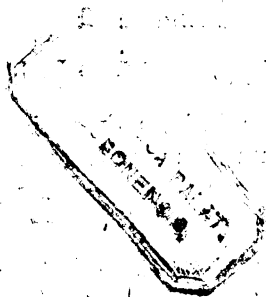
CRITICA DISQUISITIO,
Ubi operis totius indoles & Scriptoris consilium
expenditur. Cum Examine Oraculi celebratissimi

DE GOËLE.

Ἰωβ ὁ μέγας ὄντως ἐκεῖνος ἢ γενναῖος
τῆς ἀληθείας ἀγωνιστής. ap. Suid.

AMSTELÆDAMI,
Apud JOANNEM SCHREUDER, &
PETRUM MORTIER, Juniolem.
MDCCLVIII.

VIRO CLARISSIMO
JACOBO VERNETO,

SS. Theologiæ apud Genevenses Pro-
fessori, plurimam in Christo
Salutem.

*U*T harum in Jobum observationum
munere TE compellarem, Eruditissime
Vernete, suavitum constans, quæ mihi pri-
dem tecum intercedit amicitia, tum sta-
diorum utriusque similitudo, tum denique
accuratissimum, quo polles, judicium, in-
genuo candore simul, & eximia urban-
tate, mire temperatum. Næc enim adeo
mihi sum Suffenus, ut non probe sentiam,
multa in iis quæ commentor reprehendi,
multa in melius mutari posse. Neque
tamen existimo nihil in publicam lucem
proferendum, quamvis alias vulgo utile,
quod nævis aliquibus laboret, aut omni
ex parte beatum & absolutissimum non
sit. Sed ea est fere hominum litterato-
rum infelicitas, ut quos potissimum in
consilium adhibere vellent, iis privatim
sua Scripta communicandi, scilicet ma-
gna regionum intercapedine disjunctis, fa-
cultas desit.

Nostris igitur lucubratiunculis faveas,
quæso, doctissime VERNETE, sed sic ut au-
ctori

*Et*ori simul salubribus monitis consulas. Illæ nempe severam tui ingenii limam adeo non reformidant, ut contra invitent ultro, & suo quodam jure flagitent. Id vero me eo magis a te impetraturum confido, quod in ejusmodi versantur, quæ studiis tuis maxime congruere, tibi que admodum cordi esse, satis scio. Hic habes de libro, qui inter Veteris Instrumenti cæteros, ut majestate eminet, ita obscuritate sua insignis semper est habitus, de scopo nimirum ejus & indole, conjecturas, a vero forsitan parum abludentes. Habes in loca satis perplexa tum interpretationes novas, tum divinationes etiam criticas; habes, quæ sacram Scripturam assidue volventi præcipua occurrunt, de optima eam interpretandi ratione. Ejus ibidem nativus decor, quæ humana quævis scripta longe antecellit, & divina, legentium animos sui amore inflammare apta pulchritudo, commendatur. Præterea videbis, me variarum Versionum identidem crisin instituisse, ubi volupe fuit, vestram Genevensem, aut ut melius loquar, nostram vernaculam, quando quidem omnium, qui idiomate Gallico utimur Protestantes, communis est, ab iniqua & præcipiti Criticorum censura, pluribus in locis, vindicare. Atque utinam nova illa,

quam

quam Venerandus Pastorum & Profes-
sorum Genevensium cœtus adornavit, tam-
diu promissa, tot votis expetita, tandem
aliquando in lucem prodeat! Quæ nullus
dubito quin omnibus, quæ in veteri recte
se habent, servatis, errores qui obrepse-
runt abstergeat, & maculas eluat.

Haud illibenter, uti spero, id a te tuis
quæ similibus ignoscetur, si Commenta-
torum subinde Sphæram egressus, mihi
temperare nequiverim, quin tricis criti-
cis & grammaticis, invitante materia,
(Philosophemata nonnulla) intertexerem,
quibus momentosissimas Religionis Verita-
tes illustrare, aut vindicare aggredior,
prophanorumque in eam intoleranda auda-
cia consurgentium ictus retundere.

Melius me certe nunquam otium, quo
tandem frui divina indulsit benignitas,
impendere posse duxi, quam si sacrarum lit-
terarum studium, misere nostris tempori-
bus collapsum & spretum, saltem languen-
sibus & sopitum, excitarem, ac pro vi-
ribus promoverem; meditatus primum mi-
hi, deinde aliis forte nonnihil profutura.
Quæ autem ego in solitudine & umbra
mecum agito, eadem tu, mi VERNETE, præ-
claris siquidem ingenii dotibus instructus,
in luce & celebritate hominum fortius exse-
queris; tibi nuper demandati muneris of-
ficia

*ficia gnaviter capessens, & ex amœnio-
 rum litterarum hortis, ad SS. Theologiae
 penetrabilia, cum Bonorum omnium plausu,
 transductus. Quod ut tibi, & Genevæ
 tue, summorum quondam Theologorum, ut
 artes cæteras, quibus etiamnum viget, præ-
 teream, laude florenti, feliciter procedat,
 ac ejus per te damna ingentia reparentur,
 tuque firmiori in posterum usus valetudi-
 ne, quod jam dudum præstitisti; exemplo,
 doctrina, Scriptis egregiis, rem Christia-
 nam per longos annos tueri atque augere
 pergas, Deum Opt. Maximum toto animo
 precor. Vale.*

**** D. sexto Calendas Decembres, anni
 post Christum natum MDCCLVII.*

AD

AD LECTOREM.

DUdum a prudentibus fuit animadversum, quod facer contextus ad intelligendum sit difficilis, obscuritatis hujus inter cæteras haud minimam causam existere, Interpretum & Commentatorum turbam, quæ immensa prope est, cujusque mole incondita is obruitur potius, quam illustratur. Sic ut ingenue fatendum sit, obortam ei pluribus in locis caliginem, quæ sensum impervium reddit, infelici & præpostero explanare conantium studio magna ex parte deberi. Infinita propemodum in S. Scripturam volumina edita sunt, neque ullum ab usque ejus origine sæculum suis caruit Interpretibus; quos tantum abest ut propositi finem adsecutos dicas, ut multiplici contra sensum, quotquot menti humanæ incidere possunt, varietate & discordia, perplexum Lectoris animum distrahant, & inexplicabili involvant

VIII AD LECTOREM.

labyrintho; unde fit, ut claris per se locis nebula obducatur, minus vero perspicua densiores, quam prius, obsideant tenebræ. Quid faciendum igitur? Num idéo S. Scripturas elucidandi laborem, velut inanem, aut nocivum potius, in totum abjiciemus? omnem novas interpretationes suscipiendi & eruendi spem deponemus? Plane contra censeo. Nunquam huic malo, quod ex nimietate ortum, tutius occurreret, quam si acriter sacrarum litterarum lectioni invigilantes, delectu adhibito, eorum lucubrationes, qui in scripturam commentari variis temporibus aggressi sunt, severa crisi excutiamus, ut a maleferiatis ingeniis sapius eheu! depravatam & distortam in pristinam dignitatem restituamus; simul in optimos quosque Interpretes, qui nobis huic intelligendæ facem accenderunt, vigilem intendentes oculum; ut si quid infirmitate humana, aut præ-

ju-

AD LECTOREM. IX

judicio, aut incogitantia cespitaverint, seu circa intricatiorum enodationem aliquid, quoniam nemo unus omnia videt, intactum reliquerint, nostra, si pote, suppleatur industria.

Atque hæc demum cogitatio, in Scripturarum Lectione per multos jam annos versanti animum impulit, ut quæ nunc prodeunt in Jobum observatiunculas chartis illinerem. Quas privato usui primum destinatas, teum B. L. communicare, tibi forte etiam nonnihil profuturas, ardens suasit S. Litterarum studium, atque impensus erga veram Religionem amor. Neutiquam mihi consilium fuit librum inter cæteros *Ἰωπηύς*, ut sublimitate, sic & obscuritate insignem, perpetuo commentario illustrare. Talium enim, quorum sub pondere oppressus jacet, jam habemus plus satis. Præterea tenuiores nobis, quam pro tam ingenti cœpto, opes suppetunt, neque id nostrarum

*

§

VI

x AD LECTOREM

virium est. In insignioribus locis studuimus tantum, inter tot discrepantes sententias illam, quæ maxime vera videretur, aut majori probabilitatis colore ad verum accederet, quanto valuimus iudicio secernere; bene animadversa confirmare, & exponere luculentius; aut si quid per tenebriosa novæ lucis adfulsit, vel cum doctorum Interpretum solertiam subterfugisset, nobis se sponte ac satis feliciter obtulisse visum est, id in medium promere; arbitrio totius rei peritioribus relicto.

Observationes miscellaneas damus, tanquam fercula per saturam apposita. Criticis ac Philologicis admiscuimus modo nonnulla Theologica; modo quædam ex altiori & ea, quæ prima dicitur, Philosophia petita; tum multa quoque ad mores informandos & fovendam pietatem spectantia; multa denique, quæ ad ingenium libri & scopum intelligendum pro-

AD LECTOREM

propius pertinent, ut & quaecunque ad orationis usus, & totius operis decorem eximium ac nativam pulchritudinem commendandum apprime faciunt. Rati scilicet, maximam scriptorum illecebram, varietatem esse, nosque hac potissimum via, lectoris rædium, quod ex continua rerum ejusdem argumenti tractatione creatur, abstersuros, & cuivis palato & gustui facturos satis.

Profecto, parum illos idonei Scripturarum interpretis munus implere censeo, qui tricis grammaticis obhzrentes, nihil aliud crepant, quam dialectorum vim, origines vocum, veterum codicum discrepantias, lectionum aut versionum varietates: qui de locorum situ, de moribus & ritibus antiquis, de fruticis, aut lapidis, animalive nomenclatura, sine fine, disputant, (quæ cæteroquin magnam utilitatem habere, & ad Scripturæ intelligentiam apprime conferre, non dif-

XII AD LECTOREM.

diffiteor) dum ipsam interim Scripturæ medullam, res, sensus, veritates, quas complectitur, eximias, ne extremo quidem digito attingunt; nucleo videlicet omisso, corticem sectati. Ex quorum operosa tractatione nihil hauseris, unde ad pietatem instructior, in fide confirmatior, recedas. Quod equidem nolim sic intelligi, quasi eorum institutum probem, qui veri sensus textui subjacentis indagacione neglecta, vocis alicujus aut commatis occasionem captant, & qua data porta ruentes, in locorum communium campos secure exspantur; qui ex Scholis Theologicis aut Ethicis tritissima quæque exscribunt, quæ opportune, importune, summo cum legentium fastidio, inculcent. Ab ejusmodi mea longe discrepat & mens & ratio. Verum id dico, dum S. Scripturas sedulo versamus, aliis explanaturi, earum divina vi & incomparabili pulchritudine
nos

AD LECTOREM. XIII

nos sic affici decet, ut in commentatione nostra, tanquam in speculo, quædam ejus imago elucescat, quæ ad imos usque legentium sensus peringat. Nec in sermonis caractere, rerum & sententiarum pondere notando, iisque omnibus, quæ pios affectus movere apta nata sunt, aut signa manifesta divinæ originis produnt, recensendis, cessare unquam debet boni interpretis opera.

Videbis Interpretes a me identidem reprehendi, eorum errores, seu in vertendo sacro Textu, seu in enarrando, plurimos notari. Id feci haut lubens, conscius loquor, sed quoniam ipsa res ferebat, & instituti ratio. Docti illi & ingeniosi licet, homines nempe fuerunt, ac, uti optime scis, L. B. falli humanum est. Hujus sicut nihil a me, sic nihil a quoquam mortali, alienum puto. Neque nominis splendorem vel auctorum famam Veritati & Rationi quicquam præjudicare

XIV AD LECTOREM.

care æquum existimo. Serio plerâque, quæ displicebant, refellere sum aggressus, aliquoties tamen, pro re nata, ridendo verum dicere, aut insinuare potius, & tacite suadere, malui. Sunt enim quædam opiniones, tam absurda, tam aliena, tam a communi sensu abhorrentes, ut operam ludere videatur, qui eas seria oratione excipiat, cum risu potius sint explodenda, & fortius ac melius joco, quam ulla gravi ratione revincantur.

Forſitan miraberis, L. B. Alb. Schultensium a me sæpius ad partes vocatum. Causa tamen est in promptu. Ejus in Jobum Commentarius, post tot alios novissimus exſtat, ſimulque ſuo merito celebratiſſimus; adeo ut antecedentibus cæteris palmam præripuiſſe perhibeatur, & omnium, qui noſtras hæcce litteras colunt, ad ſe oculos trahat. Hujus igitur potiſſimum nævos & defectus, ſi qui erant, notari ſedulo è re fuit ſacra tractantium

tiam volumina, tyronum præsertim; ne scilicet vitia magnarum virtutum comitatu velut circumsepta, animis facilius obrepant, vel admirationis illicio fallant; & ne, quod adolescentibus admodum proclive est, *decipiat exemplar vitij imitabile*. Vir fuit Cl. Schultens, pius & probus, multijugæ lectionis, eruditionis insignis & variæ, perspicacis ingenii, linguarum quæ apud doctos in pretio sunt, Arabicæ inter cæteras, callentissimus; brevi, cunctis prope dotibus instructus, quæ idoneum præstant Scripturæ Interpretem. At idem in eloquentiæ genus turgidum & inflatum, seu ab ipsa natura, seu assidua orientalium Scriptorum commercio, propensior fuit. Unde factum, ut ab illo vitio Jobæ versio colorem traheret, ac simplex & nativa illa S. Scriptoris sensum venustas, tanquam minio quodam & ceromate infusceretur. Deinde, dum a vulgo receptis
pla-

XVI AD LECTOREM

placitis discedere metuit, & alieno potius iudicio indulget quam suo, in absonas eum subinde, & contortas expositiones ipsa vi Systematis abripi, quamvis reluctantem, necesse est. Præterea cum Arabismi cultor foret fervidissimus, ac pro rato duceret, Hebræa edisci ac intelligi non posse absque Dialecti hujus sororiæ ope, Systema quoddam confinxit originationum, cui dum nimio opere litat, & ubique fere verbis Hebræicis significationes complexas, & mire perplexas, atque energias intensissimas, ex Arabiæ latifundiis scilicet repetitas adfuit, a genuino & obvio S. Scriptoris sensu declinat nonnunquam, abstracta captans, & inanes Meteorologias. Equidem quanta subsidia tulerit S. Litteris linguæ Arabicæ studium, ubi a Christianis Interpretibus excoli coepa est, quam lucem plurimis sacri codicis textibus affuderit, nemo, nisi in hisce rebus plane hospes, ignorat.

Te-

Testes sint Scaliger, Bochartus, Capellus, Hottingerus, Pocockius, immortalia nomina! Sed sapientis effati *μὴδὲν ἄγαν, ne quid nimis*, semper meminimus. (a) Neque hic usus, licet insignis, ultra modum trahi debet; quasi in hoc uno Criticæ sacræ prora & puppis vertatur; aut is, qui manu nocturna & diurna Hebræum textum versaverit, quoniam Arabum scriptorum lectione destituitur, nihil, aut parum admodum in Bibliis cernere possit. Multo minus Mosis & Prophetarum stilus, ex posteriorum Arabum, aut, qui post Hegiram vixerunt, Sarracenorum, Scriptis æstimari debet, & ad eorum formam & indolem, tanquam amissim, exigi. Ea sunt hominis, dilecto studio

ni-
 (a) *Quod hic occasione data consignare debui, ne qui Arabica linguæ studiosi sunt, præ studio, sicut plerisque moris est, sese ita quasi auctorare & addicere pergant tuendis eorum partibus, quorum doctrinam consectantur, ut nihil eos peccasse, Jovem lapidem jurare parati sint. Verba hic Salmasti τὴ πρῶτ. præf. ad Elichman. Tab. Cebet. facio mea.*

**

XVIII AD LECTOREM.

nimum faventis, & amore rei per se
laudabilis in transversum acti. Interim
libens agnosco & prædico Schulten-
sum egregia de suo, id est, ex Ara-
bismi penu prompsisse; multa ejus
commentatione Jobi loca illustrata, &
feliciter, quam alibi usquam, in versione
reddita; me ex utraque profecisse mul-
tum, ulro profiteor, maximumque ex
earum lectione fructum aliis spondeo.
Si hic illicve nonnulla culpa verim, aut
quos animadvertere mihi visus sum,
errores perstrinxerim, quotulam illi
partem faciunt universi operis, in quo
tot interpretamenta reperire est, quæ
veritate sua, & mira felicitate, com-
mendantur, quorum plura etiam di-
ferre in observationibus meis cum lau-
de retuli? Hæc ideo dico, ne quis me
Viri doctissimi famæ obstrepere vo-
luisse suspicetur, aut egregiis detrahe-
re laboribus; cum id hominem Chri-
stianum maxime dedecet, & omnes
odii aut livoris causas procul habeam.

Vi-

AD LECTOREM. XIX

Videlicet amicus Socrates, amicus Plato, amicus quoque, propter præclaras dotes, Schultensius, quanquam vix mihi de facie notus fuerit; sed magis amica Veritas.

Erunt quoque, fat scio, qui in conjectando, circa rectam textus Hebraei constitutionem, me audacia intoleranda arguent. Nimirum hodie dum habemus Theologos, qui puncta omnia & apices, quos suis Codicibus Massoretarum vitilitatrix allevit diligentia, tanta veneratione prosequuntur, ut ipsi religio sit, vel latum unguem inde discedere; aut si quis, iis neglectis, paulo aliter eadem verba legere tenter, levis mutationis dispendio sensum fuculentiorum evens, actum prorsus esse de Textu, ac totius S. Scripturae auctoritatem periclitari, clamitent. Iidem stupendo divinæ providentiæ miraculo perreperunt, sic cautum fuisse S. Codicis integritati, ut per varios casus decurrentium sæculorum, tot ro-

** z

pe.

xx AD LECTOREM.

petitas exemplarium unius ex alio descriptiones, tot errandi amanuensibus causas oblatas, ne una quidem litterula e textu excidere, aut minima ejus particula luxari, & loco suo dimoveri quiverit. (a) Quos tamen satis refellit Græcorum Novi Test. Codicum discrepantia, & immensa illa variarum lectionum seges, quam tanto studio collegerunt Viri docti. Unde sacri Textus integritas & auctoritas potentius asseritur, nedum ut labem aliquam accipiat; uti pridem a summo Viro R. Bentlejo ostensum est (b). Quod ad punctorum Hebraicorum antiquitatem attinet, vix in universo Eruditorum choro unum reperies, qui nunc serio tueatur; adeo potenter eam Lud. Capellus, in *arcano suo punctationis, & Vindiciis contra Buxtorfium*, pro-

(a) Vid. Isaac. Vossium *de LXX, interpret. Præfat. ad Lector.*

(b) *Remarks upon The Discourse on Freethinking, §. XXXII.*

profigavit & aculeatas illas, uti vocat, *quisquilias*, difflavit. Quo opere perlecto, miror, alicujus judicii dari hominem, qui punctationis negotium Ezræ, aut ipsi etiam Mosis, tribuere auserit: cum præsertim tot invictis argumentis in cumulum accedat, ex recentiori Cl. Fourmontii apud Academiam Parisiensem observatione, ipsa Judæorum monumenta reperti illius ad sæculum a Christi natiuitate sextum diserte originem referre,

Qui vero ea superstitione attinentur, ut omnem conjectandi libertatem a S. Textus tractatione procul arceant, & in ea re accuratæ Critices operam sacrilegii postulent, pro me respondentem audiant Virum eruditione juxta & pietate insignem, *Franciscum Hare* Cicestrensem nuper in Anglia Episcopum. Is Lectorem Philebræum, Præfatione Libri Psalmorum, quos ad Metricas legem exactos edidit, sic alloquitur: „ Quod Poëtas Hebrai-

**

3

„ cæ

XXI AD LECTOREM.

» eae ratio haectenus incognita fuerit,
» & oculatissimorum hominum indu-
» striam fugerit, qui in illa explo-
» randa incassum laborarunt, quam-
» vis operam maxime strenuam ad-
» hibuerint, & acutissime animum
» in omnes partes verterint, his de-
» mum causis deputandam existima-
» vi, quod in his omnibus aliter se
» res habeat, quam vulgo creditum
» est, quod recta Hebraica legendi
» ratio hodie ignoretur; quod prin-
» cipa Masoretica veram legendi ra-
» tionem corruerint; quod denique
» sacer Codex sua quoque fata pas-
» sus sit, pariter ac alii omnes, cu-
» juscunque generis, codices, &
» ab injuria temporum exscripto-
» rumque incuria atque infelicia mul-
» tum labis acceperit; omnique fere
» generis menda, ad aliorum veter-
» rum scriptorum modum, illum
» etiam commacularint. De quibus
» omnibus recte, an secus, senserim,
» pe-

AD LECTOREM. XXXIII

„ penes Lectorem sit iudicium, cum
 „ Dissertationem proxime sequentem
 „ legerit, ad quam illqm̄ remittq̄.
 „ Hic tantum dicere liceat, in hac
 „ me semper fuisse sententia, nun-
 „ quam cum sacris litteris bene actum
 „ fore, neque illarum Interpretes
 „ in iis recensendis atque enarrandis
 „ eadem cum laude versaturos, quam
 „ in alijs veterum scriptis edendis at-
 „ que illustrandis obtinuerunt, do-
 „ nec iisdem critices subsidijs, eadem
 „ iudicii *angustia*, præiudicijs omnibus
 „ sepositis, libere utantur, fruantur.
 „ Quæ enim idonea ratio reddi possit,
 „ cur magni illi in omni litterarum ge-
 „ nere & præstantes Viri, qui in Echni-
 „ corum scriptis recensendis tam præ-
 „ clare operam posuerunt, totque in
 „ iis loca pristino nitore atque integri-
 „ tati curis suis feliciter restituerunt, in
 „ sacris tamen excolendis nihil simile,
 „ nihil egregij fecerint, nec eandem ul-
 „ la ex parte gloriam adepti sint; nisi
 „ ** 4 „ quod

XXXV. AD LECTOREM.

„ quod in illis liberi, libere agerent,
„ & quicquid rationes Criticæ suade-
„ bant, id pronis animis ipsi excipe-
„ rent, nullo partium studio, affectu
„ nullo præpediti, & quod ipsis vi-
„ debatur, lectori palam exponerent
„ & aperte? In his contra omnem
„ iudicii libertatem exuisse videntur,
„ quasi non amplius sui juris essent,
„ sed partium, quibus addicti erant,
„ mancipia. Unde factum, ut acu-
„ men, ingenium, iudicium, eru-
„ ditio, artesque illæ Criticæ, quæ
„ aliis scriptis tantum lucis, elegan-
„ tiæ, ornatus attulerunt, nævis de-
„ tegendis, maculis eluendis, pravis
„ lectionibus eliminandis, luxatis in
„ ordinem cogendis, superfluis re-
„ secandis, lacunisque & hiatibus
„ supplendis, (quæ omnia illis in
„ scriptis sæpissime egregie, & pæne
„ supra fidem præstiterunt) ad sacras
„ litteras conversis studiis, quasi pri-
„ stini muneris oblitæ, novis prorsus
„ mo-

AD LECTOREM. XXV.

„ modis, quid possint, experirentur.
 „ De tollendis enim ejusmodi men-
 „ dis ne cogitarunt quidem plerique
 „ Interpretes, sed toti fuerunt in iis
 „ occultandis, tuendis, consecrandis,
 „ nec in id laborarunt, ut pravam
 „ lectionem meliorem, vel levi emen-
 „ datione, facerent, sed ut ex rece-
 „ pta lectione, quæcunque demum
 „ fuerit, sensum qualem qualem eli-
 „ cerent, daturisque & coactis inter-
 „ pretationibus, invita Critica, invi-
 „ ta Grammatica, quasi vi quadam
 „ extorquerent. Mihi igitur, in hoc
 „ opere elaborando, alteram illam
 „ viam insistendum duxi, libereque
 „ omnibus Critices subsidiis uti de-
 „ crevi, ac si in alio quovis scripto
 „ versarer, præconceptis cujuscun-
 „ que generis opinionibus procul a
 „ motis, iis præsertim, quas de divi-
 „ na vel *divinis* punctorum origi-
 „ ne, & de absoluta sacri codicis per
 „ omnia integritate, Majores nostri
 „ de

XXVI AD LECTOREM.

de Judæis magistris avide nimis ar-
riperunt: cum ipsa luce clarius
sit, si similes his opiniones de aliis
Veterum scriptis apud eruditos in-
valuisse, non eo quo nunc sunt
loco, humaniores litteras futuras;
hodieque etiam scripta illa, quæ
nunc tam emendata, pura, nitida,
integra leguntur, iisdem fere men-
dis obsita essent, atque obfuscata,
ac editiones illæ, quæ primæ post
renatas litteras prodierunt, quarum
nullæ jam ferendæ sunt, nec quis
quam paulo eruditior legere susti-
neat.

Hucusque reverendus Episcopus,
quibus addas licet, quæ in Prolego-
menis Psalmorum idem fusius et de
re disputat. Hanc vero sententiam inire,
tanto duce & auspice, haud cuncta-
tus, conjecturas pauculas, circa He-
bræi Codicis, aut potius editionis Ma-
forethicæ emendationem, in medium
protulit, sed dubitanter, mihi met dif-
fusus,

ADLECTOREM XXVII

filius, itaque modesta, que conjecturas
 debeat. Minime enim, quod tan-
 tum conjecturae sunt, statim recien-
 dae sunt de consuetudine; sed tunc de-
 muni, si necessitas obicit, aut similitu-
 do veri; de quo Magistrorum Artis
 iudicium esto, ut eorum scilicet ar-
 bitrio stent mens, aut cadant. At quo
 uicineri contingere nobis. Membra-
 nae illae Massonibus Codicibus vetu-
 stiores, quas bene pulcras creuisse se
 ait, doctus, *Haythorn*, Oratori or-
 dinis Presbyter, quibusque impigre
 usus est, ad concinnandam eam Biblio-
 thecam, quam nuper cum publico com-
 municavit, editionem, aut ex pleris
 ab antiquis, Parisi notis, codicibus, li-
 bris, quos in Oxoniensi Bibliotheca
 calatentes, eodem fere tempore, crevis-
 se se testatur doctus ille (a). Anglos,
 eius nunc non succurrit nomen, qui
 varias, & innotuitas quidem non-
 (a) Consule *Diarium Anglicum*, cuius titulus
 est *Monthly review*.

XXVIII AD LECTOREM.

nullas lectiones exhibent, & a Tiberiadenſis ſcholæ recenſione haud paucis in locis diſcrepant. Dicit vix poteſt, quot tunc nebulae diſpellerentur, quantave improvifa hæc lux Criticæ ſacræ ſuppeditas ferret.

Quam longo Auctores ſacri intervallo diſtant a profanis ſcriptoribus, dicere nihil attinet apud eos, qui priorum *Divinitas* agnoſcunt, & divinitatis characteres, quibus undique refulget ſacra Scriptura, animi oculis intuentur. Sed perhibere auſim, parvo fructu, & poſſima regula ejus ſtudium & lectionem inſtitui, ſi obliſcaris, hominum ministerio Deum ibi uſum, ut ad homines loquatur. Coeleſtia Oracula terreſtrium organorum ope transmitti, adeoque hominum captui, ingenio, linguæ attemperari. Quod ſi Apoſtoli & Prophetae vulgarem & plebejum ſermonem, in divinis mandatis referendis, uſurparunt, ſi conſuetudinem & morem hominum
in

AD LECTOREM. XXIX

in scribendo secuti sunt, quod plus semel D. Paulus monuit, & si non monuisset, res tamen ipsa satis testaretur; quæ causa, obsecro, dici potest, cur ad alias leges SS. Scripturarum interpretationem exigamus, quam eas, ex quibus sanxit recta Ratio & unanimis hominum sensus, auctorum scripta qualiacunque sint, expendi & dijudicari debere? Minime dico, res ipsas, nam divina ab humanis toto, ut ajunt, coelo discrepant; sed mentem, sententiam, consilium scriptoris; sed verborum vim, comparisonum scopum, tropicarum locutionum intentum, ratiocinationum ductum, seriem, & nexum. Si ab hac norma delires, nec his legibus regi te patiaris, tunc per devia, nullo tramite & duce, æternum errabis, & fanaticorum more, quælibet obvia phantasmata amplexus, brevi naufragium patieris bonæ mentis. Cuilibet scripto unicus hæret sensus, is nempe, qui ab auctore in-

ten-

xxx AD LECTOREM.

tenditur. Arte quidem potest oratio aliqua in plures flecti sententias, si ambiguitate verborum abusus, hunc illumve sensum, dedita opera, adfringere satagas uni aut alteri pericopæ. Accordati Scriptoris librum integrum si evolvas sedulo, cumque ex æquo dijudices, verus & genuinus statim elucebit sensus, qui indivulsus verborum comes, Scriptoris mentem prodix, neque ultra de ea ambigere finit! siquidem quæ diversis ex æquo sensibus se accommodant, ea revera nullum habere dicenda sunt. Quid fiet igitur solenni illo quorundam axiomatico: *Scripturam multiplicibus esse sensibus prægnantem, & ejusque verba significare quicquid significare possunt*; quicquid nempe fortissim sumpta, & ab orationis ferie divulsa, phantasiæ luxurianti suggerere valebunt. Actum, profecto, erit de Scriptura sacra, actum de doctrina salutis, si ejusmodi regula invalefeat apud Theologos, neque ejus as-

fer-

AD LECTOREM. XXXI

fertores in Morboniam ablegentur. Pollet sane Scriptura prænantissimis sensibus; quippe quæ res ingentes, Veritates præstantissimas, nobis ob oculos ponit, & mysteria tractat ad Dei tum naturam, tum universam administrationem pertinentia, quæ ejusmodi sunt, ut quantumvis mentis aciem contendere annitiamur, ejus captum sua magnitudine superent; Ea nos docet, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, neque ipsa imaginandi vis unquam complexa est. Cordis humani penetralia referit, ingenitæ malitiæ abyssum recludit; vitiorum ac virtutum indolem, morum regulas, omnia vitæ officia, ubertim explicat. Illud facit sermone gravi & simplici, pondere & energia verborum, quæ argumento cum sine aptissima, ad rem rectâ ducunt, & singula non *multiplices* res & *diversas*, sed *multum*, id est ingens aliquid & momentosissimum, exprimunt.

At

XXXII AD LECTOREM.

Allegorias (a) quod spectat, ea nequiquam efficiunt duplicem sensum; sed ad rem aliquam comparatione alterius illustrandam adhibentur. Adeoque quoties N. T. Scriptores nonnulla ex Veteri desumpta allegorice sunt interpretati, non sic accipiendum, quasi novos in oraculis sensus retegerent, hucusque inauditos, & alatum vaticinium multiplices simul res complecteretur; Minime id quidem. Celebria tantum S. Vatum effata, & notas historias intento argumento per similitudinem quandam accommodarunt, quo magis discentium mens dictis adverteret, iisque percelleretur vividius.

In vaticiniis, quæ typica vocantur, alia est ratio. At, inquires, tua hic te deficit regula, cum duplex ibi eventus, adeoque duplex Oraculi sensus
ad-

(a) De allegoricarum interpretationum regulis & abusu; quibusque eæ limitibus coerceri debeant, vide egregia docentem Perizon. *Orig. Babylon.* Cap. 9.

admittatur, & unus quidem alio præstantior. Ajo contra, quando una res per, aut trans aliam conspicienda præbetur, nullam hinc proprie sensus duplicitatem oriri, ex cujus ambiguitate mens dubia pendeat. Sed si propius attendas, quædam habet vaticinium typicum, quæ propiori rei, id est typo, examussim quadrant, & in eo complementum suum sortiuntur, quædam alia vero, quæ, nativa vocum vi, non nisi in antitypum competunt. Duplex quidem persona depingitur, & velut in unam permiscetur duæ, sed ea lege, ut quid cuique proprium sit discerni queat, & de una aliquid dicatur, quod minime pertinet ad alteram, id quod demum in eventu ex ipsa collatione patet. Luculento sit exemplo, decantatissimum illud Jobi circa Goëlem vaticiniam, quod typicis esse annumerandum, nostra ni fallor evicit Diatriba.

Sed ad Jobum tandem redeamus,

aut

XXXIV AD LECTOREM.

aut librum potius, qui ejus nomine inscribitur. Hujus conscribendi tempus ignoratur, Auctor est incertus, nexus cum reliquis Veteris instrumenti libris, & universa sacrae historiae serie, nullus apparet. Et tamen dignitas rerum, stili majestas, spirat divinum quid, ut hic facile Dei manum agnoscas, nec temere ab ingenio humano tale opus profectum judices. Sunt sua equidem S. Scripturis sigilla indubitata, miracula nimirum & prophetiae, ex quibus ambobus divina earum vindicatur auctoritas, & fidem iis derogantium pertinacia revincitur. Sed haudquaquam praetermittendum reor, aut parvi faciendum argumentum illud, quod ex Scripturis in se spectatis, & intimo legentium sensu, petitur. Frustra causeris, cum ex inclito praedicio, & praconcepta de his libris, tanquam coelitus datis, opinione natum. Crede mihi, L. B. lege placido & attento animo, sepone alia credendi ar-

AD LECTOREM. xxxv

argumenta, hoc unum quantum valeat, ipsemet experieris. Volve, versa, excute inter alios Jobum. Qualem hinc numinis speciem effictam vides! quam reverendam majestatem! quam inexhaustam perfectionum vim! Imperium quam tremendum, cui omnes universim Creaturæ parent; cui mali genii, haud secus ac boni, famulantur; quod coelum, terras, maria, inferos, solo nutu concutit! Ibi hominis ex pulvere conflati, imbecillitas, sed simul, supra reliquorum animantium sortem positi, nativa dignitas, quam expressis coloribus pingitur! Vide quam præclara ibi doceamur, de Naturæ mirandis, de Conditoris providentia, præsertim circa humanum genus, & diversa ipsius erga malos & bonos agendi methodo! de variis hominum officiis, de sincera Religione, de puritate simul & simplicitate divini cultus! Hæcine dices ab humano cerebro, his præsertim tempo-

*** 3

ii

XXXVI AD LECTOREM.

ribus excogitata? aut apud rudes rerum omnium mortales, inter nascentis Philosophiæ cunas, hunc foetum editum? Antiquissima excute gentium monumenta apud Assyrios, Phœnices, Persas, Aegyptios; Græciam postmodum perlustrâ, ferius litteris exultam, & suis Sophis superbientem; unde quæso fit, ut cum omnia Scripta conquiveris; nihil tamen reperias ad puræ Religionis ideam quod spectat, quod cum nostro Jobo ulla ex parte conferri mereatur? Si regesseris, Rationis lumini, quæ hoc libro docentur; utique deberi, cum ei sint plane consentanea; quæro iterum, quâ fiat, ut dum idolorum cultu totus compleretur orbis; dum fabulis innumeris, Cosmogoniis & Theogoniis *ἀπειραστοίς*; quales Sancho- niatonis, Orphei, Zoroastris adhuc fragmenta exhibent, Oriens illususcæcutiret, dum, quæ de Natura Numinis, de moribus & hominis officio Di-
sci-

AD LECTOREM. XXXVII

sciplina tractat, apud Ethnicos ne nara quidem esset; quâ inquam factum, ut in Ausitide, Jobum & Amicos tanta lux subito circumfulserit? aut in vicina Madianitide auctor Poëmatis eade Deo, ejus providentia, vera Religione, edisserat, & quidem tali spiritu, quem tot sæculis, tot laboribus mens hominum exculta probare & admirari, sed nullatenus dicendo adsequi possit? (a) Namque egregie fallaris, quando doctrina aliqua rectæ rationi probatur, & ingenitis notionibus probe congruere & consentireprehenditur, si statim subsumas, eam nos a mentis penetralibus Marte proprio eruere potuisse, neque ad id revelationis ope in-

di-

(a) Dices, argumentum totum niti libri vetustate; qui si ad usque captivitatis Babylonicae tempora detrudatur, ut nonnullis placet, tum ratiocinationis nostræ vis eliditur. Respondeo, admissa hypothese, inconcussum nihilo minus stare argumentum, non jam speciatim a Jobo, sed ab universo veteri Canone, cujus is liber unus est, ductum.

*** 3

XXXVIII AD LECTOREM.

diguisse; qui solennis est hodiernorum Deistarum paralogismus. Isti Religionis naturalis strenni assertores, scilicet, cum semel mysteria proscripserint, tanquam absurda, & Rationi repugnantia, sacris inde scripturis nullum usum relictum, arguunt; quippe quæ ibi docentur vera & bona, rationis solius lumine nos assequi potuisse. Dementes illos! qui non cernant, aliud Rationem ipsam esse, aliud hominum mentes, labe peccati vitiatas, & excæcatas: aliud, quod Ratio a Creatore indita, si id per revelationem divinam e tenebris eruatur, nobisque ante oculos ponatur, approbet, atque ultro amplecti velit: aliud, quod homines sibi relictæ, propria industria indagaturi fuerant, & reperturi. Quantum his discrimen intersit, omnium sæculorum & gentium experientia docuit. Veritates illæ, quas solas Deitæ amplexandas crepant, tanquam unice ad Religionem constituenten-

tuendam necessarias, ipsismet absque Revelationis ope vix per nebulam visæ fuissent, saltem mortales plerisque omnes æternum latuissent. Si semel igitur Ethnicos, tot artibus florentes, cum rudi & incondita Hebræorum natione contendamus; si inter Philosophorum scripta, & Veteris Canonis libros comparationem institutamur, ilico apparebit, quid valeat, quid præster, quantumque hominibus profit divina revelatio. Cedo inter antiquas Philosophorum Scholas, Religionis naturalis instauratorem, qui illam nos docuerit, qualem ex solo libro Jobi haurimus! Nimirum digitus hîc Dei est; divinum liber ipse instinctum arguit. Nec melius totam disputationem concludere possum; quam dicto Elihu: *Ut video Spiritus est in hominibus, sed inspiratio Omnipotentis dat intelligentiam.* Job XXXII.

Hæc sunt, quæ præfanda habui, Lector! Tu vero nostras Observatio-

iones, quanta potuimus cura elaboratas, benignus accipe; si quid cespitatum sit, ignosce quæso. Si quid minus caute dictum, aut alios offendere aptum imprudenti exciderit, boni consule. Paratum vides errata agnoscere & emendare, ac meliora monstrantem sequi; utpote qui supra omnia verum amem. Operæ certe impensæ non poenitebit, aliquid si ad misere collapsa nostro sæculo sacrarum litterarum studia instauranda, contulerim, si calcar id stadium decurrentibus addiderim, si meo exemplo suaserim, ut lutulentis rivis omissis, & stagnantium paludum mephiti procul relicta, ipsum fontem adeant scripturarum, omnemque industriam adhibeant, ut is limpidior fluat, unde puræ Religionis latices hauriantur, qui in vitam usque æternam scaturiant.

DIS-

DISQUISITIO
CRITICA
IN LIBRUM JOB.

*Qua operis indoles & Scriptoris consilium
expenditur.*

- I. *V*eritas historiae Jobi certissima.
II. *J*obus vetustior Mose. III. *L*ibri antiquitas non infra Mosis ævum demittenda. Cui nihil præjudicant frequentes Chaldaismi. IV. *H*ypothesis Warburtoniana longe diversa: in gratiam Judæorum ex Captivitate redutum vult conscriptum a Malachia, seu Esdra. V. *E*a variis argumentis refellitur. Imum argum. *Q*uestio circa Providentiam, Hebræis ante Captivitatem ventilata sæpe, eadem extra eorum Rempublicam quoque locum habuit. VI. *S*ecundum arg. *J*obus, gen-
A tis

2 DISQUISITIO CRITICA

tis Judaicæ sub Nehemia, typus parum idoneus. VII. Tertium arg. Consilio scriptoris, quale ipsi adfingit hypothesis, narrata in fine instauratio Jobi adversatur. VIII. Quarto, nil fere habet Allegoria Warburtoni nisi coactum & tortum. Convenientiæ umbratiles. IX. Ea, quibus adluai vult ad res Hebræorum, non aliud quam ingeniosa sunt phantasmata. X. Quinto, Non felicius in Elibui persona Malachias quæritur. XI. Liber Jobi, morata Fabula, & quidem generis dramatici. Scopus, docere quam homines cæcutiant, in investigandis Providentiæ arcanis. Ænigma hic proponitur in præsentis vita solvendum. Unde futuræ hinc omnis, saltem expressa & diserta mentio, abesse debuit, utpote a scriptoris intento aliena. Vera historia a superstructo Dramate distinguenda. XII. Quid differat Poëma nostrum a simplici Parabola. Nulla huic similior, quam quæ Lucæ XVI. legitur de Lazaro & Divite, ex historico aliquid trahens. Operis totius constitutio. XIII. Rationes quibus nostra sententia nititur. Prima, Sermones Jobo per universum librum adficti non respondent rebus de eo ab historia proditis.

tis. XIV. Secunda ratio, Orationis character ad scenam compositus, non ex vero ductus. XV. Tertia ratio, petita a descriptione calamitatum Jobearum. XVI. Quarta, ex Amicorum immanitate parum credibili. XVII. Quinta ratio, ex Dei Sermonibus, Capp. a 38vo. ad 41^{imum}. usque desumitur. XVIII. Ars hujus Poëmatiss, & divinum consilium. XIX. Historia quæ duo prima Libri capita implet, etiam tropis exornata, quod vetustissimis historiis solenne. XX. Diaboli ibi partes reales, etsi verbis captui nostro accommodatis adumbratae. XXI. Alia facta, haud dubie Historiæ vindicanda. XXII. Eidem pariter deputanda adagia, sententiæ insigniores, Oracula nonnulla, quæ ex vero prolata ore Jobi & Amicorum, fama recens ad Scriptorem pertulerat. XXIII. Inter quæ præsertim illud eminet Cap. 19. de liberationis a Deo consequenda fiducia.

§. I.

DE Jobo, an exstiterit unquam, quis fuerit, ubi locorum, aut quando vixerit; tum quo tempore liber ejus nomine inscriptus lucem adspexerit, quem-

4 DISQUISITIO CRITICA

ve auctorem agnoscat; quo denique hic scopo intento, quoque consilio talem scripturam instituerit; de his inquam omnibus, utpote, si primum excipias, obscuris atque incertis, in diversissimas Viri docti sententias abeunt; quæ apud Frid. Spanhemium in eruditissima, quam concinnavit, *Historia Jobi*, & P. Daniele

Propos
IV. p. m.
220 &
seq.

Huetium, in *Demonstratione Evangelica*, late discussa legi possunt. Quum autem de obscuritate harum quæstionum loquor, primam reliquis eximendam censeo. Quod enim dubitarint aut negaverint nonnulli talem hominem unquam fuisse, & profictitia persona habuerint, præterquam

Ezech.
XIV. 14.
Jacobi V.
10, 11.
V. Ju-
riæum
ubi in-
fra p. 9.

quod disertis S. Scripturæ testimoniis, quæ hujus historiæ veritatem obsignant, palam adversantur, eosque manifesto redarguit simplex illa, quæ duobus primis atque ultimo libri capitibus continetur, casuum Jobæorum narratio, passim, si qua alia unquam, genuinum historiæ characterem, & nativos Veritatis colores referens; præter hoc, inquam, ut sic opinarentur, eò solum adducti sunt, quod hunc librum Poëma quoddam, seu parabolicum scripturæ genus esse censuerint, infirmo sane usi argumento; cum nihil omnino vetet, imo antiquissimum id mos tulerit, a vera historia poematis & moratæ

IN LIBRUM JOB. 5

ratæ Fabulæ argumentum peti. Quod Homerus Epopoeæ parens, & Tragici apud Græcos olim Poëtæ factitarunt.

§. II.

Tempus autem, quo ipse Jobus floruit, Vide quod attinet, de eo propter documentorum penuriam perpauca dicenda habemus. Si libri stilum spectes, qui ultimam antiquitatem redolet, atque insuper cogites, nullam ibi legis a Deo datæ mentionem fieri, nullum Levitici cultus, aut rerum circa Israëlem gestarum vestigium vel levissimum deprehendi, nihil omnino quod Patriarcharum mores (a) atque ætatem non sapiat, facile tibi persuadebis (b) Scriptorem Mosei supparem, heroa vero ab eo celebratum, Mose aliquanto

Scherlockul
 and in
 tent of
 Prophe-
 cy, Dis-
 sert. II.
 p. 235.
 item
 Doct.
 Jurieu
 Hist. des
 dogmes
 & des
 cult.
 I. part.
 Chap. II.

ve-

(a) Omnia ad Jobi antiquitatem facientia argumenta optime pertractat Spanhem. *Historiæ Jobi* Cap. IX. Burnetus etiam facit antiquiorem Mose, *Archeol. Philos.* C. VI.

(b) Nihil refert, an diversum a Mose statuas, Bileamum puta, Vatem toto Oriente inlytum, quem Judæorum traditio sub Elihui nomine latuisse prodit: Seu cuiquam alii Prophetæ hunc foetum adscribas, modo non ad inferiorem Mosaica ætatem detruseris. Qui cum Spanhemio Davidis aut Salomonis sæculo adignant, dicant qui fieri unquam potuit, ut is liber nulla feriorum, quibus uti censent scriptus est, temporum, aut hominis sub Judaica republica viventis, vel levissima det indicia? Adi Huetium & Juræum locis

A 3

supra

6 DISQUISITIO CRITICA

vetustioreni fuisse. His adde, Jobum cum amicis veri Numinis cultorem, veræ Religionis notitia imbutum, memorari; quæ fati late ante datam legem extra Abramidarum genus, ipsa Scriptura teste, fuit disseminata; post promulgatam vero Legem, invalescente per gentes idololatria, ubique exstingui cœpit. Ex quibus simul collatis, summa, tum Jobi ipsius, tum libri de ejus rebus conscripti, antiquitas stabilitur.

§. III.

Nec quicquam in contrarium probari video ex frequentibus, quibus hoc opus scaterè passim perhibetur, Chaldaismis; quasi id ipsi longe recentioris ævi notam insculperet, & ad usque Judæorum in Babyloniam deportationis tempora demitteret; quo tam levi argumento ductos plures ex Eruditis miror in hanc sententiam concessisse. Dic enim, quæso, jam Abrahami ævo Chaldæi non exstiterunt? Chaldaica lingua in usu non fuit? Sic ut
ex

supra laudatis. Quorum prior, Mo'sem libri Scriptorem censet; posterior, Jobum ipsum conscripsisse vult Arabico aut Chaldæo idiomate, post per Salomonem in Hebraicam linguam conversum.

IN LIBRUM JOB. 7

ex Chaldeorum commercio aliquis Scrip-
tor Hebero prognatus nativam dialectum
nonnullo Arameæ colore infuscare ne-
quiverit? Jobus ipse, licet natione Arabs,
non vixit in Aufside, terra Chaldeis
contermina? Si vero Moses, uti pluri-
bus visum, & quidem probabiliter satis,
libri auctor statuatur, quem in Madiani-
tide apud Jethronem degens exarave-
rit, quam facile potuit fieri ut per qua-
draginta integros annos exul a suis, dum
regionem incoleret Mesopotamiæ vici-
nam., ubi Chaldaicus sermo erat verna-
culus, gentilitiam dialectum aliqua pere-
grinitatis labe adperserit; quam ipse
postmodum cum subsecutis Prophetis,
qui sacrum Canonem usque ad captivi-
tatis tempora explerunt, florentibusque
Hebræorum rebus scripserunt, penitus
excussit. Profectò ut operis vetustati ni-
hil derogant ejusmodi indicia, sic eam
contra magno opere commendant argu-
mentum ipsum, antiquissimi moris ubi-
que expressus character, & archaicus ille
compositionis tenor, quem mente citius
capias, quam verbis explices. .

§. IV.

Verumtamen si Warburtonum audia-^{Divine}
A 4 mus, ^{Legat-}

8 DISQUISITIO CRITICA

tion of
Moses
demon-
strated
Book
VI. Sect.
2. p.
485. &c.

mus, is nobis alia omnia suadebit. Quem doctissimo suo, de divina legatione Mosis, tractatu, speciosam satis, circa Jobi librum, pro eo quo pollet ingenio, hypotheseim adornasse fatendum est; non prorsus quidem novam, sed scite interpolatam, & haud spernendis additamentis locupletatam. Ac primo, quod hunc nihil aliud quam parabolam esse censeat, veræ vetustissimæque de Jobo historiæ superstructam, in eo nos facile adsentientes habebit. Sed enim contendit præterea, in gratiam Judæorum e Babylonica captivitate reducum concinnatam fuisse a Propheta quodam, eo consilio, ut cives suos, in tenuibus reviviscentis reipublicæ primordiis ad summas angustias redactos solaretur. Sub Jobi persona scilicet, adumbrari putat populum Judaicum, a vicinis sub amicitiae specie multa acerba passum, atque ægre inter multas ærumnas spiritum trahentem; quamvis jam ad obsequium divinarum legum se dudum composuisset, & instaurato divino cultu, idolis æternum valedixisset; sic ut immerito, nulliusque culpæ reus, tot mala perpeti videatur. Scopum vero Scriptoris præcipuum docet Vir eruditus in eo situm esse, ut cives suos, specialis providentiæ supernaturali regimini hucusque ad-

IN LIBRUM JOB. 9

adſuetos, ubi proſpera & adverſa iſtis tribui ſolebant, prout officii aut bene aut male geſti ratio poſtulabat, moneat in poſterum generaliori Providentiæ diſpenſationi, cui deinceps ex æquo cum reliquis populis eos ſubjectos vult Deus, lubentes acquieſcere; ubi bonis ſæpe adverſa, malis contra paſſim ſecunda omnia, ex abſconditis Sapientiæ rationibus, obtingere cernimus.

§. V.

Nec ipſi deſunt colores, ſedulo quæſiti, quibus ſuam hypotheſin, prima fronte ſatis adblandientem, conveſtiat. Verum ſi paulo eam ſeveriori examine indagariſ, quam ſit precaria, quam parum ſecum ipſa conſentiens, & hiſtoriæ Judæorum congruens, quam nullo ſatis firmo tibiſcine nitatur, ſtatim deprehendes. Nam ut inde incipiam, quod pro indubitato principio Warburtonus aſſumit, quæſtionem illam de Providentia, num ſcilicet æquabiliter ſe gerat, nec ne; num diſcrimen probos inter & improbos, in diſverſo utroſque tractandi modo, conſtanter ſervet, ventilari non potuiſſe extra Judæorum rempublicam, neque ea ſtante unquam locum habuiſſe, niſi poſt redi-

A 5 tum,

10 DISQUISITIO CRITICA

tum a deportatione Babylonica, id gratis, nec sine manifesto errore asseritur. Videmus enim Davidem (a) multis retrò sæculis, de impiorum, qui ipsum hostili animo infectabantur, omnique contumeliarum genere exagitabant, prosperis rebus, acerbis fundere querelas. Nec ab simile vero est, pios non paucos similia questos, vigente Hebræorum *θεοκρατία*, cujus æquabile regimen, ad justitiæ nempe distributiæ leges exactum, universæ gentis sortem potius, quam singulorum hominum privas fortunas spectabat. Quominus mirandum est, si ante Judaicam rempublicam constitutam, apud priscos Arabes, quibus piorum, quos perenni felicitate Deus beaverat, exempla bene multa ob oculos erant, nonnulli reperti sint, qui calamitatem infandam alicui subito ingruentem, in argumentum occulti sceleris, quo se is obstrinxisset, fidenter traherent. Quale iudicium de Paulo Melitenses tulisse narrat Lucas in Apostolorum actis.

(a) *Et si Davide idem posterior, nescio an calamitatis piorum tam illustre in optimo Rege exemplum, quo omnia Amicorum tela vel frangere potuit, vel obtundere, transivisset Jobus sicco pede.* Spanh. Hist. Jobi Cap. VIII. 101

§. VI.

§. VI.

2. Nihil ab omni ratione alienius excogitari potuit, quam si Jobus nationis Judæorum, sub Nehemia instauratæ, typus constituatur. Profecto haud temere animum inducas res inter se componere, quæ ab invicem discrepent magis, & *dis dià πασῶν* dissonent. Nimirum in Jobo Sacer Scriptor nobis exhibet Virum integerrimum, inculpati moris, ab omni scelere aut insigni labe immunem; ad hæc Divini Numinis cultorem acerrimum & constantissimum; qui tamen, sic volente Deo, infanda patitur, iisque tunditur plagis, quas vix in flagitiosissimos nebulones cœlestis vindicta incutere solet. Inde summa apud Jobum æstuantis animi perturbatio, qui, quoquo se vèrtat, causas cur ita sævum Deum experiatur, indagare nequit. At plane contrarium apparet in Judæis è captivitate redeuntibus, qui meritas se pœnas ob multifaria peccata luere palam profitentur. Frustra cum Warburtono regeres, illos equidem in servitute Babylonica idololatriæ justas pœnas dedisse; at secus se rem habuisse, quando in patriam reversi, peregrinis superstitionibus abjectis, sese totos seriò
ad

12 DISQUISITIO CRITICA

ad Deum contulissent. Certe si levi tantum oculo perlustretur liber Nehemiæ atque Esdræ, patebit quot adhucdum nævis ac corruptelis, qua vitiorum farragine univèrsa laborarit Judæorum natio. Ne forte excipias privatam paucorum culpam fuisse. Eos ibi multifariam agnosces Legis violatæ reos, in peregrinarum mulierum connubiis, in manifesta violatione Sabbathi, in dura & immiserabili erga tenuiores fratres divitum inclementia, dum eos agris, domibus, bonis spoliabant, ab iis credita immisericorditer repetebant, usuris eos immodicis exfugebant, modis omnibus vexabant atque expilabant. Ipsos habes confitentes reos; cum haud semel solenni apud Deum deprecatione, quam ore Nehemiæ & Esdræ universus edit populus, multiplicia commissa deflet, nec præterita mala tantum, sed præsentia se summo suo merito pati, in cilicio & cinere demississime confiteatur. Vide sis, quanta censuræ acrimonia Prophetæ, Zacharias, Haggeus, Malachias, ipsis mores eorum exprobrent. Quibus aculeis profanum tunc temporis Judæorum animum, avaritiam, legis contemptum, superbiam, perfidiam exagitent, cætera vitia quam atris coloribus expingant. Agedum, Clar. Warburtonus nobis expediat,

Nehem.
Cap. V.
& XIII.

Esd. X.
2. Nehem IX.
& alibi
passim.

diat, si potest, quæ populus iis moribus vivens, ea indole præditus, talis sit, qui sub typo Viri integerrimi, virtutibus inclyti, cujusque infortunia providentiæ divinæ justitiam tantum non facere dubiam videntur, ullatenus adumbrari possit.

§. VII.

Tertio quodam, eoque haud levi, Warburtoniana hypothesis premitur incommodo. Ibi nempe allegoria tam parum sibi constat, ut quem præcipuum scopum Scriptor in casu Jobi enarrando intendisse fingitur, ipsamet quam refert historia evertat. Enimvero consilium Scriptoris in hac Parabola fuisse perhibet, ut Judæi, ab usque suæ reipublicæ primordiis, Theocratia, adeoque æquabili quam vocat Providentiæ subesse dudum assueti, ubi constantissimo tenore sua virtuti & pietati præmia, meritæ itidem impietati & sceleri pœnæ rependebantur; ut inquam Judæi, cum jamjam desitura esset supernaturalis regiminis Oeconomia, generalibus, queis reliqui per universum orbem homines continentur, legibus adquiescere æquo animo discerent, quæ promiscuam prosperorum adversorumque vicissitudinem inducunt, nullo conspicuo fatis

14 DISQUISITIO CRITICA

fatis ad pietatem impietatemque respectu habito, divinive fœderis studium aut neglectum. At cum tali ἐπιμυθία ex adverso pugnat splendida illa ex inopinato fortunarum Jobæarum in melius conversio; unde Judæos, si de istis mutato nomine narrari fabula censenda est, expectare par fuit collapsarum rerum mirificam quandam instaurationem, imo statum aliquem, quam sub Davide & Salomone olim experti fuerant, longe florentiorem. Quam spem nihilominus, si ea se lactassent, uti eventus fefellit, sic præterea manifestum est ad Theocratici regiminis indolem pertinuisse; quod tamen statim a reditu Captivitatis abolitum, ipse contendit Warburtonus.

§. VIII.

Supervacaneæ nunc operæ fore judico, si leviculas rationes figillatim excutiam, quibus Vir cætera perspicacissimus, & acris ad verum eruendum ingenii, allegoriam suam incrustat, & probabilem reddere conatur, ex evanidis ni fallor adlusionibus, & tenui admodum similitudinis colore petitis; adeo longe quæsita; torta de industria, & vi quadam in rem suam tracta introsipientibus apparebunt. Hujusmodi est uxor Jobi, qua peregrinas
mu-

mulieres, quas sibi Judæi per summum Legis contemptum desponsarant, adumbrari censet; non alia ratione interpretationem fulciens, quam quod stultis similia loqui a marito perhibeatur. Item de Tribus viris Sophare, Bildado, Eliphaso; quibus designari ait Cutheorum tres itidem duces, Samballatum, Tobijam, Guesemum Arabem, rebus Judæorum infensos, subdole tamen agentes, & sub amicitia titulo salutis eorum insidiantes. Qualis autem, quæso, inter utramque rem apparet convenientia? (a) cùm Jobi sodales amicum palam accusent, & in os vituperent, dum contra Judæorum Vicini subdole & recte agunt, blanda amicitia specie illudentes, ut eos interea apud Persarum regem suspicionibus premant, eorumque occulte ruinam machinentur. Præterea nemo non perspicit falsa, quæ Jobo impinguntur crimina, veris significandis, quibus se Judæi illigaverant, parum apte adhiberi potuisse. Ut ne iterum repetam modò a me observatum, ex ea discrepantia plane typum everti. Tum illa apud τὸν μέγαν βασιλέα calumnia nihil com-

(a) Eadem fere, quæ plura de Hercule in Poëtarum fabulis decantata, ex Jobi casibus deducta vult Spanhemius L. C, Cap. XV, §. 15.

16 DISQUISITIO CRITICA

commune habuit cum Trevirorum accusatione, qua Jobus apud Deum reus peragebatur. Porro quàm umbratilis est inter Satanam, qui Jobum apud divinum tribunal hypocriseôs insimulat, & eundem in visione Zachariæ ad Jehoschuz Sacerdotis latus stantem, similitudo! Quid Darii edicto, quo Ducibus transamnatis imperat, ut sufficiant Judæis Hierosolymitanis victimas in sacrificia, quid ei inquam commune est, cum ipsius Dei mandato apud Job. Cap. XLII. ut Treviri septem capiant tauros, totidemque arietes, quos pro se in holocausta offerant. Plura excerpere piget neque etiam est opus. Meras hic habes delicias ingenii propriis nimium conjecturis lenocinantis, mera æstuanti phantasæ oblata meteora, quorum ope quamcunque comminisci libuerit hypothesim oblinere facile est; minime verò aliquid probabile, nedum ad liquidam veritatis demonstrationem perductum conficere.

§. IX.

Ejusdem censuræ commatis (a) adlusiones

(a) Has jam pridem difflavit Spanhemius, ostendens ambiguis locis niti, iisdemque varie admodum lectis & redditis. *Hist. Jobi C.* VIII. 16.

siones frequentes, quas in nostro Libro Vir doct. sibi deprehendere visus est, ad Leges & historias Mosis. Quas si minutatim persequaris, tam exiles sunt, ut pœne oculos fugiant, nec cujusquam mentem advertant, nisi quis ea, dedita opera ad alicujus systematis dilecti fulcimentum anxie conquiverit. Quod autem id objicientibus, ut antiquiorem libro originem adferant, satis occurrere se putat, & abunde satisfacisse, dum observat Scriptorem sic de industria egisse, Decori nempe memorem & regularum artis, ut sæculo Jobæo, unde poëmatis materies sumpta, omnia adcommodaret, & simul tamen Judæorum res trans allegoriæ velum præcipue spectari submoneret; videat, ne argute magis, quam solide, ratiocinatus comperiat. Quas enim ex Jobo stricturas profert, quasi iis ad Hebræorum fata recte adluderetur, adeo obscuræ sunt & evanidæ, ut longe proclivius ibi sit, in Interprete luxuriantis, sibi que faventis phantasiæ lusum agnoscere, quam studio obiectum aliquod in Scriptore consilium.

§. X.

Non minus fundamento caret, dum de

B

Eli-

18 DISQUISITIO CRITICA

Elihu, qui adversariorum ultimus cum Jobo concreditur, ipsum libri scriptorem facit, eundemque vult esse cum Ezdra aut Malachia, cives suos scilicet sub ementita persona eorum officii admonente; unde fiat ut solus inter Jobi amicos non increpatus a Numine legatur; utpote qui non nisi recta, & ad Dei mentem exacte differuerit. Nam ut jam omittam, hanc conjecturam ex earum videri numero, quæ eodem jure rejiciuntur, quo in medium sunt adlatæ; id præterea incommodi habet, quod ambiguitatem parit haud parum culpandam, & supervacaneas plane reddat Elihui partes in Poëmate. Id enim unum operosa oratione agit, quod ipse Poëmatis auctor universo operis tractu agere censendus est. Ut jam non addam Elihum, quamvis lenius cæteris rem tractarit, iniquiorem nonnunquam in Jobum animum prodere, & justæ castigationis metas transgredi; quod in Prophetam, qui Dei jussu Judæos hac scriptione compellaret, neutiquam potuit quadrare.

Ex dictis liquet nihil quicquam obstare, quo minus explosis allegoariarum præstigiis, huic libro primævam, quam sibi suo jure vindicat, antiquitatem tribuamus.

§. XI.

§. XI.

Nunc vero tempus est ut meam de divini operis indole & consilio sententiam expromam. Hunc librum, si defæcato præjudiciis animo ad ejus lectionem te contuleris, deprehendes, nisi me mens vehementer fallit, meram parabolam, seu moratam Fabulam esse, ubi vera quidem illustis cujusdam Viri historia pro fundamento substernitur, unde facer Scriptor, quisquis tandem is fuerit, materiam cepit Poëmatis. Alia autem subjacentis historiæ, alia Poëmatis superstructi ratio. Ex nuda historia, si rem uti gesta est, simpliciter accipimus, fructus decerpitur non exiguus. Docemur nempe Jobi exemplo, primum res adversas, quin & acerbissimas calamitates, æquo animo esse ferendas, utpote immissas a sapientissimo Numine: nefas esse divinis decretis obmurmurare aut reluctari: nunquam spem & fiduciam, quam in Deo reposuimus, abjiciendam; sed patienter exspectandum, donec ipse nos ex angustiis liberet. Inde etiam 2do loco, discimus Deum piorum providam curam gerere, eosque postquam variis ærumnis ad tempus exercuerit, modo ipsi officio non desint, certo

20 DISQUISITIO CRITICA

certius liberaturum, eorumque virtutem malis exploratam, splendidis præmiis remuneraturum. Sed quando ex tali historia S. Scriptor Poëmatis, & quidem dramatici, quo variæ personæ confabulantes inducuntur, argumentum desumpsit, specialius ipsi, & ab hoc generali usu diversum consilium fuisse puto; ostendendi scilicet ex quinque amicorum inter se concertationibus irritis, in vera indaganda calamitatum, quibus Jobus conflictabatur, causa, Providentiæ divinæ vias & rationes sic abditas esse, & supra humani ingenii captum positas, ut nos longe fatius sit nostram ignorantiam fassos, iis acquiescere, quam easdem irrito conatu scrutari velle: Et præterea docendi, per inexpectatum felicemque qui consequitur exitum, eadem Providentia res sic administrari, ut cum illi libuerit ex isto velut sacrario prorumpere, omnes in admirationem sui raptura sit. Vides jam ethicum illud documentum, quod ex everfione subita fortunarum Jobi, earumdemque stupenda instauratione desumitur, scopum esse Poëmatis, cujus tota œconomia ad illum conformari debuit. Vides porro alterius vitæ mentionem huic scopo alienam fuisse. Nam posita semel exspectatione vitæ melioris, Providentia in piorum præsentibus æru-

ærumnis haud ita magno negotio defendi potest. At Poëmatis ratio poscebat, ut nodus aliquis humanæ Sollertiæ inexplicabilis proponeretur, a solo Deo per exitum incredibilem, neminique expectandum resolvendus, & quidem in hac præfenti vita. Unde facile perspicias futuræ vitæ mentionem, quæ sicubi in dialogo exferte occurreret scriptoris intentum plane frustraretur, consulte & provide ipsi omissum iri. Nihil tamen id prohibet passim a dramatis actoribus ea proferri, quibus tacite & velut ex obliquo tale dogma innuatur. Sufficit diserte non memorari, aut in eo vexatissimæ quæstionis enodationem non quæri, καλασροφῆ, quæ in fine libri legitur, reservandam.

§. XII.

Cæterum, Jobi librum fabulæ dramaticæ titulo insignire malim, quam simpliciter Parabolæ. Parabola enim ex solemniori usu vocitatur is ingenii foetus, ubi omnia ad auctoris libitum conficta, cùm Drama ex adverso, cui veræ historiæ argumentum præbere solent, hominum, qui reapse in terris fuerunt nomina non tantum, sed facta cum præcipuis circumstantiis, rerumque gestarum summam exhibeat;

22 DISQUISITIO CRITICA

Luc.
XVI.

beat; quibus tanquam phrygionico opere subtexuntur artificiosæ Poëtæ inventiones, scopo totius operis congruentes. Quod si tibi omninò placuerit librum nostrum Parabolam nuncupare, cum nulla conferri melius queat, quam insigni illa de Lazaro & Divite, quæ apud Lucæ Evangelium legitur; cujus occasionem ex egeni cujusdam & divitis reali, forte etiam recente pervulgataque apud Judæos historia, Dnus Jesus videtur sumpsisse. Non enim de nihilo est, quod Lazarum nominatim appellavit, contra ac ipsi mos est in cæteris hujusmodi apologis. Quod autem nomini beati illius epulonis pepercit, id forte factum ex cognatione eum attingentium respectu, ac solita Sospitatoris indulgentia, ne hominis vulgo noti multiplicibusque necessitudinibus innexi memoriam infamaret, eique tanquam æternum apud inferos damnato, haud abstergendam maculam inureret, quod in solo Juda proditore eum fecisse legimus.

Sic habendum igitur. Pauper, nomine Lazarus, ulceribus obtectus, & fame propemodum enectus, jacebat ad fores divitis cujusdam e Sadduceorum secta, laute viventis, & genio indulgentis; qui splendide vestitus, dies & noctes exquisitissimis epulis continuabat, mollitie,
luxu,

luxu, corporeisque omnibus diffluēbat deliciis; parum interim de anima sollicitus; futuræ autem vitæ præmia & pœnas pro meris habens delirantium somniis. Contigit utrumque intra breve tempus suum diem obire. Et pauper quidem, mutatis vicibus, in beatorum sedes receptus est, dives autem ad orcum detrusus, & tartareas pœnas. Huc usque vera amborum procedit historia. At inde Christus ansam arripuit colloquii Abrahamum inter & miserum Divitem instituendi, quod speciem dramatis cujusdam refert. Eo autem consilio id fecit, non tantum ut doceret, ubi genuina quærenda sit hominis beatitas, & diversam hominum post funera sortem adfirmaret, prout pie aut flagitiose hanc mortalem vitam egerint; sed præcipuum in modum ut ostenderet, satis superque lucis & auctoritatis habere Prophetarum scripta, ad Sadduceorum impietatem revincendam; neque ullam peccatori superesse, divinum judicium spernenti, pervicaciæ suæ excusationem.

Pariter in Jobo crediderim divinum nobis Poëma exhiberi, (a) proprie *δράμασιν*
ac-

(a) Leve est, quod huic sententiæ Spanhemius objicit L. C. Cap. I. 6. Dramaticum genus recentius Græcorum inventum fuisse: Quasi vero Tragedia, eurrente

24 DISQUISITIO CRITICA

accensendum, quamvis de Epico aliquid trahat; ex vera, quæ ordine narratur duobus primis capitibus atque ultimo, Jobi historia ductum; qua nulla lectu utilior posteritati commendari potuit. Nempe quæ Viri, supra quàm dici potest probi & pii, in summis miseriis constantiam & *μεγαθυμία*, seu animi semper lenitatem ob oculos ponit. Atque insuper divinæ erga nos providentiæ τὸ ἀνεξίχιστασι abunde docet. Prius exsequitur Scriptor S. nuda facti narratione: posterius vero ex Jobi amicorumque, quos velut in scenam productos, inter sese colloquia miscentes fingit, variis concertationibus, fusiùs deducit, & uberius tractat. Opus facile ad Tragici, qualis per Græcorum Theatra celebrabatur, Cothurni normam exigendum, si in proscenio Prologus primum inducatur, quicquid primis duobus capitibus comprehensum, enarraturus: deinde

rente demum Olympiadum æra apud Græcos exorta, longe vetustius apud orientales gentes exemplar habere non potuerit. Exemplo erunt Sinenses, qui ante ter mille annos Duhaldio teste, Dramaticam artem excolere. Vide sis Drama nuper ex Sinenſi lingua in Gallicam conversum, cui titulus, *Tchao chikoueulb*, sive *Pupillus e domo Tchao*, ductum ex historia vera in Sinenſium annalibus prodita, quæ sexcentis ante æram Christianam annis contigit, atque ex syntagmate, quod centum ejus modi complectitur, depromptum, cui nomen *Yven-ginpe-tchong*, quæ omnia sub dynastia Genghiskanidarum exarata.

de ipse Jobus in medium prodeat, sua deflens infortunia, amicis mox interpellantibus; sicque perplexas cum singulis vicissim disceptationes alternet, donec in fine Deus conspicuus factus, e cœlo iudex appareat, cunctos erroris arguens, & felici peripetia tum ipsum Jobum liberet, tum Numinis sui majestatem & æquitatem summam ab ignorantium obtreptione vindicet.

§. XIII.

Cur autem communem sententiam deferamus, quæ fert Librum integrum a capite ad calcem meram continere rei gestæ relationem, ubi Jobi amicorumque inter se conferti sermones, prout revera habiti sunt, historica fide redduntur; ac potius contra, quæcunque a Cap. tertii initio ad quadragesimi primi finem existant, nihil aliud nisi fictionem Vatis θεοπνεύστου parabolicam esse statuamus, plurimæ nobis eæque maximi momenti rationes suppetunt.

I. Id ante omnia probe adverti velim, si illa colloquia, quæ longe maximam totius operis partem implent, ad veram Jobi historiam pertineant, ea oportet narrationi duobus prioribus capitibus ex-

26 DISQUISITIO CRITICA

hibitæ undecunque congruere, sic ut ex ea veluti nascantur & efflorescant, notisque ante rebus, personarumque indoli respondeant. At hujus plane contrarium accidit. Et ut a Jobo exordiar, is qui secundo capite narrabatur ea egisse & prolocutus esse, quæ invictam in mediis ærumnis constantiam arguunt, mox Capite tertio tantum ab illo mutatus, sui-que oblitus deprehenditur, ut in miseris ejulationes, imo diras horribiles erumpat, natalem suum ferali carmine defigat, seque in lucem nunquam editum fuisse desperabundus exoptet. Dein incremente animi motu, affectuque doloris magis ac magis exæstuante, ipsum Numen in jus vocare non erubescat, inique secum agere palam affirmet, æternæ denique providentiæ fidem concutere velle videatur. Vide num talia sibi invicem consentanea, adeoque probabilia dixeris. Verum iste non levis tolletur scrupulus, omnisque adeo difficultas amovebitur, si duo in universo opere accurate distinguas: quod mere historicum est scilicet, a dramatico. Historica mera, illustre exemplum fortitudinis in malis, mansueti animi, atque invictæ patientiæ exhibent. Cætera quæ Vatis arte concinnata, & tragicum, imo dithyrambicum spirantibus figuris exornata,

nata, eo pertinent ut doceamur, quantum mortalium mentes, licet veræ sapientiæ lumine aliquatenus collustratæ, in divinis operibus dijudicandis cæcutiant. Ibi non amplius Jobi patiens animus, sed anxia de arcanis divinæ circa ipsum œconomix rationibus sollicitudo eminet, quas investigare nititur, quamquam irritò conatu. Unde aperte ipsum Omnipotentem accusat, & aditum sibi ad cœleste solium dari postulat, eò querelas suas delaturus. Ne igitur mireris, quod tertio capite Jobus impatientiæ haud obscura det signa, sibi que parum constare videatur. Qui nempe fundi sui calamitatem, messes incendio consumptas, abactos greges, bona omnia latrociniis expilata, quin & natorum acerba funera forti animo tulit; qui fœda lue exulcerati corporis dolores toleravit, qui impotentis mulieris aculeata dicta leni responso elisit, qui Dei manum immiseri-corditer sævientem pronus adoravit, is nunc subito animum immutatus, natalem suum execratur, & diris exquisitissimis devovet. Nodus facile expediendus, modo nobiscum statuas, ab his demum diris dramatis principium fieri; inde jaci semina mox dicendorum ab increpantibus Amicis, & sermonibus deinceps ultro citroque jactatis, sic materiam præberi; ubi
non

28 DISQUISITIO CRITICA

non agitur amplius de patientia Jobi in exemplum commendanda, sed divina gubernatio ab impiorum cavillis vindicanda suscipitur.

§. XIV.

2. Dubitas adhucdum in sententiam nostram descendere! sermonesque illos omnes vere habitos, & Scripto fideliter mandatos pertendis? Eja! dic fodes, num tibi credibile fiat, miserum hominem mœrore confectum, ac morbo superincumbente jam absumptum & seminecem, eum inquam, velut pro concione diceret, sermones adeo longos, tanto apparatu, tanta copia, tot figurarum luminibus distinctos, tot poëticæ favillæ scintillis intermicantes, quin & metri legibus adstrictos (nam vorsam orationem esse qui non sentit, nihil sentit) cum familiaribus habuisse! eos similiter amico respondentes pari tenore perorasse? Hæccine sunt colloquia decumbentis amici lectulo assidentium? Haud facile hæc concoquenda. Quin tu potius, si sapis, veram de Jobi casibus, insigni in malis patientia ac illustri tandem in integrum restitutione historiam, in principio & fine libri consignatam, simpliciori præ reliquis & pedestri sermone, cui-

cuique varia librorum sacrorum loca luculentam fidem faciunt, a parabola huic superstructa diligentissime secernes. Existimabis igitur quod vere res est, Jobum, virum inter Arabes principem, nec magis opibus quam virtutibus insignem, a Diabolo, id sinente, imo volente Deo, quo explorata virtus illustrius sui documentum ederet, quovis ærumnarum genere vexatum fuisse, fortunisque exutum omnibus, quin & exquisitis corporis doloribus cruciatum. Ei, cum ab amicis solatia allaturis inviseretur, in malorum id culmen accessisse, ut sinistras de ipso suspiciones foverent, quasi justo Numinis iudicio arcani cujusdam flagitii pœnas lueret. Inde dubio procul varii illinc sodalium accusantium, hinc ipsius se studiose purgantium, & propria innocentia asserta sortem miseram indignantis, sermones exorti sunt, qui dramati huic occasionem præbuere. Nec video cur absurdum censei debeat, aut morato Scriptori indecorum, veris rebus, quas ad disciplinæ usum vertere intendit, fictos sermones adtexere; cum solenne id sit apud bonos auctores, nec culpetur in Livio, Sallustio, Dione, Dionysio Halicarnassensi, aliisque rerum gestarum Scriptoribus, quod orationes ab ingenio profectas narrationi inferant,

30 DISQUISITIO CRITICA

ferant, quæ mentem tantum & sensum referunt vere prolatarum. Quod si historicis, quos religiosius factorum veritati adhærere decet, ea venia concessa fuit, quidni illud potiori jure liceat parabolicam scriptionem instituenti? Neque id præjudicabit quicquam sermonibus, quos historiæ sacræ passim intertextos legimus, quasi inde eorum laboraret fides; cum aliud plane negotium sit auctoris sacri meras historias simpliciter scripto referentis, ac dicta hominum, haud secus atque facta, ut revera fuerunt, quasi sub testibus consignare profitentis, quam ejus qui *דבור משלי* concinnat; sententiosa dicta, aut ethicam disputationem longa serie continuatam, certarum personarum ori indens. Alia quoque legum a Deo latarum ratio est, aut ubi Prophetæ cœlestia edunt oracula; quæ verbatim, dubio procul, ut ab eorum ore profecta sunt, litteris consignari oportuit.

§. XV.

3. Si quæcunque infanda perpetratus est Jobus, ipsum Cap. XXX^{mo}. commemorantem audias, ea ejusmodi sunt, quæ longius valde temporis spatium postulant, quam a rerum Capite primo narratarum initio,

tio, ad Triumvirorum adventum usque effluere potuit. Omni igitur veri specie caret, tales sermones fuisse prolatos a Jobo; tanquam revera jam expertus esset, quicquid flebilis hujus capitis querimonia complectitur. Repugnat manifesto historiarum tenor, rerumque gestarum series. Quippe ea non exiguum temporis intervallum requirunt, quod S. Scriptoris narratio intercessisse non patitur. Statim enim atque infandæ calamitatis fama Amicorum (a) aures perculisset, propere accurrissent credibile est, ut ægrotantem inviserent, & afflicto condolerent. Quod fecerunt quoque,

(a) Frustra contendit Spanhemius L. L. Cap. X. haud cœpisse amicorum insultus in ipso malorum exordio; longius temporis spatium intercedere debuisse causatus, antequam casum miserabilem resciscere, reque secum invicem per nuncios communicata, ac certo tempore indicto, ad Jobum accedere potuerint. Nec enim tantas moras tulit, aut gentilitiorum fati ex propinquo incolentium vicinia, quam viciniam ipse Spanhemius, dum sedes amicorum Jobi investigat Cap. XIV. fati comprobatur; aut casus acerbitas, aut innatus erga Jobum amor. Quas vero amplius ex Jobi ipsius sermonibus petitas rationes adfert, eodem pacto resolvuntur, quo Cap. XXX. querimoniarum, de quibus an omnino cum Cap. 2^{di}. narratione componi queant, ipsissimum est τὸ κρηόμενον. Ea certe aliquot dierum tantum interstitio requirit, quod sufficiens minime fuit, ut cunctis eo capite memoratis daretur locus. Quid, quod sibi haud satis constans Vir doct. agnoscit Cap. XI., quum cognati accessisse dicuntur Job. XLII. condolendi animo (sic enim illud per ὑπερολίαν accipit) fuisse adhucdum recentem famam malorum.

32 DISQUISITIO CRITICA

que, per septem integros dies luctuoso silentio transmissos. Reliquum tempus continentibus sermonibus insumptum. Quis interea locus perditissimorum nebulonum, misera Viri sanctissimi clade exsultantium, fannis, triumphis, contumeliis, quibus se undique, nec semel impetum queritur. Nugas agunt enim qui hæc in Tres viros intendi putant, homines certe tum sapientia, tum dignitate spectabiles. Quid enim ejusmodi viris cum tenebrionibus, & impudentissimis quos hinc expingit Jobus mastigiis commune? Ut merito demirer tam absurda cuiquam in mentem venire potuisse. Nec hilum proficis, si dicas hyperbolica exaggeratione usum Jobum, aut sic locutum ex verisimilitudine & conjectura. Imò vero indubitata debuerunt esse, & usu comprobata, quæ vir infelicissimus sibi contigisse tanquam juratus adfirmat. Vide igitur num hæc potius Cothurno aptata censeri debeant, & ad Dramatis, *παθος* incendendum a Poëta inventa, ut personæ Jobi inducerentur. Omnes, ni fallor, quibus id genus *επιπορίας* perspectum est & intellectum, inde haud leve ad nostram sententiam momentum accedere sentient.

§. XVI.

§. XVI.

4. Jam Amicorum trigam intuere, qui dolore ex casu Jobi accepto impulsī, pro tenerrimo caritatis adfectu eum humo adflictum sublevaturi adveniunt, & per integros dies septem taciti ægroto adsident, in testificationem ingentis luctus. Unde factum dices, ut temporis puncto mutati, hostilem adversus eum animum induant? neque objurgent solum, sed convitiis onerent, & manifestissimis insectentur calumniis. Quo vero illos inauditi exempli furore correptos existimabimus, qui quem coluerant hætenus, & ob vitæ integritatem & excellentiam virtutis, pro merito dilexerant, eundem jam arcani sceleris reum peragere non dubitent, atque nullo indice, vestigio aut teste nullo, facinorum, a quibus ejus vita & consuetudo semper omnis abhorruerat, palam postulent. Ipso autem factum detestante, & suam innocentiam constanter tuente, nihilominus accusare ad ultimum obstinent. Id certe si de veris Jobi sodalibus accipiat, omni verisimilitudine caret, imo omnes impudentiæ limites egredi judicandum est. Aliter longe Josephum erga fratres, etsi immanis in se perfidiæ

C

reos,

34 DISQUISITIO CRITICA

reos, adfectum fuisse, aptissime hoc loco observat doctiss. Warburtonus. Ibi scilicet veras naturæ voces pectore ab imo erumpere cernis. Dum ex adverso Jobi familiarium durus quem produnt, atque atrox animus plane contra naturam est. Sed vero si personatos intelligas in fabula sic agere, nil miraberis, Poëtæ consilium semel adsecutus, atque simul observato, dramaticæ fabulæ simpliciorum ac minus artificiosam priscis illis temporibus constitutionem fuisse; quod genus sensim posteriorum ætatum ingenia novis inventis regulis perpoliverunt.

§. XVII.

5. Postremo si Dei sermones, Capite XXXVIII. & sequentibus, Jobum compellantis attendas, inde pro nostra sententia adlatis huc usque rationibus pondus haud spernendum addi comperies. Utut enim eximia concesserim hisce sermonibus contineri, imo ejusmodi quæ in Scriptore divinum adflatum arguunt, fatendum tamen, non ita insigniter discrepare a sermonibus Elihui ore prolatis, ut hos Elihuum vere prolocutum, illos autem a Numine immediate profectos statuamus. Utriusque certe argumentum

tum eodem fere redit. Scilicet, ut ex recensione operum tum potentia, tum sapientia divina in hujus mundi adspectabilis conditura atque oeconomia, inconsultus Jobi impetus retundatur, eique praemalorum impatientia audacius in coelum insurgenti os in posterum comprimatur. Procul enim omni dubio est, si revera Deus, tanti certaminis arbiter futurus, e coelo comparuisset, ea fuisse prolaturum, quae clare controversiam Jobo cum amicis agitatum dirimerent, & cuncta Elihui philosophemata sua luce praestingerent. Tantum abest, ut Naturae mirabilium, ad Poetarum morem exornata descriptione, ac Behemothi cum Leviathane *συναγραφή* rem totam transigeret. Itaque hic loquentis Numinis expressissimum Oraculum non agnoscimus, sed tantum ipsi a Vate *ἐνθεῶ* adfectam fermocinationem, quemadmodum caeteris fabulae actoribus cuique suam adfinxit, prout operis usus & ratio postulabat. Unde minus mirum, si aliis solum verborum flexibus eadem prorsus argumenta urserit tam ex Elihui, quam ex Dei persona, neque plus minusve in hac posteriore, quam in priore, sapuerit. Scilicet, cum Poematis scriptor nodum strinxisset Deo vindice egentem, necesse omnino habuit post reliquas personas Deum

36 DISQUISITIO CRITICA

tandem loquentem inducere, & ea quidem docentem, quæ modulum cognitionis & adflatus, quibus scriptor revera, ad opus suum exarandum se accincturus fruebatur, neutiquam excederent. Egregie enim fallatur qui existimet, quæstionem de Providentia divina, tot contentiosis, hinc inde, quinque virorum disputationibus vexatam & ventilatam, proluxa illa, quæ quatuor ultimis libri capitibus, a XXXVIII. nempe, ad XLI. continetur, oratione decidi. Ex qua potius talis *ζητημάτων* solvendi spes omnis prærepta videtur; dum ibi ex Numinis operibus ejus natura infinita esse ostenditur, ac proinde finitis mentibus inaccessa. Veram quæstionis *ἐπίλυσιν* alibi nusquam profecto, reperies, nisi in ultimo fabulæ exitu, seu inopina Jobi fortunarum instauratione, quam ipsa historia prodit; ubi cum Deus se revera Jobo revelarit, & conspiciendum præbuerit, inde Vati ex decoro visum, Deum quoque inter cæteras Dramatis personas in scenam producere.

§. XVIII.

Rationibus nostris ita rite subductis, nunc divinum Poëmatis sacri artificium mecum intueret; cujus τὸ ἦθος eo redit, cæcas

cæcas esse hominum mentes in pervestigandis Providentiæ consiliis & viis erga hominum genus, quas demisso animo adorare, quam curioso rimari oculo tutius sit. Simul perspice, quam exquisito iudicio Poëta hanc historiam elegerit, in argumentum Poëmatis, ex qua scilicet tam utilis doctrina facile hauriri possit, totiusque operis optime tela pertexi. Ænigma enim quoddam in Viri spectatissimi inauditis casibus proponitur, cui solvendo & divinando nec ipse Jobus, nec ejus amici pares sunt, quicquid laborent & æstuent. Interim ultro citroque ex oblato argumento multa egregia disputantes inducuntur circa Numinis naturam, virtutes, gubernationem, & varia opera. At quod ad ejus arcanum consilium pertinet, in dividenda adversa prosperaque inter homines sorte, andabatarum more utrimque pugnatur. Nemo est qui rem acu tangere possit, aut epilysin ardui problematis adsequi. Ea vero lectoribus in Proœmio ac veluti protasi Poëmatis ultro objicitur. Nam Satanæ cum Deo colloquium plagarum Jobo incussarum causam aperit. Nempe tentamen illud fuit, eo potissimum spectans, ut Jobus invictæ in summis ærumnis constantiæ exemplar venturis ætatibus proponeretur.

38 DISQUISITIO CRITICA

Atque talem usum Viri religiosissimi historia ex vero prodita luculenter exhibet. Eam per duo prima libri capita simplici narratione pertexit ; hujusque intermediis sermonibus abruptum filum redorditur sacer Scriptor Capite XLII, ubi totius Dramatis exodium cernimus in felici rerum conversione, inexpectataque fortunarum Jobearum instauratione. Unde apparet, vera equidem docuisse Eliphasum IV. 7. dum pugnat Deum, innocentiae certissimum vindicem, non passurum ut ea funditus intereat, atque ad ultimum infelix sit ; at in eo falsum fuisse, imo graviter peccasse, quod præcipiti abreptus iudicio, amicum, quem absque ulla melioris sortis spe fortunis spoliatum reputat, & exitio devotum, magni cujusdam sceleris insimulat, atque improbi animi pœnas luere pronunciat. Cùm contra rem in medio relinquere debuisset, & mortalibus absconditas divinæ administrationis rationes religioso venerari silentio. Peccat & ipse Jobus, dum affectui æstuanti habenas laxans, Deum in jus vocare audet, tanquam parum æquum rerum humanarum moderatorem ; dum de rerum summa desperans, conclamata omnia, seque funditus periisse vociferatur. Subinde tamen nonnulla interspergit, quibus spem sibi
in

in Deo repositam (a) significat, felicem negotii totius exitum auguratus: quæ ambages mire ad Dramatis venustatem faciunt, quia spectatori animum suspensum tenent, incertumque quis tandem totius rei exitus futurus sit.

§. XIX.

Cæterum hîc advertat Lector, quando priora duo hujus libri Capita ad veram historiam Jobi pertinere diximus, id nos non sic intelligi velle, quasi nudam plane & inartificiosam annalium more narrationem complecteretur, ubi omnia stricte ad litteram sumi debeant, nullo figurarum ornatu compta & vestita. Quæ enim ibi leguntur de Satana in Dei conspectum sese una cum Dei filiis, id est beatis Angelis sistente, instar ministri aut apparitoris coram Rege adstantis, & ad ejus imperia exsequenda accincti; item de familiaribus ultro citroque inter Deum & Satanam colloquiis habitis, vix est ut aliter quam tropice sumantur. Erit forte etiam qui sibi persuadeat, ea ad Epici Poëmatis morem fuisse efficta, ad cujus decorem per-

(a) V. præsertim XXVII. 8. adde XV. 4, 7-11. XVIII. 4.

40 DISQUISITIO CRITICA

pertinet supernaturalium causarum interventus, & Angelici ministerii graphica descriptio. Nihilo magis necesse habemus, sermones cum Deo sic revera a Satana confertos credere, uti hinc narrantur, quam quos ad Achabum regem Micheas in visione oblatos retulit 1. Reg. XXII. 19. quæ narratio huic nostræ consimillima. Æque certe ea ad Epopœæ hujus artificium, καὶ ἴην μηχανὴν, pertinere censenda, quam quod Deus in operis clausula e turbine loquens inducitur. His adde varii generis damna & clades in unum veluti temporis articulum conglomeratas, dum calamitas calamitatem excipit, & nuntius infaustus alium nullo interstitio consequitur: quod non historiam redolet, res nativa serie prout quæque gesta est recensentem, sed Poëtæ artificium, ejusmodi συμφορὰς in arctum spatium cogentis, δεινότητος χάριν.

V. Sentimens de quelques Theologiens de Hollande pp. 177. & seq.

Hanc libri igitur partem, historicæ nomine, dispescens a reliquis, id unum volo, priora duo Capita in prologi vicem præfixa, verum Jobi casum, cui quasi fundo universum drama innititur, lectori exhibere; id est rem vere gestam, figurarum tantum illustratam coloribus, ad morem parabolicæ scriptionis, חזיה, aut מַשְׁלֵיּם וְטוֹרָה. Quid sub ejusmodi figuris lateat, eruere haud

haud difficile, quod si simpliciter efferas, huc redit. Jobum, herosa haud minus illustrem virtutibus & pietate, quam fortunis conspicuum, Diaboli ipsi infensi & invidia in eum, uti in omnes probitate insigniores, ardentis opera, bonis eversum, liberis orbatum, exitiali morbo cruciatum, id fieri sinente & procurante Deo, qui eousque habenas Diaboli malitiæ laxaverat, ut Servi sui virtutem, fidem, patientiam hoc tentamine exploraret, & apud omnes conspicuam factam, excellenti demum & amplissimo præmio remuneraretur. Quod arcanum tandem ipsi Jobo speciali revelatione patefecit.

§. XX.

Quamvis autem oratio *ἰσχυρομαλισμένη* manifesto appareat, neutiquam eo obtentu Diabolo partes, quas in eo negotio sustinuisse legitur, abjudicare licitum. In eo tropus (a) unice situs, quod humano more cum Numine sermones miscens inducatur; non autem in eo, quod propria efficacia, naturalium causarum vim omnem

(a) Quod duo hæc a se invicem non satis discreverit Maimonides, inde factum ut meram hinc esse Parabolam somniarit. *Morè nev.* III. 22.

42 DISQUISITIO CRITICA

mnem superante, Jobum sibi permissum vexasse dicatur, & infandis modis exercitum habuisse. Efficaciam enim talem ei diserte tribuit Scriptura locis complurimis, quæ Satanam inter occultos divinæ gubernationis ministros recenset. Apprime illud igitur de Scripturæ tropis tenendum, quando tropicam esse narrationem audis, minime ideo tolli eum agendi modum, qui Naturæ ordinem supergreditur. Procul a nobis absit talis impietas! sed eo nos moneri tantum (a) res supra Naturæ sortem positas iis coloribus, iis lineamentis adumbrari, quibus mens nostra, ut sibi cognatis & consuetis, fortius percelli & moveri solet.

§. XXI.

Pariter ad historiam referendum, quod ægrotante Jobo ex familiaribus amicis quatuor præcipui, quorum quemque tam a proprio quam patrii soli nomine Scriptura designat, ne forte umbras fuisse, aut larvas inanes cogitemus, eum consolaturi, inviserint, ac ejus malis illacrimarint.

Sed

(a) Allegorica sæpius permixta historicis, optime ostendit Spanhem. Lib. laud. Cap. I. 12. ubi lapsus quoque Adamici historiam in exemplum adfert.

Sed postea demum ex tam stupenda calamitate in suspicionem nescio quam de amici innocentia inciderint. Hunc casum easque suspensiones occasionem dedisse variis colloquiis & concertationibus probabile est, quibus ultro citroque de Providentiæ æternæ consiliis multa disputata fuere. Nonnulla forte ex iis decerpta S. Scriptor digessit, & scripto complexus est; fuso illa quidem orationis (a) genere amplificata, & poëtico ornatu compta, iis tamen umice selectis, quæ ad operis intentum faciebant, dum plura a proposito aliena rejecit. Quis enim dubitet quin homines pii, veræ Religionis notitia imbuti, summi Numinis cultores acerrimi, ea præsertim conditione rerum, multa eximia, circa spem vitæ melioris, & præmia post mortem bonis reposita inter se locuti sint? Ut aliter censeam haud sane a me impetrare possum, quando nihil tali conventu dignius, nihil pro tempore opportunius. Forte etiam (quis enim in ejusmodi re quicquam pro certo statuere aufit?) quos

(a) Notatu hic digna confessio, quam doct. Spanhemio res ipsa expressit. Potuit ille (Historiæ Scriptor) se referre substantiam dictorum Jobi & Elibi ut amplificaverit quandoque Prophetico ductu. Hinc quæ illi quoad summam rei, hic expresserit iis verbis quæ & exempla continent. Hist. Jobi VIII. 19.

44 DISQUISITIO CRITICA

quos legimus sermones in totum ficti fuerunt, exceptis, ut mox observabimus, adagiis perpaucis, quæ quoniam, Jobi & amicorum ore excepta, traditio hominum & memoria celebrabat, scite suo operi auctor intertextuit.

§. XXII.

Veræ quoque historiæ pariter deputanda arbitramur constantiæ Jobæ illustria documenta, & in iis præsertim illas vere aureas voces, statim accepto de liberorum interitu nuntio : *Nudus egressus sum ex utero matris &c. Dominus dedit, Dominus abstulit, Domini nomen sit benedictum.* Ut & quæ mox maleferiatæ conjugis extudit importunitas : *Ut una stultarum loqueris. Itane vero bonum accipiemus a Deo, & malum non accipiemus?* Minime ambigendum, quin ejusmodi apophtegmata recens satis traditio Mosis sæculo servaverit, quæ ipse ad posteritatis documentum & exemplum æternæ memoriæ commendavit, suo Poëmati, si hujus quidem auctor est, fideliter inserta.

Idem videtur dicendum de insignibus sententiis, quæ aliquid continent sublimioris sensus, hoc est prophetici aut mystici & typici, quæ vere Jobi aut amicorum

rum

rum ore prolata, S. Scriptor ab oblivione vindicavit, iisque velut emblematis & tesseralis commentationem suam exornare gestivit. Quale illud Eliphasi somnium Cap. IV. vs. 12. Ubi asseritur Numinis majestas, & immenso intervallo supra Angelorum puritatem eminens sanctitas. Qualis Elihui sententia vere Evangelica Cap. XXXIII. 33. de internuntio, seu Angelo mediatore, qui lytro reperto, Deum peccatoribus placat. Quale denique decantatissimum illud ipsius Jobi Cap. XIX. de Goële testimonium, ubi præclaram spem omnimodæ suæ liberationis aperte profertur.

§. XXIII.

Ad postremum hocce quod spectat, id ab ore Jobi revera emanasse fidem facit, tum subjecti argumenti natura, quæ sic a reliquis ipsius sermonibus, & universa operis tractatione diffidet, ut haud temere illud ei Scriptor, utpote a suis rationibus alienum, ex ingenio adfingere voluisse videatur; tum præcipue solennis præfatio, qua suam Jobus plenæ in Deum fiduciæ professionem venturis ætatibus transmittit, atque

46 DISQUISITIO CRITICA

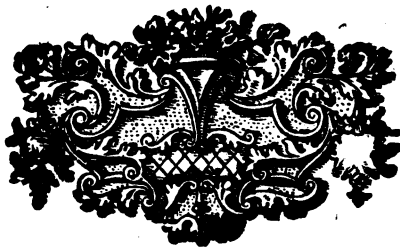
atque ad æternam rei memoriam ferreo scalpro in faxum incidi postulat. Cujus voti idonea causa reddi potest; & duplex quidem, pro duplici quem verba capiunt sensu. Si enim ea accipias de instauratione valetudinis & fortunarum; cum vaticinium contineant circa rem, tunc quando prænunciabatur, incredibilem, proclive fuit optare, ut memoriæ sedulo consignaretur, ne ei fides postmodum derogari ullatenus posset. Si vero de spe resurrectionis ultimæ interpreteris, tunc præclarum Oraculum, haud secus ac cætera sub Veteri Testamento edita, quæ Evangelii adventantis luce reteguntur, diligenter decuit asservari, suoque Vati asseri; cum inde insigni divinitatis nota, tum hicce liber speciatim, tum vetus in universum Oeconomia obfigilletur. Hinc quoque obiter inferre licet, Jobum Dei seu expresso monitu, seu arcano instinctu, sibi certo certius laborum felicem exitum spondisse, animum ad id parum (a) adjicientibus, aut fidem habentibus amicis; quos
nem-

(a) Quod si tibi incredibile videatur, ejus meminere quod notat Lucas Evangelii Cap. 18. 34. circa stuporem discipulorum Magistri dicta de instanti morte sua nihil advertentium; ubi vides quanto opere præjudicata mens, & carnis affectibus obsepta, veritati aditum præcludat,

nempe transversos egerat præjudicata circa divinæ gubernationis rationes opinio. Hinc factum opinor, ut dictum adeo memoratu dignum, quasi indictum neglexerint, & oscitantes præterierint. Quod & in ipso Poëmate faciunt, nullo ad id respectu habito, institutum argumentationis filum persequentes. Quin, quod magis mireris ibidem, ipse Jobus, quasi tantæ spei, quam diserte expressit prorsus immemor, de rebus suis tanquam conclamatis loquitur, nullamque intereunti opem, perfugium nullum patere queritur. Cur vero sibi tam parum constans fingatur, causa ex Scriptoris consilio peti debet. Quippe is auream veri Jobi vocem haudquaquam sibi omittendam ratus, velut purpureum pannum qui posteriorum oculis splenderet, operi inseruit. Quæ præterea tanto plus venustatis habet, quod de Fabulæ exitu recte spectatores moneat; uti alias hîc illic ejusmodi stricturas subinde observavimus. Sed cum interea totius Dramatis ratio postulet, ut quicumque in eo partes aliquas agunt, in Providentiæ divinæ ἀπορρήτοις perscrutandis cespitent, & a verò longissime aberrant, oportuit disputationis telam sic ad ultimum pertexi, nullo ad vaticinium, quo

48 DISQUISITIO CRITICA

quo ænigmatis enodatio continebatur, respectu habito, quasi extra se raptus Vir sanctissimus, prophetico quodam enthusiasmo pronunciaret nec a se, nec a circumstantibus intellecta. Sed ipsa argumenti dignitas, atque vexatissimi Oraculi majestas nos invitat ultro, ut ipsi excutiendo peculiarem curam impendamus.

E X A-

EXAMEN ORACULI

Celebratissimi

DE GOELE,

Jobi XIX. 25-27.

SYLLABUS.

DE *hujus sensu* *lis magna Interpretibus.* *Litis causæ, expositio duplex.* *Prior de liberatione temporali intelligit.* *2da. refertur ad resurrectionem ultimam.* *I. Rationes priorem expositionem tuentes, partim ex posterioris incommodis petitæ; quam parum fert* *1mo. antiquis Patribus indulta revelationis mensura.* *2°. nusquam alibi prodita* *Jobo spes resurrectionis ultimæ, quamvis nihil ad ejus casum opportunius.* *3°. silentium Amicorum: 4°. partim ex congruentia cum exitu Cap. XLII. commo-*
D mo.

morato. 5°. eidem expositioni verba textus commode satis aptantur. 6°. nec huic disconvenit versuum 23, 24. solennis obtestatio, eo fine adhibita, ut de vaticinii fide constaret. II. Rationes posteriori interpretationi faventes. 1°. in genere, emphasis verborum & complexus totius orationis. 2°. in specie, quod ibi dicitur de Numine conspiciendo oculis corporeis. 3°. præfationis Solennitas. 4°. terrena Spes omnis diserte Jobo ejurata. III. Utraque interpretatio conjungenda videtur, & primus sensus secundo subjiciendus. De typis, & typicorum Oraculorum indole. Jobus Ecclesiæ typus insignis. Fidelium ultima die redemptio, per fortunarum Jobi instaurationem adumbrata. Id Jacobi Apostoli auctoritate probatur. Utrique interpretationi scrupulus adherens tollitur, si hunc librum Poëma esse statuis, & personatum Jobum distinguas a vero, vaticinium, quod ad veram historiam pertinet, fictis sermonibus insertum, ad ornamentum operis, licet ejus scopo alienum. Typica oracula quantum præcellant ipsis typis. Eorum genuina vis elucet ex collatione antitypi, alias a mystico sensu historicus utpote probabilior mentem avertit.

My-

*Mysterium Evangelii ope recluditur.
Pro nobis stat auctoritas magnorum
Virorum, Hieronymi, Calvinii. Quæstio
solvitur: cur tam sera apud Judæos
resurrectionis corporum notitia?*

QUAMVIS universum opus, quod Jobi nomen inscriptum gerit, illustribus sententiis abundet, gravibus dictis, animosis vocibus, & aliquid divinum spirantibus, tamen eminet inter cæteras, præclara illa spes de venturo redemptore, qua in mediis licet ærumnis & ad desperatissimam sortem redactus, se fretum testatur vir sanctissimus. Quod oraculum quo luculentius semper visum, eo plus negotii facessivit interpretibus. Etenim in aliis enodandis si hærent sæpe & laborant, id vero fit ex ambiguitate sermonis, sensibus intricatis, ac densa quibus obvolvuntur caligine. In nostro plane contra usu venit, ut ex verbis satis expressis & apertis sensus egregius, & quidem duplex exsurgat. Sed ipsa sensus duplicitas dissidium opinionum peperit & acerrimam inter doctos commentatores movit controversiam; dum ab hac & illa parte rationum momenta haud levia adsunt, sic ut utramlibet ex duabus sententiam eligas, multa invenias, quæ ad eam ample-

52 EXAMEN ORACULI

xandam invitent, nec pauciora, quæ ab eadem deterreant. Bifariam ergo celebratissima verba accipi possunt. 1°. de temporali Nostri liberatione a miseris, seu collapsarum fortunarum instauratione. 2°. de beata ultimæ diei resurrectione, in qua Jobus, nefandis hodie calamitatibus pressus, quin & infestorum sub amicitia titulo adversariorum calumniis misere vexatus, spondet sibi Goëlem quondam exoriturum, suam qui ab illis innocentiam lata sententia plenissime vindicet, seque ab hoc incumbentium malorum pelago extractum in tutum adferat. Jam utraque interpretatio, suis cum fundamentis & rationibus, strictim excutienda venit, ut rite expensis, quibus quæque commodis & incommodis seu premitur, seu juvatur, videamus tandem quid tutò circa rem universam constitui aut possit, aut debeat.

I. Pro sensu liberationis temporalis apprime faciunt sequentia. Primum ingenue fatendum est, si cum frequenti Theologorum choro, Jobi verba sensu Evangelico sumantur, ea fiduciam spirare beatæ post mortem resurrectionis, quæ fidei & cognitionis modulum, quem priscorum temporum Piis indulsit Deus, multis partibus superat. Quantum saltem ex Scripturis

ris Vet. Testamenti, a Genesêôs libro, ad Malachiam usque, indagare licet.

Profectò, si divinitus hominum generi patefactæ revelationis omnibus retrò sæculis vestigia relegas, ab usque meridiano Evangelii lumine, ad illucescentem Gratiæ sub prima mundi exordia auroram, observabis, quicquid ad spiritualia spectat, & cœlestia bona, eò obscurius homines edoctos, quo propius a prima rerum origine aberant: sensim tantum ac pedetentim labente ævo promissiones explicari non nisi densioribus, quibus absconditæ latebant, remotis involucris, at aliquo semper, etsi tenuiori oppanso typorum & ænigmatum velo. Sic manifestiora, apud Prophetas, tum Messîæ, tum vitæ melioris per ipsum obtinendæ documenta conspiciere est, quam quæ in scriptis Mosaïcis deprehendere licet. His gradibus indies excrefcebat, his lucis incrementis paulatim corroborabatur religiosorum hominum fides, quo propinquior ad Christi Sosпитatoris tempora, atque vaticiniorum impletionem accessus fiebat. Unde arguere promptum, Jobi ævo, qui Mose antiquior habendus, neutiquam par fuisse, ut mysteria, a Christo demum retegenda, clare adeo fidelium animis obversarentur. Tam luculentum testimonium

de redemptore, Deo simul & homine, Orbis judicem acturo, quin & mortuorum cinerem in nova corpora instauraturo, uti captum hominum sub veteri illa Oeconomia viventium longissime superavit, sic omnino ad perfectiorem dispensationem pertinet, Evangelicam nempe; cujus proprium id munus fuit, vitam illam immortalem in aperta luce collocare. Quod si resurrectionem ultimam cogitavit Jobus, tam clare exposuit, ut nulla supra ipsum Christiani luminis prærogativa gaudeant.

Frustra cum rev. Sherlockio excipias, (a) promissionem illam Traditionis ope transdiditā, in certis Patriarcharum familiis hæsisse, dum cæteris prorsus ignota foret. Gratis id omne conjicitur; si cuiquam enim, Abrahamo certe tradita fuerit & commissa. Is obscurioribus tamen contentus esse debuit, quas Christus multis contra Sadducæos, Lucæ Capite XX., Paulus ad Hebræos XI. urget; uterque clariora & expressiora procul dubio allaturus, si adferri potuissent.

2. Haud immeritò quis miretur, cùm melioris vitæ spes una sit, quæ miseris effica-

(a) V. Sherlock *the use and intent of Prophecy Discert.* II, p. m, 267,

ficacissimum solatium adferat, neque aliud firmiter præsidium suppetat, quo se sustentet, recreet, atque erigat fractus, & constrictus mœrore animus; nusquam tamen, si unum illum locum secludas, in toto libro de eo mentionem injici. Unde proclive est admodum, ab iis quærere, qui talem oraculo sensum affingunt, quare fiat ut Jobus, dum multiplices quibus implicatus est, calamitates recenset, & miserabiliter lamentatur, dum impacta sibi crimina fortiter repellit, dum divinæ erga se Oeconomix rationes anxie scrutatur Amicorumque de eodem argumento sensum refutat, nullam melioris, & quidem sempiternæ vitæ expectationem prodat? non ea se cogitatione sublevet? eo ariadneo filo inexplicabilem casuum suorum labyrinthum evolvat? imo contra sic sapius loquatur, quasi nullam sibi amplius spem repositam existimet? Dic, amabo, si diem supremi judicii cogitavit atque expectavit Noster, in quo cunctis ejus innocentiam patefieri necesse est; quidni confidenter huc provocavit, ut nos Christiani solemus? Cur anxiis precibus efflagitavit sibi ad Omnipotentis tribunal aditum dari, ibi propriam causam disceptaturo? Unde tandem fit, ut spes illa immortalitatis, quæ per universam Jobi cum

amicis disceptationem perpetuo tenore regnare debuit, hoc uno in loco momentanea quadam coruscatione scintillet, reliquis sermonibus, quasi simul nata & extincta foret, alto sepelienda silentio? Sufficit, inquis, semel diserte memorari. At videtis num in ejusmodi libro, ubi alia, quæ multo minus erat opus, usque & usque ingeruntur, credibile fiat, doctrinam tanti momenti, quæque proram & puppim totius tractationis facere debebat, unico tantum loco tradi; dum tot opportunis locis filetur, tot ibidem passim adversantibus sententiis obliteratur.

3. Haud secius mirandum, ad tam disertam fidei & spei suæ professionem, cui adeo solemniter præfatur, ut ipso verborum apparatu auditores attentiores reddat, (a) nihil quicquam reposuisse adversarios, ut cavillarentur saltem, & irriderent; sed sic contra neglexisse, ut silentio præterirent, nec ab incepto disceptationis cursu vel hilum deflecterent. Contra ad insolentem doctrinam & in-

ex-

(a) Adducit quidem Rev. Sherlock loca Cap. XV. §. 7 — II. XVIII. 4. ubi eo nomine Jobum vult ab amicis increpatum, quasi Dei reverentiam per hoc immineret. Sed arcessita nimis videtur interpretatio.

expectatam de corporum ἀναστροφῆς si, sibi propositam, intellexissent, obstupefactum & commotum iri par fuit, quemadmodum accidit postmodum Atheniensibus Philosophis, eadem docente Paulo, Actor. Cap. XVII. Nonne vero id satis arguit, temporalem solum liberationem intellectam, cujus spes, his verbis prodita, nihil aliud amicis visa sit, quam blandum aliquod somnium, ex eorum genere, quibus miseri sese oblectare amant, atque inanibus solatiis pascere; adeoque neglecta, & contemptim habita.

4. Exitum ex miseriis, adhuc vita constante, suadet innui ipse eventus, seu catastrophe Capite XLII. memorata, quæ satis accurate verbis quæ tractamus respondet, Jobique de se vaticinium complet. Nempe Jobum Dominus de turbine alloquitur, ipsius quodammodo oculis se conspiciendum præbet, & calumniatoribus damnatis, eum a reatu absolvit, insuper a teterrimo morbo sanat, & quasi jam depositum & conclamatum exsuscitat, facultates amissas restituit, duplo auctiores factas, ut statum pristino splendidior obtineat. Ultimus ille goël, assertor & vindex oppressæ virtutis in arena, stans inducitur seu palæstra pulverulenta,

D 5

(a) mo-

58 EXAMEN ORACULI

(a) more brabeutæ, ut simul Jobi capiti, tanquam *iegonis*, multa cum laude coronam imponat, sui que eum adspectu exoptatissimo beet.

5. Non huic interpretationi reluctatur verborum nativa vis, quæ sic redduntur a Grotio; *Etiam si non pellem tantum meam sed & hoc* (nempe *arvinam* quæ sub pelle est) *consumerent* (morbi scilicet) *in carne tamen mea Deum videbo*. Sive enim morbos, sive ulcera, sive vermes in oratione suppleas, qui carnem ad ossa eroserint, discerpserint, & in minutissima frustula comminuerint, sic loqui potuit Jobus, hyperbole usus ad intelligendum satis clara; quemadmodum alibi dixit, *si me vel interimeres, tamen in te sperabo*. Nempe ut vim exprimeret fiduciæ, quam in Dei ope & virtute reponebat; adeoque eum necesse nequiquam fuit de putredine sepulcri cogitare.

6. Neque magis obstat procæmium solenne, ac ardentissimum votum optantis, dicta sua cippo aut marmori insculpi, & quidem stilo ferreo, ad æternam memoriam, ut venturis sæculis seræque posteritati commendentur. Expectatio nimirum rei incredibilis, quæ nullam apud
Tres-

(a) Si modo ritus palæstricorum certaminum tam antiquus, ut illuc allusum statuatur, ut ad hunc locum Schultens recte observat.

Tres viros fidem inveniebat, sic prægnantibus verbis concipi, sic perennaturo monumento obsignari meruit, ut ejus apud posteros constaret fides, miseris omnibus hoc exemplo solatium allatura; eaque potissimum de causa, ut caveretur, nequis vaticinium post rei eventum demum confictum suspicari posset. Atque hæc sunt, quæ pro priori verborum interpretatione urgeri solent, haud spernenda procul dubio argumenta.

II. Pro sublimiori jam sensu resurrectionis ultimæ, alia, & quidem potentissima militant. Ac primo eam commendat emphasis verborum, totiusque Oraculi complexio. Sive enim singula verba seorsim pensicules, ac singulorum veluti ductuum colorem vividissimum spectes; sive summam universam animo complectaris, & uno obtutu defixam ob oculos ponas, tum, velis nolis, immortalis illa Christianorum spes animo obversatur, ut fateri necesse habeas, clarius & signatius exprimi non potuisse. Etenim Goëlis titulus, secundum propriam & primariam acceptionem sumptus: corporis erosi, & post detractam pellem in minutissima descripti descriptio: conspectus illius piorum afflictorum Vindicis supra pulverem stantis, aut in pulvere campo, mentio facta:

Nu-

Numinis postremum conspiciendi, & quidem oculis Jobi corporeis; ea inquam si colligantur omnia & pleno secundum naturam verborum vim sensu sumantur, nobis exhibent Deum, humani generis Redemptorem ἐν σαρκὶ φανερωθέντα, ultima die post mundi fata superstitem; utpote cui infit (a) vis incorruptibilis vitæ; ac morte debellata suos ex pulvere sepulchri reviviscentes gloriosissimo sui conspectu exhilarantem, dum mortalitatis pannis exutos in æternæ gloriæ possessionem adferit. Eadem facile perspicis temporali liberationi, diluto tantum sensu, & valde imperfecto, adcommodari posse.

2do. Is numinis conspectus, quem certissimo sibi augurio spondet Noster, quo minus de Deo, Jobum e medio turbine alloquente exponatur, sequentia obstant. Primum Deus ipsi auditus tantum, clara voce hominem compellans, non visus narratur, corporea ulla objecta forma. Tum si, tropice loquendo, *visio* illa dici potest, ejusmodi certe fuit, quæ terrorem incutere aptior, quam gaudio perfundere. Siquidem Deo sic viso, Jobus prosternitur, &

(a) יהוה חיים quippe — qui vivit in æternum Pf. CII. coll. Job. XIV. γ. 19. V. 21. ὅτι καὶ σάξεν εἰς τὸ παντελὲς θάνατος — κατὰ δυνάμιν ζωῆς ἀκαταλύτου — μαρτυροῦμαι οὗς εἶπεν. Hebr. VII. 8. 16. 25.

& inconsiderate dicta recantat. *Quando te, inquit, meis oculis vidi, piget, pœnitet me sic esse locutum, eorumque in pulvere & cinere veniam deprecor.* Cap. XLII. 5, 6. At, quæ visio Numinis suprema die piis continget, ea læta & fortunata omni ex parte accidet, nihil formidolosi aut horridi admixtum habens; adeoque hæc visio aptius & plenius verbis Oraculi nostri, spem lætam & triumphabundam undique spirantibus, congruit. Huc accedat clausula notabilis, nec leviter prætereunda; *in carne mea videbo; oculus meus videbit, & non alter.* Hanc si ulterius non trahas, quam ad temporalem restitutionem, frigidam merito dixeris & otiosam: Qui enim aliter quam carne potuit, aut corporeis oculis, si in hac mortali vita præsentem conspexitur, aut faventem experturus? ut Grotius hanc *visionem* interpretatur. Ad resurrectionem vero ultimam relata clausula, miram emphasin habet, ad mysterii, quod sensum ac fidem omnem superat, confirmationem, q. d. *ne dubitate, o familiares! Sciens affirmo, neque fallit me expectatio certissima: Carne mea Deum intuebor, meis inquam hisce oculis, non alienis.*

30. Procemii majestas huc quoque plurimum momenti addit, Non quod sepulchrale

62 EXAMEN ORACULI

chrale hęc elogium cogitandum fit, quamquam *titulo*, si qua unquam, *res digna sepulchri*. In quo tamen argumento magnum sibi præsidium Interpretes nonnulli, iique non e vulgo, repositum putant, idque tanquam palmarium, summa cum fiducia, sæpius incùlant; adeo vana scintillula, dicam? an igni fatuo sibi oculos præstingui sunt passi. Haud temere se ejusmodi ingenii lusibus duci patietur bonus ratiocinator. Nos rem aliter instituimus, vimque argumenti repetimus ab ipsa præfationis solennitate. Quandoquidem enim oraculum posteriori sensu acceptum rem docet magnam, excelsam longe longeque digniorem, quæ in omnium ætatum memoriam perennet, quam quæ priori continetur; hinc nos admoneri palam est, ut ad celsiorem illum conspectum oculos attollamus.

4. Idem eò fortius oculos percellit, & penitius menti insinuat sese, quod Noster spem omnem restitutionis in integrum abjecisse videbatur, uti indicant loca complurima. In contrarium equidem adferri video duo testimonia. Cap. XIV. vs. 14. *Omni diebus militiæ meæ expectabo, ait, donec veniat immutatio mea.* Quod rerum status aut fortunarum conversionem sonat. Item Capite XXIII. 10.

Cum

Cum me probaverit, ut aurum emicabo. Sed ultimum hoc, in modum voti accipi potest, Jobo ex conscientia propriæ integritatis hanc fiduciam habente, se Deo giudice absolvendum, modo sibi aditum dare causamque suam cognoscere non dedignetur. Prior locus intricatior, quam ut vera mens loquentis dignosci queat: tecte tamen alludit ad liberationem futuram, ut faciunt plura Amicorum dicta, de quibus infra amplius agetur. Sed parum constanter, obscure; hæsitabunde hæc omnia, cum Oraculum de Goële inconcussam fiduciam præ se ferat. Inde sic arguitur: quando Jobus ærumnarum finem & requiem in his terris non expectavit, & nihilominus spem omnimodæ liberationis Goëlis ope fovit indubiam; eum oportet de venturo judicio, corporum resurrectione ultima, & rerum omnium instauratione cogitasse.

III. Satis jam præcipua utriusque sententiæ firmamenta ponderavimus; æquani fallor lance, sed quæ, prout mens his illisve magis rationibus attendit, paulo momento huc illuc impellitur. Neutra interpretatio specie caret, aut validis quibus adstruatur argumentis; at neutra sic difficultates sibi objectas expedit, ut non scrupulus semper aliquis hæreat. Quidni
igi-

igitur utramque amplectendam & conjungendam censemus, sublimiorem sensum tenuiori superædificantes, tanquam antitypum typo? Quod si media hæc via teneri possit, tunc omnes, quibus alii illiferunt scopulos, tutò prætervehemur.

Id ante omnia tenendum, Scripturam, imo Oeconomiam Vet. Testamenti universam, typos nobis exhibere atque umbras promissorum sub novo fœdere bonorum. Quando typos dico, certas res, personas, historias intelligi volo, quibus, tanquam in tabula quadam, futura graphice delineantur. Quorum futurorum, antequam evenerunt aut pleniori revelatione declarata sunt, non nisi obscuram typus significationem adfert; quando autem eos cum rebus ipsis archetypis semel contendere licuit, tum mira elucet utrorumque convenientia. Sic Messias tot ante ejus adventum sæculis in Isaaco, Josepho, Mose, Josua, Davide adumbratus, eorumque rebus gestis. Sic gens Israëlitica Ecclesiæ Christianæ typum gessit. Quis enim attentiore animo utriusque Populi fata componens, Apostolo (a) monitore egeat, ut singularem Numinis ductum, & providum consilium in hujusmodi adumbratione deprehendat? His positis valde consentaneum est, ut quæ de Israële, aut

(a)
I. Cor.
X. II.

aut viris illis sanctissimis dicta reperiuntur, ea typicam sæpe significationem induant, ac duplicem interpretationem sortiantur; exiliorem unam, quæ typo, luculentiorē sublimiorēque alteram, quæ archetypo congruit.

Nunc Jobum intuerē, atque attento oculo lustra Viri religiosissimi varias fortunas, inauditos casus, quibus exercitus & longo experimento est probatus; tum patientiam in malis invictam, & acquiescentem divinis jussibus animum, nec unquam abjectam, quāquam desperatissimis in rebus, divinæ opis fiduciam; denique postliminio reductam, imò ingenti accessione amplificatam, incredibili miraculo, felicitatem. Quis vero expressior typus excogitari potuit Christianæ Ecclesiæ; quam, variis tentaminibus in his terris exercitam, & passionum Christi participem factam suus ille Goël, fons vitæ inexhaustus, ultima die mortis faucibus extrahet, & plenaria redemptione in regni cœlestis sempiternam felicitatem & gloriam asserturus est.

Tale autem in Jobi historia Spiritus S. Consilium fuisse, neque sola nos rerum similitudine niti, docebit Apostolus Jacobus, cujus ea de re testimonium, Epistolæ ejus catholicæ Cap. V. 7—11, quip-

E

pe

pe cui multi haud fatis animum advortunt, pressius excutere lubet. Ibi pios in afflictis rebus ad patientiam hortatus, *durate animo*, inquit, *fratres, atque constanter exspectate, donec adveniat Dominus*. Is porro est adventus judicis, vexatorum causam adserturi, suosque a calamitatibus liberaturi, quem prope ad fores adstare prædicat versu nono. Dein comparatione agricolæ utitur, qui uberem satorum proventum lentus exspectat, dum irrigante matutino & serotino imbre adolescant. Haud aliter Paulus ad Rom. Cap. VIII. filiorum Dei ἀποκαταδοχίαν describit, indeficientibus votis redemptionem ultimam in corporum resurrectione anhelantium. Pergit Jacobus, sua hortamina confirmans Prophetarum exemplo, inter quos Jobum nostrum diserte commemorat. *Audistis*, inquit, *patientiam Jobi; vidistis τὸ τέλος τοῦ κυρίου*, id est, quem ejus tolerantia, κακοπαθεία, exitum Dominus dederit. Vides jam ex Apostoli mente exitum illum Domini, seu instaurationem Jobi, ultimo Christi adventui, adeoque gloriosæ corporum resurrectioni examussum, tanquam typum antitypo, respondere. Proinde in sensu duplici, quem Oraculo nostro tribuimus, auctorem & manu ductorem habemus Apostolum. Profecto illud Oraculum

culum Domini exitum, quem ipsius Jobi historia prodit, sic repræsentat, ut longe feliciorum alium, qui pios omnes in fine mundi manet, summa prægnantissimarum vocum energia, ad vivum expingat. Primo illo & dilutiore sensu fateor a Jobo intellectum, ex præfensione certissima, quam ei Deus indiderat, melioris recuperandæ fortunæ. Sic acceptum quoque ab amicis, at forte non creditum. Neque vero mire- ris, quod sensus eos altior subterfugerit. Ejusmodi enim sensum velat non obscuritas verborum, sed propius occurrens alius plausibilis, qui nostram ab illo eminentiore cogitationem abducit, & oculos in propinqua imagine defixos tenet, ne ulterius aciem intendant.

Difficultas una restat, eaque haud levis, sed ejusmodi tamen, quæ cum utramque ex æquo interpretationem feriat, neutri obesse debet. Nam quaecumque fiduciæ hoc textu comprehensæ objectum statuatur, sibi parum constantem Jobum reperies, qui sic de rerum summa desperare videtur, ut nec temporalis restitutionis, neque beatæ post funera vitæ, spei locum ullum relinquat. At enim cum, in Interpretum dissidio, pars utraque hoc eodem argumento ita nitatur, ut quam defendit sententiam eo adstruat, explosa altera;

consequitur neutram inde labefactari. Nihilominus dicere arduum est, cur Jobus, tam certa spe, tam firma fiducia fretus, qualiscunque tandem fuerit, semel prodidisse contentus, illius deinceps plane immemor videatur. An idtribuendum fluctuationi mentis huc illuc vi malorum delatæ, atque in contrarios sensus alternis abreptæ? Sed haudquaquam dubiam expectationem prodit effatum memorabile, contra certissimis fundamentis nixam, quæ proinde horæ momento pectore aveli non potuit, aut excidere memoria.

Unica suppetit ad implexum nodum solvendum ratio, quam in superioribus præstruximus; Si scilicet personatum Jobum, qualis, nostrâ sententiâ, in scenam hoc Libro producitur, a vero secernas. Verus Jobus meliorem utique expectavit vitam; quamvis dogmatis, de resurrectione carnis, qualis in Evangelio docetur, juxta cum ignarissimis sciens. Idem insuper fiducia temporalis salutis, a Deo ferius ocyus exhibendæ, se sustentasse & recreasse putandus est; seu arcano instinctu in hanc cogitationem actus fuerit, seu ex diserta revelatione hauserit. Eam vero tali sermone expressit, Spiritu S. cujus arcano impulsui parebat, linguam moderante, qui sublimiorem intellectum com-

complecteretur, quàm ipse pro temporum conditione capere posset. Spem videlicet beatæ resurrectionis bonis omnibus propositam. Aureum autem effatum, cum toto oriente percrebuisset, silentio premere religioni duxit Dramatis auctor. Is, ut Venusini verbis utar, ex noto fictum carmen secutus, dum sacræ suæ parabolæ inventa veris studet intertexere, sui officii esse duxit, nullum ex insignioribus herois inclyti dictis factisve præterire, iis præsertim, quæ suo Poëmati haud spernendum Ornatum conferre possent. Inter cætera eminent nostrum vaticinium, quod ipse Jobus posteritati consignatum voluit, quodque ore hominum vulgo celebratum, eo minus scriptor omittendum ratus est, quod inde singularis decor concilietur personæ Jobi, quassatum adversis animum egregie sustinentis certa in Deum fiducia, ac ex *inveñt* quodam mentis raptu ea proferentis, quæ postmodum fabulæ exitus magno spectantium plausu est comprobaturus. Fateor tamen in eo commemorando oraculo id incommodi hæere, quod cum summa ratione totius operis minus consentiat. Clavem enim continet, qua adhibita, magna ex parte divinum in Jobi negotio consilium recludi

E 3

pos-

possit. Jobi namque è miserrima in felicissimam sortem emergentis instauratio, cum Providentiæ vias vindicet, ἐπίλυσι præbet ænigmatis, quod nec Jobi amicorum quisquam, neque ipse Jobus, quicquid agant & moliantur, enodare potest sunt. Huic tamen incommodo a Vate sacro quantum potuit obviam itum, dum sic variæ Jobi & amicorum concertationes instruuntur, ut non magis ad vaticinationem hanc respiciant, quam si minime fuisset prolata; quin potius legentis animum in alia omnia trahant.

Ex allatis huc usque argumentis, dummodo ea severiore trutina libraveris, satis jam constare puto, Oraculum nostrum, utpote duplici sensu prægnans, ad eorum quæ Typica vocantur, censum debere referri, qualia in Scripturis frequentia satis occurrunt. Quæ cave spernas, quasi ad fidei Christianæ adjumentum essent infirmiora. Nam ut hoc obiter addam, Typis ipsis longe præpollent in futurarum rerum adumbratione, typica vaticinia. Typus non nisi obscuram & mancam sui exemplaris adumbrationem gerit: at vaticinium typo adhærens, etsi huic in pluribus congruat, vi tamen & energia verborum ultra typi modum exsurgere depre-

prehenditur, sic ut rem ob oculos ponat præstantiorem typo. Verbi gratia in Davide & Salomone, Christi quandam effigiem agnoscimus. Uterque enim Christo in nonnullis similis, eum dotibus suis, aut rebus gestis aliquatenus retulit. Sed propter naturæ humanæ imbecillitatem, in pluribus adhuc ea similitudo deficit, adeoque infra archetypi excellentiam longe subsidunt imagines. Sed enim typica circa Davidem & Salomonem oracula, dum utrumque graphice depingunt, aliquid semper celsius admiscent, ut ex ipso discrimine facillime mens ad Christi contemplationem attollatur. Eodem plane pacto circa Jobum res se habet. Is enim prosperioris fortunæ aura afflatus, dum a cinere, sordibus, illuvie, ulcerum tabe, quibus obrectum, ac veluti sepultum familiares conspexerant; in statum vegetum, splendidum, opulentum subito reviviscit, factus quodammodo alter homo, & ἀναστροφῶς ὕος, eâ certe καλιγγενεσία adumbrat felicitatem resurrectionis ultimæ. At quando hanc vocem audis : *Enimvero ego novi vindicem meum vivum, eumque novissimum super pulverem staturum : & postquam cutim meam pertuderint ad hunc modum ; omnino ex carne mea adspiciam Deum, quem ego adspiciam mihi ; oculique mei videbunt & non*

alieni. (a) Hoc, inquam, θεωροίω carmine audito, quis adeo blennus aut stipes sit, qui non ibi cernat carnis resurrectionem, qualis in Evangelio expectanda proponitur, ad vivum expressam? aut non illico clamet, spiritum se agnoscere Paulinæ παρρησίας æmulum. Scio cui crediderim; & confido, quod potens sit servare depositum meum ad illam usque diem. 2 Tim. I. 12. Adeo nempe hunc sensum totius orationis δεινότης animo insinuat, ut ad alterum dilutiorem, non nisi συγκαταλάου quadam accommodari & deprimi potuisse censeatur. Meminerimus tamen, ut rectum ea de re iudicium ferre possimus, & sensum illum mysticum ab humiliori dignoscere, prævia nobis opus fuisse Evangelii luce. Quamdiu enim resurrectionis fides nec distincte fuit tradita, nec evidentibus argumentis stabilita, proclive fuit, ut modo observabamus, ipsa rei incredibilitate mentes in alium probabiliorem verborum intellectum propelli, & pro tropicis atque hyperbolicis sumi, quæ maxime propria sunt.

Inde puto factum, ut Magistri Judæorum, ad quos sera admodum hujus dogma-

(a) *Alb. Schultensii* versionem adhibeo, quâ, ubi bene, nulla melius.

matis pervenit notitia, Jobæo nunquam ad illud probandum testimonio usi sint, sensui nempe liberationis temporalis inde a longo tempore acquiescere sucti, majora sub cortice latentia investigare neglexerunt. Quod idem vitium sæpius Interpretum Christianorum fuit, ob minus perspectam typicæ vaticinationis rationem. Nostra tamen sententia magnorum Interpretum auctoritate se tuetur, qualis est D. Hieronymi, qui Jobum hic typum fidelium gerere, diserte agnoscit. Qualis etiam magni Calvinii nostri, qui ut ad sensum liberationis temporalis totus inclinat, sic tamen in Commentario fluctuat incertus, ut sublimiorem sensum cum alio simul complecti velle videatur. Adeo mentem Viri summi perculere rationes in utramque partem trahentes; licet de natura hujusmodi Oraculi typici, & necessaria utriusque sensus connexionne, distincte non cogitarit. Id vero commodi habet nostra sententia, quod dum ambas expositiones admittit conjungitque, argumentorum, quæ pro unaquaque adferri solent, robur amico fœdere consociet; dum contrà eorum, quæ utrique sensui seorsim opponi solent, vim omnem discutit & amolitur.

Cæterum mentio de Judæis recentioribus

E 5

bus

bus injecta, quos constat serò admodum de resurrectione ultima cogitasse, neque, paucissimis exceptis, tale quid in oraculo nostro quævisse, me quæstionis satis difficilis admonet, quam solvere operæ pretium erit, antequam finem huic tractationi imponam. Sæpius quæsitum est, unde fiat, ut proximis ante Christum natum temporibus, dogma illud *ἀναστάσις* Judæis demum innotescere cœperit; dum antiquis Patribus sub V. T. nusquam celebratum appareat; densiore velo, nimirum typicarum promissionum, involutum. Hujus causa fuisse videtur crassa hominum, sensibus debito addictiorum, ignorantia. Obtinuit quidem apud omnes pios, quotquot a mundi primordiis vixerunt, adusque promulgatum toto orbe Evangelium, melioris post hanc vitæ expectatio, quæ si tollatur, nec rectus de Deo sensus constare potest, neque ei cultus reddi, qui ejus majestati congruat. Tam præclaram spem cum ipsa jam Ratio insinua-
ret, fœdus a Deo cum humano genere in-
initum, cum Noacho, Abrahamo, cæteris patriarchis recentatum, potentius confirmavit: quando se non eorum tantum, sed prolis quoque ab iis susceptæ Deum fore sponndit. Id autem primævos patres de animorum immortalis extra corpus
beati-

beatitudine interpretatos, credibile est; utpote quos sanior Philosophia, partim ex propria commentatione, partim ex primi parentis traditione hausta, humanæ mentis veram naturam edocuerat. At illud lumen apud degeneres posteros, carni & sensibus manciparos, vulgo extingui cœptum, discrimenque animi a corpore sensim obscurari. Inde porro contigit, ut a captivitate Babylonica reduces Judæi, cùm variis ærumnis se pressos cernerent, nec terrena, cui unice inhiabant, felicitate fruerentur, a littera legis ad mysticos sensus resiliire, & aliam ab hac vitam cogitare cœperint. Sed qualem sibi vitam imaginarentur homines mentem a corpore secernere nescii, nisi corpoream non tantum, sed huic nostræ omni ex parte similem? Unde factum ut ea spes, ἀναστάσις, aut ἀποκατάστασις πάντων nomine venerit. Unius Christi fuit, capitalem doctrinam a pinguioris carnalium Judæorum philosophiæ sæcibus expurgare, meliorisque vitæ amplitudinem, vim, indolem a terrena hac nostra toto cælo discrepantem aperire. Equidem contra Sadducæos satis habuit, generalem & involutam, quæ a Pharisæis defendebatur, anastaseôs notionem Scripturarum adstruere testimonio;

sed

76 EXAMEN ORACULI.

sed suos instituens Discipulos, longe plus præstitit. Docuit enim primum, animas piorum post funera seorsim a corporibus vivere; deinde & corpora quondam divina efficacia revictura, ut suis animis æternum coalescant. Quo vim Jobei vaticinii omnem tendere, quisquis Christianam doctrinam didicit, facile perspiciet.

O B-

OBSERVATIONES MISCELLANÆ.

IN JOBI CAPUT I.

Vs. 5. *C*onsurgensque diluculo offerebat holocausta pro singulis]. Hinc infert Nostri interpretis diligentissimus Codurcus, Jobum ante legem per Mosem latam vixisse; utpote qui victimas offerret Deo, ex patriarchali jure & consuetudine, quales oblationes post latam legem extra Tabernaculum fieri nefas. Quod Jobus ante Mosem fuerit, superioribus, credo, satis evicimus. At ratio, quam urget Codurcus, plane infirma. Quis enim non videt Jobum, qui Idumæus fuit, aut Arabs potius, ex Nachore forte, aut saltem Abrahamo, per Cethuram genus repetens, ejusmodi lege, solis Jacobi nepotibus data, teneri non potuisse; uti nec alios ubivis gentium veri Numinis cultores, quales passim his temporibus superstites fuisse credibile est, qui Noachicæ insti-

78 OBSERVAT. MISCELLANÆ

stitutionis retinentes, Legisque forte apud Sinam latæ prorsus ignari, tali cultu rite & pie exhibito, Deo accepti fuerunt. Negat id doctissimus Spanhemius *Historia Jobi* IX. 5. & necessariam inde duci vult consequentiam pro antiquitate Jobæ ævi supra Mosem. Verum quæ adfert loca, de sacrificiis extra Tabernaculum vetitis, eos tantum advenas spectant & extraneos, qui in solo Israëlitico vivebant, ut patet ex Levit. XVII. 10. resque populum electum proprie spectabat. V. Deut. XII. 5, 6. Neque confluens, post dispersam gentem, ex omnibus terrarum oris Hierosolymas, tanquam ad locum sacrificiorum, multitudo aliud probat, nisi quod ibi Deus propriam cultus & Religionis sedem elegerat.

Vs. 8. *Numquid considerasti servum meum Job?*] in Hebr. *לֹא־בָרַךְ*. Dilutior Schultensio videtur sensus Interpretis, quasi quæreret Deus, animumne advertisset Satanas ad Jobum, ejusque eximiam plane pietatem. Nullus miror Viro doctissimo simplicem expositionem parum arrisisse, qui fervidiori nempe ingenio obsecutus in unoquoque fere S. Scriptoris apice prægnantissimos sensus, signatissimas emphases venatur, & energias intensissimas ubique quærere amat. Sic igitur enarrat:

An

An affectum quoque & impetum hostilem direxisti in Jobum? Luculentiori, ut ipsi videtur, interpretatione, quam firmat ex Satanæ responso, versu septimo, se redire prædicantis מַשׁוּט הָאָרֶץ a grassando in terra, eamque persultando & flagellando.

„*Ecquid eum ut violentus grassator invasisti?*

„ Sic erit Sarcasmus quo jactantia Satanæ

„ retunditur, qui versu præcedenti ter-

„ ram se persultasse, & mala multa mor-

„ talibus intulisse gloriabatur. Sic erud.

Schultens. Sed parcant manes viri doctif-

fimi, si dixerò, hac emphasi illata sensum

fundi plane alienum. Quid enim? per-

cunctabitur Deus Satanam, num id fece-

rit, quod neque fecit, nec facere omni-

no potuit; utpote tanquam catena revin-

ctus, ac ne attingere pios ausurus un-

quam, nisi frena laxante Deo, quod &

in fine notæ suæ Schultenius ipse diserte

fatetur. Considerare certe, & attentius

Jobum circumspicere potuit Satanæ (a)

orbem perambulans; lædere autem, ve-

nia hujus rei necdum concessa, non potuit.

Quo semel posito, verba sic reddita frigi-

dam,

(a) Sic idem apud *Job. Miltonum* describitur, terrarum orbem per oëiduum peragrans, viam indagaturus qua efficacius Adamo insidias struat. Ideam, ni fallor, ex nostro hocce loco desumpsit Poëta inter hodiernos facile princeps. *Parad. lost.* B. IX. v. 58. &c.

dam, Deoque prorsus indecoram ironiam complecterentur, Vereor ne huc deduxerit acutissimum Interpretem anxius profundarum *Originum* amor, & abstrusiores atque complexas vocum significationes ex Arabismo petitas venditandi immensa cupido, eique suggesserit, cæteris Interpretibus ne per nebulam quidem visum; Satanam scilicet a longo jam tempore Jobo imminuisse, omnibusque machinis & Viri fortunas, & constantissimam pietatem, pervertere conatum. De qua nihil quicquam usquam ipse Jobus, nec Historiæ Scriptor.

IN CAPUT II.

Vs. 9. *Dixit autem illi uxor sua &c.*] Uxoris illius verba mirum in modum amplificat LXX. Seniorum quæ dicitur Versio. Difficile dictu, unde hanc laciniam hauserint, ut & cæteras, quas Hebræo textui passim adsuere ausi sunt. Mirabilius autem, quam sollicite, quamque impenso studio Interpretes nonnulli, in quibus Coccejus, ejusque admirator summus, *Albertus Schultens*, huic mulieri patrocinatedum eunt; quasi nefas foret, de pietate ejus, & religioso animo subdubitare; qui ne marito quidem de ipsa credere

dere volunt, eam stultissimis sui sexus summo suo merito accensenti, & (a) impias desipientis voces fortiter, ut par erat, redarguenti. Id nimirum effecerunt ea arte adhibita, qua verbis semel e nativa significatione depulsis, & per fiducias detortis, cuius orationi sententiam, quæ allubuerit magis, affingere valeamus. Itaque Cocceus, pro convicio & aculeata insectatione, admirationem hinc videt inauditæ constantiæ, atque firmi ad mortem usque in Religione propositi. Sic sentientem uxorem, ad eum Jobus, quem legimus, modum increpaverit videlicet! Et tamen ea Schultensius *probabiliora* ducit, quam quæ alii comminiscuntur, inquit, *de blasphemia adversus Deum evomenda, & violenta sibi consciscenda morte.* Verum talia eos non comminisci, clamant ipsa verba. Quomocunque enim τὸ γὰρ intelligas, aut bene, aut contra maledicendi sensu; [quo ultimo ter quaterve jam hinc usurpatum,] aut leniore demum, valere jubendi, omittendive; eodem res redit, quod ad mentem mulieris spectat, quæ

(a) *Amaros Sermones* vocat Chrysostomus, ac cæteris, quæ Viri constantiam assultaverunt, malis accenset: ἐπισημασμένοι οἱ αἰσῶσι τὰ πικρὰ τῆς γυναικὸς ῥήματα, καὶ οὐκ ἐπιστῶσι ἢ οὐκ ἐκ ἐπισκελεθῆναι ἢ ψυχῆ &c. Statuar. Hom. IV. eom. VI. ed. Eton. p. 485.

quæ five proprie, five per ironiam est locuta, viri pietatem deridet, ipsique nihil profuturam virtutis atque Religionis constantiam exprobrat, amarissimo cum joco. Unde manifestæ impietatis comperta tenetur. Tantum abest, ut *piam & religiosam fuisse omnia suadeant*. Quas immeritas laudes ipsemet Schultens, propria imprudens enarratione refellit. Sic enim ipse malefanæ mulieris sermonem παραφάζου. *Num adhuc retineas tuam integritatem? Ecquid adhuc Religionem dices esse certissimum fundamentum nostræ felicitatis? tu qui ea fervidissime servata eradicatus es, & funditus periisti.* — „Nisi malis asseverationem „ironicam eodem plane redituram, hoc „pacto.” *Adhuc tu retines tuam integritatem. Vincit nunc Religio, & felices præstat, scilicet, integros sui cultores; ac propterea merito etiamnum in ea omne præsidium tuum collocas.* „In quo fermento indignationis, „ob Religionem & virtutem tam acerba „subire coactus, subjungit porro: *valere „jubeas Numen & morere.*” Hem! optime Schultensi! quid censes? hæccine a pia & religiosa mente ut profecta sint! ab ea, quam Numinis reverentia tactam omnia suadeant! *Nihil, inquit, in his verbis, quamvis impatientiæ plenis & reprehensione dignis, quod directe pugnet cum charactere*
pro-

probitatis. Itane vero ? *pietatem* quidem nominare non ausus, *probitatem* nunc caute substituis. At parum id te juvat. Qualem igitur nos *probitatis* ideam animo informare jubes ? ejusmodi videlicet, quâ salva existimabimus, res humanas cæco potius volvi fato ; ac proinde non esse quod fummo Numini probum improbumque juxta habenti, tam intensus fervidusque cultus deferatur. Ipsissima, quis crederet ? verba describo enarratoris officiosi, quibus duriusculam matronæ, si Deo placeat, sanctissimæ orationem, quâ potest, emollire tentat. Talia autem censes, ô bone ! muliebri impatientiæ & imbecillitati condonanda ? ullove pacto cum *probitate* animi, atque in Deum *pietate* consentire posse ? Quid, quæso, aliud Atheus velit ; quid ab omni Religionis spretore & Numinis hoste infensissimo contumacius dictum proficisci queat ? Quid Deum abnegare est, & blasphemias impetere, si hoc non est ? At, inquit, duriores adhuc voces Psalmo LXXIII. 11, 12. & alibi prostant. Error irrepsit in allegatione loci ; nam, quæ his versibus leguntur, impiorum voces sunt, in bonos sibi quidvis licere putantium. Quæ vero Vir clar. revera in animo habuit, versibus 13 & 14. contenta, ea quidem effutiit Psaltes ; sed

tum se vera in Deum fide caruisse fateatur, imo obbrutuisse, & vere jumentum instar erga Deum fuisse. Recte porro monet Schultenius, bonorum ærumnas tentationem esse, quæ fortes quoque in fide viros quassavit nonnunquam. Quassavisse fateor, attamen non ita fregit, ut a fide desciscerent, & omni circa divinam providentiam persuasionem egerata, in apertam, ad hujus mulieris exemplum, impietatem erumperent. Pergit commentator noster, eodem fœdum ulcus incurstandi, & strumam, ut Tullius ait, diabapho obtegendum animo. Sic enim paraphrasin suam instituit. *Valere jubeas Numen, (Sic το γαρ accipi vult:) exsolvas te cura Religionis, qua hætenus Deum tantquam virtutis remuneratorem, & scelerum vindicem suspexisti, & suspiciendum omnibus inculcasti. Missa fac cuncta ista præcepta severæ pietatis, & nullum alium fructum virtutis tuæ exspecta, quam ut brevi sub atrocibus hisce & ignominiosis plagis miserum spiritum exhales. Isthæne verò erit oratio, quam graviori reprehensioni exemptam censeas? O præclarum pro fœmina insigniter religiosa apologeticum! qui si probabilis forte Schultensio visus est; at non itidem certe ipsi Jobo, longe diversa de Deo ejusque providentia sentienti, & impotentis mulie-*

lieris furorem gravi increpatione castiganti. Quem fere dixeris haud illustrius patientis animi specimen edidisse, quam quod miseris suis tam importune illudenrem, ac simul Numen ipsum impetentem contumeliis, placido responso excipiat, justam indignationem cohibens, ac non potius pugno impacto impurum os frangat.

Qui præter Schultensium alii, Jobi uxorem excusare nituntur, nimii affectus impatientia & doloris æstu abreptam ea effudisse volunt; quæ inconsulta licet & valde improbanda, non ultra scopum tendi, aut nimium severe urgeri par est. Ad hæc incredibile esse ajunt, fœminam probe, ut conjicere licet, institutam, & ex talis viri consortio recte sentire de Deo edoctam, tam immania monstra animo fovisse. Quibus respondeo, haud raro reperiri ejusmodi ingenia, quorum bracteata est Religio; quæ cute tenus aliqualem pietatis colorem imbiberunt, ac sub fidei pelle decora inolitum pravæ menti vitium obvolvunt. Ea, tantisper dum nulla tentatione explorantur, externa specie fallunt oculos; sed mutatis temporibus, aut ingruente calamitate, tanquam ad lydium lapidem, prodito, quod intus latebat, vitio, in apertum scelus pro-

rumpunt. Citò namque exarescere oportet virtutum semina quæ in animo radices non egerunt, quemadmodum docet Christi parœmia Matthei Cap. XIII. Sic malefana illa Jobi consors, in id minime ipsi conciliata, bifidam linguam, ἑξῆσι διτόμοις confimilem, hinc in maritum, inde in Deum opt. max. evibrat, fatisque docet, furens quid fœmina possit. Etenim quo eam animo esse censebimus? quæ cum, p̄t̄pote vitæ Socia, bonorumque juxta & malorum particeps, horum sensum cum conjugate partiri, ejus ærumnas blando solari alloquio, & sedulis officiis levare debuisset; contrà nec ejus, mœrore confecti ac sub malorum undique ingruentium pondere fatifcentis, misericordia tangitur; neque Deum, ut conjicere proclive fuit, domui suæ iratum, demisso typhone veneratur supplex, aut deprecari & exorare aggreditur, quin potius sollicitat virum ut ejus cultum deserat, debitamque reverentiam excutiat, ipsi lingua κελόμω novum, & quidem reliquis acerbius infligens vulnus, & ut furiarum maxima juxta accubans. Quod si cui forte iniquior videatur, aut nimium aspera, quam de ista muliere sententiam tulimus, is sciat magnos nobiscum facere Interpretes, & in ejus tanquam *impie & stultæ*, ut vocat
Co-

Codurcus, meritam vituperationem denso agmine consentire. Chrysofostomus nuncupat *Secundam Evam*. Spanhemius, *Xantip- pem*; vix dubitans, quin felicitatis reducis, & plenæ restitutionis Jobo pars fuerit; redire potuisse ad secunda vota, mala cruce sublata, nisi forte relicta censeatur, tanquam *σφάλος ἐν σαρκί*, aut nimix alio- qui prosperitatis temperamentum; ut me- dio de fonte leporum amari aliquid sur- geret. Nuperrimus autem Warburtonus Diabolum existimat hujus mulieris com- Div. I. e. gat. B. VI. P. 0-518. potem factum, ejus linguam in mariti VI. P. contumeliam acuisse. Quam diversi omnes a Schultensio!

Vs. 10. *Mala quare non suscipiamus?*]
 לְכָרֵךְ אֵלֶּיךָ Explicat Cl. Schultens post Coc- cejum, quem præ aliis ducem sequi amat, *non grataremur? non gratanter acciperemus?* *ἐκ ἀσπαζοίμεθα*, significatione quoque ex Arabismo firmata. *Id lucem fert & gratiam*, inquit, *ut mala quoque ipsa gestu gratabundo excipienda dicat miseriis adhuc suis major Jobus*. At si quid judico, emphaseôn hunc, quas misere deperit, amor in devia rapit, dum Jobo ejusmodi adfectum tribuit, qui nostræ plane naturæ repugnat; ut mala scilicet & acerbissimas calamitates grato lætoque animo accipiamus. Hoc vero Mysticis relinquendum, qui ethicam re-

Rom.
V. 3.

coquendo pervertunt, in cogitationibus suis *μελεωσιζόμενοι & ἀεγοράζοντες*. Vere piis sufficit, si se in adversis voluntati divinæ submittant, & mala quævis patienter & fortiter, absque ulla murmuratione tolerant. Nam quod Christus dominus Discipulos *in afflictionibus exsultare* jubet, Matth. VI. 23. & Paulus profitetur se in iis *gloriarī*, hoc altius spectat, ad futuri nempe præmii spem, quo sese Evangelii ministri, dum ejus strenue causam agunt, ac pro eo fortiter pugnant, confidunt olim donatum iri. Alia Jobi causa & ratio. Quare *קבל* hic æque ad bona & mala relatum, simplici accipiendi notatione sumendum. Nisi forte pertendis inde derivatam Judæorum *קבלת*, traditionem notare, *gestu gratabundo a Mose & Senioribus Israëlī acceptam*.

I N C A P U T III.

Vs. 3. *Pereat dies in qua natus sum.* | Dira hæc Natalis execratio, Viro sanctissimo doloris æstu expressa nihil nos magnopere sollicitare debet. Unde discimus in præstantioribus animis non usque adeo valere Religionis sensum, ut ab omni tentationum impressione intactos atque invictos præstet, neque prohibere, quominus aliquâ se prodat carnis infirmitas.

ras. Frustra id Codurcus palliare nititur, & culpa immunem Nostrum pronunciat; pro nativitate ipsa, festum natalium diem, quotannis recurrente circulo celebrandum, intelligi volens; quasi anniversarii illius detestatio, ab ipsius, qua in lucem primum editus est, Diei execratione multum differret. Sed enim hac mera vis est. Ab alia parte doctissimus Schultens immerito Clericum carpere videtur; quoniam is inde colligit, Jobo parum certam & dilucidam vitæ futuræ spem fuisse; eo argumento fretus, quod quisquis beatam vitam exspectat, is nunquam optat se in rerum natura non fuisse. *Recte sane, excipit Leidensis Enarrator, si Ratio loquatur, non affectus, ultra quam dici potest commotus, atque haud secus ac mare, omnibus procellis jactatum, tumens ac æstuans. Si ratiocinatio Viri Doct. stat, nemo futuræ vitæ spem fovens eousque vi dolorum æstuantium unquam poterit abripi, ut acerbius sortem suam deploret. Duram profecto regulam, ad quam nemo vellet spem fidemque suam explorari! Utinam vero Doctissimus ille Vir, qui aliàs tanto arguendi robore valet ad pervincendum Verum, ad legitimas ipse ratiocinandi regulas suum illud responsum explorasset diligentius, nec Sophismatis, quod ignorantio elenchi dicitur, argui posset!*

set! Jam dudum noveramus, eo etiam non docente, melioris vitæ fidem & spem in tantum non valere, nec eousque affectibus imperare, quin Christianus homo ad Jobi instar ærumnis exercitus, acerbius sortem suam deploret, quin & mortem ipsam ardentius exoptet. At cum celeberrimo Clerico fidenter dicimus, cui semel talis spes infederit, nunquam in ejusmodi vota erupturum, ut se natum doleat, & vitam propriam exsecretur. Adverte enim oportuit, in eo vim argumenti sitam; ne tam levi brachio se illud retundere posse Schultensius consideret. Si quis ex animo Christianus, arthritidis aut calculi torminibus excrucietur, quid aget? ejulabit, credo, miseros questus edet, vicem suam flebilibus modis lugebit; quin & mortem (a) sæpius, miseriarum terminum exoptatissimum, in subsidium advocabit, & tardantem incusabit; at ipsi in mentem veniet nunquam, ut se in dias luminis auras editum pœniteat, & ab existentium rerum albo erasum velit. Ratio est in promptu: quippe persuasum habet, alteram sibi ab hac vitam, & quidem beatissimam superesse. Mortem sane ambiat, &

(a) Sic ipse Jobus infra VII. 15, 16. Vide quoque quæ Codurcus egregie disputat ad Cap. VI. 8, 9, 10.

& quàm citissime misero subvenire prece-
 tur; boni eam tunc maximi instar habet.
 At non optabit se nunquam exstitisse,
 quo sibi æterni boni spem omnem præci-
 sam sciat. Nihil ejusmodi ei in mentem
 cadet, nedum ut mente conceptum *φύου*
ἰγνος ὀδύσαν, nisi dolorum ipsum violentia
 ratione exuerit, mentisque impotem fe-
 cerit. Ægro certe, similia jactanti, si quis
 Presbyter assideat, officio desit, nisi gra-
 viter increpet, & seriis monitis ad saniora
 reducat. Ex quibus liquere puto, cùm
 Jobus mente captus non foret, dum talia
 decantaret & paratragoediaret, ipsi, si,
 quæ hoc libro prodita, revera sit effatus,
 [quod tamen longe secus se habere, alia-
 que sensisse verum Jobum supra adstruxi-
 mus;] exiguam de ævo futuro spem, aut
 nullam potius, insitam fuisse. His addo,
 parum constanter, aut ex personæ decoro
 rem instituere Schultensium, qui, cùm
 modò Jobum mala sibi divinitus immissa
gratanter gestuque hilari accipientem indu-
 xisset, eundem nunc, dum in voces erum-
 pit, indices impotentis animi, nullamque
 futurorum exspectationem habentis, eas
 vix excusationis egere vult, nosque iis
 offendi vetat. Ultro fateor, affectu su-
 perante, & ad tempus frenum quasi mor-
 dente, multa incondita, temeraria, incon-
 sulta,

fulta, excidere debere. Sed ponamus, Christianum summis in doloribus aut angustiis versari; si fit tamen, ut Schultensius de Jobo ait, sapiens, fortis, in Religione fundatissimus, nihilo secius, imò tanto magis, in ipsius sermonibus, spes illa melior eminebit, atque interlucebit; quod ea tum unicum sit, idemque summum in præsentibus malis solatium.

Vs. 6. *Non computetur in diebus anni*]. Hic alludi merito suspicatur Dodwellus ad superstitiosum Veterum morem, qui dies funestos aut atros, quibus calamitosum quid vel reipublicæ, vel privatis hominibus, acciderat, ex fastis expungebant, exemptiles illos dies, facta alio anni tempore intercalatione, supplentes. Vide Dodwel, *de Veterum Cyclis*, Dissertatione VII. Noti sunt Papin. Statii versus; *Excidat illa dies ævo &c.*

Vs. 14. *Cum Regibus terræ, qui ædificant sibi solitudines.*] Probabiliter Pineda interpretatur de sepulchris, in solitudinibus extrui solitis, qualia Chardinus passim describit in Arabia & Persia. Acute Capellus, de prætoriis, aut vastioribus ædibus unius Principis incolatui destinatis, Mirum vero, ni Schultens hinc energias cogitasset intensissimas. Ipsi *ædificare desolationes*, positum pro, destructionem mortis
ex-

exstruere quasi, & pro sepulchris mortuorum exædificare monumenta vivorum veluti, in quibus magnifice decumbentes, quodammodo immortales facti esse videntur mortales.

IN CAPUT IV.

Vs. 3. *Ecce docuisti multos &c.*] Nempe hic usu venit illud Terentianum: *Facile omnes cum valemus, recta consilia ægrotis damus.* At certe majorem in modum decet, qui alios monent, dare operam, ut suis ipsi præceptis obtemperent: ni faciant, dupliciter reprehendendi. V. Roman. II. 1, 17--23. Hinc est, quod Paulus Discipulum jubet ἐξυβὸν τύπον παρῆχεται καλῶν ἔργων, ad Titum II. 7.

Vs. 6. *Ubi est timor tuus, fortitudo tua, patientia tua, & perfectio viarum tuarum?*] Male sic Vulgatus reddidit, & ad Hebræa parum expresse; כחלתי ואתך לאי Schultens, ex peculiari notatione, quam τῷ καὶ affingere amat: *adeone nihil pietas tua?* &c. Nescio an satis molli flexu. Pejus LXX viri, quos tamen Capellus sequitur, ἀφροσύνη verterunt. Melius longe, ni fallor, Genevenses; *ta crainte ou ta piété n'a-t-elle pas*

pas être ton espérance, & l'intégrité de tes voyes ton attente? Vis enim sententiæ, ipsaque res clamat, transpositionem in textu agnoscendam; difficile dictu, Scribarumne errore, an ex occultiore metri lege, quæ nos hodie fugit; pro, ותום דרכיך תקוהך, quæ genuina verborum series, ut principio versiculi finis respondeat. Sensus est,

„ quo tu jure cum conditore tuo expo-
 „ stulas? quid nos querelis tuis exanimas?
 „ Nempe in tua innocentia causæ præsi-
 „ dium collocasti: Sed eam te falso ob-
 „ tendere, improvisa qua prosterneris
 „ ruina comprobatur. Sequens versus aperit Eliphasi sententiam, quæ talis est: Casus quidem adversos obtingere nonnunquam probis & piis; inf. V. 15, 16. quod nemo rerum humanarum gnarus, ac vita magistra usus, ibi inficias: Sed probum, & Dei ex animo cultorem, neustquam fieri posse ut funditus pereat: adeoque Jobum cujus res conclamatas sibi persuadebat, quemve ex tam alta calamitatum voragine nunquam emerfurum augurabatur, pietatis simulatorem tantum, atque introrsum turpem; & si externa specie, tanquam pelle decora, hominibus imposuisset. Quod acerbum judicium eo tuetur argumento: optimi Numinis justitiam non sine-

finere, ut Bonis in hac vita prorsus male sit; eos quidem tentari malis, at non æternum obrui posse. Quod ultimum Jobo contigisse, jam pro indubitato sumebat.

Vs. 13. *In horrore visionis nocturnæ.*] Hebr. כַּסְעִים בַּסְעִים eadem vox occurrit Psalmo CXIX. 113. כַּסְעִים שְׂנֵאוֹתֵי ubi Hieronymi versio, *tumultuosos odii*, Vulgata autem antiqua habet, *iniquos odio habui*. Melius alii, *cogitationes varias*. At vide Codurci acumen! ex hoc Psaltis dicto visionis Eliphaso oblata auctoritatem elevat. Cui suffragatur Schultens, dum ex Arabico docet vocem hanc notare affectum insanum & vehementem, ubi & Pinedam citat, qui a קַסְעִים ramo deducit & recte quidem. Cogitationes signabit implexas ac veluti ramosas, sibi que invicem innexas & multifidas. Felici certe metaphora nam cogitationes a mente germinant & efflorescunt, veluti palmites a trunco.

Vs. 19. *Consumuntur velut a tineæ.*] לַפְּנֵי עַץ optime Schultens, ad *instar tineæ*, cujus locutionis exemplum luculentissimum adfert 1. Sam. I. 16. Licet aliorum quoque interpretatio defendi possit, *ad occursum*, vel *coram facie tineæ*. Sic ad corporis humani fragilitatem notandam, postquam illud luteis casis assimilavit, nova sed ten-

tente translatione superinducta, vestibus comparat quæ deterantur usu, quasque tineæ rodunt & exedunt. Quemadmodum de locustis Joël. II. 3. *Coram facie ejus ignis depascitur* לפניו אכלה אש. Eadem metaphora expressius recurrit infra, XIII. 28. qui locus hunc nostrum mire eluciddat, conjunctim cum Psal. XXXIX. 12. ubi libentius de panno a tinea eroso, quam de ipsius tineæ elisæ consumptione sumserim. Adde Esai. LI. 8. qui priorem ex duobus sensum confirmat. Sic Psalmo CII. cæli ipsi vesti detritæ comparantur. Haud insolens autem Scriporibus S. dissimiles metaphoras eodem Sermonis tenore connectere. Adis sis notam Alex. Mori ad Hebr. VI, 19. cæterum his plane consona profert idem Eliphaz, infra XV. 14—16. perspicuus utrobique sensus. Si tam parum Deus Angelis suis tribuit, perfectioribus naturis, quanto minus infirmis mortalibus tribuat atque *ετιδαναις*.

E X C U R S I O

Circa visionem Eliphazi Job Cap. IV.

VS. 12. & seq.

COmitem me libens non addam Interpretibus, qui mendacii Eliphazo dicam

eam impingunt; inter quos insignis est Codurcus acerbe in Nostrum declamitans, quasi visionem nocturnam sibi oblatam comminisceretur, Oraculumque Deo, a se confictum, obtruderet. Tantum vero abest ut huic succensendum putem, quin contra, *Δείον ὄνειρον*, & *χρησιμὸν* e cælo delapsum, utpote Deo dignissimum, remque totam ex vero proditam narrari censeam. Talibus nempe insomniis vetustioris ætatis pios, verosque sui cultores haud infrequenter Numen dignabatur. Id suadet primum argumenti, quo sublimius cogitari nequit, ipsa dignitas. Deinde modus visionis, sacrum quendam horrorem incutere aptus, & divinæ majestatis sensu percellere: Qui cum revelationibus, quas Patriarchæ in somnis identidem acceperunt, miram adfinitatem præ se fert. Non joco apud amicum agere Eliphasum, aut tropo quodam & parabola uti voluisse, credibile est. Multo minus mendacioni, ad tuendam sententiam. Rem nude refert, quæ sibi contigit, eamque sic minute narrat, ut sibi fidem ab audientibus haberi suo quasi jure postulet. Præmittitur proœmium reliquæ orationi congruum; unde aliquid magni expectare par est. Audis omnia augusta & solennia.

וְאֵלֵי דָבָר יָנִי, quasi *furtive suscepit auris mea;*

98 OBSERVAT. MISCELLANÆ

Gen. & particulam vel pauxillum accepit. וְקוֹחַ אֲנִי
 XV. 12. דָּוָו, velut ex adyto quodam obscura vox
 Dan. VII. & susurrus ad aures accidit. In cogitationi-
 I. 28. bus variis & visionibus noctis, dum alto so-
 X. 8, 9. mno premerer, tunc insolitus me pavor cor-
 inf. ripuit. Contremui totis artubus, steterē
 XXXIII comæ, & vox faucibus hæsit. Similis ef-
 15. ver- fectus infomniorum cœlitus immissorum
 ba Eli- apud Danielelem cernere est. Spiritus coram
 hu. me transiit. Per spiritum Ventus intelligi
 potest. Ventus itidem, isque procello-
 sus, præcessit in visione Mosis & Eliæ,
 Symbolum præsentis divinæ. Ad hunc
 strepitum, inquit, inhorruerunt pili carnis
 meæ. Coram oculis adstitit species, quam
 dignoscere non potui וְקוֹחַ אֲנִי אֲשָׁמַע אֶזְרָא
 Confer auram & vocem audiebam. [רִמְמָה auram le-
 Exod. nem aut susurrum notat, oppositè ad vo-
 XXXIII cem, quæ clare auditur. Est vox submissa,
 18--23. וְקוֹחַ אֲנִי אֲשָׁמַע אֶזְרָא
 oi O, άύραι, murmur tenue, stridulus sonus. Sic in
 και φωνη, habent. visione Eliæ. I Reg XIX. 11 — 13. lenis
 ventus subsequitur procellam, qua rupes
 diffinduntur; & ex illo leni vento Deus
 prophetam compellans auditur.] Nunc
 Oraculum audi.

Numquid homo comparatione justificabitur,
 aut factore suo purior erit vir? Ecce non fidit
 servis suis; aut ut habet Vulgatus; Ecce
 qui serviunt ei, non sunt stabiles, & in Angelis
 suis reperit pravitatem. Symmachus habet:

ἐν δέλοις αὐτῆ ἀβεβαιότης καὶ ἐν ἀγγέλοις αὐτῆ
 εὐρήσει ματαιότητα. LXX. verterunt κατὰ
 δὲ ἀγγέλων αὐτῆ σκόλιόν τι ἐπενόησεν. Hæc
 vulgo de summa Entis perfectissimi san-
 ctitate, quacum collata sordeat Angelo-
 rum laudatâ puritas; nedum ut miseri
 mortales coram eo justitiam suam vendi-
 tare audeant, aut eo iudice puri censerî.
 Non diffiteor, bonum hæc sensum fundere,
 quandoquidem Deus sic Creaturas suas
 antecellit, ut nulla perfectionum inter eos
 collatio iniri possit. Sed aliud quid hîc
 magis reconditum latere suspicor. Ac
 primo scrupulum movet, quod dicatur
 Deus *non fidere servis* suis, aut *eos stabiles*
non invenire, & in Angelis *ponere pravitatem*.
 Scio recentiores Versiones id emollire co-
 natas, reddendo ἡλιτη *lucem, Splendorem*.
 Vavassor reddit, *non ponit laudem*; nega-
 tiva particula a priore membro resumpta,
 ut sit, *il ne se loüe point d'eux*. Sed vides,
 quam coacte, cum ἡλιτη *stultitiam* proprie,
 aut *pravitatem* sonet. Quicquid sit, non
 quadrat hoc elogium cum Psalmo CIII.
 vs. 20, 21. ubi Angeli; tanquam fidi Dei
 ministri describuntur, ad quævis jussâ ca-
 pessa parati; cumque aliis Scripturæ
 locis, ubi eorum constantia, fides, in ob-
 temperando alacritas prædicatur, Deusque
 tantam in his fiduciam reponere dicitur,

Confer
 Jerem.
 XVIII.
 6. Rom.
 IX. 20.

ut iis negotia sua mandet, & procuranda committat. 2. Collatio hęc Angelos inter, atque homines instituta, nonnihil claudicat. Cur enim, quęso, ut homines probet sibi justitię laudem coram Deo vindicare non posse, Angelos ad partes vocat, & pręstantiam naturę angelicę prę humana memorat; cum homo, qui peccati labe inquinatus, a pristina integritate descivit, hoc solo omne jus erga Deum gloriandi amiserit; Angeli contra, qui in justitia perseverarunt, puritatis laudem illibatam servant? Ideo censeo aliud quid his verbis innui, scilicet Angelorum perduellium lapsum. In eos nempe, quamvis naturę pręstantia creaturas reliquas antecellerent, vitii tamen labe irrepsit; eorum Deus inconstantiam in bono proposito culpavit; in iis reperit vanitatem, *εὐρησε σκόλιόν τι*, depravatum & tortuosum. Rebellarunt quippe, conspiratione facta in legitimum Dei imperium, & cum ab origine sua defecerint, sedibus pristinis propterea merito pulsati sunt. Ἄγγελος, ut ait Judas Apostolus, suę Epistolę versu sexto, *μὴ τηρήσαντας τὴν ἐαυτῶν ἀρχὴν*. Quamquam alium sensum, eumque egregium, Apostoli verba ferre possunt, qui mihi prę reliquis arridet. Scilicet ut *μὴ ἰηρήσαντες ἀρχὴν* reddatur, *obliti principii vel originis suę.*

sua. Ubi lapsus Angelorum causa indicatur. Videntur enim spiritus illi præcellentioris naturæ in Deum rebellasse, & ex nativa sua puritate descivisse, ob superbiam, quæ ipsos excœcavit; sic ut a Deo se conditos obliviscerentur, & per se existere semet, vi propria, tanquam totidem Dñi, existimarent. τηρεῖν apud S. Scriptores sæpe usurpatur, ut apud profanos quoque, pro *observare, adtendere.* Qua acceptione non nemo positum vult Joh. XV. 20. τὸν λόγον μὲ ἐτήρησαν. Porro ἀρχὴ principium existendi, originem sonat. Hunc defectio- nis angelicæ fontem haud uno sui Poëma- tis loco subindicat Miltonus, cui, sic probabiliter de his philosophatur, τῷ ἀσφαλῆς κόσμῳ arcana patuisse diceres. Hoc nempe vult Deus, aut Spiritus ille, Dei interpres, nuncius, ὑποφήτης; si apud immortales illos spiritus, qui in Dei conspectu perpetuo stant, & cælos incolunt, sunt tamen reperti, qui pravitate sua & inconstantia purissimos Numinis oculos offenderint, quosque ob stultam arrogantiam, pravitatem, cogitationes vanas, procul a conspectu suo exulare jusserit, & sedes superas migrare; quid homo imbecillis & miser, qui terrenam faciem incolit, ipse ex luto constatus, morbis, infirmitatibus omne genus, & morti tandem obnoxius,

G 3

quid

quid animans tam brevis ævi, vermium
 mox futurus esca, undenam tam altos
 spiritus sumet, sibi que tantum audebit
 tribuere, ut justitiam suam crepet, & de
 jure suo conditori litem moveat? Non di-
 serte quidem in eo notatur peccati labes,
 sed ex consequentibus & adjunctis satis
 innuitur. Ex mortalitate nimirum, pecca-
 ti pœna, imbecillitate, contracto vitæ
 spacio, & in pulverem unde ortum traxit
 reditu. Hoc innui his verbis videtur,
in pulvere fundamentum eorum. Verba etiam
 in quibus universus sermo desinit: *moriuntur*
 & *non in sapientia*, hominem peccato ob-
 noxium esse indigitant. Confer omnino
 Psalmum XLIX, qui a nostro pleraque
 mutatus videtur.

Ea erit autem ad hanc mentem totius lo-
 ci sententia. Unde tibi, ô Job! accrevit tan-
 tum audaciæ, aut quæ te fiducia impulit,
 cum e pulvere natus sis, & in pulverem mox
 resolvendus, ut ex luteo tuo tuguriolo
 ad thronum omnipotentis ascendere ge-
 stias, tuam causam eo judice disceptatu-
 rus, ut integritatis justitiæque coronam
 te ab eo reportaturum confidas; dum ip-
 sum scis in immortalibus Angelis satis
 causæ reperisse, ut eos æthereis sedibus
 pelleret, & a nativo cœlo æternum exu-
 lare juberet. Forte objicies, cum ab Eli-
 phaso

phaso argumentum a minori ad majus institui videatur, contra tamen Angelorum ἀνοσιβήτην peccatum flagrantius, utpote extra veniæ spem positum, hominis vero non item. Respondeo, ab excellentiori natura ad inferiorem argumentum duci, hunc in modum: Si a divinæ sanctitatis norma Angelicus vigor deficere comperiatur, quanto id magis credendum est de imbecilli, atque argillacea Adamigenarum compagine? Si cœlestes Spiritus, eximia puritate insignes, atque æterni solis radiis tam ex propinquo collustratos, peccati nihilominus tabes contingere potuit, quid frivolum & fragilem censes, ac veluti luteam hominum naturam? quam parum illa severum Numinis examen, & libratissimum judicium ferre valebit!

Forfitan quoque, [nam hîc fluctuat animus in ambiguo variarum interpretationum] nullo ad nativam, quam ex Adamo traxerunt, labem respectu habito, aut ad Angelorum reproborum casum, forfitan, dico, id solum intenditur, ut Dei exquisitissima puritas extollatur, qui ne in sanctis Angelis quidem reperit, quod sibi undequaque satisfaciât. Confer infra XV. 14 — 16: XXV. 4 — 6. Quod si ita sit, quanto minus miseri homunciones in ejus conspectu sine culpa aut macula ap-

parebunt? Jam spectata ἀπόδοσις, id est alterum comparationis membrum ותני כתי ומהו quanto minus puritatem inveniet in iis, qui habitant tuguria ex luto conflata? Respondet τῆ δίκης τῆ σάλευς ἐπιγυῖα Pauli, 2 Cor. IV. 1. Sequitur; *Quorum fundamentum in pulvere.* Id in mentem revocat domum arenæ indificatam, Math. VII. 28. Pergit; *Et consumunt eos, vel, consumuntur;* ורכאו coram verme. Domus illæ, nimirum humana corpuscula, lumbricûm pabulum fiunt, corroduntur tales ædes a vermibus. *A mane ad vesperam conteruntur, absque quam quisquam apponat,* מכלי משימ לנצח יאכרו, scilicet oculum, vel manum; id est, nullo aut advertente, aut ruinam accelerante, & ad interitum propellente, pereunt in æternum. Priorem sensum malim ex duobus, tralatitia comparatione floris, qui mane exortus, vespere exarescit, quemque una dies nascentem & cadentem videt. Infra XIV. 2. *Nonne excellentia eorum migrat, aut recedit ab illis?* i. e. quicquid eximium habebant, illico evanescit. *Moriuntur & non in sapientia.* His postremis verbis non idem sensus inesse videtur, qui Psalmo XLIX. 13, 14. Quasi vellet homines esse insanabiles, atque in vitiis suis & stultitia ad mortem usque perseverare. Putem potius mortaliûm breve ævum Angelo-

rum

rum immortalitati opponi, ut dicat; ar-
ctum nimis, ipsis vivendi spatium concedi,
ut possint scientiæ & Sapientiæ tolerabi-
lem mensuram sibi comparare. Uti *Democritus accusasse naturam dicitur* &c. Integrum
locum vide apud Tullium de Senectute.

Vs. 21. *Qui autem reliqui fuerint aufe-
rentur ex iis.*] Laus hæc debetur Schul-
tensio, eum sapius supra reliquos meta-
phrastas dictionis Jobæ vim ac majesta-
tem feliciter expressisse; num vero, uti
homines interdum labimur, hinc idonei
Interpretis munus impleverit, dum vertit
הלא נסע, *profecto Nihil convulsum*; יתרם *ner-
vus eorum*; ימרו *macerati dissolvuntur*, חכמה
firmitudinem solidam, decernant periti judi-
ces, qui grandia & celsa, a duris & tur-
gidis, nativa & recta, a tortuosis & co-
ctis, secernere didicerunt. Ipsi quidem
Schultensio sic suum interpretamentum
ex penitissimis Arabum fontibus haustum
arridet, ut non existimet sublimius, aut
venustius, aliquid concipi posse ab ingenio
humano. Sunt nihilominus, quorum sen-
tentiæ me lubentem accedere haud diffi-
tear, qui, si ejusmodi Veneres ex ultima
arcessuntur Arabia, quantocyus eò, unde
malum huc pedem intulerunt, ablegan-
das censeant. Vide enim, quam parum ni-
scens, & decora; quam intuscata & con-
fra-

fragosa exeat Oratio in hunc concinnata modum : *Profecto Nihil convulsum (est) nervus eorum qui in ipsis macerati dissolvuntur, & non sunt in ulla firmitudine solida.* Gratiis iratis natum dejeret, qui sic loqui sustineat; Arabs, Æthiops, Tros Rutulusve fuit, nullo discrimine; adeo scabra, hirta & horrida compositio hujusmodi auribus accidit; neque eas magis, quam ipsam mentem chalybeo rigore lædit offenditque. Diceret eruditum Interpretem, qui cæteroquin, quo magis mirere, Oratoriæ sese artis apprime gnarum egregiis monumentis probavit, *nervis hinc & fidiculis usum fuisse, ut singula verba a nativa significatione convelleret, totamque pericopam quasi pistillo tusam dissolvisse, ex qua probe macerata, novam suam hujus versus interpretationem conflaret.* Atqui, nisi nodos in scirpo quærere ames, sponte ex Hebræo textu fluit sensus egregius, quem sua simplicitas majestati juncta commendat. *A mane ad vesperum conteruntur, nemine etiam tangente, & in æternum pereunt. Abripitur ipsis quicquid eximium habebant. Moriuntur denique necdum sapientiam edocti.* Equidem Origines vocum sedulo indagandas non diffiteor, quo melius vis earum & proprietas elucescat: at ex usu verba sunt æstimanda; atque ex subjecto argumento, & ipsa

ipsa orationis structura sensus eliciendus. Quod si primigenias semper verborum per se spectatorum acceptiones versioni tuæ infercire studeas, parum memor, eas ductore usu in alias nonnunquam valde diffitas migrasse, vide ne toti orationi chaos merum, meram barbariem, & Lycophroneas tenebras intuleris. Quantum autem studio illo etymologico in S. Scripturis interpretandis peccetur, opportune monuit Vir insigni meliorum litterarum damno nobis nuper ereptus *Job. Jacobus Wetstenius*, Diatriba sua *de interpret. N. Testam.* ad calcem tomi 2^{di} ejus, quam curavit, N. T. Editionis pag. 875.

OBSERVATIO

PRÆTERMISSA

IN CAPUT I, vs. 6—10.

Cui dixit Dominus: Unde venis? Qui respondens ait: Circuivi terram, & perambulavi eam. Dixitque Dominus ad eum: Numquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra, homo simplex & rectus, ac timens

mens Deum, & recedens a malo? Cui respondens Satan, ait: Numquid Job frustra timet Deum? Nonne tu vallasti eum & domum ejus, universamque substantiam per circuitum, operibus manuum ejus benedixisti? &c.

MOratam valde orationem sentiet, quam illa Numinis confabulatio complectitur, quisquis ad eam propius adtenderit. Rogat Satanam Deus unde veniat? Respondet Dæmon se circuivisse terram, eamque perambulasse. Ardens nempe spiritus & inquires, ubique negotia sibi facessit, & aliena curat, excussis propriis. Cuncta circumspicit, omnibus, quæ ubique aguntur, adest & advigilat, ac leoninam ferocitatem vulpina socians astutia, nativa semper stimulatur malitia, ut noceat quamplurimis, & quam multa potest conturbet, aut evertat. Numquid considerasti, perguit Dominus, servum meum Job, quod non sit ei similis in terra. Præclarum vero illud encomium ab ipso gloriæ omnis fonte profectum! Homo simplex & rectus. Obiter observa eximiam laudem simplicitatis, ab omni versutia, dolo, fraude alienæ; qualis laus Nathanaëli a Christo obrigit, optimo ingeniorum æstimatore. *Timens Deum*

Joh. I.
47.

Deum & recedens a malo. Quæ duo intimo & indivulso nexu juncta inter se. At operæ pretium est advertere, quam decens & probabilis, quam characteris retinens sermo is sit. In omni quidem loco, ut Solomo ait Prov. XV. 3. oculi Domini bonos & malos contemplantur, sed in toto orbe terrarum nihil ipsi est spectabilius homine justo & pio; Vid. Ps. XXXIII. 18. XXXIV. 16. Job XXXVI. 7. nihil quod æque oculos pascat, aut quo delectetur magis. Cacodæmon contra hujusmodi spectacula refugit, tacitum sibi convictum facientia; & omnes sedulo perreptat terræ angulos, nec certe operam perdit, ut multos reperiat aut faciat similes sui. Morosus igitur ille respondet cæperata fronte: *Numquid Job frustra timet Deum? nonne tu vallasti eum ac domum ejus?* &c. Hic prodit invidiam, & inexplebile quo eum flagrare credibile est odium, erga humanum genus. Nescit miser! quid sit amor; ex quo nimirum cælo detrusus, Deum sibi infensissimum hostem suo summo merito expertus est. Criminatur in Jobo, quæ cæteras inter virtutes eminebat, pietatem; quasi is servili plane animo mercenariam tantum Deo operam locaret. Veras hominis laudes, quas inficiando obruere nequit, iniquis

110 OBSERVAT. MISCELLANÆ

quis saltem, pro more solito, suspicionibus premere studet, ut detèrat aliquatenus, & minuat. Idem adversus pios studium exercent, eandem acerbiter & æruginem æmulantur etiamnum Satanæ ministri; dum eorum virtutibus, quorum, si in se spectentur, reverentiam tollere desperant, tanquam ementitis & fucatis obstrepunt. At quam immane distat sincera pietas ab illiberali mercimonio! Amant profecto Deum ex toto corde, quotquot sunt ex animo pii, propter eximiam præstantiam, qua cæteris naturis antecellit. Si in re lauta constituentur, & opibus adfluant, sicut Jobus, tum impensius diligunt ob innumera benefacta, quæ in se a sempiterno bonorum fonte defluere intelligunt. *Benedic anima mea Domino &c.* Quod si, mutatis vicibus, ad inopiam redigantur & alicunde calamitas ingruat, minime patiuntur suum in Deum amorem inde minui, aut extingui. Contra is amor efficit, ut castigantem manum proni adorent, sese ejus imperio submittant, Sapientiam absconditam & justissima agnoscant judicia, implorent continuo præsentem opem, nec ultimis licet angustiis pressi, unquam spem & fiduciam in eo repositam abjiciant. Nolim quidem Mysticorum nonnullis adsentiri, dum amo-

rem

rem Dei purum, nescio quem, deprædicant, qui omnem nostri curam seponat, & a spe qualibet impetrandorum bonorum prorsus sejunctus sit; quem in mediis etiam inferis, & tartareis cruciatibus perennaturum nugantur. Tales hypotheses, ut inanes & otiosæ sunt, sic ipsam hominis naturam evertunt, nec minus Deo Opt. Max. faciunt injuriam, qui ne mente quidem unquam concipi potest, in id nos condidisse, ut miseros reddat, aut tanquam officium debitum præscripsisse, ut naturam ab ipsomet datam, quæ boni necessario appetens est, exuamus. Absint procul a nobis portentosa illa insipientium Sophorum deliria. Tenendum est, in hac præsertim humanarum rerum conditione, homines tum mercedis spe, tum pœnarum timore, in officio, & debito legibus divinis obsequio, contineri. Nosque spe summi boni ad Deum colendum amandumque jure optimo allici. Quod tamen nihil obstat, quominus divinus amor majoribus pennis in sublime feratur, ac nescio quid spirans generosius, ex ipso anteaكتورum beneficiorum sensu, quin etiam ex divinarum perfectionum pulchritudine & reverentia efflorescat, indeque altas in corde nostro radices agat. Cæterum lectu imprimis digna sunt, & ad-

admodum sensata, quæ hic adnotat Vavassor, ad quem lectores, quos nequam impensæ operæ pœnitebit, amandamus.

I N C A P U T V.

V. I. *Voca ergo si est, qui tibi respondeat, & ad aliquem Sanctorum convertere.*] Insultat hic Eliphas Jobo, non sine ironica quadam illusione, ut optime notavit Schultens, merito rejecta Bohlii expositione, qui ex singulari vi verbi *אָר* sic reddit; nomina, age, qui tuo casui respondeat, tibi que per omnia sit similis. *Nihil coactius, inquit Schultens, nihil fœdicius tortius, quam quæ vir ille doctus circa origines thematis protulit*, parum cogitans in suas nonnunquam origines paria refundi posse. Aliquid hic nobis majoris momenti observandum venit: quam ferocem scilicet & virulentum Eliphas in miserum Jobum animum induat. Qui vero talia sibi persuadere possit ab amico prolata, quis tantam immanitatem ferat? Haud levi argumento, nominibus tantum Amicorum vulgo notis Poëtam in Dramate usum; non veras voces, tanquam ab historico relatas, existimandas. Facete porro hic Codurcus, dum a suis Symmystis diversus abit, quam
ex

ex hoc loco tuentur, invocationi sanctorum plus ex futile Eliphæ, quem *Scelestifimum Caput* vocat, testimonio auctoritatis detractum iri affirmat, quam additum. Scilicet Codurco, qui a puriore Ecclesia, cui diu ministrarat, ad Pontificios transfuga descivit, adhæserunt, ut in ejusmodi fit, primævæ institutionis reliquiæ quod haud uno commentarii sui loco deprehendere licet.

Vs. 7. *Homo nascitur ad laborem &c.]* Optime Genevenses vim particulæ כִּי expresserunt. *Combien que l'homme naissè pour être travaillé.* כִּי אִרְס לְעֵמֶל יוֹלֵךְ. *Et si homo ad molestiam natus sit.* Neglecto hoc ultimo כִּי, Clericus sensum minus assequitur, qui planus est, hunc in modum; quamvis omnis generis mala homini sint connata, ejusque naturæ sponte adhærere videantur, haud tamen putandum est, forte quadam, aut necessitate cæca, velut herbæ ex terræ gremio germinant, aut ex pulvere lutove insectorum examina pullulascere creduntur, sic ærumnas, quæ vitam infestant, humano generi incumbere: At a supremo Mundi opifice certis ac sapientibus de causis immitti. Quæ ad summam susceptæ ab Elipha disputationis apprime faciunt. Ea vero versibus 7mo. & 8vo. præcedentis Capitis clare exhibetur; nec non

H

ejus-

ejusdem vs. 17 — 21. plenius diducitur. Coactioni interpretatione Schultens; *Non emicabit e pulvere vanitas, & non efflorescet e terra improbitas; quia fulmina adsunt certo certius eam feritura, malumque semen de terris deletura.* Siquidem per *כני רשע* fulmina vibrantia & coruscantia intelligit, proprietatis in tropo servandæ, cujus alias passim acutum se judicem præstat, hic parum memor. Non enim volatu summa petit fulmen, quod vibrare solet in scelestos divinâ nemesis: Contra e nubibus in subjectas terras magna vi incutitur. Unde *Ζεύς καλαϊστῆρς* dictus, aut *Jupiter fulgurator.* Parum quoque feliciter *לֹא יֵצֵא מֵאָרֶץ* ad improborum interitum & excidium trahit. Nam ipsismet quos adducit locis, improbi dicuntur florere, germinare, in cœlum tendere ramis felicibus: at postmodum vicibus mutatis succidi, eradicari, exarescere subito. Nec fulmina prohibent plantas, ne ex terræ sinu exeant aut adolescant. Sed arbores ferire, prostrere, fastigia decutere, segetes, plantas jam adultas ustulare & comburere solent. At manifestum, nostro in loco a scintillis in altum volantibus parcemiam desumi, ut signetur quid cujusque rei naturæ & indoli sit consentaneum.

Vs. 21. *A flagello linguæ absconderis.]* Mi-

ra hinc Clerici *εροπία*, qui sibi aquam hærere ostendit, nec quoquo se vertat, divinare quit, aut expedire, quid sibi velit בשוט לשון. At obvia res erat, *flagellum linguæ* vocari, contumeliosas voces, quibus homines impetuntur, & velut flagellantur, eorumque fama laceratur, quæ tralatitia est metaphora, omnibus credo linguis usitata. Idem nempe, quod Horatio, *patruæ verbera linguæ*, quæ miseras puellas exhorrescere ait. Sic Galli dicunt *un coup de langue*, & Angli ad Eliphæ locutionem propius, *lashes*, de aculeatis dictis usurpant: Cæterum hoc nostro loco, *a flagello linguæ abscondis*, plane germanum huic Psalmi XXXI. 21. *Abscondis in tentorio a contentione linguarum*, sic ut alter alterum locus mire illustret; & Psalter ab Eliphaso mutuasse videatur. Cespitat hinc ingeniosissimus Crinos, qui per *שׁוֹט לְשׁוֹן* *excursiones linguæ* intelligit, coacte, ut videtur; ut & quod ibidem linguas pro populis submit.

IN CAPUT VI.

Vs. 2. *Utinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui.*] Male vulgatus; nec multo melius Genevenses; *à la miennne volonté, que ce qui m'irrite fait bien pesé.* Opti-

me Cl. Schultens; *ð si librando libraretur ægritudo mea!* וַיִּבַּע non doloris materiam aut causam, sed indignationem ipsam notat, seu querelas, quas malorum sensus extorsit. Sic Anglica, *my grief*. Optime sensum evolvit tum Clericus, tum Schultensius, quorum vide notas.

Vs. 5, 6. *Nunquid mugiet onager &c. aut poterit comedi insulsum? &c*] Parum feliciter utriusque versus enarrationem aggressus videtur Cl. Schultens. Priore enim Simili vult perstringi immisericordes animos, qui florentibus suis rebus & in re lauta constituti, mœrenti amico neutitiquam condolent; ac quem potius consolatione, ad magnitudinem mali accommodata, sublevare debuissent, acriter objurgant, quod dolori nimium indulgeat, & adversa impatientius ferat. Duplicem scilicet loci faciem esse, alteram in Jobum, alteram in socios conversam. Jobus videlicet rudebat & mugiebat, commodis, quæ prius abunde suppetebant, nunc omnibus destitutus. Socii contra, pabulo gratissimo ad satietatem usque distenti, non rudere aut mugire, non verba dolentia proferre; Sed acres potius in se, merito suæ forti ingemiscentem, censuras distringere. Et hætenus quidem expositio ferri possit, etsi tanquam longe nimis

ar-

arcessita, & minus apta loco, nonnullis forte displicitura sit. At vide, qua ratione nexum instituat cum sequenti versu. *Hoc, inquit, viris sapientibus indignum, inficetum, insulsum, quinimo fatuum quid, quod stomachum moveat concutiatque, stomachosa sane oratione iis objicit Jobus.* Quid autem insulsum ais? Quod non mugiant & rudant bene pasti? id. vero solenne esse onagris & bobus modo prædicavit. Sed enim dic mihi, num silentium merum cibis adsimilari valeat, ut id Jobus fastidienti stomacho nauseam movere dicat, & a se deglutiri neget posse & concoqui; ut putredinosos illud cibos nuncupet, a quibus tangendis toto se animo abhorreere profitetur. Quam vellem paraphrasim tam alienam & cuivis eruditum palatum habenti illico exspuendam, adeo ei parum salis inest, a viro docto non prolatam! Dices de criminibus Jobo impactis id intelligi. At primum crimina ista & censuræ acres potius amaro sali, aceto, aut venenatæ potioni comparandæ fuerant, non insulso cibo. Deinde nihil ejusmodi in Simili versus quinti continetur. Quin potius valere jubemus commentum, quod, quam subtiliter excogitatum, tam arcessitum & proposito est alienum: præsertim cum Jobi sententia sit planissima, & nexum

facilis. Haud immerito, ait, se miserabiles querelas effudisse. Cùm a natura sic comparatum sit, ut in malis doleamus, & a necessariis ad sustentandam vitam destituti, acerbius queramur. Sibi pro lauris, quibus infueverat, dapibus, ejusmodi cibos apponi, quos fastidit stomachus, & a quibus in totum animus abhorret; qualia sunt insulsa omnia & nullo sale condita, lege vers. 7. Quando autem versu 6. בריר חלמות quod cuncti Interpretes per *albumen ovi* reddiderunt, Schultens vertit, *salivam somnolentiæ*, monstrum nobis locutionis obtrudit nullo, quod quidem sciam, exemplo, auctore nullo; mori suo nimium obsecutus, tropos cudendi pro imperio absonos, atque ipsorummet Arabum aurem flagellaturos.

Vs. 16. *Qui timent pruina, irruet super eos nix.*] Bene hæc a Vulgato, Genevensi vernacula, & Schultensio cum præcedentibus connexa; nam ad continuationem pertinent splendidissimæ comparationis, quæ ad versum usque 20^{mum}. protenditur. Descriptionem continet torrentis primum rigentis gelu, & densa nive oblecti, sicque obscurati, ut nullum ejus deprehendatur vestigium הקרר מני קרה. At idem mox ingruente æstu, solutis nivibus, & liquefacto gelu, magno impetu labitur.
Dein

Dein eodem æstu invalescente, brevi exarescit, & per varios flexus deserta loca obambulando penitus deficit; sic ut viatorum spem frustretur, qui catervatim huc tanquam ad amnem quendam decurrunt, ex quo sitim levent. Similitudinem ex Arabum aliisque Scriptoribus luculenter illustravit Schultensius, ad quem, harum opum ditissimum, lectores amandamus. Exemplis ab eo adductis addi potest Ovidius Amor. III. Eleg. V. ad amnem, vs. 91. & seq. *Nomen habes nullum, nivibus collecto caducis &c.*

Vs. 21. *Nunc venistis*] Hebræa non reddit Vulg. interpr. Melius Genevenses; *vous êtes devenus un rien*. Anglica versio; *you are nothing*. & Schultens; *nunc sane facti estis nihil*. לא רייתם, nam לא vel לא ex usu Chaldaico sonat *nihil*. Sic Daniel IV. 32. *Omnes habitatores terræ pro nihilo reputantur* כל הדין וחיבין ubi *He* positum pro *Aleph*. Cæterum scatero librum hunc Chaldaismis fatis notum. Inepte vero Massorethæ hic in margine pro לא monent legendum ו, uti etiam 2 Reg, VIII. 10. fecerunt. Sic Jobi XIII. 15. לא אחר לא non sperabo, in margine legitur ו, quæ lectio eodem recidit, quo prior, si huic interrogationis nota apponetur. Contraria mutatio infra XII. 16. ubi vide notata. Confirmatur autem po-

restas hęc particulæ st tributa ex Cap. XXIV. 25. ubi ~~st~~ *nihilum* sonat. Ceterum consuli potest hoc loco Didaci a Stunica Commentarius, qui obscurum fatetur, & in enarrando Latinos Interpretes aberrasse, cum Hebraica non ita difficilem explicationem habeant.

I N C A P U T VII.

Vs. 16. *Desperavi, nequaquam ultra jam vivam.*] In Textu יָרָמָה. Arbitratu suo Interpretes supplent aliquid, ut pendulam & hiantem sententiam expleant. Sed violenta omnia & precaria. Feliciter nodum solvit Lud. Capellus, docens non a יָרָמָה *sprevit, abominatus est*, deducendum, sed poni pro יָרָמָה a radice יָרָמָה *contabuit*. Aleph pro Samech ad Mem inserto, ut subjectæ vocalis *A* indicium esset, quod alibi sæpius contigit. Vide *arcanum punctat. revelatum* p. 749. inde sensus fluit commodissimus. *Diffluo; desiste a me &c.* Sic alibi ipse Jobus, sic Psaltes locutus, ut ex ipsa caducitate & brevitate vitæ suæ Deum ad misericordiam permoverent. Schultensius vertens *exulceror*, ex primario quem comminiscitur יָרָמָה significatu, obscurat sententiam, nec verborum nexum expedit.

Vs. 17.

Vs. 17. *Quid est homo, quia magnificas eum?*] חַרְלָנוּ Schultensius, ex Arabico fonte significationem repetens; *quod laetando te implicas cum eo.* Longe simplicius & verius ex indubitata verbi notatione; *quod educes ipsum*, id est, quod assidua παιδαγωγίας cura per severæ disciplinæ legem a puero instituas. Nostro sensui apprime favet phrasis sequens. לִבְךָ חַרְשָׁה אֵלַי לִבְךָ *ipsi cor tuum apposuisti.*

Ibid. vs. 7 — 9. *Memento quia ventus est vita mea, & non revertetur oculus meus ut videat bona &c. Sicut consumitur nubes & pertransit: sic qui descenderit in inferos, non ascendet.*] Hæcce, & similis commatis alia plura, quæ apud Nostrum occurrunt, cum resurrectionis fide, aut immortalitatis spe indubitata, parum consentire, fatendum est; quicquid vitiligent & cavillentur Interpretes nonnulli, ad opiniones sibi a pueris imbibitas, tanquam ad amussim, S. Scriptorum verba exigere certi. At vita tantum hæc mortalis spectatur, inquiunt, ad quam semel mortuis non datur regressus, ut terrenis bonis denuo frui possint. Optime responsum, si hæc absolute sic posita, per se, & seorsim spectarentur. Verum adtende parumper quis sit, qui ea loquatur. Jobus nempe, cum Conditore suo exostulans,

H 5

talia

talia usurpat, in ærumnosæ suæ fortis exaggerationem. Jam, credo, vim argumenti capis: Momentaneam vitæ brevitatem, celemque fugam nulla alia de causa memorat, quam ut inde potentiore ratione Deum expugnet, & æquum esse evincat, aliquod sibi a malis quæ patitur laxamentum, & interspirationem exigam concedi.

Quod si ultra mortalis ævi curriculum, eximie cujusdam sibi felicitatis, imò sempiternæ spem propositam habuit, tum ipsa, de brevibus hodiernæ vitæ metis, & veloci transeuntis cursu, subiens cogitatio, præsentia mala elevare debuit, & tolerabiliora reddere; nedum ut accessione nova gravare censenda sit; secundum 2 Cor. dictum Apostoli. τὸ γὰρ παραύλινα ἐλα-
IV. 17. φερὶ τῆς θλιψῆος &c. *Crudum, quod Rabbini hinc inferant, spem resurrectionis a Jobo vel abnegatam, vel ignoratam. Et Patres nonnulli hinc melioris vitæ fidem detraxerunt nostro. Quorum sub clypeo sic ratiocinatur Cl. Clericus. Cujus adductis verbis, sic pergit Schultensius: Otiose talia dicuntur in umbra procul ab vestu cruciatuum, qui æstuantia quoque verba nostro extorquebant.*

Miror hic observata de cruciatuum æstu, quo pertineant. Scilicet is mentem turbare aptus est, atque loco sæpius movere,

vere, ut minime sana, incomposita, & rationi parum consentanea vel invitis extorqueat. Adeo, ut sapientes alioquin & probi, pungentis doloris stimulis efferati desipiant interdum & ultra metas rapiantur. At in eo certe dolorum *παροξυσμῶ* minime constitutus fuit Jobus, cum apud sodales continenti, eaque gravi atque ornata oratione, causam suam ageret; ubi nihil incompositum, nihil infusum & absurdum ipsi excidere, nihil non ratione & judicio ponderatum, aut viro sapiente dignum audiri, ipsum Clar. Schulensium appellamus testem; cujus commentatio universa in id intenditur, ut hoc liquidissime demonstret. Jam ergo sic arguimus; potuitne homo sui compos, qui de casibus propriis disceptat tam sapienter, eosque differendo in omnes partes versat, perpendit, excutit; potisne fuit, inquam, rem oblivisci, unde maximum, imo unde unicum in miseriis suppetebat solatium? aut doctrinam, tractationi quam occæperat, adeo conjunctam & opportunam, silentio premere? De spe loquor melioris, post obitum, & quidem æternæ vitæ. Quid est cur Jobo, dum divinæ providentiæ vias anxius explorat, dum secum iniquius agere queritur summam rerum humanarum moderatorem,

tozem, nihil ejusmodi in mentem incidit? Et quando ipsum Amicorum error ob eas, quibus conflictatur, calamitates diris suspicionibus exagitat, unde quæso fit, ut ad spem immortalitatis, & futuram Oeconomiam, tanquam ad tutissimum portum, se non recipiat, propriam sic innocentiam, simulque divini regiminis æquitatem vindicaturus? Tam alti circa doctrinam momentosissimam silentii necesse omnino est causam statui unam ex his duabus; aut, quod spem immortalitatis nullam Jobus conceperit; quod de viro veræ Religionis notitia imbuto existimare nefas; aut potius, uti omnia suadent, & pluribus supra assertum ivimus, quod sacer hujus Poëmatis Scriptor, qui personatum tantum Jobum nobis exhibet, vitæ futuræ mentionem, ut a proposito suo & scopo alienam, data opera seposuerit.

I N C A P U T V I I I .

Vs. 7. *In tantum ut si priora tua fuerint parva, & novissima tua multiplicentur nimis.*] Manifesto alludit Bildad ad florentium Jobi rerum statum priorem, quem reduci postliminio prosperitas duplo ampliorem præstitit. Et hic animadvertere licet, quod
an-

ante monuimus, de artificiosa hujus Poëmat-
 tis structura; ubi concinne colloquen-
 tium ori multa induntur, insciis & im-
 prudentibus excidentia, quibus implexi
 Dramatis enodatio miram venustatem ad-
 spergit. Non præfagebat animo Bildad,
 quæ nunc dicit, re mox comprobata
 iri. Imò ea adeo per se susceptæ dispu-
 tationi sunt apposita atque apta, ut inde
 propria sponte profluere videantur. Quo
 fit ut exitum respectantibus incredibilis
 inde exurgat lepor.

Vs. II. *Numquid virere potest scirpus
 absque humore?*] Optime per interrogatio-
 nem Vulgatus extulit, uti prima fronte
 Textus suadet. Impediunt sese, nullo
 quidem commodo, qui vim τῆς *He* de-
 monstrativam tenentes cum Schultensio
 vertere amant; *Ecce effert se juncus sine
 uligine, excrescit ulva sine aquis.* Plane con-
 tra rei indolem. Notum enim juncos, ul-
 vam, scirpos, cærecta in paludibus nasci,
 nec nisi uligine & aqua multa rigatos
 adolescere. Conjicit quidem Schultens,
juncum sine uligine, olim proverbialiter
 dictum in hypocritas, qui ut subito ex-
 crescunt, ita subitissime marcescent. At
 ipsi suam hariolationem relinquimus. Va-
 leant quoque, quæ de abundantia opum
 hujus sæculi, aut de perenni principio
 amo-

amoris Dei, & humore vitali virtutis, quibus hypocrita destituatur, otiose ἀλληγορίζουσιν Interpretes. Atqui obvia erat parcemix explicatio. Quemadmodum, inquit, juncus qui nonnisi aqua multa, aut uligine humectus & irrigatus surgere solet, eadem defectus subito exarescet, & ante herbas reliquas marcidus concidet, etiam nullo carpente: Sic hypocrita, post brevem secundæ fortunæ florem, repentino exitio delebitur. Ipsa illa comparationis εἰσαγωγή; num juncus absque uligine crescat? apprime ad Orientalium stilum & captum congruit. Ellipsis vero iisdem sat familiaris, *arescet ante omnem herbam*, ex antecedentibus facile supplenda; nimirum, *si aqua defit*.

Vs. 15. *Imitetur super domum suam & non stabit.*] Illud ad aranæ similitudinem in primis pertinet, ut acute vidit Cl. Schultensius: „Araneus inquit, in media
 „sua tela tanquam in domo firma &
 „tuta residens, atque superbe super ea-
 „dem recumbens: quin manibus quasi
 „suis eandem retinens simul, simul su-
 „stinens & suffulciens: Quum interim
 „unicus vel ictus vel flatus, cuncta uno
 „momento dissipet, pendulamque be-
 „stiolum suismet retibus implicatam eli-
 „dat“. Quam elegantissimam viri, in-
 ge-

geniosi non minus quam docti, descriptionem transcribere volupe est,

I N C A P U T. IX.

Vs. 6. *Qui commovet terram de loco suo.] Frustra quis inde Copernici, & omnium qui recte philosophantur sententiæ, de annuo terræ motu, præsidium quæreret. Talium rudes Jobi sæculo homines erant, ut ex pluribus hujus libri, ubi physica tanguntur, satis patescit. Operam ludunt, qui in sacris Scripturis rerum naturalium cognitionem quærun, in alios nobis longeque diversos traditis usus. Hic nihil igitur aliud quam terræ tremor intelligendus; quod ostendit poëtica exegesis addita; *columnæ ejus concutiantur.* Didacus tamen Stunica, quod mirere, Salmanticensis monachus, commentario, quem nequam spernendum, in hunc librum scripsit, ad girationem telluris refert, qua circa solem volvitur. Locum memorabilem adscribere non pigebit. „Locus quidem difficilis videtur, valdeque illustraretur ex Pythagoricorum sententia, existimantium terram moveri natura sua, nec aliter posse stellarum motus tam longe tarditate & celeritate dissimiles explicari, quam sententiam tenuit „Phi-*

Conf. Psal. XLVI. 3-7. XXIX. 5, 6.

128 OBSERVAT. MISCELLANÆ

„ Philolaüs & Heraclides Ponticus, ut
 „ refert Plutarchus libro de placitis Phi-
 „ losophorum. Quos secutus est Numa
 „ Pompilius, & quod magis miror, Plato
 „ divinus, senex factus. — Nostro vero
 „ tempore Copernicus juxta hanc sen-
 „ tentiam planetarum cursus declarat.
 „ Nec dubium est, quin longe melius &
 „ certius planetarum loca ex ejus do-
 „ ctrina, quam ex Ptolomæi magna com-
 „ positione, & aliorum placitis reperian-
 „ tur“.

Vs. 23. *Si flagellat, occidat semel.*] שׁוּב דַּא
 Genevenses; *s'il faut punir, qu'il fît mourir
 incontinent.* Hieronymum secuti, imo ra-
 tionem ipsam, In oculos, ut ita loquar,
 incurrit sensus & ipsi textui, & oratio-
 nis filo, rerumque nexui maxime aptus.
 „ Omnia huc redeunt, ait Jobus, hæc
 „ rei summa, quam experimento compro-
 „ batissimam statuo, quicquid caville-
 „ mini, integrum juxta ac improbum
 „ consumit Deus, nullo discrimine. At
 „ saltem una plaga conficeret statim, &
 „ elideret! verum mulcationi innocen-
 „ tium illudit, subsannat miseros, adeo
 „ ut ipsorum ærumnis delectari vi-
 „ deatur; lentis eos ictibus absument.“
*Ita feri, ut mori se sentiat, atrox quon-
 dam tyranni vox.* Huc respicit Noster,
 qui

qui occulta se tabe exedi, & lento supplicii genere confici sentit, tardantemque mortem incusat. Hæc ab ægro affectu, & doloris impatientia expressa, cum aut parum adtenderet, aut respueret Schultens, vertit; *profecto flagellum necat temere*. Scilicet ut לָא ad flagellum referat, & figuram ex ancipiti flagelli concussi, simul & linguæ vibrantis e sinu Arabici idiomatis depromptum eruat; quasi esset *flagellum insultans & subsannans*, quod, ipso iudice, habet *cothurnum huic libro unice aptum*. Fruatur is per me suo iudicio, ac tropos tropis confertos & condensatos in una eademque voce æternum miretur. Nobis quæsitæ & violenta sordebunt semper præ simplicibus & apertis. Nihil enim est evidentius, quam לָא hoc versu oppositum ימיה פתאום תֹּאבֵדֵנִי sensum fundere, quem diximus, & אֵם solitam optandi significationem retinere. Id optime vidit Grotius.

Vs. 30. *Si lotus fuero quasi aquis niveis.*] וְזִכְרוֹתַי כְּבַר כֶּמֶי. Male Interpretes eo loco כְּבַר per puritatem aut smegma reddunt. Sed idem est, quod alias scribitur כֶּסֶף cisterna, qua pluvie aquæ colliguntur. Sicque sibi egregie constat metaphora, quam sequenti versu persequitur, ubi כֶּסֶף כְּבַר, limpida aquæ receptaculo, opponitur שֶׁחַר fossa
I
cavo

130 OBSERVAT. MISCELLANÆ

cæno opplata; in quam si quis demergatur, tum certe vestes conspurcabit. Quod vero hic Clericus sepulchrum intelligit, & ex putredine cadaveris commaculata vestimenta, vide num aliena non sint, & ἀπεσοδιόρωσα. Cæterum toto coelo errat Jobus, ferventiorique propriæ integritatis asserendæ studio nimium quantum ultra metas abripitur. Dum enim in criminibus Amicorum refellendis totus est, sibi que nullius culpæ conscio pœnas improbis debitas irrogari queritur, ut ne Deum abneget, divinæ providentiæ ideam evertit, & causam prodit; volens Deum agere secum jure quodam ἀνωπειθήνω. Qua hypothese summa illius tum sapientia, tum sanctitas manifesto læditur; in eo judicii præceps, & in Numen sanctissimum injurius, quod causas & rationes suimet immitius tractandi, quas deprehendere acie ingenii nequiret, utpote absconditas atque altius latentes, eas nullas esse pronunciare audet. Huic animi morbo perfanando totus liber est comparatus.

I N C A P U T X.

Vs. 8. *Manus tuæ fecerunt me, & plasmavere totum in circuitu; & sic repente præ-*

præcipitas me?] Hæc tenuia nimis & diluta existimans Coccejus, si de vitæ naturalis beneficiis solum intelligantur, ad altiorem notionem trahit vitæ spiritualis, atque ex voce *וּפָרַח* versus duodecimi, hunc sensum exsculpit; docens hîc urgeri peculiarem gratiam Dei, quæ Jobum inde a primo ortu sibi vindicaverat in vas electum. *Cave, ait, de structura corporis hîc tantum cogites. Imago Dei per Christum illud est, de cujus factura & conservatione hîc agitur.* Acutum profecto, & lynceo oculatiorem habemus Theologum, qui ex acerrima Jobi expostulatione, ac tragicis querimoniis, latentem electionis gratiam, obsignationem communionis cum Deo, & dona S. Spiritus ἀμειψόμενα eruere potuit. At vide, quam male cedat Interpretibus inconsulta libido, placita sua & systemata ubique ingerendi & obtrudendi, ratione nulla habita temporum, aut rerum, aut personarum? quam absurdos sensus pariat, quam repugnantia connectat; & quæ nullo inter se pacto consistere possunt, in unum compingat? Jobus se immerentem plecti queritur; a Deo, velut hoste quodam immisericorditer sæviante, continentibus plagis confici; indignum clamat, se, per totam vitam omni labe purum, nulliusque scelesis sibi

132 OBSERVAT: MISCELLANÆ

conscium, nihilominus metam fieri infestis iræ divinæ telis propositam; adeo ut nihil aliud quam ultimum exitium expectandum habeat. In eo autem divinam opificis sui sapientiam & constantiam requirit, quod se, tam miro artificio ipsius manibus elaboratum opus, tam vigili cura hætenus servatum, tot ab eo beneficiis mactatum, nunc nulla fontica de causa abjiciat, abominetur, atque inter necioni devoveat. Ejusmodi sermonibus Jobus procul dubio summam, tum de Providentiæ divinæ erga se rationibus ἀποδείξαι, tum rerum suarum desperationem profiteretur. Fac nunc, *וְיִי בְּפִי* versus tertii, significare Christi imaginem per regenerationem Jobo insculptam; & per *וְיִי* versu 12°, intelligi gratiam electionis, eidem obsignatam a Spiritu sancto, cujus dona sunt sic ἀμταμέλητα, ut semel accepta nunquam amitti queant; adeoque de propria electione quis certior factus, plenam salutis fiduciam animo gerat: qui hæc, quæso, stare possunt cum acerbis Nostri querelis, se abjici a Deo, qui ipsum inexpiabili odio prosequatur, & exundantis iræ fluctibus usque & usque premat; in ultimum tandem exitium precipitem acturus? Hæccine quæso sunt hominis, spem sibi æternæ felicitatis in tuto

auto collocatam probe scientis ; ac
 proinde necessario temporarias miseras
 pro tentaminibus habentis, quibus fides
 sua & pietas probanda, penitusque ex-
 ploranda sit ? Sic certe Christianum ho-
 minem, ac præsertim de favore Dei ac
 misericordia in Christo, ob regenerationis
 sensum, nihil dubitantem cogitare oportet,
 si Jobi vices sustinisset. Valere jus-
 tis igitur Scholarum Theologicarum pla-
 citis, libere rem dicamus, ut revera est.
 Jobus, Vir integer & Numinis cultor
 egregius fuit, Christianus non fuit. Solis
 patriarchalis religionis radiis illustratus,
 non Evangelii disciplinæ innutritus. Idem
 de ejus amicis dicendum est, qui natu-
 ralis Rationis ductum in Numine colen-
 do, & rebus ad Religionem pertinenti-
 bus sequebantur ; nisi quod Elihu infra
 aliquam Primævæ Traditionis auram, de
 venia peccatoribus, ope Mediatoris, impe-
 tranda hausisse comperitur. Cunctis per-
 suasum ex æquo fuit, Deum, sapientissi-
 mum mundi a se conditi gubernatorem,
 rerum humanarum curam gerere ; leges
 item sanctissimas nobis dedisse, cum præ-
 miorum & pœnarum sanctione ; sic, ut
 bonis, seque ex animo colentibus bene,
 malis autem, quibus exosum est Numen,
 quique, Religione sprete, vitia sectantur,

male esse velit. Cæterum ex inaudito Jobi casu calculos eorum omnes, circa Providentiæ Oeconomiam, conturbatos fuisse patet; dum, ab una parte tres viri ex diversa vivendi sorte, hujusque mundi prosperis & adversis, hominum mores & genuinam indolem æstimandam contendunt: Ab alia vero Jobus, qui se immerentem malorum vorticibus abripi sentiret, cum alium exitum non inveniat, rem omnem in Dei jus ἀποκρίθων, vimque ἀπολατορικῶν resolvit, nec lamentandi fortunas suas finem facit. Utrosque suæ opinione falsos arguit Deus, qui in fine libri inducitur, e cælo veluti delapsus, ut litem implexissimam dirimat, suamque justitiam vindicet, & plenissime asserat. Cæterum Schultensius haud satis se hæc constantem prodit. Nam primo ad versum 3um. Cocceji sententiam ambabus ulnis amplectitur, & eo usque probat, ut Schmidio glaucoma ante oculos objectum pronunciet, qui pondus ac decus hujus formulæ non perspexerit, quæ cum structura corporis elaboratissima haud dubie, inquit, complectitur animæ dotes insignes, imaginis divinæ imitamentum præferentes. Concedit equidem creationem animæ & corporis hic primum tenendam; sed Jobum simul recreationem, sive

sive novam gratiæ creaturam innuere contendit; ex oppositione inter ipsum & improbos instituta. Verum oppositio, unde tale quid extundi possit, eo in loco nulla est. Quod enim, conversa ad Deum oratione, queritur ab eo se spretum & abjectum, cujus tamen figmentum manuum ipse sit, dum contra, scelerata in se improborum consilia prosperat & secundat, non ideo negat improbos æque divina manu fabricatos, aut similiter אִישׁ כַּפְּוֹ, *opus*, aut *laborem manuum ejus* dici posse, quod perperam negaret. Nam improbi juxta ac probi, utpote eadem natura gaudentes, parem utrique originem, eundem factorem agnoscunt, qui ex uno sanguine fecit omne hominum genus, quemadmodum Apostolus docet, Actorum Capite XVII. Sed ejus mens hæc est, immane quid se, atque absonum pati, quod Creatoris indulgentia in vitam editus, & paterna huc usque curafotus, cum nulla id culpa meruerit, repente de gradu dejiciatur, & perditionis nebulonis paratissima præda fiat.

Porro ad versum 10^{mum}. pagina Commentarii 272 idem Cl. Schultensius fatetur, se deserere non posse sublimiorem verborum sensum; *sicut lac eliquasti me*, quo, si ei credimus, gratia sanctificationis

inde ab utero, consignatur. *Ejusdem, ait, opportunissimam hic mentionem esse nemo non sentit, cum argumentum inde reddatur stringentissimum. Cujus acies, si intra fines naturæ subsistatur, non nihil hebescat. Verum ignoscant mihi manes Viri merito suo celeberrimi ac omnigena eruditione polentis, si dixerō, eum Orientalis litteraturæ divites gazas magis habuisse in numero, quam legitima de rebus Theologicis disputandi principia. Tantum certe me hinc ab ejus placitis dissentire agnosco, ut plane contrarium affirmare audeam. Plane hebesceret hæc in loco argumentum Jobi, si gratiam intenderet Spiritus sancti, quæ ipsum a primo ortu in vas electum vindicasset, communique corruptioni eatenus exemisset, ut in ipsum dominari hæud sineretur. Hebesceret, inquam; imo tota ejus disputatio eo pacto adeo insulsa atque amens deprehenderetur, ut male sani sincipitis argumentum præberet hæud ambiguum. Quid enim Spiritus sancti dona commune habent cum hujus vitæ prosperis rebus, ut has illis individuo nexu hæere oportere statuas? Quænam hæc, amabo, sequela est? electionis gratiam a Deo sum adeptus, me igitur æquum est morbis, doloribus, damnis immunem esse. Quantum hinc ab-*
ludit

Audit. Christi doctrina! quam diversa do-
 cet Paulus, dum conformes Christo in ^{Philip.} ^{III. 10.}
 ærumnis esse debere, qui ejus imaginem ^{& alibi} ^{passim,}
 gerant electi, usque & usque inculcat in
 Epistolis. Deinde, juxta Interpretis nostri
 sententiam, probe noverat Jobus, re-
 generationis gratia donatum, ea nun-
 quam excidere, ac semel in Dei filiorum
 censum adlectum adoptionis jure, fieri
 non posse ut *τέκνον θεοῦ* evadat, Deumve
 sibi adversantem unquam amplius expe-
 riatur. Sic ut Jobus de ejus amore pror-
 sus securus conquiescere debuerit. Nisi
 forte hæreticum fuisse hominem statuas,
 qui cum Pontificiis, semel vera fide & ^{Pet. II.}
 sanctimonia imbutum, in mundi sordes ^{20, 21.}
 atque impietatis cœnum denuò immergi
 posse existimaret, deserente eum gratia.
 Non moror argumentum ex lactis & casei
 similitudine ductum, versu eo, quo urgeri
 Schultensius censet peculiarem gratiam
 Dei, opposite ad lutum, quod sibi cum
 reliquis mortalibus commune agnoverat
 præcedente versu. Ubi ego neutiquam
 ipsi, uti Schmidio ipse fecit, ex inolitatis
 præjudiciis obortum glaucoma imprope-
 rare velim; sed gratulor potius ex Syste-
 mate illitum oculis collyrium, unde clare
 cernat aliis invisitata. Absque eo sit
 enim, quis unquam discrimen horum ver-

suum perspexerit, ut versu nono, illud quod Jobo cum reliquis mortalibus commune est memoretur, decimo autem peculiaris Jobo prerogativa; per *lutum* mortalitas abjecta & impura, per *lac & caseum* dotes spirituales; indigentur. Postmodum tamen titubat Vir. Clar. & hæret, parumque abest, quin Cocceji sui figuratam interpretationem, ægre id quidem, atque invito animo, sed iis, quæ in ea sponte occurrunt, incommodis deterritus, in totum deserat, Vide Schult. Comment. p. 273.

IN CAPUT XI.

CAP. XI. 7. *Forſitan veſtigia Dei comprehendes, & uſque ad perfectum, Omnipotentem reperies?* 8. *Excelsior cælo eſt, & quid facies? profundior inferno, & unde cognosces?* 9. *Longior terra meſſura ejus, & latior mari.*

Circa Naturæ divine τὸ ἀνεπιληπτόν & nobis inſitam Dei ideam excuſſio. **O** bmutuit Simonides, teste Tullio, dum interrogaretur a tyranno Hierone, quid ſit Deus? ſuſpenſus hæſit, & ampliandum ratus, deliberandi ſpatium popoſcit, quo maturius expenderet, quid ſibi de tam ardua quæſtione foret conſtituendum. Diludiis elapſis, novas ſubinde

re-

respondendi moras nexuit: tandem confessus, quo magis rem perpenderet secum, eo obscuriorem, & indagatu abstrusio-rem videri. Nec sane immerito, si quid Sopharis hinc auctoritati tribuimus. Neque enim Tullii, scepsim suam Academicam ubique ingerentis, iudicium sequor, qui ob id Simonidem censet *desperasse omnem veritatem*. Quid enim quæso? num inde consequitur Dei notitiam apud nos nullam esse? non insitam nobis ab ortu ipso, & mentibus insculptam Dei ideam? Ejus plane contrarium indidem elicere proclive est. Unde enim profectum, quod divinæ naturæ acatalepsia apud omnes in confesso sit, nisi quia infinitum Deum concipimus? Cur autem sic de Deo cogitare necesse habemus? quoniam nempe id fert nativa Dei, quam animo impres- sam gerimus, notio. Namque unice ex eo, quod, quid sit Ens infinitum (a) probe scimus, inde, inquam, fit ut judicemus, tale Ens perfectum & absolutissimum in se, intelligentiam nostram omnibus modis superare; adeo ut illud nec cogitatione complecti, nec mentis acie pervadere, nec meditatione assidua veluti ex-
hau-

(a) Anaximander ipse docuit principium omnium rerum esse τὸ ἀπείριστον. Vide Diog. Laërt.

haurire queamus. Ac primo observandum venit, quam in ea re fallantur Athei, & πρώτω illud ψῦδος detegendum est, quo universa laborat illorum ratio. Nimirum ipsis (a) solenne est ἀκατάληπτα confundere (b) cum ἀσυράτοις. Quam insipienter vero! quam stolide! Contradictoria quæ vocantur, eorum certe idea nulla est. Sed tamen ex hujusmodi exsurgunt quæ clare percipimus, ex notionibus quippe evidentibus & distinctis, quas mens seorsim sumptas optime capit, sed si easdem in unum compingere velis, tum statim evanescere comperies, quoniam semet mutuo tollunt, & evertunt. Nihil autem ex naturæ divinæ intuitu simile accidit. Multimodas perfectiones ei adscribimus, quas tantum abest ut discordent inter se, seque invicem evertant, ut contra eas omnes ad unius ejusdemque Entis, scilicet Dei, naturam necessario pertinere judicemus; cujus eadem opera confitemur majestatem & excellentiam, humani intellectus limites immensum quantum supergredi. Quod vero sic statuamus, id a certa quadam cognitione, seu idea, nos habere necesse est.

Age

(a) Vaninus in Amphitheatro suo Providentiæ salis sophismate usus est.

(b) Adi Cudworth *true intellect*, *System*, B. I, Ch. 2. pag. 63.

Age nunc, periculum fiat, & ut dilucidius patefcatur quid velim, in altum illud divinarum perfectionum pelagus expansis velis invehamur paulisper. Prima statim occurrit in Ente absolutissimo ipsa existendi necessitas; qua fit ut aliunde neutiquam pendeat, ut nihil quicquam alienæ efficaciz debeat, ipsum sibi sit origo, principium & fons existendi; adeo ut si quis dixerit, illud per unum momentum posse non existere, effati illico absurditas appareat. Dic quæso, an ejusmodi Ens capimus, & mente comprehensum tenemus? minime quidem, cum nos longe dispari conditione existamus, utpote qui, quodcunque possidemus, extrinsecæ causæ ferimus acceptum; precaria tantum fruente existentiâ, qua quoniam olim caruimus, quovis momento eam amittere posse, nihil vetat. Probe intelligis nihilominus existendi necessitatem ad infiniti Entis naturam pertinere. Inde æternitas consequitur, cui existendi nec principium, nec finis est. Inde quoque haud stupenda minus immensitas Entis, quod mundi amplitudinem, sua propria, ut ita dicam, absorbet, quod rerum naturæ ambitum complectitur, quod ubique, non conditis corporibus solum, sed per infinita, quæ cogitari possunt, spatia, præsens adest.

142 OBSERVAT. MISCELLANÆ

adest. Unde vero ambo hæc rē Dēi's idio-
 mata nobis nosse datum? Nempe hæc
 plane comprehendimus, æterni nos, at-
 que immensi scilicet! nemo sanus dixerit.
 At utrumque tamen Enti absolutissimo
 competere, pro certo tenemus. Jam
 quoties nobis Ens absolutissimum obver-
 satur, ei infinitam intelligendi vim tri-
 buere oportet, quæ præterita, præsentia,
 futura, omne scibile denique, complectatur;
 cui nihil excidat, aut lateat, quam
 fugiat nihil, quæ cuncta, quot sunt, aut
 esse possunt, uno obtutu, non processu
 quodam, aut perplexa ratiocinii via, sed
 non erranti & indefesso oculo cernat; quæ
 omnes rerum naturas, vires, formas,
 scheses mutuas, habeat in numerato. Tali
 porro scientiæ Omnipotentia comes hæret
 indivulso nexu. Ista vero æque limites re-
 spuit, cum ad ea, quæ intellectus concipi-
 pit omnia, porrigat sese. Huic nihil ob-
 stat, nihil operosum aut arduum est, cui
 nempe, dicto citius, quicquid vult, præsto
 adest. Quæro rursus, an facultatem illam
 inexhaustam sciendi operandive scrutari
 nostrum est! An imbecillis homo, ac
 tam densa undique caligine mentem cir-
 cumseptus, adæquatam sibi utriusque
 ideam efformabit? Plane vecors & amens
 fit, qui id affirmet. Sed quod sciamus in-
 du-

dubitanter talia Deo competere, id profecto nos alicui, quæ nobis insit, idæ debemus. Tandem Deum scimus esse optimum, qui titulus sapientiam & sanctitatem cum bonitate conjunctam repræsentat. Sic affectam Dei naturam esse percipimus, ut semper amet, semper probet, semper agat, itidemque a creaturis amari, atque effici velit, quæcunque veritati, atque rationi rerum immutabili, aut mutuis, quas inter se scheses sustinent; apta, congrua, & consona deprehenduntur: ut summa erga creaturas æquitate & benevolentia ductus, quod maxime illis bonum & conducibile est, designet, atque administret. His adde naturam sibi uno tenore constantem, nullis vicissitudinibus obnoxiam, cui nihil accedere queat, aut decedere, cui ne mutationis quidem umbra subsit. Eandem unam & simplicem, & cum sibi sola sufficiat, ultra quam dici aut cogitari potest, beatissimam. **I**nunc, ó miser homuncio! talem Naturam scrutare; in hanc abyssum immitte te, ejus fundum exploraturus! Age, sume animos, ut æterna ejus consilia vestiges, atque multiforem providentiam, in gubernatione rerum humanarum, ad tuæ Rationis normam, aut sapientiæ amuf-

amiffim exigas. Eò enim speciaticim (a) Sopharis sermo collineat, ut Deum infimulanti Amico, & multa tumultuanti, (b) velut capifiro injecto, os obturet. Ex quo fermone occasionem fumfi libens coarguendi nonnullos noftræ ætatis Philofophos. Namque illi, quo confilio id faciant nescio, nobis omnem profus Dei notitiam abjudicant; ejus ideam noftris animis inefse præfracte negant; aut exilem quandam, & negativam tantum concedunt, velut ex umbra creaturatum maligne extortam. Nimirum inquirunt, Deus infinitus cum fit, eum nequaquam comprehendimus. Do id ipsis lubens, & cum Sophare maxime urgeo. At inde vehementer nego effici, quod volunt; nos nempe non habere veram ideam Dei, quòd plane aliud fonat. Unde est enim quod novimus Deum efse infinitum, ejusque effentiam talem, quæ a noftra mente penitus pernofci nequeat? Nempe quia Dei, id est Entis necessarii, infiniti, perfectiffimi, [nam hæc tria ad idem redeunt:] Speciem animo impressam gerimus. Inde fit, quod tuto adfirmare licet, Deum totidem, quot recensui, imo aliis præ-

(a) Confule a. 1. Vavafforis notas.

(b) P. XXXIX. §. 2.

præterea innumeris perfectionibus gaudere, & ejusmodi quidem, quarum immensitas intellectus humani captum superat. Fundamentum, quicquid ajant, & radicem oportet nobis adesse talis asserti, quæ alia esse nequit, quam vera & *positiva*, ut cum scholasticis loquar, Numinis idea. Suam enim, quam assidue oggerunt, quæ solis negationibus constet, aut collectio acervo finitarum rerum, nihilo plus adjumenti præbet tuendæ Sopharis assertioni, aut tali sententiæ circa essentiam divinam ferendæ, quam ad percipiendum quid sit lux, conferre possunt tenebræ Cirmeriæ. Nec eo pacto voces illæ, *Deus, Ens infinitum, aut perfectum*, quicquam adferunt, præter merum sonum, cui nullus subest intellectus. Quin potius igitur illud nobis fixum & ratum esto; si vera docet Sophar; si neque Dei *vestigia comprehendere* mortalibus licitum, nec *usque ad perfectum Omnipotentem reperire*; si *excelsior* ejus natura *cælo est, & profundior inferno*; si *longior terra, mensura ejus, & latior mari*; exinde illud esse, quoniam ipsa infinitatis idea id revera exhibet, quod omnem a creaturis mensuram petitam respuit, quodve si quis intellectus nostri angustiis capi posse existimet, idem Oceani fluctus in simpulum cogere præsumat.

K

Pro-

Profecto, nisi *distincta* nobis & *clara* succurreret Entis omnibus numeris absoluti idea, nunquam ne in somnis quidem excogitatum a nobis fuisset, Ens dari in natura rerum, cujus *adæquatæ* ideæ mens, aut humana, aut angelica, nequaquam par sit.

Nunc propulsata neotericorum Sophorum importunitate, venio ad Atheos, quibuscum paucis, quod reliquum est negotii, transigam. Evicto enim, dari veram ideam Entis perfectissimi, facile demonstratur, originem ei aliquam & causam assignandam; quæ nulla alia esse potest, præter ipsissimum ejus exemplar, Deum scilicet ter opt. maximum. A nihilo enim emeruisse, absurdum est. Ex rebus sensibilibus conflatam, quæ toto genere discrepant, sanæ rationi repugnat. Et quandoquidem ejus objectum neque τῶν ἀδυνατέων, neque τῶν ἀουράτων censui adscribi potest, quod ipsa illa vera satis monstrat idea, oportet Deum existere, qui talem sui imaginem, velut sigillum, mentibus inculperit. Sed hæc longius persequi propositi operis summa vetat. Qui luculentius tractata cernere cupit, Virum adeat vere Philosophum, quo nemo præstantius, si a scriptoribus cœlitus adflatis discedamus, divina tractavit, RENATUM CAR-

TE-

RESIUM. Nobis vero inter tricas grammaticas, & Criticorum spineta oberrantibus, cum bona lectoris venia, oblatam occasionem gratulor interquiescendi paulisper, ac per amœnos mundi intellectualis campos secure exspatiandi; dum sic præsertim divinarum virtutum contemplationi, qua nulla animis nostris accidere jucundior potest, immorari licuit. *Ut enim in hac sola summam alterius vitæ felicitatem consistere, fide credimus, ita etiam jam ex eadem, licet multo minus perfecta, maximam, cujus in hac vita capaces sumus, voluptatem percipi posse experimur.* Cartes. Medit. III. in fine.

Vs. 10. *Si subverterit omnia, vel in unum coarctaverit &c.*] Sententiam Sopharis involvunt & obscurant, qui sic reddunt. Neque enim quo hæc verba respiciant, quive intellectus subsit, dicere facile est. Nec interpretatio Clerici multò plus lucis adfundit; *si mutarit, si clausurit, si congregarit, quis eam revocabit? sapientiam subaudiendo, ancipiti valde ariolatione, quorsum hæc tria verba sint referenda.* At feliciter rem expedit acutissimus Crinos, qui sic habet: *S'il pénètre tout, il renferme aussi tout, il embrasse tout: & qui pourroit le faire retirer d'un lieu?* Quæ ad vocum Hebræarum nativam vim & proprietatem

expressa, sensum præbent appositissimum. Immenfitatem divinæ naturæ describit Sophar, quam jam ante versibus 7 — 9. memoraverat; atque ea super hoc argumento differit, quibus Philosophi nostri nihil possent accuratius. Omnia Deum pervadere, simulque omnia continere, coercere & complecti infinitate propria, sic ut nullus sit locus, unde arceri, aut a quo abigi possit, וְאֵי שִׁבְנוּ. Huic notioni immensitatis superstruitur idea divinæ providentiæ, quæ omnia perspecta habet, omnibus moderatur & curam adhibet, facta & cogitata hominum cuncta observat & regit; adeo ut recte aut prave gestorum rationem semper sit habitura, ut mox versu 11mo. dicitur. Confer quæ infra Jobus, XXIII. 8—10. ibique notam. Notiones *invadendi*, *cippo. includendi*, *incomitiandi*, quas prætulit Schultens, ut loco alieniores, rejicimus, ipso nexu repudiante. Pœnarum enim, quibus fontes mulctat Deus, mentio intempestiva; loquente Sophare de naturæ divinæ inaccessibleis, in quam penetrare sese ut pentus perscrutetur, & tanquam jacta bolide imum petat, & עַר תְּכִלִּית בָּמָה, mortali nefas. Nempe altitudines cælorum &c. cujus infinitio calculos nostros, & mensuras respuit. Dein nostro versu immensita-

ta-

tatem illam pressius describit, ut inde colligat mirum non esse, cum ubique locorum præsens adsit, si secreta atque intima uniuscujusque pernoscat. Unde Psaltes, Pf. CXXXIX. 6. qui gemina dictis Sopharis & simillima differit, meritò exclamat: *Mirabilis est tua scientia præ me, sublimis est, non valeo ad ipsam pervenire* נשגבה לא אוכל לה. Et merito quidem id agnoscit. Haudquaquam enim humanæ mentis ea vis est, ut ad tantam altitudinem adsurgat, aut ulla ratione capere possit divinam scientiam, quæ quicquid ubivis geritur, plane perspectum habet, & tenet in numerato; cui nihil est absconditum, quam effugit nihil; quæ res omnes, quamlibet diffitis spatiorum aut temporum intervallis sejunctas, præsens præsentem cernit & complectitur. Ex hoc porro loco obiter observandum, Dei omnipræsentiam, aut ubique simul existendi vi, quæ sequentibus versibus tam magnifice depingitur, hanc ineffabilem scientiam niti. Quo minus mireris, Deum futurorum, ut vocant, contingentium certissimam notitiam habere. Ea etenim, si probe rem putaveris, neque inconsultò Numinis immensitatem ex nostris angustiis metiri, aut arctis hominum cogitandi modis circumscribere libeat, ea, in-

K 3

quam,

quam, notitia fundamentum habet in ipsius Dei natura, quæ infinita cum sit, nullis omnino, nec locorum terminis, nec temporum articulis aut limitibus coercetur, non adfixa magis huic, quam illi loco, non potius in hoc, quod præsens vocamus, quam in quovis alio labentis ævi momento, suum existendi actum inclusum habens, sed propria infinitate omnes temporis, sicut loci, partes, numeros & limites supergressa. At quis id capiat, dices, Deo omnia præsentia esse, nullo præteritorum aut futurorum discrimine? Ratio, inquam, simul nos, & hoc verum esse docet, & a nobis capi non posse. Utrumque diserte Psaltes testatur:

Ps. *Mirabilior scientia tua præ me* &c. Id nempe hîc usu venit, quod sæpius alibi, ut
 CXXXIX. firmiter credere ex certissimis causis ne-
 6: cesse habeamus, quod tamen quale sit, nulla ratione intelligendo adsequi possimus. Sed memet a jucundissima contemplatione revoco, & ad institutum redeo, dum prius monuerim, hæc abstrusiora, quæ metaphysica vocantur, neutiquam in tempestive ingeri, neque a sacro textu aliena judicanda. Quando enim philosophicas notiones S. Scripturæ interpretationi negatur, & sapienter quidem, adhiberi debere, de iis, quæ rerum natura-
 lium

lium cognitionem spectant, illud intelligendum; minime vero de iis, quæ circa Dei attributa, naturam, & perfectiones versantur. Nemo, certe, unquam dignius de his & accuratius philosophatus est, aut ἐθεολογείτο, scriptoribus a Spiritu S. actis; ut asseverare ausim, quo quis profundius sese in Naturæ divinæ contemplationem immerferit, eo melius vim & mentem sacræ paginæ, quando de his sermo est, intellecturum.

IN CAPUT XII.

Vs. 4. *Qui deridetur ab amico suo &c.]* Quotquot novi Interpretes, hoc loco cessitant, velut in tenebris palpantes, aliudque alii sequentes, nihil extundunt, quod sensum fundat tolerabilem. Periclitemur nos quoque, num cimmerias tenebras, quibus circumseptus jacet, discutere possimus. Id autem levem operam requireret, modo לֹא אֵינִי אֱלֹהִים, quod hic maximum negotium faceffit, a præcedenti לֹא אֵינִי אֱלֹהִים divellas, quocum ab universa Interpretum turba perperam, ni valde fallor, connectitur, & sequentibus copules. Ut hæc verba, אֵינִי קָרָא לֵאלֹהִים וַיַּעֲנֵנִי, per parenthesim inserta concipiantur, & tota pericope ad hunc modum reddatur: Lu-

dibrium socio suo, (at Deum appellabo qui ipsi respondebit, i. e. eum redarguet, scommata sua ipsi & falsas irrisiones in os retundet) sic est, inquam; ludibrium fit socio suo justus atque integer. Ignea verba sunt, ex æstuanti corde, tanquam Aetnea fornace prorumpentia. Ubi ἀναδίπλωσις vocis קרשׁ, & subinterposita Numinis obtestatio, misere vexatam innocentiam certo certius vindicaturi, causamque Jobi proditam contra amicos ipsi obtrectantes susceptri, mire congruit cum vehementiore affectu, quo Jobum agi par est. אהיה קרא לאלוהי Deum inclamabo. Simili adfectu David, Psalmo XVIII. vs. 4. מהלל אקרא יהוה. clamo ad Dominum, & ab inimicis meis salvabor. Qui eadem sibi quoque tribuit, quæ hîc Noster. Extiti integer cum ipsa ואהי תמים vs. 24. & reddidit Dominus secundum justitiam meam, כצדקי vs. 25. ענה respondere, pro confutare sæpe usurpatum, nulla probatione indiget. Si tamen exemplum requiras, ecce tibi luculentum infra XV. 6. שפתוך יענו כך labia tua coarguent te. Fateor ex versione acutissimi Crinos sententiam provenire satis commodam; ut μέλπησηρον illud, seu ἑμπαῖγμα εἰλαίρε dicatur esse; Deum comprecetur, & audiet ipsum, ipsiusque votis annuet. Iisdem fere verbis Psal. XXII. 8, 9. justum improbi, id

id est Judæi Messiam subsannant. *Devolvit ad Dominum, evadere eum faciat, eripiat eum, nam delectatur ipso.* Bellissime id sese haberet, nisi ipsa textus Hebræi verba apud Nostrum oblucentur. At nostra expositio ex iis sponte nascitur, ut inde sensus fluat limpidissimus, & ad præsens Jobi *πᾶτος* sic appositus, ut nihil supra. De se primum tertia persona loquitur, ut passim in hoc libro videre est, *שׁוֹק רַעַי*; deinde ex ardenti animi impetu primam adsumit. *Te apello, ô Deus! iniquitatis ultorem, innocentiae vindicem, ut ejusmodi opprobria retundas!*

Vs. 5. *Lampas contempta apud cogitationes divitum parata ad tempus statutum.*] Codurcus, pro acumine solito, hic sensum exsculpit, satis prima fronte blandientem. *נֹרָא* vel ut in nonnullis codicibus reperit Buxtorfius *נֹרָאֵל* ipsi notat *ad prælucendum, aut ad illuminationem*: unde facili negotio hunc adagionem eruit. *Fax est inutilis ad prælucendum ei qui firmus est, sed admovenda nutanti & titubanti.* Qua parcemia significaret Jobus, sibi ejusmodi monitoribus opus non esse, qui sibi monstrare velint viam, haudquaquam erranti aut titubanti. Servent, inquit, talia præcepta indigentibus. Se vero satis scire quid sentire, quid agere debeat, si-

bique rerum suarum optime rationem constare. Schultensiana Metaphrasis hinc non temere prætereunda. Ea sic habet. *Calamitati vilitas adest apud splendidam prosperitatem securi, percussio flagellans vacillantibus pede.* Splendidam vero nobis facem accensam, quæ S. Scriptoris sensum indagantibus præluceat! Morosioribus forsitan Criticis כּוּ פִּיר appellitanda potius, & ellychnium fumans. Ignoscant mihi *φιλάραβες*, si dixero, quod ipsos ultro fateri necesse est, illam caliginosum quid & horridiusculum præ se ferre sic ut ad eam intelligendam versionem quis nova iterum versione indigeat. Quod, quæso, loquendi genus illud est, *apud prosperitatem securi hominis vilitatem adesse calamitati?* Quisquamne hoc capiat aut ferat? Tum *percussio flagellans*, vereor ut satis venuste dictum! Aut ne, contra, Romanis auribus scabrum atque asperum censeatur. Parum felices, profecto, Arabes, quibus non alia suppetunt emblemata & lumina orationis! Miseros illos, quorum sensa talibus vepretis atque horrentibus spinis obsepta lateant! Frustra hinc nobis obtendas Orientalium populorum stilum, a nostra, hominum scilicet, occiduas & septentrionales plagas incolentium, loquendi consuetudine

dine sic abhorrere, ut ex hac, de illo
 iudicium recte institui non possit; frustra,
 inquam, id causaberis, ut eo prætextu adeo
 violenta & incondita S. Scriptori securus
 obrudas. Orientalem equidem illum sti-
 lum, valde discrepantem a nostro, nempe
 audacem, concisum, figuratum, sublimem,
 verborum parcum, sensibus refertum, in
 veteris Test. libris ultero agnoscimus, qui
 ab omni ævo apud Orientales viguit: at
 rectum eundem & simplicem, cum nati-
 va quadam majestate, a pompatita, tur-
 gida, vibrante, & circumtortili recentio-
 rum Arabum elegantia probe secernimus,
 quam Jobi æquales procul dubio tanquam
 alienam toto animo respuissent. Nihil
 agunt igitur, qui inauditas emphases, &
 portentosa troporum genera Orationi Jo-
 bes adfingentes, se defendi putant au-
 thoritate Scriptorum, qui post Mohamme-
 dis ævum in Persia aut Arabia floruerunt.
 Parum eos hæc juvat ambitiosus orienta-
 lis eruditionis apparatus, cum simplex
 ille prisca ævi decor a recentiorum fuce,
 cincinnis & calamistris, rotis parasangis
 distet. Neque magis ad Coranum, ad
 Saadi, ad Haririum & Hamasam Jobi
 sermo exigendus est, quam ex Græculo-
 rum infimi ævi scriptis, de Platone &
 Demosthene iudicium ferendum. Ad tex-
 tum

tum nostrum redeamus. Optime illum expressere Genevenses, absque ulla dialecti fororiz ope, cuique voci propriam & indubitam reddentes potestatem, per *לפיר lampada* vel *facem* intelligunt, acceptione notissima. *עשותו cogitationes* reddunt ex usu chaldaico, idem quod *עשותו* Psalmo CXLVI. 4, *cogitationes superbas aut splendas* sonans. *נכון* pro *paratum* sumunt, significatione obvia. Unde nulla vi, insolentiore hyperbate nullo, nativus pericopæ sensus talis exsurgit; *is qui in ruinam præceps agitur; apud fortunatos plaris non fit, quam lampas mox extinguenda*. Eandem sententiam expressit Crinos, sed suis tropis exutam; quod glossatoris potius est, quam interpretis.

Vs. 7. *Nimirum interroga jumenta &c.*] Quorsum hæc verba spectent satis patet, ut de nexu nihil laborandum sit. Nimirum ad ea, quæ reliquo capite circa Dei summum imperium, omnia administrantis ac sub ditione habentis, disputantur. Id quocunque te convertas, uno ore prædicant creaturæ. Nexus a versu tertio repetendus, ubi Sophari, sapientiæ divinæ altitudinem memoranti, reponit Jobus, eo etiam non docente, talia sibi pridem nota esse, *את מי אין כמו אלה* (eadem locutio recurrit infra XV. 9. *ולא עמנו הוא*) nulli
Ami-

Amicorum se in ejusmodi scientia concedere, utpote qui mentis oculos satis acres habeat, ad ea præsertim dispicienda, quæ nemo est cordatior, qui ignorare possit. Enimvero, pergit, id te animalia docebunt, & muti licet, pisces prædicabunt, providentiam omnia moderantem. Tres versiculi a quarto ad sextum, per parenthesis, nostro scriptori familiarem, inserti, huc non respiciunt, sed improbum & durum sodalium in se animum exagitant.

Vs. 16. *Ipse novit & decipientem & eum qui decipitur.*] Hebr. לו שגג ומשגה. Massorethæ אֶל adscripserunt margini; verentes nimirum, ne Deo fallendi consilium adscribi videatur, ac memores solennis apud Magistros regulæ; *pereat littera de lege, & sanctificetur nomen Dei benedicti.* At nulum hic erroris periculum fuit! Bonum quidem sensum ea fundit emendatio, diserte ab Apostolo Jacobo Epist. suæ Cap. I. vs. 13. inculcatum, neque errare Deum, neque in fraudem inducere quemquam. Atqui non erat his locus, patetque ex immediate sequentibus, receptam lectionem minime sollicitandam. Agitur enim de Dei summo circa res hominum moderamine, cui quævis eorum facta, dicta, consilia subesse necesse est. Sic ut nullus
apud

apud mortales existat aut deceptor, aut deceptus, quin talis sit, volente Deo, id est fieri finente, cum prohibere possit. Quæ toto cælo distant ab actu ipso in peccatum propellendi, quem hîc loci Mercerus, haud satis pie, nec sapienter magis, adfingit Deo. Frustrâ durio rem vocem, quam potius emollire debuerat, defendit Schultensius. Quod si a malefariata doctrina imbelle, ut loquitur, Schmidii telum repulit, non ideo eam vindicasse censendus est, potentiori ariete admoto illico convellendam. Certe *dis Ag' πασῶν* discrepat, si doceas, aliquid fieri providente Deo, neque id, cum facile posset, ob certas rationes prohibente; an vero illud Dei impulsu & efficaci decreto perfici statuas.

I N C A P U T XIII.

Vs. 9—11. *Aut placebit ei, quem celare nihil potest &c. Statim ut se commovit, turbabit vos &c.*] Non sunt hæc ad ultimi iudicii expectationem trahenda, ut Schultensio placuit, cum de qualibet inquisitione divina accipi possint. Occulte tamen respici videtur totius negotii exitus. Vide notam supra ad Cap. VIII. 7.

V. 14. *Quare lacero carnes meas?*] Egregiam

giam huic & sequenti commati operam
 navavit, & certissimam interpretationem
 aperuit eruditus Schultens, vero sensu טו
 על מה, & locutionis hujus, *tollam carnem
 meam in dentibus meis*, expedito. Male Gene-
 venfis vernacula per interrogationem; *pour-
 quoi portai-je ma chair entre mes dents?* quod
 potius affirmatione reddendum, hoc mo-
 do: *M'arrive ce qui pourra, je porterai ma
 chair entre mes dents, & mon ame entre mes
 mains, dût-il me tuer, & ne me laisser plus
 d'espérance; n'importe, je deffendrai ma con-
 duite en sa présence.* Cæterum si Pontificios
 enarratores adeas, mira hic *τρεῖς ἰβύροι.*
 Quippe iis Jobus Christi typum gerit,
 manibus proprium corpus gestantis in S.
 Cœnæ institutione. Et inde tam validum
 & firmum ducunt pro Transsubstantiatio-
 ne argumentum, quam illud est Codurci
 ad Cap. infra XXXIX. 33. ex Christi pa-
 rœmia desumpti, *ubi cadaver, ibi aquilæ,*
 pro orali carnis dominicæ manducatione.
 Dignum enimvero tale dogma fuit, quod
 ejusmodi argumentis fulciretur.

Vs. 19. *Quis est qui judicetur mecum?*
Veniat.] Mirum dices, quî Jobus Deum
 ad certamen provocare audeat, postquam
 hanc sibi thesim defendendam sumpsit,
 fatente Schultensio ad hujus Cap. ver-
 sum primum, *occultis & humanæ sapientiæ*
im-

imperviis rationibus universum hocce gubernari.
 Hac enim semel posita, nihil ei restare videbatur, quam ut os comprimeret, prophetæ exemplo Psalmo XXXIX. 10. Atque imperscrutabilibus divinæ providentiæ consiliis acquiescendo, ab omni expostulatione aut contestatione abstineret. Amicorum, sane, falsa crimina depellat, eorum in se iniquitatem coarguat, quod ex calamitatibus obortis malarum suspicionum ansam arripuerunt; jure cum ipsis agit. Verum semel agnito, divinæ administrationis leges mortalium captum superare, quid est, quod objiciendum habeat Deo? aut qua spe inductus, veluti contestata lite, cum eo pedem struere possit? Cur igitur non conticescit, providentiæ vias, quas pervestigari posse negat, prono animo adorans? Cur causæ suæ apud Deum agendæ tanta eum incessit cupido? Si enim ex notis æquitatis legibus eum convenire nequit, ecqua spes causæ obtinendæ relinquitur? Verbo respondeo, objectores a genuina Jobi mente aberrare. Non ipse, certe, cum Deo expostulat, quod furiosum fuisset, aut veluti cum actore reus litigat; sed contra, ad ejus tribunal provocat; tanquam eo teste & judice criminibus Amicorum absolvendus, & quæcunque demum causa fuerit

fuerit inferendarum plagarum, ab omni tamen scelere immunis pronunciandus. Atque illud est, quod ultimo vitæ discrimine, imo præsentissima morte emptum velit. Apud amicos hucusque Dei proprie causam oraverat, suæ simul innocentiae patrocinator, atque ostenderat, eum pro summæ tum potestatis jure, tum absconditis sapientiæ rationibus, bonos sæpe velle ultimis conflictari miseris. Sed videns frustra hæc furdis cani, atque eadem semper chorda oberrantibus, tandem Dei tribunal appellat, certa conscientia fretus, ex ipsius ore palam audituros, quicquid Jobo plagarum incusserit, aut ulterius passurum decernat, id eum nullo suo merito pati. Non nimis strictè igitur sumi debent & urgeri voces ריב, הוכיח, משפט (a), ערכתי, quando ad Deum referuntur; sed molliori sensu accipi, de ordinanda lite, atque oranda apud judicem causa. Confer infra XVI. 20. Versus ante 16^{mus} idem filum sequitur. *Quin id ipsum mihi saluti erit*, sic optime vertente Schultensio, quasi diceret; certissime vincam & causam obtinebo, provocando ad cordis & renum scrutatorem, qui sinceram pietatem ut a fucata fecer-

(a) Vide Drusium ad 7. 3. hujus Cap.

secernit, sic & testimonio suo comprobabit. Non agitur ibi de liberatione a miseris, sed de victoria in disceptatione cum amicis reportanda.

I N C A P U T X I V .

Vs. 5. *Breves dies hominis sunt &c. constituisti terminos ejus.*] Hujus versus cum sequentibus nexus obvius, non patitur præpositionem *ut* alio sensu sumi quam conditionali, tali flexu: Si humanæ vitæ tam brevia spatia „ dimensus es, ut illam „ extra præstitutum terminum protrahi „ per te non liceat; obsecro te, ô Deus! „ remove ab eo aciem oculi tui, ut a la- „ bore & molestia requiescat & cesset ali- „ quantulum; quando etiam mercenario „ diurnæ operæ remissio datur“. Errant qui ex eo loco probare volunt, fixum uniuscujusque hominis vitæ terminum a Deo esse constitutum, adeo ut nec ulterius extendi, neque in breviorum gyrum contrahi queat. Quicquid de hoc placito censendum sit, ex verbis saltem Jobi non elicitur. Schultensius elici quidem vult, sed imbelli prorsus ratiocinatione militat, ajens decretum judicis certos semper fines adferre, nec pœnam per illud injunctam in dubio posse relinqui, sed

sed exactissima semper ratione præfiniri,
 In quo argumento dupliciter fallitur vir
 doctissimus. 1°. Dum gratis assumit, hoc
 loco nos doceri, mortem peccati pœnam
 esse, vultque per p̄ri & p̄ri sententiam a
 iudice latam innui, nexum sibi fingens
 horum verborum cum præcedentibus,
quis purum dabit ex impuro, qui revera
 nullus est: non enim ex versu 4°. depen-
 det noster, sed cum sexto cohæret, ut
 vidimus. 2°. Agnoscimus mortem peccati
 pœnam esse, a Deo iudice decretam &
 ordinatam. Itaque quod moriantur homi-
 nes, quod brevibus cancellis eorum vitæ
 conclusa sit, in eo non iniquam pecca-
 toribus legem sancitam confitemur. Ve-
 rum ut peccato mors pœna statuatur,
 nihil necesse est, certam moriendi horam
 adamantina necessitate cuique præstitu-
 tam esse, satis est si nemo sit, qui vi-
 vendi aliquando, serius, ocyus, forte exi-
 tuta, finem non faciat, & omnes gene-
 ratim homines ultra certum ævi spatium
 vitam extendere prohibeantur. Primo cer-
 te parenti Adamo mortem, delicti pœnam
 præsentissimam Deus interminatus fuerat, ^{2. Reg.} XX.
 cuius gratiam ipsi fecit divina misericor- ^{1-6.}
 dia; non in quindescim annos, ut Eze- ^{collat.}
 chizæ Regi tantum, sed in novem & am- ^{Genes.}
 plius sæcula vitæ usuram prorogando. ^{II. 17.}
III. 17.

L 2

Vs. 7.

Vs. 7., *Lignum habeat spem; si præcisum fuerit &c.*] Misere se torquent Interpretes, ut nihil obstantibus, quæ ad versum usque duodecimum sequuntur, Jobo indubitam de altera vita, & corporum ultima resurrectione, fidem asserant. Cum iis facit Schultenius, ingenuè quidem factus, speciosum inde, & satis urgens in contrariam partem duci argumentum. Cujus se tamèn vim infringere posse sperat, si attendatur ad affectum Jobi concitatio-rem, disputandi impetum, & scopum disputationis universæ, quibus minime quadrasset restrictio, a spe melioris vitæ petita. At cogitare debuerat Vir perspicacissimus, talem aut scopum, aut affectum, aut impetum cadere neutiquam potuisse in hominem, cujus animo spes melioris vitæ fixa sederet, quæ potentissimum ipsi fuit in tali vitæ conditione solatium per-fugiumque; cujus respectus mœrentem solari, jacentem erigere, querentem vi-ces suas compescere debuit, dolorique effusius laxantem habenas retrahere, ne ultra metas vagaretur. Itane vero No-stro, dum præsentium malorum seriem persequitur, & in ea cogitatione defixus hæret, nunquam in mentem venisse præ-miorum, quæ justis dura passis in æternum reposita sunt? Imo potius complorati-
bus

bus Ethnorum, quibus, ut ait Paulus, ^{1. Theff.} nulla spes est, nullius extra hanc mortal^{IV. 13.}em vitam felicitatis idea, similes querelas edidisse? ne minima quidem melioris spei mentione addita, qua, velut delinimento quodam, æstuantis doloris acerbiter mitigaret? Cuinam hoc veri quæso simile fiet? Cæterum prædicta sic intelligi nolim, quasi Jobum eodem cum Ethnicis loco & censu habeam, nec supra ipsos quicquam sapuisse existimem, ad melioris vitæ fidem quod attinet. Absit ut vero Jobo, cujus historię nostrum Poëma, vel ^{לשון}, tanquam fundamento superstructum est, hujusmodi ignorantiam tribuam! Vir certe ex animo religiosus, & eximia Numinis notitia imbutus, nec non divinarum promissionum ex patriarchali Traditione spem amplexus, alteram ab hac vitam, quod Religionis firmissimum columen est, procul omni dubio expectavit, cum sanctis omnibus sui sæculi vivis. De Jobo tantum personato quæstio est, qui a scriptore hinc loquens inducitur, quem pernego talem expectationem suis verbis prodere. Nihil id miraberis, si libri scopum & scriptoris consilium adendas, docendi nimirum, quantum divinæ gubernationis ratio mentium humanarum captum superet, ideoque ex-

spectandum donec ipse rerum exitus nodos implexos solvat, Deique cuncta administrantis sapientiam in clara luce ponat. Exemplo fuerunt insignes Jobi casus, quorum proinde ambitu decuit omnem hujus libri tractationem contineri.

Vs. 12. *Donec atteratur cælum non évigilabit.*] Fallit Interpretes suum acumen, inde resurrectionis ultimæ doctrinam exculpere conantes. Phrasis est tralatitia æternitatem signans, ut Psal. LXXXIX. 30, 37, 38. ubi de fœdere cum domo Davidis inito. Putidus atque absurdus foret, qui ultima hæc intelligeret de posteritate Davidis, in fine mundi demum de folio deturbanda.

Vs. 14. *Cunctis diebus quibus nunc milito, exspecto donec veniat immutatio mea.*] Codurcus de militari statione intellexit. *Je garderai mon poste jusqu'à ce qu'on me vienne relever.* Confer Habac. II. 2., 3. Optime Schultens per מילחמתי restitutionem in integrum, fortunæque simul & vitæ revirescentis (ex simili supra, versus septimi) instaurationem intelligit, ut ea verba sint optantis, novum sibi decurrendæ vitæ spatium a Deo tribui. Votum aliis quoque usurpatum. *o Mibi præteritos &c.* Iterum hic spectatur, taciteque innuitur, historiz exitus. *Si alia vita in his terris agenda daretur,*

tur, solarer præsentia mala spe sortis aliquando melioris, sic reddit Grotius. Atqui fors illa melior ei tandem obtigit, novumque revera vitæ cursum indulgit divina benignitas. Ad illa autem; Quum mortuus fuerit vir, num reviviscet? iterum mirari subit, sic locutum fuisse Nostrum, si mortuos resurrecturos credidit. Hoc tamen scrupulo parum movetur Schultensius, tantumdem facere ajens, qui hæc objicit, ac si diceret: cur se dolori ferendum dedit? cur non inconcussam inter tot fluctus spem servavit? cur Deo litem intendit? &c. Caudorem hîc Cl. Viri, aut acumen desidero, in objectione vel repræsentanda, vel recte percipienda. Non enim quæritur, an fides semel circa resurrectionem suscepta, ex doloris æstu interdum fluctuare non potuerit, aut malorum pondere depressa vacillare; (quanquam contrarium fere ex animo credentibus per gravissimas ærumnas obtingere soleat, scilicet ut inde spes futurorum vivacior, fides animosior evadat.) Verum urgetur, fieri non potuisse, ut quis tali persuasione antea imbutus, ingruentibus adversis, ejus ne levissimam quidem significationem edat; neque ipsi multa lamentanti & tumultuanti ullum verbulum excidat, quo de resurrectione unquam cogitasse censeatur; quin & huic

spei valde adversantia passim affirmet; V. gr. ipso, quem nunc tractamus, loco. Hunc nodum non attingit Vir Clar. cui solvendo certe non erat. Nullo autem a nobis negotio solvitur, qui autumamus, nec levibus quidem rationibus inducti, non ipsissimos sermones revera a Jobo & Amicis habitos prodi, sed sub nomine Jobi & Amicorum ejusmodi orationes referri, quæ ad Poëmatis τὸ ἠδικῶν, & Auctoris sacri in hoc libro conscribendo consilium unice pertinent.

Vs. 17. *Signasti quasi in sacculo delicta mea*] Argutiam hinc Schultensii concoquere non possum, ex reconditiore, quem eruit, sensu verbi למא vertentis, *allinis ad iniquitatem mihi*; ut Jobus velit calumnias adversus se conquiri a Numine: quod dictu & cogitatu horrendum, absit ut a Jobi ore profectum, aut ei a S. scriptore affictum putemus. Adeone sui oblivisci doctum simul & pium Commentatorem! adeo emphasibus suis indulgere, ut meras sermoni sanctissimi hominis blasphemias intexat! idque gratuito, nulla sensus necessitate coactus. Nam למא solita consuendi, connectendi, concinnandi significatione sumptum, sententiam optimam fundit. Vult Schultensius sensum auctiorem, qui plus stomachi ferat. Qualem
etiam

etiam esse contendit Cap. X. vs. 6, ut
*quæras iniquitatem meam & peccatum meum
scruteris.* Ubi diligentem peccatorum ve-
stigationem solum videmus, minime vero
calumniosam insimulationem. Sed pro
fidem tuam Cl. Schultensi! quid quæso
facis? *Allinis* ipsi Jobo cogitationem omni-
bus piis execrabilem, quam, nisi amens
fuerit, & plane furiosus, aut pectore
concipere, aut ore proferre non potuit.
Audacter profecto, ais, & calide nimis. At
tu, cum tua reprehensione, quam mollis
& frigidus! Quid enim? qui modo pro-
vocavit ad æquissimi Numinis tribunal,
qui ejus judicio fisci postulat, unde suam
innocentiam a sociorum criminationibus
vindicandam confidit, idem nunc quere-
retur *calumnias adversus se conquiri a Numi-
ne, ad innocentem specioso titulo perdendum?*
Ipsissima sunt Schultensii verba. & Caput,
si talia sensit Jobus & locutus est, totis
Anticyris immedicabile! Recte monet
Vir Clar. Interpreti non videndum, quid
Noster dicere debuerit, sed quid dixerit.
At sapienti huic canoni alium, haud mi-
noris momenti, superaddere liceat: Nimi-
rum, Interpreti quoque videndum, quan-
do duplex vocis significatus occurrit, ne
eum cupide eligat e duobus, qui pro ho-
minæ cordato & pio, qualis Jobus semper

habitus, phreneticum nobis & rabiosum
obtrudat.

I N C A P U T X V.

Vs. 18, 19. *Sapientes confitentur, & non abscondunt a patribus suis: quibus solis data est terra, & non transivit alienus per eos.*] His verbis docemur, eam demum puram & sinceram Traditionem habendam, quæ a majoribus ad posteros, apud ejusmodi nationem continuo tenore transmittitur, cui eadem sedes a prima origine incolenti, nulla ex alienigenarum colluvie labe, nulla institutorum morumque antiquorum obrepfit oblivio. Talis diu fuit gens Arabum, a cæteris discreta, neque exterorum commerciis, aut bellis & invasionibus contaminata, aliamque a pristina faciem induere coacta. Tales quoque Judæi, a Mosis ævo ad captivitatem usque Babylonicam. Quibus nempe satis constans rerum suarum ab antiquo *παροπαράδοτος* suppetebat memoria. Ex hac norma facile dijudicari potest, quam fluxum & incertum in occidente nostro, post tot barbarorum exundationes, populorumque se mutuo expellentium fluctus reciprocos, oralis institutio documentum primævi dogmatis præbeat; aut quæ fides sit ha-

habenda Traditionibus, quas ab Apostolorum manu acceptas & intemerata fide ac religione, ad nostrum usque tempus, ad servatas, scilicet, Romana nobis venditat Ecclesia.

Vs. 31. *Non credet frustra errore deceptus.*]

Anxia iterum sese hinc jactat, parvo fructu, si quid judico, Cl. Schultensii diligentia, tetras captantis vocum Hebraearum ex Arabismo significationes, dum in priori membro versus, *וַיְהִי בְּצֻלְמִינֵי מַזְלָה* interpretatur, quoniam, inquit, Arabibus Sol in *aequatione sua* *سواء* perinde valet ac in *meridie*. Sed vide quantum valeat, ut in cæteris rebus, sic in Etymologico studio, *τὸ μὲν δὲ ἔχει*. Quod Sol, præsertim meridianus, in omnibus, credo, linguis emblemata prosperæ fortunæ sit: quod porro Sol in *aequatione sua* apud Arabes meridiem notet, num inde legitima ratione conficietur *ו*, utpote a *ו* *aequando* derivatum, verti posse *culmen fortunæ*? Quis vero nescit, ex compositione vocum locutiones nasci, quibus is significatus hæret, quem singula verba seorsim sumpta minime recipiant? Ea via sexcentas vocibus notationes adfingeres, quas usus respuit: Et quò non tandem procederet effusa ejusmodi interpretationum procudendarum licentiæ
Psal.

172. OBSERVAT. MISCELLANÆ

Pfal. XXI. 6. ודבר תשובה עליו *simpli-*
citer est, decus & gloriam ipsi aptasti; vel
super eum æquasti; metaphora a vestibus
petita, in quibus amiciendis cura exhibe-
tur, ut apte sedeant & æquabili symme-
tria circumfluant & componantur. Nihil
hic de culmine majestatis & splendoris
nunquam iterum minuendi, in occasumve
inclinaturi; quo inutili spissamento vide-
tur prægravari sententia potius, quam eri-
gi. Hujus versus igitur primo colo, ו
deficiente aleph, simpliciter est vanitas,
cui stulte innititur prosperis rebus dece-
ptus, & propter dulcis fortunæ ebrieta-
tem extra viam palans & erro. Vide Pf.
CXIX. 67. Nollem iterum doctiss. Inter-
pres ejusdem versus parte secunda, ו
a sequentibus Tejunxisset, sic reddens;
nam vanitas est, aderit fluctuans ejus vicissi-
tudo. Quid enim opus in frustula concidere
sermonem, membraque reluctantia dis-
trahere, quæ sic optime cohærent; vani-
tas erit ejus permutatio. תמורה enim ἄλ-
λαγμα, pensationem, permutationem sonat,
quod hic optimum sensum facit. Ne va-
nitati innitatur præsentium bonorum,
quæ eum malefana confidentia de recto-
tramite pepulit, & extra oleas abripuit.
Nam brevi ipse cum rebus suis in nihi-
lum recidet, ipse vanitati æquiparabitur.
 Sic

Sic Psal. LXII. 10. haud absimili locutione de filiis hominum dicitur; *in bilancem ascendant, illi prae vanitate una sunt.*

מחבל יוד

IN CAPUT XVI.

Vs. 21. *Quomodo judicatur filius hominis cum collega suo?*] Cæcutiunt hîc ad unum Interpretes omnes, quos inspicere licuit, dum כן pro *filio* unanimes accipiunt. Ipse inter acutissimos merito numerandus Cl. Schultens multum in variata constructione laborat; nec, quamvis multa moveat, omnesque scriptorum angulos perreperet, sat feliciter se expedit. Mira, tot doctorum ἀβλεψία, quorum nemini in mentem venerit כן hoc loco esse particulam, & totum sic debere verti: *disceptatio erit, aut decisio litis viro cum Deo, & inter hominem & socium ejus, כן pro בין inter, excidente jod, ut alias fit. Construitur cum lamed Gen. I. 6. ויהי מחביל כן מים למים.* Si rem notam recordati fuissent Interpretes, a sua μυστηρίῳ de filio hominis, hoc in loco, commentatione temperassent.

IN CAPUT XVII.

Vs. 4. *Cor eorum longe fecisti a disciplina.]*

A

A cæteris Interpretibus longe recedit Schultensius, dum reddit; *Cor eorum involucro condidisti, dempta maturitate*; volens כּוּ primitivo sensu esse *maturitatem*, & a Jobo allusum ad involucra coriacea & crassiora dactylorum, qui maturitatem assequi nequeunt, nisi vel natura, vel arte, tegmina illa diffindantur. Usque adeone Virum eruditum suarum originum amantem esse, ut præ arcessita illa & dura, ei sordeat interpretatio obvia & naturalis! *Abcondidisti cor eorum ab intelligentia*, quis non sentit eleganti metathesi idem sonare quod, *cordi eorum intelligentiam occultasti?* aut כּוּ cum לָב junctum, *intelligentiam*, significare potius, quam *maturitatem*. Quis enim *cor maturum* dixit, aut dictum meminit unquam? Sed deformanda erat sermonis decora facies, & natus color infuscandus, ut nimirum abstruso originationum systemati litaretur. Haud felicius, כּוּ לא תרום על כן vertit; *propterea nihilum prævalet illis*; suum *Nihil* substantivum opportune, importune, ingerens. Quidni simpliciter cum Coccejo potius; *propterea non facies superiores, aut, cum cæteris, non exaltabis, optimo nexu?* Deum ipsum sponse lacefferat, quod alias hæc lis nunquam decidi posset, amicis in hac controversia plane cacutientibus; quibus
nempe

nempe intelligentiam. Deus ademerat, adeoque ineptis, ad talem dirimendam controversiam, nec tanti muneris fastigio decorandis. Certè quos Jupiter demeritat, eos simul deprimit, nec in tribunali, tanquam causarum iudices, sedere jubet.

Vs. 9. *Et tenebit justus viam suam.*] Locutionis genus memorandum confer Psal. LXXIII. 2. ibi *עפפו רגלי עפפו אסרי* *effusi sunt gressus mei, declinarunt pedes mei*, quod oppositionem continet *תפן רגליו יאחו תפן* confer Psal. XCIV. 18.

Vs. 12. *Noctem verterunt in diem, & rursum post tenebras spero lucem.*] Sententia si non obvia, nullis tamen verborum involucris obtenebrata, mirum quam Interpretes torserit; frustra anquirentes, quo spectet, quem hîc locum habeat, quæ ratione Jobi affectui & præsentî conditioni aptari queat. Palmam cæteris omnibus, meo iudicio, præripit Crinos, ad ejus liberos referens, ferali nece extinctos, quibus reliqua ad finem capitis examussim quadrant. *לכבי מורשי* tenerrimas necessitudines designat, quales parenti sunt liberi sui. Gallice diceremus, *la possession la plus chère, le bien le plus doux à mon cœur*. Versu 11mo *הצרות נהפך* huc necessario spectat. *Mes projets sont renversés, mes*

mes desseins, sont rompus. Quid enim cogitet libentius pater? quid est, quod spectet magis, quam liberorum incolumitatem? aut quæ cum cura sollicitet potentius? Supplendum *est*, quod innumeris S.S. locis omittitur. *Qui noctem in diem mutabant, doctissimo Crinos interprete; qui adoucissoient mes peines, & faisoient d'abord succeder la joye à tous mes ennuis.* Metaphora pervulgata *lucis*, pro gaudio. Deinde *est* *est*, quam apposite ad affectum hominis, non instantem sibi mortem exspectantis, sed ipsam optantis quamprimum adventare, quæ nempe eum cum desideratissimis pignoribus eodem tumulo condat, iisque crudeli fato abreptis æternum consociet. Cui vero credibile fiat, Jobum suas miseras plangentem, de natorum acerbo funere filuisse? Ratio hæc ex ipsa natura, & paternis visceribus ducta, si modo verba talem sensum ferre possint, uti optime ferunt, centum Haririis, Taurisiis, Camusis, Gieuhariisque apud peritum Criticum præponderabit, seque ingenio cordati lectoris magis approbabit, quam *ὕπερβαίνοαι* emphases Interpretis, super Cothurni Sophoclei altitudinem nunquam non scandere gestientis. Lege modo paraphrasim Cl. Schultensii, qua notam suam ad hunc
ver-

versum claudit, eamque compone cum ipso, quem enarrandum suscepit textu, vere dices, non tibi *noctem die commutatam*, sed *diem nocte* & caligine horrida.
 : יום ללילה ישימו :

I N C A P U T XVIII.

Vs. 4. *Numquid propter te derelinquetur terra, & transferentur rupes de loco suo?* Vehemens increpatione, q. d. æquumne censes, supremum Mundi moderatorem, ut tibi morem gerat, tuisque cupiditatibus obsequatur, a ratis Providentiæ suæ legibus & consueto cursu deflectere? Suntne omnia in tui unius gratiam sus deque vertenda? Sic feliciter exponit doct. Warburton, *Div. legat. of Moses* ubi sup. p. 549. nisi quod vult per rupem, extraordinariam Dei providentiam intelligi. Quod non video, quem idoneum sensum pro re subjecta fundere possit. Quid enim sibi vellet, Jobum cupere Providentiam extraordinariam removeri? Præterea Deus in Scriptura *rupis* nomine venit, ut robur, firmitas & inconcussa consiliorum ejus & decretorum constantia signetur: Neutiquam autem discrimen extraordinarii, ab ordinario, regiminis. Rupium avulsio, & terræ solitudo ab incolis deser-

M ser-

fertæ, partes sunt unius ejusdemque tro-
 pi, quo rerum omnium conturbatio de-
 pingitur, qualis præsertim in terræ moti-
 bus contingit, cum dehiscente terra,
 montes ipsos contremiscere videas, velut
 a radicibus convulsos, rupes diffindi,
 ædificiorum moles corruere, urbes popu-
 losissimas everti, non sine sæda incolarum
 strage, lateque per circumjacentes regio-
 nes solitudine inducta. Ut nuper de Vlis-
 sipone, totaque Lusitania, non sine hor-
 rore accepimus. Sic Baldadus Jobum, ex
 acriori doloris sensu, de divina gubernatio-
 ne iniquius censentem merito redarguet.
 Sensu paullum diverso, connatus homi-
 nibus φιλαυτίας affectus tangeretur. Quasi
 dicat Baldad: quid ira tumes, & extra te
 raperis? quid cæco furore præceps ageris?
 existimasne te pessum dato cælum terræ
 miscendum esse, te intereunte, rerum na-
 turam interituram? quemadmodum ille
 ajebat apud Poëtam: ἐμὲ θανόντος γαῖα μίχ-
 θήσῃ πύρι. Rem graphice expresit Vavassor
 in paraphrasi.

Vid.
 Sueton.
 Cap.
 XXVIII.
 Neron.

An vero mentem qui vexas, irritus acres
 Qui ruis in furias; te si Deus opprimit ultor,
 Continuo rupesque situ, tectisque coloni
 Migrabunt alio, & terrarum concidet orbis?

Priorem tamen exegeſim prætulero, quæ
 saluberrimum monitum complectitur. Ni-
 mirum

mirum quo discant homines sua sorte contenti ab impotentibus querelis abstinere, rerumque humanarum ordini, quem certis legibus adstrictum divina sanxit sapientia, æquo animo acquiescere. Nihil vero sanæ rationi conjunctius, nihil ad animi quietem ac proinde ad felicitatem nostram conducibile magis. At quam paucis contigit consultum illud placidæ mentis moderamen ! Videas innumeros cupiditatum æstu, nec non propriæ fortis impatientia vexatos, summo universitatis rectori succensere, eique litem intendere velle, quod tam prospera, quam se decere putant, fortuna non utantur; quod his illisve premantur incommodis, ac per destinatum præsentium rerum cursum aditus ipsis ad opes, honores, famam, denique ad id vivendi genus, in quo beatitudinis apicem miseri collocarunt, in universum præcludatur. Exempli gratia, vir mercurialis, dum quotidiano quæstu ægre sustentat familiam, dolet sibi, quæ aliis occurrunt, lucri ingentis opportunitates ademptas. Ex nativa corpusculi debilitate morbis obnoxius, inique secum agi putat, quod prospera & firma non utatur valetudine. Alius in tenui re constitutus, dum opibus pollet ingenii, accusat sæculi iniquitatem, ac Principum mores ex-

Horat.
Lib. II.
Epist. I.

gitat, qui præmia suæ industriæ debita non tribuant, ac de honore litterarum promovendo parum solliciti, non arcescant ultro Vatem eximium, & egere ventent, & scribere cogant. Indignatur frustra sibi dotes a natura concessas, quarum ope tamen ex umbratili vita in lucem hominum, ac dignitatis splendorem aliquem emergere nequeat. Quod si forte invidentium livore deturbatus, aut æmulorum artibus subrutus, oblivioni mandatur, tum existimat pessime administrari res humanas, omnia sus deque ferri, & cæco temere volvi tumultu; si alius institueretur ordo, melius longe processura omnia. Quod multa probi experiantur adversa, nec meritis suis quæsitum favorem respondere videant, aut cœptis & conatibus optatum finem obtingere, clamant illico sibi injuriam fieri. Verum quam in eo fallantur apparebit, si cogites certis legibus, sicut orbem universum, sic hominum societatem contineri; quas, idoneis de causis positas, ob nonnulla quæ inde nascuntur incommoda statim revelli non oportuit. Hæ sunt leges, quæ variam mortalibus sortem varie adsignant, & bona malaque inæquali mensura admetiuntur. His divitias, illis penuriam & egestatam; aliis majorum imagines & stemmata, aliis plebejam

bejam sortem ; huic vires & robustam valetudinem, illi imbecille & morbidum temperamentum, ipsa nascendi forte, tribuunt ; quosdam præclaris animi dotibus præditos, plures exigua ingenii facultate instructos in lucem edunt. Nativæ huic rerum humanarum constitutioni innectitur, & veluti inseritur alia, quæ ex perverfis hominum moribus, & inolita vitiorum corruptela ortum repetit. Hæc prava *αἰτιῶσις* adscititium quid cum sit, ac minime a Deo inditum, leges nihilominus suas habet, quibus humanorum negotiorum processus regitur ; nolente Deo, ex arcano quodam consilio, talem cursum sistere per vim hominum mentibus illatam. Inde fere fit, ut ii sæpe plus polleant, & rem gerant magis ex sententia, qui malis artibus grassantur, dum fraudem, vim, mendacia in subsidium adhibent, dum adulatione, technis, turpibus obsequiis in potentiorum gratiam adrepunt, quam ii, qui veri & recti tenaces, ac vitiorum spurcitiem perosi, virtutem, constanti studio, sectantur. Hisce conspectis, præ indignatione, ad Jobi instar, proprium animum laceras, & statim terram hanc, quæ tot malis intolerandis scatet, deserendam censes, ultra Sauro-matas avolaturus. Sed vide, quanto in er-

rore versaris. Nimirum quereris, ubique florere impios, sycophantas ex bonorum contumelia sibi laudem querere, apud Principum aulas nugivendulos & moriones in pretio esse, doctos & cordatos contra despici; in qualibet reipublicæ statione collocari, non qui eam melius ornare & tueri possunt, sed qui plus ambitione & gratia valent. Eadem opera querere igitur, quod ululent lupi, quod leones ex raptu vivant, quod messes a torrentibus sternantur, quod flumina in mare fluctus suos provolvant. Is est nempe consuetus rerum humanarum status, quem in tui gratiam immutari velle, idem foret, ac si montes rupesve ex imis sedibus dimoveri postules, aut universam tellurem suis incolis spoliari. Profecto, si rem recte putemus, apparebit fortunas hominum, (excipio tamen quicquid ignavia nostra, aut culpa, aut præcipiti consilio damni in nosmet ipsos ultro arcessimus, quo sensu vere dicitur, unumquemque suæ fortunæ esse artificem) apparebit, inquam, quæ cuique nostrum vivendi conditio tribuitur, a tali causarum nexu & eventuum serie pendere, quæ nec inflecti potuit, nec dirumpi, nisi data opera Deus legibus a se latis præjudicium facere vellet, aut miraculo edito mentes ho-

hominum subito in melius mutare. Sed cum graves fatis habeat causas, cur humana negotia certo tenore administrari velit; bonorum itidem & malorum inter Mortales sortitionem fieri: præterea cum sapientibus itidem de causis, vitiorum cursum, quem certis tamen limitibus constringit, prorsus inhiberi nolit; iniquus certe sit, & impotenti affectu excæcatus, qui ob ea incommoda, quibus mortalitas nostra obnoxia est, divinæ providentiæ succenseat, atque, ut iis liberetur, miracula edi flagitet. Præsertim cum benignissimus Deus nobis plurima subsidia præbuerit, quibus ea mala levare & mitigari aliquatenus, aut aliorum bonorum additamento pensari queant.

Minime tamen hucusque observata sic accipi velim, quasi summus rerum omnium arbiter fuisset ipsius legibus, velut adamantinis vinculis alligaretur, nec unquam contingere possit, ut a consueto ordine recedat. Cum enim haud semel id fecerit inde a primo rerum initio, quin id faciat etiamnum, momentosissima aliqua causa compellente, nullus dubito. Namque ea est precum efficacia, a pietatis fervidissimo adfectu cum plena fiducia profectarum, ut quod discipulis Christus pollicitus fuerat, id impetrent,

Jac. V. modo res in divinam gloriam cedat, & ad
 16. Christi regnum amplificandum apprime
 Marc. conducatur; montes scilicet a suis sedibus
 XI. 22, dimoveri, id est, ratum rerum ordinem
 23. interverti, quo quis, ubi in facto opus
 est, ex prementibus undique ærumnis, in
 feliciorem statum subito eluctetur. Id ve-
 ro ipsum Jobum expertum, contra suam,
 cæterorumque omnium expectationem,
 in felice fortunarum suarum integratione,
 ipsius liber abunde testis est. Id in
 Israël sui gratiam Deum plus semel effe-
 cisse, sacra nos Historia docet. Talia quo-
 que Ecclesiæ Christianæ precibus identi-
 dem indulgisse, qui ejus annales sedulo
 evolverit, non absque grato in Deum
 optimum maximum animo comperiet.
 Res ibi sæpius videbit, arcano ductu im-
 pellente & regente, præter cunctorum
 opinionem, imo advertantibus in speciem
 omnibus, atque humanarum causarum vi
 & cursu contra nitente, in melius com-
 mutari. Veritatis Evangelicæ assertores
 ex orci veluti faucibus eripi, atque op-
 pressam, tum fœda superstitione, tum in-
 va tyrannide Religionem, velut e tumulto
 reviviscentem, subito caput erigere, &
volentes per populos sanctissima dare jura.
 Virg. Atque hoc ipsissimum est, quod Regius
 Georg. Lib. IV, vates cecinit Psalmo CIV. *At mittis spiri-
 tum*

tum tuum? creantur, & innovas faciem terræ.
 Quam vim prodigiosam atque orbis re-
 novatricem, ut benignissimus Deus, labo-
 ranti Eccl^{ie} subveniens, hisce nostris
 temporibus exserere dignetur, ubi Char-
 itas friget, languet fides, pietas fere ex-
 tincta jacet; ubi Religioni nullus honos,
 Veri exiguum studium; ubi homines ad-
 dicti lucro, terrenæ hujus vitæ commoda
 & gaudia unice spectantes, virtutem verba
 putant, ut lucum ligna, de nulla re mi-
 nus solliciti, quam de officio hominis
 Christiani præstando: ubi ab una parte
 dira superstitio quidvis tentat, ut populos
 dudum excæcatos suis in vinculis retineat;
 ab alia vero impietas effera, jura cuncta
 rescindere, & Religionis jugum ab mor-
 talium collo depellere molitur; ubi Chri-
 stiani principes, pretiosa inter sese exer-
 gentes odia, & furialibus ausis in mutuam
 ruentes perniciem, aut frædis voluptatibus
 immersi, quasi lethargo quodam aut veter-
 no corripentur, de amplificando Christi
 regno ne per somnium quidem cogitant: ut,
 inquam, hoc feraci malorum sæculo, Domi-
 nus Jesus, suorum misertus, eam potentiam
 exserere velit, qua montes transferre pro
 arbitrio, terræ faciem renovare, & cuncta
 sibi subjicere valet, piorum omnium con-
 sentiens votum est. *Utinam diffunderes car-*

Esa.
LXIV.

1.

Apoc.
XXII,
29.

*lps, & descenderes, montesque coram te
diffluent!* *Veni domine Jesu!*

[Vs. 12: *Attenuetur fame robur ejus.*] Hebr. *אֲנֵי עֲמָלָאֵי* id est, opes ejus exedentur, & quasi fame contabescant. Sic Crinos. Minus bene Schultens, arrepto ex Aben Ezra *אֲנֵי* pro *dolore*, reddit, *cavo ventre famelicus erit dolor ejus*. Cui, ut suum adjuvet interpretamentum, multa Poëtarum venit manus, quæ auxilio sit. Tragicorum præsertim loca de peste, vel morbo, vel vi veneni artus depascente præsto adfunt, non animadversa, aut studio præterita diversitate locutionis. Nunquam enim Interpreti insolentior tropus, aut paulo audacior & durior est admittendus, quem non plane gemino exemplo tueri possit. Alias in immensum excresceret licentia, ipseque communis hominum sensus in locutionibus novis comminiscendis perverteretur; ad quem tamen, ut ad certissimam normam, omnis, quacunque tandem lingua proferatur, hominum sermo exigendus est. Morbum quidem artus ægri depasce, ulcus carnes exedere, vires consumere recte dicitur. Idem dolori si tribuas, jam durior figura apparere incipiet. At si hac ansa arrepta, jus sumas procedendi ulterius, & ipsi dolori *cavum ventrem* tribuas, aut *famelicum, & latrantem*

sto-

stomachum, qui sanguine, carne, membris, miserorum hominum expleri gestiat; tum loquendi rationem omnem conturbas, & monstra pro figuratis locutionibus obtrudis. Sed qui Arabum semel dapius affueverit, nihil est tam crudum, quod non facile deglutiat & concoquat. Imò quo absonus & enormis magis est loquendi modus, eo dulcius ejus palato sapit, & avidius expetitur, modo emphasèis cujusdam altisonæ & grandiloquæ commendationem habeat.

IN CAPUT XIX.

Vs. 6. *Saltem nunc intelligite, quia Deus non æquo judicio afflixerit me.*] כִּי אֱלֹהֵי עֲוֹנָי
 quod Deus me pervertit. Schmidius exponit per, *occasionem dedit errandi in Sermonebus*; per sævissimas nempe, quibus me afflixit, plagas. Ex concessione nimirum facta versu 4º. וְהָיָה אֲנִי מְעַלְלָהּ *ponite, me errasse aut peccasse.* Mercerus bifariam exponit, vel, *pervertit rerum mearum statum*, vel, *pervertit jus meum*, cum utrumque, eo teste, verbo originali includi possit. Quid Cl. Schultensius ad hæc? impigre postremum significatum arripit, & tuetur quidem tam confidenter, ut eo repudiato, totius libri interpretationem conturbari
 cla-

clamiter, actumque esse de sua, imò de omni in Jobum commentatione, palam profiteatur. Hanc vero totius loci dat paraphrasim. *Agnoscite potius, ò acerrimi censores & iudices! agnoscite, idque ut ego pro certo scio & teneo, mecum tenete & scitote, quod Deus perverterit me, meumque mihi jus in hac præsentis causa curvaverit, qui me ut improbum prostituit, atque in exemplum traducit, quum probitatis meæ testem eum atque vindicem citare & possim & ausim.* Verum, ò vos Pii omnes, quotquot seu sacri Scriptoris, seu Jobi ipsius reverentia tangimini, prò vestram fidem! quis ad impotentem hujusmodi expostulationem toto animo non cohorrescat? non indignabundus cum Apostolo clamet; τί ἐν ἐγῶν; *μη ἀδικία παρὰ τῷ Θεῷ; μη γένοιτο.* aut cum ipso Elihu, infra XXXIX. 10; *absit a Deo impietas, & ab Omnipotente iniquitas!* Optime ad locum Cromejerus: *Malim omnes alias expositiones, quam illam; Deus inique mecum egit, vel perverse agere me fecit. Hanc enim omnes piæ aures abhorrent: nec dubium, quin abhorruerit Jobus toto corde.* Profecto qui aliud senserit, is in Jobi sodalium, ipsum calumniis, & immeritis opprobriis onerantium, castra concessisse censendus. At ferream expostitionem, quis crederet? tam bene concoquit

Rom.
IX. 14.

quit Cl. Schultens, ut cæteras tanquam frigidas fastidiat & respuat, ab hominibus videlicet profectas, qui *in æstuantissimos nostri dolores se tota mente & cogitatione non immittunt*. Contra, immodicis laudibus extollit; & tantum non in sinu gestat Reimarum, quod *jus Viri eversum a Deo fortissime urgeat*, Jobi ori indens, Deum, pro imperscrutabili sua voluntate & potestate, per quam probi simul improbique unum ei sunt, se suumque statum pervertisse; dicatque eum sensum de Deo fovisse, *quod Deus ipsum tanquam absolutus Dominus pervertisset, cujus absolutæ potestati Amici, æque ac ipse, essent obnoxii*. Equidem æstu doloris in querimoniis suis Jobum immodicum potuisse fieri, id libenter utrique adsentior; at ideo nihil necesse est, puras putas blasphemias in Deum evomuisse. Neque Interpreti fas puto, talia Jobo adscribere, dum nulla verborum necessitas cogit, & ipso fatente, עוֹנֵי de perversione rerum & fortunarum æque bene intelligi possit. In iis enim, quæ pro sua sententia adducit locis, Jobi VIII. 3. XXXIV. 12, additur משפט *judicium*. Amosi VIII. 5. habetur לַעֲוֹת מִוֹנֵי מִרְמוֹה *in pervertendis lancibus dolosis*. Thren. III. 36. legitur עוֹת אֲרָם כִּרְיֹב *quando lis aliqujus pervortitur*. Quibus cunctis ad recti &

& juris perversionem sensus determinatur. Nil omnino igitur vetat: imo postulat res ipsa, ut ἡνὶν ἡνὶν vertamus cum Coccejo, *Deus incurvavit me*, aut cum aliis, *evertit me*; nisi in sanctum & prudentem Virum plane injurii esse velimus. *Mente profecto non constet, neque impium tantum, sed ceritum & lymphatum esse oporteat, qui illum ipsum Deum, quem probitatis suæ testem & vindicem citare ausit, pro certo simul teneat, jus suum pervertisse, se ut improbum prostituisset, & pro absoluto dominio, per quod probi simul improbique unum ei sunt, eum reti, quod effugi nequit, circumdedit, atque in excidium traxisse. Procul, ô procul facessant ejusmodi dicta a religionum aure atque ore, non magis ἀδέμια quam ἄτοπα & γελοία! Quæ si forte nostro heroi excidissent, ei confestim regeri debuisset illud Homericum: Σίγα, μή τις ἄλλος Ἀχαιῶν τῶλον ἀκέσση Μῦθον ὃν ἔκει ἀτῆς γε Διὸς τόμα πάντων ἀγοίτο, ὅς τις ἐπίτατο ἦσι φρεσὶν ἄρλια βάζειν. Iliad. E. 90. Quod Schultensius hoc sæpe factitasse Nostrum ajat, aut similia usurpasse, longe in eo fallitur. Nec integerrimo Viro fraudi esse debet, quod docti quidam ejus sermonum Enarratores eidem lapidi sæpius impegerint, & orationem sanam atque*

que rectam in hanc pravitatem interpre-
tando *detorserint*: Idem haud semel fece-
runt calumniatores Triumviri; neque ab
hac culpa in totum immunem se præsti-
tit Elihu, loco supra laudato; qui quod
verba amici pro more carpant, & in si-
nisteriorem sententiam pertrahant, male
inde argueretur, eam revera Jobo senten-
tiam sedisse. V. infra XXXIV. 5, 9. XXXV.
2. Aliud tamen est, *הסיר משפתי*, quod
Elihu Jobo, citatorum locorum priore, im-
properat, quam si dixisset *עוה משפתי*. *Sepe-
nere*, scilicet, *facere ut recedat*, aut *prolatare
judicium*, a *distorquendo & pervertendo jure*,
multum discrepat.

Vs. 17. *Halitum meum exhorruit uxor
mea.*] Schmidii glossam non admitto, ver-
tentis; *spiritus meus alienus est, propter uxo-
rem meam*. Supplet nimirum, *כחני*, quasi
voluisset Noster; *me meamque vitam fasti-
dire cogor, propter uxorem meam*. Id valde
coactum. Nec, quid jure potuisset dicere,
tam spectandum, (hoc enim, fateor lubens,
circa ejusmodi fœminam modum non ex-
cessisset) quam quod dixit revera. Hac,
aliisque itidem interpretationibus explo-
sis, Cl. Schultensius, cui jam dudum uxor
Jobi in clientelam recepta, ut vidimus,
magnoque in pretio habita, ejusmodi ex-
plicationem eligit, qua Jobi dirissima fors
sic

sic gravatur, ut tori fociam magnopere non urgeat. Is igitur, cui cæteroquin molles sensus & elumbes non nimis placent, nervosos ac validos, potius, aut ut loqui amat, *stringentissimos & cothurnatissimos* ubique sectanti, phrasim hanc; *computruit spiritus meus uxori meæ*, mirum in modum temperat atque emollit, sic reddens: *Amantissima, tenerrime dilecta, meque vicissim & olim & nunc diligens conjunx, non audet me propius accedere, ad alloquio me suo recreandum.* Probe, fane, composita, id enim ingenue fatendum est, ac exquisitissimis pigmentis fucata, omnique melle & saccharo dulcior Oratio! in qua tamen nonnihil adhuc ad pleniorrem mulieris commendationem haud temere requiras. *Non audet propius accedere!* Cur vero non audeat amantissima, olim & nunc maritum diligens uxor? cur tam fastidiosa & delicata, quando maxime omnium ejus ope & alloquio Vir eget? Hic primus Schultensii conatus. Secundus sic habet. *Computruit uxori Spiritus meus. Id est, me haud secus, ac vivum cadaver, jam pati vix potest, mecumque malis victa exoptat ut quantocyus moriar, miserumque Spiritum exhalem.* Honesto, nempe, & probabili nomine deserti officii excusatur uxor potius, quam accusatur. *Culpa*

pa hujus fastidii in casum acerbissimum non obscure rejecta; quo ea, cui spiritu mariti nihil suavius antehac, utpote suum cum eo spiritum miscere sueta, nunc eundem fastidire & abhorrere cogatur. Ô Miras blanditias viri meticulosi, & muliebri jugum ferre docilis! Jobum vero loquentem tibi audire videris, an Micionem aliquem, aut uxorium potius Chremetem? Scilicet is veritus, ne indomitum suæ Xanthippes spiritum liberior vox exasperet, & nota nimis jurgia reformidans, ejus importunitatem catus dissimulat, quæsitis undecunque coloribus, feroculamque palpando & patrocinando demulcere aggreditur. Sed irrita prorsus perit Schultensio opera, quam heroïnæ suæ extollendæ impendit, hisque officiiis male tectus tralucet improbus mulieris animus, infelicis mariti contemptum atque fastidium præ se ferens. Quin satis hic clare innuitur votorum in ejus vitam, quæ dudum ipsi oneri erat, conceptorum impietas, superiori adlocutioni nimium consona, *Benedic Deo ac morere!* Rursus audi nunc preces amantissimæ conjugis: *Exoptat ut quantocyus moriar.* Id tendit omnibus nervis Clar. Schultensius, nihil Mulieri nunc tribui, quo impietatis rea peragi queat, *quamvis*. inquit, & ipsam in officio cessasse certum sit.

N

Sed

V. Terentium
 in Phormione.

Sed revincunt eum signantissima verba, *למתי זמן ומתן*, quod lenissime redditum sonat; *alienus est habitus meus uxori meæ*. Revincunt & sequentia cum præcedentibus manifestissime connexa; *licet supplicem ipsi per filios ventris mei*, qua nulla tenerior comprecatio aut ferocientem mulieris animum inflectere, aut rigentem emolliare aptior, frustra tamen adhibita, Tigride immitiorem, & Marpesia caute duriorẽm fœminam arguit.

Vs. 25. Scio enim quod redemptor meus vivit &c.] Non fefellisse suam hanc spem virum integerrimum, & inconcussæ in Deum fiduciæ exemplar venturis sæculis propositum, satis testantur, quæ legimus infra Cap. XLII 5. Sic ut exspectationi eventus vere jam, licet non in eminentiore verborum sensu, responderit. Namque ibi dicit Jobus *ועתה עיני ראיתי* *nunc oculus meus vidit te*; quod tacitam adlusionem includit ad Oraculi nostri verba *ועיני ראיתי* *oculi mei videbunt Deum*. Animosus fermo, & fiduciæ plenus, qui si de salute temporali tantum accipatur, prout a Jobo videtur intellectus, qui altiorẽm illi a spiritu quo fuit adflatus inditum sensum, pro ratione temporum, non capiebat; nihilominus, utpote vaticinium edens de re tunc, quando loquebatur, omnibus

inimicus incredibili, dignus fuit, iudice Jobo, qui marmori insculptus, æternæ memoriæ consecraretur. Præclarum autem illud oraculum de certissima ultimæ resurrectionis spe accipi debere, prægnantissimis rationibus evictum dedit Rev. Thomas Scherlock, hodie Londinensis Episcopus, contra Grotium & alios. *V. Use and intend of Prophecy*, Dissert. II. p. m. 257. Quas rationes ambabus ulnis amplectimur, ea tamen lege, ut sensum liberationis præsentium malorum, & instauratæ fortunæ non excludant. Inspice supra peculiarem nostram de hoc Oraculo Diatribam.

IN CAPUT XXI.

Vs. 3. *Et post meæ, si vidēbitur, verba redete.*] *וְאִם רִידֵבִיס*, est in Hebræo. Forte excidit Vau exscriptorum incuniam, cum esset *וְאִם*. Nolit hoc Schultensius, pro sua erga litteras & apices codicum hodiernorum religione, qui tamen inde scrupulum existere fatetur, negans Hebræis passim numeros misceri, nullamque hęc Enallages causam agnoscens. *Subsannabis* igitur vertit, supplendo, *qui vobis*. Aut potius conjicit *וְאִם* hoc loco substantivum esse, redditque, *post actionem meam*

subsannatio. Nihilne autem in tali versione scabrum aut durum perferentiscit V. Cl? qui in aliorum Interpretum vitiis tam acutum cernit, eorumque passim conatus, tanquam asperum quid, aut rigidum, parum molle, haud satis rotundatum, aut lævigatum, aut fluens, præ se ferentes fastidiosè respuit. Quid quod plus juris in linguam Hebræam sibi sumit, quam reliquis Interpretibus tribui patitur. Eorum enim modo temeritatem increpaverat, quod suas ei ideas formasque subjicerent.

Quid non invenit acumen doctum, suis sese conjecturis permittens, sine ulla linguæ veteris auctoritate? Commentarii p. 532. Idem nunc monitorum oblitus, propriis sic conjecturis indulget; ut substantivum *וְלִנְיָנוּ* nuspiam existans, præsentanea nota procludat, nulla, quod quidem sciam, linguæ veteris auctoritate fretus; idque malit facere, quam dare manus proclivi conjecturæ; credo veritus, ne si litteram Vau facili lapsu e textu excidisse dicamus, cujusmodi mendarum sexcenta in textu V. Testamenti exempla adferri possent, adeoque Librariis *ἀναμαρτυροίαν* abjudicamus, S. scripturæ periclitetur auctoritas?

Vs. 4. *Numquid contra hominem disputatio mea est?*] *הֲאֵנוּכִי לְאָדָם שִׁיתִי* Mira locutionis Hebrææ ambiguitas. Clericus vertit *annon mibi*

mibi res est cum hominibus? Sensu contrario, qui melius nectitur cum sequentibus; *quare non impatiens fieret spiritus meus?* Si τῷ he, adfirmandi vim subicias cum Schultensio, ea sententiâ; *profecto ego ad hominem, id est; more humana, querela mea; eodem redibit.*

Vs. 6. *Concutit carnem meam tremor.* מַרְדָּוָה בְּבָשָׂרִי Contra Schultens, pro solito, ut grandius, nobis dat, *corripit carnem meam tremorem.* „ Nec sine gravissima, inquit, ratione. Longe figuratius certe, „ *caro mea apprehendit;* & quantaquanta „ *est corripit tremorem,* in eumque semet „ *defigit quasi; quam, tremor corripit carnem meam.* Posterius nempe subitum & „ cito evanescens quid: Prius commotionem profundius insidentem designat. Quid huic facias? Sic ingenium est hominis. Adblanditur ei in oratione, atque apprime sapit, si quid maxime novum, insolens, violentum reperiatur, quod figuras usu receptas, aliis inauditis ab imo ad summum pervertat, disturbet, ac permisceat. Si caro dicatur (a) *tremore corripit,* hoc ipsi vulgare sonat. & dilutum nimis.

(a) Eadem vis. est locutionis συνίχτο τῷ πνύματι Actor. XVIII. 5. ad quem versum adi notam Hammondî. *Accipere febrim,* dixit Lucretius, magni, si fuit quisquam, spiritus Poëta. *Num quis enim nostrum miratur si*

nimis. Fortius longe & significantius fueris locutus, si dixeris; *cara mea corripit tremorem & in eo tremore se defigit.* Elegantius ergo itidem & signantius, ipso iudice, *inger febrim, quartanam præsertim, corripuisse* dicetur, quam ab illa correptus fuisse. Nempe ea locutio notabit ægrum in eam febrim semet, quantum quantum est, defixisse, & commotionem quæcerat profundius insidentem designabit. Quod plane contra existimarem. Quisquis enim ab aliquo corripitur, ab eo velut occupari & teneri censetur, atque sub præstate corripientis magis videtur esse, quam si ipse illum apprehendat, quem tunc nempe cito, si velit, e manibus dimittet. Sed augurum fatis. Tantum addimus, dolendum esse, quod tam peritus cætera Interpretes, quique insignem Scriptori nostro, pluribus in locis, operam præstitit, eorum quandoque similem se ostendat, quibus nimio salsamentorum aut acrium potionum usu palatum obsurdit. Adeo in horrida illa & magniloqua Arabum eloquentia tritus est & exercitatus, sic ea penitissime animum imbutus, sic *correptus* ab

quis in artus Accipit calido Febrim fervore coartam, An alium quemvis Morbi per membra dolorem? de N. R. VI. 655. *at corripuit febrim* lat scio nunquam dixisset.

ab illa denique, ut a puro, recto & sano orationis genere penitus abhorreat.

Vs. 13. *In puncto ad inferna descendunt.]* Cave sis hic inferorum sedes, aut pœnas innui existimes; qua falsa opinione imbuti Commentatores plerique, a recto Jobez disputationis tramite delirarunt. Sola enim futuri post mortem supplicii mentione facta, Nostri causa jugularetur, omnisque argumentorum vis, quibus oppositam amicorum thesim tam animose arietat atque it eversum, repente collabaceret. Id optime vidit & monuit Schultens, qui quoties suo potius, quam alieno judicio ducitur, recta & vera sequi solet. *Semet, inquit, uno halitu refutasset Jobus, si colon bocce de æterno supplicio statim post mortem irrogando loqueretur.* Pergit V. C. *An ergo nec credidit, nec scivit quid post mortem maneret impius?* Minime vero id concedat Schultens, ejus longissime discrepat ab hisce & vox, & ratio. Sed pro tempore satis habet, observare cum Mercero, hic nihil de vita futura dici. *Atqui non potuisset non dicere, inquires, si revera hæc non ignorasset. Recte vero, respondet, ni affectus intervenisset.* Verum istum loquentium affectum, quantumlibet exaggeres, & argumenti vim ultro citroque discussi urgeas, quod nempe

circa præsentis vitæ bona malaque unice
 versatur, inde non efficias tamen, incre-
 dibile non esse, inter homines futuræ vi-
 tæ persuasione imbutos, nullam de ea,
 dum providentiæ divinæ vias circa impro-
 bos probosque excuterent, usquam men-
 tionem injectam. Unde enim illud, quæ-
 so, inter Jobum & Amicos, de re omnium
 momentosissima, & maxime eorum scrupu-
 los nodosque circa divinam gubernationem
 solvere apta, quasi ex compacto observa-
 tum silentium? nisi dicamus, aut ignorasse
 revera, quod minime de viris adeo religio-
 sis & sapientibus autumarim; aut, quod
 verius est, consilium Scriptoris, & libri
 ipsius scopum id postulasse, ut quæ revera
 Jobum circa melioris vitæ spem in arum-
 nis suis locutum credibile est, quæque
 nuda & simplex casuum Jobi sine dubio
 retulisset historia, ea divini Poematis
 ratio consultò præterierit, quæ sic est
 comparata, ut fausta rerum conversione
 in actu ultimo, & temporali Jobi in sta-
 tum pristinum restitutione, omnis de eo
 controversia componatur, simulque debi-
 tus divinæ Providentiæ adseratur ho-
 nor.

IN

IN CAPUT XXII.

Respondens autem Eliphaz Themanites dixit. Numquid Deo potest (a) comparare homo, etiam cum perfecta fuerit scientia? Quid prodest Deo, si justus fueris, aut quid ei confers, si immaculata fuerit vita tua? Job. XXII. 1-3.

Commendandus hic nobis, & justis encomiis extollendus venit Eliphaz, qui tam præclara, tam alta, tam vera de Numine differit, unde radicitus extirpari queat prava, quæ hominum mentes dudum infecit, superstitio, dum nativæ Religioni suus redditur honor, ejusque genuina indoles asseritur. Etenim tanta nobis infidet ex primæva labe cæcitas, ut humana, quemadmodum agebat ille, in Deum transferamus, quasi ipse cultu nostro & obsequiis multum juvaretur; quasi scelera hominum & vitia ei dolorem aliquem, aut damnum adferrent, quapropter ira percitus, tanquam ad privatam injuriam ulciscendam, fulmina delinquentibus intenderet. Inde tot hostiæ inventæ tot piamina,

at-

(a) Textus ipse Vulgatæ habet *comparari*, nullo sensu; proinde amanuentium error est, pro *comparare*, uti recte monet Vavassor.

atque operosus apud gentes plerasque rituum & caerimoniarum apparatus excogitatus, quo sibi placatiorem Deum reddituras ac veluti delinituras miseræ existimarunt. Inde orta quoque tot jejunia, flagra, & macerandis corporibus diræ pœnitentium, ut vocant, aut fanaticorum potius carnificinæ. Neque ab alio fonte prodiit pharisaica plane, quæ etiamnum apud Christianos regnat superbia, quæ si quid recte fecerit id statim Deo imputat, & virtutis suæ præmium ab ipso quasi debitum reposcit. Ex eodem mentis errore manat zelotarum immanitas, qui de rebus sacris dissentientes a se vexant miseris modis, in eos truculenter ferociunt, imo tanquam hæreticos *devitant*, apostolico præcepto parentes scilicet, id est, absque ulla misericordia torquent ad necem usque, ex fiducia, ejusmodi lanienis obsequium se præstare Deo, ipsumque velut magno beneficio demereri. Quam longe illi omnes aberrant a vero, docet Eliphazus. Nempe ea est Numinis majestas, tantoque supra omnes creaturas fastigio eminet, ut opis nostræ minime indiga sit, adeo ut consummatæ ejus felicitati quicquam dictis factisque hominum demi aut addi possit. Minime tamen putandum, ut levitate ingenii humani ab uno errore in
op-

oppositum transcurri solet ; inde elici
 posse, Deum hominum res & facta non
 curare, aut quemadmodum se gerant,
 probe an improbe, ipsi perinde esse. Aliud
 sentit vir cordatissimus, Eliphastus. Nimi-
 rum leges Religionis nobis a Deo latas, non
 quo sibi ipse profit, sed quia bene nobis
 esse velit ; Dum pietatis, justitiæ, tempe-
 rantiz officia ab homine requirit, id ex
 amore facit, ut ejus felicitati consulat.
 Quando Deum ex animo veneramur, ipsi
 pro collatis donis, gratias agimus, cæte-
 ros homines benevolentia complectimur,
 & quibus possumus officiis juvamus ; cum
 si quid peccatum aut erratum sit, veniam
 a Deo supplices poscimus, cultum certe
 ipsi gratum exhibemus. Cur vero gratum ?
 Causa est duplex. 1°. Quia res est justa
 atque decens, quam pro sanctitate sua
 Deus omnino ab hominibus requirit ; fieri
 enim nequit, cum sanctus sit atque Ordi-
 nis parens, quin talem morem vehemen-
 ter probeat, contrarium vero damnet.
 2°. Quia res nobis est summopere utilis,
 & in commodum nostrum nunc & in po-
 sterum cessura, eam, quia summe bonus
 est, mandat sedulo, & fieri jubet. Si de-
 simus injuncto officio, dubio procul legis
 suæ contemptum vindicaturus, & pœ-
 nis severe castigaturus ; tum in aliorum
 ex-

exemplum, tum ad peccantis ipsius emendationem, ut mature correptus, ad officium & bonam frugem redeat. Ea est, docente etiam Apostolo Jacobo, pura & immaculata Religio, quæ patriarchali ævo, per Jobi tempora, vigeat apud pios Arabes, ubi haud paucos credibile est veri Dei cultores floruisse: nativo suo colore nitens, necdum superstitionis fuligine, dicam, an minio infuscata. Eminent hic sublimioris cujusdem Philosophiæ structuræ, quæ majorem Poëmati nostro antiquitatem, quam vulgo creditum est, asserere videntur, & ante legem a Mose perlatam scriptum arguunt. Lex quippe Mosaica, utpote rudi & crassioris ingenii populo adtemperata, Deum Judæis sub specie & schesi Regis cujusdam terreni cum exhiberet, affectibus eum humanis nonnunquam induit, & ἀνθρωποπαθῆς magis quam θεοπαθῆς repræsentat, quasi externi cultus splendore, aut operosa & anxia rituum observatione plurimum delectaretur; quasi eum opiparæ dapes, pingues victimæ, sumptuosa sacrificia, thuris & odorum suffitus, ministrorum pretiosæ vestes, & mundiciæ multimodis ablutionibus quæsitæ, majorem in modum exhilararent. Velum equidem ex parte legi detraxerunt subsequentes Prophætæ, per-

per quos ipse Deus se donariis non egere, ^{V. Egi}
 victimas respuere, rituum sibi pompam ^{Cap. I,}
 & festorum dierum solemnitates fastidio ^{LVIII.}
 esse sapius professus est. Sic tamen ex ^{Amos}
 promiscuo adhuc vulgi sensu locuti sunt, ^{Cap. V.}
 ut Deum ob improbos hominum mores ^{&c.}
 mœrore affici, ex rebellantium peccato-
 rum pervicacia tædium percipere; erga
 cultus sui desertores zelotypia pungi ad-
 firmarent: contra, ex pœnitentium ad me-
 liorem mentem reditu summum capere
 gaudium, ac propter constantem suorum
 in obsequio animum serio triumphare.
 Dantur talia humani ingenii imbecillitati,
 quæ dum ad divinæ naturæ celsitudinem
 assurgere nequit, ejusmodi imaginibus suo
 captui accommodatis permoveretur effica-
 cius. Sed illud interim firmiter tenendum
 est, si de Deo, ut decet, sentire velimus,
 minime illius, sed nostra solum interesse,
 ut eum colamus ex animo, ut religionis
 & virtutis observantes simus, ut divinis
 mandatis omnibus sedulo pareamus. Hic
 nostræ felicitatis fons unicus, inde omnis
 nostra in æternum usque fortuna depen-
 det; quamvis hujus simul universa ad
 Deum gloria redeat. Ingeminat Elihuus
 infra, nunquam satis alte demittendum in
 animo effatum. *Si peccaveris, quid ei nocer-*
bis? & si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, ^{Job}
quid ^{XXXV,}
6-8.

quid facies contra eum? porro, si iuste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? Homini, qui similis tui est, nocebit impietas tua, & filium hominis adjuvabit iustitia tua. His consentanea cecinit regius vates Psalmo XVI Dominus es tu. Bonum meum non est super te. Pro sanctis qui sunt in terra, & ducibus eorum in quibus est omnis voluptas mea. Sic blandientis sibi, & nimis altos spiritus sumentis superbia retunditur. Sic ad cultum illum verum & rationalem in Evangelio patefactum adscensus fit, mensque ab illiberali superstitionis fæce sepurgata, conditori suo, quem rite veneratur, approbat sese. Cæve autem, ne dicto sapientissimo in impietatis patrocinium abutaris; quasi, quoniam peccata nostra Deum lædere nequeunt, secure ipsis indulgere liceat, neque ulla inde a Deo vindicta exspectanda, aut pœna metuenda sit; quasi aliud nullum peccantibus supplicium immineat, præter ea, quæ ex pravis factis sponte sequuntur, incommoda. Non tam leniter, profecto, cum iis agget sanctissimum Numen, nec fas & iura conculcantes impune abire smet. Vindicabit certo certius Omnipotens injuriam ipsius virtutibus factam, imo creaturarum universitati, imo rerum ordini & rationi immutabili; eritque ultio prave factorum tanto

tanto minus evitabilis, quod nulla damni accepti compensatione, nulla animi impotentia, nullo philautiæ morbo, sed summa Vindictis Dei Ratione & perfectione nitatur. Serio id apud se reputare velim scelerum artifices, si in destinato cursu ad ultimum persisterint, citius a Deo propriam naturam exutum iri, quam ut patiatur improbis non esse male. Cavendum porro, ne alius, ex Eliphasi & Elihu sententiæ occasione, se tueatur error; eorum scilicet, qui pertendant nullum satisfactioni pro peccatis, aut sacrificio piaculari usum; cum Dei, ut ajunt; id benignissima natura ferat, ut resipiscentibus, & emendatiorem in posterum vitam spondentibus gratuito condonet delicta, minime igitur, ut cum Deo in gratiam redeamus, nobis opus esse mediatore. Si abunde refelluntur, tum ex Elihu extremo sermone, ubi Angelum illum *ἄγγελον* internuncium memorat; tum ex disertis Apostolicorum scriptorum testimoniis, cum Christianæ doctrinæ summa in generis humani redemptione, & mortis Christi vi *ἰλασµῶν* vertatur. Cui nihil oraculum Eliphaso prolatum quicquam præjudicat, etsi pro temporis captu talia ei arcana nondum paterent. Quamvis enim peccatis nostris Deum, proprie & accurate loquendo,

do, non offendimus, nec ullum ei detrimentum inferimus, quod satisfactione pensari necesse sit, inde tamen non sequitur, rectorem mundi supremum nullas delictorum pœnas repossere debere, nec sapienter eas in vadis caput transferri. Inde enim omnibus apparet, quanta sit legum peccato violatarum sanctitas, quam reverenda Dei legislatoris majestas, quam fœda scelerum turpitude, quam non impune id laturos sint, quicumque in vitiis obstinant animum, & ad ultimum perseverant; cum ne resipiscentibus quidem bona fide, & immutantibus mores Deus parcere velit, nisi intercedente cruenta illa unigeniti filii oblatione & morte. Tum inde magis ex adverso elucescit immensa, qua nos in Christo amplectitur, misericordia. Nec sic satis facta recta foret legum divinarum reverentia, unde universa rerum harmonia suspenditur, si delinquenti satis esset, se factorum pœnitere professio, vitæ in posterum emendandæ studium. Nimirum hoc pacto nihil obstaret, quominus pœnitentia ex vitiis, & in eadem relapsio alternis vicibus in æternum recurrerent, sicque perpetua legibus moralibus vis inferretur. Sed dum ex una parte pœnæ in vitiis induratos sempiternæ maneat, & ex alia, resipiscentibus

Me-

Mediatoris passio in salutem imputatur; tunc demum sua æternis legibus, & quidem inconcusso fundamento nixa constabit auctoritas. Ut jam ad Eliphasum regressus fiat, unde nos momentosissimi argumenti cursus abduxit, admiranda plane subit S. Scripturæ, in rebus divinis tradendis, methodus. Quæ hinc, ut sese captui nostro & imbecillitati adtemperet, tropico sermone uti amat, Deum, quo nos afficiat vehementius, humanis affectibus induendo; ab alia vero parte, errores inde nascituros corrigit aut cohibet, dum diserte Numinis excellentiam & infinitis supra nos partibus altitudinem eventam nobis ob oculos ponit. Quis autem ibi divini Poëmatis Θεοποιΐαν non agnoscat? ubi, ævo illo simplice ac philosophiæ luminibus tam parum illustrato, de Numine tam alta prædicantur, tam contraria præjudiciis hominum, tam eorum captum superantia, quæ simul tamen defæcatissimæ rationis scitis apprime congruunt. Atque illud censuram inter alia ex occasione casuum Jobi, vere prolatum apophthegma, quod recens memoria ad hujus poëmatis scriptorem cum pertulisset, is operi suo, velut gemmam aliquam, intertexendum duxit, & ad posteros transmittendum. Et merito quidem, cum ve-

ro Eliphaso, id est gravissimo viro, dignum sit. At non perinde, quæ mox locuturus inducitur, ut jamjam videbimus, licet ad scopum Scriptoris valde pertineant.

Vs. 5. Propter malitiam tuam plurimam & infinitas iniquitates tuas.] Sane ingentem sibi deligit campum Eliphas, in quo libere exultet, imo lasciviat & sine modo exspatiatur, suoque convitiandi & obtrectandi animo morem gerat, nemine prohibente. Nullus enim finis est licentiæ, quando quis ficta probra, quæ ex proprii cerebri somniis deprompsit, nulla cujusquam fide, teste nullo, in adversarii caput audacter aggerit. Sed quæ frons fuit male feriato homini, ut virum integerrimum, & inculpati moris omnibus satis notum, tanta calumniarum mole obrueret, & inauditis ærumnis, quibus undequaque premebatur, hunc colophonem imponeret? Qua vero specie aut ratione inductus? nulla alia, nisi quod infelix esset, nec sibi consentaneum videretur, aut salva justitia divina fieri posse, ut vir pius, nulliusque sibi sceleris conscius, in summis miseriis versetur. Hanc nimirum ansam arripit, ut amico delicta omnis generis, ut inhumana, fœda, intoleranda facinora diserte impropere, quasi suis sub oculis forent peracta, quæ tamen no-
tis-

tissima fama, & constanti vitæ tenore, quam vir satis inter populares conspicuus exegerat, refellebantur. Lege infra, quæ de se palam Capite XXXI. his plane contraria testatur, nihil veritus, ne a quocumque mendacii argui possit. Quod si de occultis duntaxat vitiis suspicionem injiceret Eliphaz; si latentes innueret animi morbos; si bonis per se factis pravorum cordis motuum labem adspargeret, tum aliqua orationi fides quæreretur, aut color nonnullus induci posset. Sed inauditum hocce accusationis genus est. Nec absurdior excogitari, aut stultior iniri queat aliquem arguendi, reumque peragendi via; sic ut malo spiritu instinctum Eliphazum dixeris, qui adeo procaciter & insubido modo tam propudiosa in sanctissimi viri ignominiam intorqueat. Parum certe abest quin credam Diabolum, cui res apud Deum male cesserat, nunc calumnias suas Eliphazi ore elatrare, quo Jobum saltem male urat, ejusque famam apud homines proscindere, ac foeda labe adspargere nitatur. Commentatores plerique hinc operam ludunt, dum molliori interpretatione feritatem ejusmodi temperare, & ad probabilem quodammodo agendi rationem sensim adducere laborant; dum per conjecturam, dum ex hypothesi quadam

hominem locutum volunt; dum disjunctive accipiunt, quæ junctim, & confer-tim in Jobum impacta fuisse crimina apparet. Non vero conjecturam sapit, non hypothefim fert ipse orationis flexus; ne disjunctionem quidem, unde mire frigeret & langueret oratio. Crudæ sunt voces convitiantis, & temere jactas ob-trectationes in immeritum caput, glome-re velut factò, accumulantis. Quid igitur id rei esse censebimus? Nempe quod a me jam sæpius est indicatum. Non hic nudam rerum gestarum, aut sermonum circa Jobum habitorum relationem fieri; sed merum Drama esse, sub notis nomi-nibus, & ex argumento veræ historiæ fictos sermones exhibens, ad fabulæ to-tius intentum, & ad scopum quem sibi Poëta præstituit, artificiose exactos. Si mihi ergo auscultare vis, ne animum in-duxeris, Jobo usum amicitiz & consuetu-dinem intercessisse cum hominibus adeo feris & inhumanis, ut ipsi ad incitas re-dactò, & inter summos dolores ulti-mum fere spiritum exhalanti talia pro-bra congererent. Exaggeratio illa fuit in-fortuniorum, ad Poëmatis usum consultò accommodata. Quod Bildad, Sophar, Eliphas, Jobum revera culparint, quod inaudito ejus casu obstupefacti, inde ipsius

ipſius integritatis in ſuſpicionem adducendæ aliquam cauſam reſererint, id quidem ad veras Jobi miſerias pertinuiſſe libens cenſeo; tentaminisque, quo ejus virtus mire fuit exercita, haud exiguam partem fuiſſe. Inde Scriptor occaſionem cepit tendendi rem ulterius, ut vividioribus coloribus tam fortis patientiæ exemplar conveſtiret, & divini providentiæ latens conſilium in eodem explicaret uberius.

Interpretes hoc loco nominatim perſtringere nolim, aut ſingulorum aberrationes recensere; adeo cavillationum me pudet, & *νεροφυγίων*, quibus in anguſtias redacti ſe utcunque expedire conantur. Unus eſt, qui dicat: *Conjecturaliter loquitur Eliphaz. Nititur ejus conjectura eo, quod non eſt homo juſtus in terra, qui non peccet, id eſt, qui non per occaſionem ad tentationem aliquando labatur.* Scilicet ex hoc Eccleſiaſtæ dicto & que legitima conſecutione inferas, nulum dari in terris hominem (a) qui non veſtes nudis detrahat, qui a ſitiente aquam, a famelico panem non prohibeat, a quo viduæ vacuæ non dimittantur, & brachia orphanorum contrita non ſint. Neminem ſaltem tam probum eſſe, qui non, occaſione

(a) Lege a verſu 6to. ad nonum uſque hujus Capituli.

214. OBSERVAT. MISCELLANÆ

sione data, in ejusmodi flagitia prolaba-
 tur. Quis risum ad hæc, qui maxime ve-
 lit, tenere possit? Alius fatetur, Elipha-
 sum *limites officii & charitatis excessisse, ex*
zelo immodico, quo causam Dei se defenditare
existimabat, nec tamen pro mendace & falso
teste habendum, secundum omnem invidiam &
turpitudinem harum appellationum, quia pro-
funda hypocrisêôs baud ignorans, omnino sibi
persuaserat, Fobum pulchram speciem virtutis
& pietatis prætexuisse occultis criminibus, avar-
ritiæ, oppressionis &c. hîc tandem nominatim
recensitis, quippe quæ a magnis divitiis vix ac
ne vix quidem abesse possunt. Sed primò,
 bonus ille Patronus, causæ Eliphasi susci-
 piendæ haud rite advocatus, cavere de-
 buit, ne zeli in Deum appellatione deco-
 raret præcipientes sententias, & mera men-
 dacia, quibus proximi fama proscinditur;
 aut ex optimo in Deum affectu ejusque
 causæ tuendæ studio, veritati simul &
 caritati violatæ excusationem prætende-
 ret, alia omnia docente Apostolo Jacobo.

2º. occulta non esse potuerunt, quæ hîc re-
 censentur crimina, nec in hypocritam
 cadere, cum propalam cernantur, & ex
 eorum sint numero, quæ ad coelum usque
 clamant. Quando aliquem talium insi-
 mulas, ludibrium debeas, si ei simul hy-
 pocrisim exprobes, eumque asseras pul-
 chram

Jacob.
 IV. II.

chram speciem pietatis manifestissimis latrocinis prætere. 3o. absit ut assentiamur eidem Commentatori, talia a magnis divitiis vix ac ne vix abesse posse censenti. Si, prout dicit ipse, potentibus iniquior, rapina specie-juris velata, manus spoliatrix, aut egentibus clausa, si viduarum & orphanorum oppressio, ex eorum vitiorum numero sunt, quæ magnas fortunas adflare solent, adeoque a prisca Jobi sorte non abhorrebant; non tamen ejusmodi censenda, quæ sine singulari gratia Dei vix ac ne vix quidem evitasset; sic ut non omnino absurde potuerit suspicari Eliphassus, iis Jobum attineri, quia & in ejus caput secure congerere, tanquam haud dubie perpetrata; cum non in virtute segnem & remissum, sed plane impium arguant, legumque divinarum haud secus ac humanarum contemptorem.

Sunt, qui Eliphassum a mendacio, & falso testimonio absolvant, quod Jobus, innocentia sua intaminatissima supra modum prædicanda, his improperiis occasionem dederit. Sed, quæso, qui proprias virtutes nimium prædicat, cum tamen non sit omni labe vacuus, num continuo is ob eam vanitatem immanium scelerum insimulabitur? ideone jure dixeris, *iniquitatibus ejus finem non esse?* teque eo obtentu a fal-

sūloquio, & calumniatoris nota, vindicabis? Plausibilis patrocinator Eliphaso, cum addit., nihil prolatum in hisce, quam quod florente Jobo sæpissime dictitatum ab iis, qui divites dente maledico rodere solent. Nihil in his expressum, cujus non species saltem quædam a maledicis arripi possit ad calumniam, adversus eos, qui opulentia & potentia excellant. V. g. jus suum alicubi exsequatur dives præpotens, contra injustos & tritatores colonos; rapinæ dica ei impingetur; ventrem pigrum a mensa & ædibus repellat; potum cibumque negasse egenti dicetur: Potentiori in bona causa faveat & adsit; personam accepisse censebitur: Desolatis non tanta largiatur, quanta cupiditas exspectat; inanes dimisisse, eosque attrivisse pronunciabitur. Cætera ad hanc faciem detorquere facile est. Nec læve, fateor, suscepto Elipham purgandi munere Schultensius functus est. Sed rem recte putantibus tales officinæ non imponent. Calumnia enim insectantis amici, toto vitæ Jobi tenore, factisque contrariis sic revincebatur, ut non tantum temerariæ assertionis circa dubia & non explorata, sed flagrantis mendacii contra apertissimam veritatem, Eliphas convictus teneatur: Quod ut de vero Eliphaso incre-

credibile, in personato, optima ut vidimus de causa, admitti potest.

Vs. 17. *Et quasi nihil posset facere Omnipotens &c.*] Hebræa *מה יפעל שדי למה* interpretarer ex Cap. XXI. 15. *quid proderit nobis: si ipsum compellemus, aut ipsi supplicemus?* Verba enim Jobi ipsissima sic retractat Eliphaz, ut in dicentem retorqueat. Quæ enim addit sequenti versu; *impleverat bonis domum eorum*; exegetis sunt verborum, Supra XXI. 16. *Ecce in manu eorum non est bonum eorum.*

Vs. 20. *Nonne succisa est erectio eorum, & reliquias eorum devoravit ignis?*] Recte Geneventes; *Pour vrai notre état n'a point été aboli, mais le feu a dévoré leur residu.* Haud clarius & simplicius Hebræa reddi potuerunt. Imo sic nexus verborum melius cohæret, ex oppositione inter justos & improbos, *horum, inquit, sententia procul sit a me. Videbunt justi & lætabuntur; innocens subsannabit eos.* Vs. 18, 19. *Tum pergit, certe non excisa est substantia nostra [nomine piorum loquitur Eliphaz] sed reliquum eorum, improborum nempe, ignis absumsit.* אַךְ apud Hebræos sæpe est affirmantis. קִימָה notat *Substantiam*, id quod rem facit stare erectam, aut surgere. נִכְרָה est *excindi*, quæ significatio in primo commatis membro, apte respondet תָּוֹ אֵשׁ אֶכְרָה in secundo.

do. Contortæ, ni fallor, Crinios licet oppositione servata, *Scilicet, nisi præservandi essent boni, quales nos, ignis jam reliquias horum improborum omnes deleret. Jam anivversus orbis ignis diluvio immissa consumeretur, ut olim aquarum.* Scilicet in animo habuit Oraculum Esai. I. 9. Sed in נִסְתָּר sensus delendi primarius est; abscondendi vero, & inde præservandi, derivatus, & nimis hinc accessitus, ut huic satis proprie opponi queat, *ignis absument.* Schmidius, interpretatione satis concinna; *An non excinditur qui exsurgit contra nos? & residuum eorum comedit ignis; ex נִסְתָּר faciens verbum.* Sed quotquot sunt omnium, duritatem vincit metaphrasia Schultensiana: *Profecto Nihil excisum Factia nobis adversaria; & nervum eorum depastus est ignis.* Quæ ejusdem est abollæ cum interpretatione, quam supra ad Cap. IV. vs. 21. carpsimus, atque haud immerito quidem; si modo sponte nata, a tortis, violentisque seponere novimus. Mirum quàm doctissimo Viro se commendavit substantivum illud *nihil!* quam arriserit figura; *Nihil excisum, Nihil exstirpatum, Nihil nihilissimum, & pessime a Deo eradicandum.* Nimirum hi flores sunt Orientalis eloquii, quos anxio studio conquirit, ut hinc nobis confertos exhibeat. Tot scilicet nocturna manu, tot diurna, versatz
Ara-

Arabum Schedæ, tot improbi, quos in eruendis Hebrææ linguæ originibus insumpfit labores, hac mercede placent!

Vs. 23. *Si reversus fueris ad Omnipotentem edificaberis.*] En rursus obliquum ad Dramatis Catastropham respectum, ubi Poëtæ elegans artificium agnoscis, in ipsius adversarii ore probabiliter, ut Orationis & instituti argumenti filo consentanea ponentis, quæ præter dicentis expectationem, re ipsa impleta, in exitu comperientur. His sequentia consonant, speciatim de auro super pulvere, aut pulveris in modum spargendo, id est opum abundantissima copia. Unde explodenda satis apparet Schultensii expositio, qui de contemptu divitiarum vult intelligi. Reparatæ Jobi fortunæ itidem congruunt, quæ versu 30. hujus Capituli legimus, de favore & gratia, qua apud Deum maxima pollebit, intercessionisque pro Amicis efficacia.

IN CAPUT XXIII.

Vs. 4. *Ponam coram eo iudicium, & replebo os meum increpationibus.*] Recte doctissimus idemque acutissimus Clericus fatetur, a Scriptore libri hujus, si sermones vere habitos constet, eosdem nonnihil

hil liberiore calamo exornatos, & amplificatos reddi. Esse enim supra humanam audaciam, Deum ad certamen provocare, præsertim si homo religiosus statuatur. At judiciosam conjecturam mala ave carpere aggreditur nuperus Enarrator *Extrema illa cautio, inquit, supervacua: de improbis enim nulla dubitatio.* At mentem Clerici, dum reprehendit Aristarchus, eam se minus assecutum ostendit, quæ tamen fatis erat perspicua. Talia loqui impium, qui de Numine, an existat ambigit, aut illud male odit, id equidem humanam audaciam, ut nimis heu! experientia docet, non superat. Ejusmodi enim homines cælum ipsum impetunt stultitia. Sed ut vir religiosus, qui Deum verè novit & reveretur, in hanc audaciam prorumpat, id vero supra omnem fidem est. At inde porro Interpres modo laudatus probat id a Jobo factum, quod propterea improbitatis dica ei ab Amicis scribatur. Quasi vero qui fictam volunt, aut interpolatam a Scriptore Jobi orationem, non & Amicorum quoque responsiones eadem opera interpolatas aut fictas contendunt? *Id ratiocinandi genus quale sit nescio, neque ipsum qui usurpat, alibi mente peregrinante, satis perpenderit crediderim.* Sed quisquis pro calamistro Scriptoris habet,

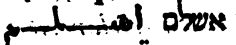
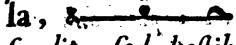
bet, non rei gestæ documento & vero affectu, ejusmodi sensa & verba, eo quod a religiosa veri Jobi indole abhorreant, sed talia sint tamen, quæ Poëmati illuminando, ubi Job loquens inducitur, & affectibus permovendis, apprime faciant; is spero, qui sic censet, bene, tamque ad Logicæ, quam ad Critices accuratæ legem calculos posuisse, peritis videbitur.

Vs. 8. *Si ad Orientem iero, non apparet.*] Præsens ubique Deus, qui nempe omnia numine & essentia sua complet. At simul ubique inaccessus, utpote inconspicuus, & naturæ præcellentia extra sensus humani captum positus. Quæ duo optime inter se congruunt. Vide hoc loco Codurci notam, & quæ nos supra ad Cap. XI. vs. 10. observavimus. Lepidum Celebrissimi cujusdam Interpretis commentum hîc non temere prætereundum. *Ire antrorsum* הן קרם אהלך exponit, *prospicere in futurum tempus, & gratiam promissam in Messia.* Quidni vero id retrocessio pari jure nuncupetur; cum prima de Messia exhibendo promissio sit Adamo facta, statim a lapsu, sitque agnus immolatus a jactis mundi fundamentis? adeo ut, quod *ire retrò*, intelligit, *mente sua redire ad primam promissionem Adamo factam & deinceps*, idem prorsus aliis verbis frustra ingeminet. *Unde,*

de, inquit, neget noster, se intelligere possentur impii adfligantur. Eum primò rogatum velim, quid ad hoc *Quæ* venturi Messia exspectatio pertineat? Sed 2do. frustra in his vocibus *antrorsum* & *retrò* aliquod mysterium ruspatur. Certe perinde est, liberationem a Messia parandam spectanti, eumne venturum cogitet, an olim promissum meminerit.

Vs. 14. *Cum expleverit in me voluntatem suam.*] Mira ad hunc versum interpretationum Divortia, in contrarios plane sensus inflectentium. Cajetanus vult; *ipse restituet statutum meum, non me derelinquet absque præmio.* Alii, *perficiet demensum meum. Non negabit mihi necessaria vitæ comoda.* pñ nempe illis, idem fere quod *aplos exisios* sonat. Pineda cum Vulg. & Hieronymo; *cumque expleverit voluntatem suam in me, & alia multa præsto sunt ei,* id est novis adhuc & insolentibus ærumnis me poterit exercere. Coccejus sic explicat: *non est contentus me adflixisse semel, aut eo modo quo alii adfliguntur; sed ingeminet, accumulatur, sæpius & semper adfligit.* Calvinus: *Id quod de me constituit, ratione tum vitæ, tum mortis, perficiet, prout omnia nostra in manu ejus sunt posita — Ecce scio de me actum esse. Quod de me constituit, id perficietur. Nihil proficiam, etiamsi responsem* &

& *expostulam cum eo. Eadem mente Mercerus. Non missum me faciet donec impleverit, quæ de me statuit & decrevit, utpote omnipotens & immutabilis. Soletque ille talia multa facere ex absoluta potentia, quorum ratio nobis exquirenda non est. Fatetur nihilominus sententiam ambiguum; cum p̄m in utramque partem, tam bonam, quam malam, sumi possit. Licet vero ejus & Calvinii sententiæ magis acclinis sim, quæ ex sequentibus versibus aliquid majoris probabilitatis trahere videtur; malim tamen in versione ambiguitatem servari. Adeoque facere non possum, quin Genevensis vernaculæ prudentiam collaudem, quæ oppositis sese sensibus commodat, tali sententia; quidquid de me decreverit, sive in bonum sive in malum, absolvet, & si me liberare volet, nemo impediet, & contra; ut Merceri verba faciam mea. Non ultra generalem hanc ideam, quæ bona juxta atque mala complectitur, videtur Jobi mens processisse. At Schultensio, cui non nisi torva, vehementia, & omni exaggeratione intensissima placent, cuique molle & elumbe est, quicquid ferale aliquid & tragicum non spirat, Arabismi sui ope atrociora adhuc excogitantur, sic reddenti; nam ipse tradit id, quod mihi debetur, meum jus frustrans & dedens. Metaphora de-*

desumpta a deditioe, quam Arabico
 inesse vult. Unde formu-
 la, *Enum non de-*
fendit, sed hostibus tradidit vexandum. At
 male dispareat Arabismus, nobis oggerens
 tam durum piarum aurium offendiculum!
 Hæc rata interpretandi lex esto; si mul-
 tiplicem sensum ipse fons admittit, reli-
 giose seruet inde ducta versio ancipitem
 in diversas & contrarias sententias oratio-
 nis flexum, ut liberum maneat lectori
 iudicium, nec forte pro auctoris mente,
 suam interpretes obtrudat, a priore sæpe
 alienissimam. Privæ conjecturæ commen-
 tario reserventur, idoneis ibi rationibus
 adstruendæ. Quod in suo Calvinus, non
 certe pro solita circumspæctione ait, *de-*
sperabunde Jobum esse locutum, id Schul-
 tensius, gustui suo apprime congruum, sic
 emollit, ut ratione tantum præsentis vitæ
 intelligendum dicat, & immenso sancti
 viri dolori facile condonandum. Sed pla-
 ne quisquis cum Schultensio facit, ex
 uno Jobo duos homines conflât, a se in-
 vicem toto cælo diversos; quorum alter,
 spe melioris vitæ præmiique æterni, præ-
 sentes ærumnas facile sustinet, dulcissimo
 solatio eorum amarorem diluens, ac di-
 vinæ voluntati placide acquiescens; dum
 alter, contra, doloris æstuantis impetû, in
 de-

desperationem actus, adversus Deum ipsum impotente audacia confurgit. Profecto in uno eodemque animo tam dissonos affectus consistere posse, nemo, qui humanæ naturæ gnarus sit, unquam dixerit.

Vs. 17. *Non enim perii propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo.*]
 אפל ומפני כמה אפל Planus erit sensus, si לא a priori commatis parte eliminetur; aut potius si pro לא non, לו ipsi legatur; quod sæpius ufuenit in nostris Codicibus, harum particularum alteram pro altera vitio poni. לו igitur erit, ipsi, id est ab ipso, nempe Deo, excisus sum a facie tenebrarum. Aliter sensus vix expediendus, ut ostendunt discrepantes, nec minus irriti Interpretum conatus, qui frustra inter חשך & אפל versus nostri, discrimen aliquod investigare volunt; ut prius miserias omnis generis, quas expertus erat Jobus, postèrius mortem ipsam denotet, miseriarum finem. Quam inconcinnus enim vocum ἰσοδυναμῶν in eadem sententia concursus: ut uno halitu se dicat non abscindi a facie caliginis, statimque contra affirmet, a se tenebras absconditas? sed omissa negante particula, æquabilis fit oratio; idem enim aliis verbis ingeminatur, quod nostro Scriptori non tantum;

P

fed

fed תַּיִם מְשֻׁלִים. & generatim Hebræorum Poësi solenne est. Namque, *excisus sum a facie tenebrarum &, a facie mea caliginem abscondidit Deus*, unum atque idem significant: scilicet, mortem mihi Deus invidet, unicum malorum remedium, & diris tempestatibus assidue jactato, exoptatissimum portum.

I N C A P U T XXIV.

Vs. I. *Ab Omnipotente non sunt abscondita tempora.*] Sententia in Textu valde ambigua, quæ triplicem fert expositionem. Clericus nectit cum versu ultimo præcedentis Capituli in hunc sensum: *Cur vero a Deo non sunt difficilia tempora nobis occultata, & qui eum timent, antea placida morte e medio non tolluntur?* Hæc tracta & torta pronunciat Schultens, nec immeritò, ad 2^{dum}. præsertim colon quod attinet. Ipse עַתִּים de statutis judiciorum pœnarumque temporibus intelligit, quæ velut in penum aut thesaurum reconduntur. Per יָמֵי similiter notabiles aliquot dies vindictæ divinæ, quos veris Numinis cultoribus cernere non liceat. יָרַע לֵא-חַוּוּ יָמֵי Sensus, ut videtur, maxime naturalis & opportunus. Nam sequitur longa maleficorum series, quos, dum omnis generis sceleribus in-

indulgent, impunitos abire sinit divina nemesis. Et hoc ad intentum Nostri maxime faciet. Crinos vult, *וְיָדוּ* esse vindictam dilatam & in aliud tempus, nempe alterius vitæ, repositam. *Quidni sibi Omnipotens alia tempora plectendis impiis reseruet, quandoquidem noscentes ipsum non animadvertunt id fieri in hac vita?* Sana equidem ac verissima sententia, quæque Hebræo contextui nullam vim infert. Nescio tamen, an ad præsentem Jobi æstuationem, quam compescere & sedare debuisset, aut etiam præcipuum libri scopum, sit satis accommodata, ubi alterius vitæ *אֲחֵרִים* consulto omissa videtur.

Vs. 12. *De civitatibus fecerunt viros gemere &c.*] *Intricatus locus*, ait Cl. Schultens, *cujus nec prima pars clara, & postrema multo obscurissima.* Mirari satis nequeo crism Viri sagacissimi, cum vix planius quicquam in toto libro aut enodatum magis occurrat. Variant interpretes, fateor, versionesque longe a se invicem abeunt; at quis est, qui has illosve paulo diligentius volverit, qui nesciat parum certam hanc esse obscuritatis notam? Placuit Schultensio tot inter se discrepantium sententiarum nulli accedere, novamque metaphrasim comminisci, quæ sic habet: *Eo quod vindicta nulla fit, homines*
P 2 *gemunt.*

gemunt. Nempe voci עיר ex arabica dialecto potestatem singularem tribuit, quæ vindictam sonet; a verbo עיר *vigilare, zelare, vindicem agere*, repetitam. Sed præterquam quod significatio illa insolita est, & longe quæsitæ; Jeremiæ enim, quem adducit, locus Cap. XV. vs. 18., valde ambiguus; ecqua syntaxeos lege conficiet, עירי ינאקו reddi posse; *eo quod vindicta nulla sit, homines gemunt?* cum ex ipsius mente ad verbum esse debeat; *ex vindicta gemunt*; ubi nullum negationis vestigium. Vellem saltem attulisset exemplum. Deinde in fine versus תפלה quod *insulsum* proprie notat, *sputationem* transfert. *Deus non curat sputationem*; id est acerbissimas illas querelas, quibus tyrannice oppressi cælum fatigant. Ubi לא ישים תפלה, pro לא ישים vult positum, fretus auctoritate nulla. Nihil eum juvat locus, supra Cap. I. versu ultimo, לא נתן תפלה לאלהים; phrasis enim discrepat, cujus sensus manifestò hic est, *non tribuit absurdum Deo*. Nostro vero loco omnino תפלה legi oportet. Tunc omnia inoffenso pede procedent, & nexui, & menti loquentis congrua. *Ex urbe homines edunt gemitus, & anima percussorum clamat ad Deum, at Deus non audit preces.* לא ישים תפלה *non apponit preces*, supplendum בלבנו. Contrarium ejus quod legitur

gitur Psal. CII. vs. 18. ולא כוה את תפלתם
Non spreuit preces illorum.

Vs. 16. *Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sese, in tenebris non viderunt lucem.*] Recta utique Vulg. interpretatio. Melior adhuc Genevensium, *ils percent en ténèbres les maisons qu'ils avoient marqué le jour.* Sic etiam versio Anglica. Is enim furum mos est, ut domos de die quadam nota, quasi sigillo impresso, insigniant, quas noctu sunt perforaturi. Alienum, interpretari de adulteris; qui in domos noctu irrepunt, ubi de die ipsis condictum, aut de τελευτήσις ab amica constitutis: nam חחר *perfodit*, furum proprium, neutiquam congruit amatoribus, qui postico fallere solent, aut fenestris taciti irrepere; non muros perfringere. Alienius adhuc a genuino sensu reddunt οἱ ο, ἡμέρας ἐσφραγίσαν ἑαυτὲς *interdium obfignant semet*, sigillo velut semet abscondunt & includunt, ut habet Symmachus ἐν σφραγίδι κρύπτουσιν ἑαυτὲς. Cl. Schultens; *diem sibi suum obfignant*, eum videre non sustinent, sed veluti tenebris damnant isti dormitores & vecticularii. *Diem suum obfignare sibi*, pro lucem fugere & domo se continere, sane elegans, sed paulo coactius videtur. Vide annon planius sic foret: *Noctu perfodiunt domos, quas de die si-*

P 3 gnave-

gnaverant, supplendo מן, quod millies subintellectum.

Vs. 18. & seq. *Levis est super faciem aquæ* &c.] Insignis propter obscuritatem locus, cui Criticorum perspicacissimi facem accendi posse desperarunt; ut ad ænigmatis tot nodis implicati solutionem, novum quendam Oedipum nasci oporteat. Talem se nobis, pro eruditione & sollertia solita, infert Schultenius, per avia & salebrosa, nullius ante trita solo, sibi iter intentatum adhuc, magno animo aperiens. Hoc versu itaque & sequentibus describi censet novum maleficorum, perditorumque hominum genus, eorum scilicet, qui infandam venerem exercent; ἀπειροχοίλας καὶ παιδοτρίβας. Tecte nimirum censet, & quantum patitur verecundia, opera illa tenebrarum, κρυπλὰ τῆς αἰσχύρας, sub allegoriæ velo sic innui, ut tamen quid spectet auctor facer satis exploratum sit. Num feliciter conjectarit, Criticorum arbitrium esto. Sed conjectationis fundamenta nunc paucis expedienda. Ac primum ipsi, *levis est super faciem aquarum*, efferratam effusissimamque libidinem indicare videtur. In quam phraseôs acceptiōnem laudat Genes. XLIX. 3. ubi פו במים פו dicitur de Rubene patrum torum contemperate, quod ipsi viro clar. sonat
tumi-

tumidum fervorem, qualis est aquarum, quas nulla repagula coërcent. Ingenioſe cogitatum utique; ſed quamvis utrobique aquæ memorantur, diſconvenit tropus & locutio. Aliud enim longe eſt, *levem ferri ſuper faciem aquarum*, aliud, *trepidare, efluere aquarum in morem*. Illud celerem tranſitum, tanquam lembi ſummos fluctus ſtringentis ob oculos ponit; hoc vero profuſam, fluxam, freni neſciam ἀκρασίαν & libidinem, in quævis ſcelera mobilem ac præcipitem. 2°. Quæ de *סב* vinea & *קרח* portio, ſimul junctis, Jerem. XII. 10. hocque ultimo portionem agri, qui aratur & conſeritur, designante; unde anſa porrigitur tropo ἀλλοτρίαν ἄρθεραν ἀρῶν, ad ſignandos adulteros, & quas plures in eundem ſenſum locutiones erudite congerit, haud quidem ſpecie carere, ſatisque ad intentum opportunas fateor. At quod uxor in pſalmo vineæ frugiferæ comparatur, ejuſque liberi palmitibus, inde minime efficias, *reſpicere viam vinearum*, de conjugii uſu, aut honeſti matrimonii amore; intelligi debere. Nam tropi ſola loquendi conſuetudine valent; nec propter tenuem quandam analogiam, ex una locutione, aliam valde diverſam explanare unquam tutum fuit. 3°. Imagines verſus 19. nimis vagæ ſunt & indefini-

tæ, quam ut huic interpretationi præcipuum aliquod firmamentum addant. Præsertim 4°. loco vim adfert manifestam noster Interpres verbis *קאמח לואו*, reddens per, *profundissime, profligatissime peccant; vel ita peccant, ut vivi in orcum descendere mereantur: vel flagrant ardore tam sævo, tam furiali, ut vel orcum ipsum intra se recipere gestiant. Vel tandem; libidinosos illos rapit insatiabilis & infernus gurges nequitiae, in quo vivi videntesque perire se sentiunt. Ingeniosos hic admiror versatilis imaginationis conatus; expositiones video, intentæ rei probabiliter accommodatas; vereor tamen ne precariæ appareant, & ad arbitrium compositæ. Magis congruunt characteres ex versu 20. desumpti. Sed cum cætera nihil adjuvent, ac potius in alia omnia nos trahant, *ἐπέχω*, ampliandum censeo, aut si quid in dubiis eligendum est, malim ad Codurci, cui Grotius prævit, sententiam accedere, de iis intelligentis, qui *θάλασσαν ἐργάζονται*, & spreta agricultura ex re nautica quæstum faciunt; aut iis, qui Piraticam exercent. Quò satis commode flectit omnes hujus descriptionis partes. In eo acquiesco, tantisper, dum improvisa lux spissas hinc nobis tenebras dispellat.*

Vs. 19. *Ad nimium calorem transeat ab aquis*

aquis nivium, & usque ad inferos peccatum illius.] Sententiam textus sic deformat Vulgata, quod idem de 70virali versione fit dictum, ut vix veri sensus vestigia appareant. Hebræa; *ציה גסדחם יגלו מימי שלג* ad verbum; *siccitas & calor rapiunt aquas nivis, sepulcrum, eos qui peccant.* Recta & simplex Calvinii expositio: *Improbi aquis velociores effluunt; & quomodo terræ siccae, calorque solis, nives & humiditatem, quæ in illis est, absorbent, ita sepulchrum deglutit improbos.* Res ipsa clamat, genuinum hunc esse sensum, & frustra alium quæri. Nempe comparatio ducitur a nubibus per æstum liquefactis, & ab arente humo sic absorptis, ut confestim oculos fugiant, ne minimo quidem vestigio relicto; quo propera improborum ruina, morsque citissima adumbratur. Clarum, verba *ציה גסדחם* apodosin esse comparationis, & per consuetam ellipsim esse interpretanda; *uti siccitas & calor rapiunt aquas nivis, sic sepulchrum rapiet eos, qui peccarunt.* At expositoribus bene multis ea simplicitas sordet. Unde per varios anfractus sensum venantur, qui suo cujusque scopo aut nexui respondeat; non quid Jobus revera dixerit nosse solliciti, sed quid eorum iudicio dicere debuerit. Hæc opinionum dissidia prolixè, ut solet, re-

cenfet atque excutit Cl. Schultens, nova
 vocans, quæ Cimbam suam circumagunt,
 maris undosi pericula. Vir eruditissimus
 enim nimium quàm ea metaphora dele-
 ctatur, nec nisi horrentes scopulos, flu-
 ctus tumidos, æstuantia freta, ubique cer-
 nit, ipse interim de navigatione securus,
 utpote qui sibi *ὄππov* prospexerit, ubi tuto
 anchoram jaciatur; nempe in exegefi, quam
 supra retulimus. Illa tamen, ni fallor, *statio*
malefida carinis. Quicquid fit, magno su-
 percilio Codurci sententiam respuit, ver-
 ba detorquentis in redargutionem eorum,
 qui agricolatione spreta, navigationi se
 dedunt. Qui perinde facere dicantur, ac
 si quis repudiaret aquas fluviales, ac pu-
 teos potius profundissimos peteret; cau-
 satus fluvios, ex nivibus imbrisque fere
 collectos, æstate ficcari & decrefcere. Hæc-
 ce dubia fatis, quamvis summa confiden-
 tia pro indubitatis tradita a Codurco, non
 attigiffem, nisi occasionem præberent in-
 signem Jeremiæ locum, quem pro se adfert,
 a prava ipsius interpretatione vindicandi,
 atque quodam tenus elucidandi. Is locus
 exstat Jeremiæ XVIII. 14. Ibi fatendum
 licentius se gessiffe Metaphraftas nonnul-
 los, in quibus Belgici & Genevenfes, dum
 negantem particulam addunt, quæ abest a
 textu, & sensum comminifcuntur a men-
 te

te Prophetæ, & comparationis scopo alienum; sic nempe vertentes: *An non deseret aliquis nivem Libani, pro rupe agri? aut non relinquet aquas non naturales & frigidas, quamvis fluant?* Impulit in errorem scilicet aliud simile occurrens supra Jer. II, 13. Hebræa verbotenus sic habent, *An deficiat ex rupe agri mei nix Libani? num abscidentur, aut avellentur aquæ peregrinæ, frigidæ, fluentes?* Sententia hæc est, debuisse Judæos in cultu veri Dei, legumque ejus studio & observatione, eodem tenore perstare, quo ipsa rerum natura ordinem sibi à Creatore inditum constanter servat, nec ab eo deflectit unquam. Quam comparationem aliquot Poëtarum locis citatis illustrat Hieronymus a. I. Sic fluvii eundem semper ab origine cursum tenent; sic indefinenter rivi in Palæstina & fontes scaturiunt; quibus nempe jugiter nives in Libano solutæ aquas per rupium fissuras manantes suppeditant. Nec minus idem in aliis regionibus obtinet, ubi non deficiunt flumina, non cessant fontibus vivi latices ad sitientium viatorum refrigerium manare. Nempe cum Deus pacti cum Israële fœderis firmitatem ex solis lunæque in stationibus suis servandis constantia æstimari velit; Jerem. XXXIII. 35, 36. item Psal. LXXXIX. 38; pariter æquum erat,

erat, populum illum fidem Deo inconcussam præstare, & divinarum legum perpetua observatione, ac nusquam aberrante praxeòs ad eas exactæ cursu, fluviorum perennitatem æmulari. Optime post Hieronymum sic locum interpretatur Clericus, cujus notam vide. Duntaxat מים ורים cum illo minime vertendas censeo *exundantes aquas*; quasi ורים positum foret pro ורמים, sed *peregrinas*, seu in exteris regionibus fluentes; oppositæ ad eas, quæ ex Libani, vicini Palæstinæ montis, jugis defluunt: ut innuat hanc fluminum perennitatem ubique obtinere. Aliter, cum sequatur נלים *fluentes*, bis idem diceretur. Codurcus meritò equidem carpit Genevenses nostros, quod negantem particulam textui invito intruserint; sed ipse vicissim aberrat a genuino sensu, dum sic reddit: *Relinquetne aliquis nivem Libani, præ rupe quæ est in agro?* i. e. quis erit tam vécors, qui siti confectus, relinquat aquam fluvii e monte Libano scaturientis, qualis est Jordanes, ut se conferat ad fossas agri, ad rupes stagnantes, vel ad aquas cavis rupibus exceptas & collectas? vel quis amne relicto, aquas petat e rupibus ficcis, e pumice? Oppositionem nimirum somniat hîc inter nives Libani, aut quod prave idem esse vult, fluviales
 Jor-

Jordanis aquas, ex nivium Libani jugis infidentium colliquo manantes, & rupem agri, aut aquas in cavis rupium stagnantes; cum revera oppositio nulla talis fit. De stagnatione enim, Hebræa ne gry quidem, uti nec de Jordane. Neque temere quisquam aquis e rupe ebullientibus, כַּזוֹר שֶׁרִי, solutas nives anteponeret. Quo etiam, tanquam absono, offensi Genev. interpretes, ad negantem particulam supplendam confugerunt. Non vero contenduntur hæc inter sese, sed una conjunguntur aquæ, tam ex Libani nivosis cacuminibus, quam ex rupium visceribus & latebris perenni fluxu jugiter decurrentes, quo perpetuus Naturæ tenor ob oculos ponatur, quem Judæorum in fœdere divino servando constantia æmulari debuerat. Porro, ut versio Codurci stare possit, oporteat pro thau, teth substitui, & pro יִנְטֹשׁ legi יִנְתֹּשׁ, *deserentur*, pro *exscindentur*. Sed frustra sanam & perspicuam lectionem sollicitat, ut nostro Jobi loco lucem scenerare possit.

Nunc ut ad hujus, unde nimium aberravimus, interpretationem regrediamur; illud omne de piraticam exercentibus, agricolatione rejecta, satis anceps mihi videtur ariolatio. Quam tamen longe prætulerim Gregorii M. allegoriis, qui per Calorem

lorem aquas nivis rapientem, *impíos intelligi vult, qui in nulla re modum servantes, ab ingenti frigore infidelitatis transeant ad hæresim ardentem. ô Bona sæcula! quibus illud fuit Scripturam interpretari!*

Vs. 21. *Pavit enim sterilem quæ non parit.*]
 קרן רעה Genevenses nostri; *lui qui tourmentoit la sterile; conterens sterilem; propter posterius colon, non benefacit viduæ. Alii pascunt sterilem, ex ambiguitate vocis. Vassallor argute heredipetas interpretatur, & testamentorum captatores, quos manifestum cælibis obsequium nudat. Fama civem causaque priorem, Sperne, domi si natus erit sæcundaque Conjux.* Præcepta hæc sunt jocantis Tiresiæ apud Flaccum cujus adis Satyram V. Libri 2^{di}. Quanquam valde dubito num illæ artes, Græcis ac Romanis satis notæ, in prisca Jobei sæculi simplicitate viguerint. Quid si potius vertamus? *depastus sterilem, viduamque expilans & bonis exuens. Ut mores depingat Pharisæorum moribus similes. Ὁυαὶ ὑμῶν ὄρι καλεῖσθαι τὰς ὀυκίας τῶν χηρῶν Matth. XXIII. 14. sic τὸ non benefacit viduæ per μέισον erit positum, pro exsugit atque opprimit.*

IN CAPUT XXVI.

Vs. 1, 2. *Respondens autem Job dixit & Cujus*

Cujus adjutor es?] Incertum, num ad duos Oratores priores, quibus Bildad auxiliaturus venerat, an ad ipsum Jobum, aut ad Deum, cujus causæ hic ultimus, non minus reliquis se assertorem & patronum profitebatur, sint referenda. Ex triplici facie secundam prætulimus, ubi falsa cum ironia Bildadum ridet, nihil in medium afferentem, quod ad rem faciat, quod prius intactum, aut sibi æque, aut multo melius perspectum non sit, uti reliquo capite abunde docet. *Cujusnam*, addit, *spiritus ex te exiit?* id est, tene divino adflatu & impulsu censebimus tam pervulgata & supervacua edisserere? Confer Hilkiæ verba ad Michæam, 1. Reg. XXII. v. 24. consulatur omnino ad h. l. Lud. Capelli nota.

Vs. 5. *Ecce gigantes gemunt sub aquis, & qui habitant cum eis.*] Vocum רפאים & חללים ambiguitas, mira sententiarum hinc parit divortia. Vixque aliter fieri potest, quin per atram noctem navigantibus, varioque opinionum æstu abreptis, mens incerta fluctuet, huc, illuc temere appulsa. חוה sonat *parturire, dolere, contremiscere.* רפאים Scriptura sacra usurpat nonnunquam pro *gigantibus*, aliquando ipsi *occisos* notat, alibi *mortuos* sonat, & tumulo conditos, aut in orcum detrusos; quæ significatio Psalmo

erat, populum illum fidem Deo inconcussam præstare, & divinarum legum perpetua observatione, ac nusquam aberrante praxeds ad eas exactæ cursu, fluviorum perennitatem æmulari. Optime post Hieronymum sic locum interpretatur Clericus, cujus notam vide. Duntaxat מים ורים cum illo minime vertendas censeo *exundantes aquas*; quasi ורים positum foret pro ורמים, sed *peregrinas*, seu in exteris regionibus fluentes; opposite ad eas, quæ ex Libani, vicini Palæstinæ montis, jugis defluunt: ut innuat hanc fluminum perennitatem ubique obtinere. Aliter, cum sequatur נלים *fluentes*, bis idem diceretur. Codurcus meritò equidem carpit Genevenses nostros, quod negantem particulam textui invito intruserint; sed ipse vicissim aberrat a genuino sensu, dum sic reddit: *Relinquetne aliquis nivem Libani, præ rupe quæ est in agro?* i. e. quis erit tam vécors, qui siti confectus, relinquat aquam fluvii e monte Libano scaturientis, qualis est Jordanes, ut se conferat ad fossas agri, ad rupes stagnantes, vel ad aquas cavis rupibus exceptas & collectas? vel quis amne relicto, aquas petat e rupibus ficcis, e pumice? Oppositionem nimirum somniat hîc inter nives Libani, aut quod prave idem esse vult, fluviales
Jor-

Jordanis aquas, ex nivium Libani jugis infidentium colliquio manantes, & rupem agri, aut aquas in cavis rupium stagnantes; cum revera oppositio nulla talis sit. De stagnatione enim, Hebræa ne gry quidem, uti nec de Jordane. Neque temere quisquam aquis e rupe ebullientibus, מצור שדי, solutas nives anteponeret. Quo etiam, tanquam absono, offensi Genev. interpretes, ad negantem particulam supplendam confugerunt. Non vero contenduntur hæc inter sese, sed una conjunguntur aquæ, tam ex Libani nivosis cacuminibus, quam ex rupium viscéribus & latebris perenni fluxu jugiter decurrentes, quo perpetuus Naturæ tenor ob oculos ponatur, quem Judæorum in fœdere divino servando constantia æmulari debuerat. Porro, ut versio Codurci stare possit, oporteat pro thau, teth substitui, & pro יתשו legi ינטשו, *deserentur*, pro *exscindentur*. Sed frustra sanam & perspicuam lectionem sollicitat, ut nostro Jobi loco lucem scenerare possit.

Nunc ut ad hujus, unde nimium aberravimus, interpretationem regrediamur; illud omne de piraticam exercentibus, agricolatione rejecta, satis anceps mihi videretur ariolatio. Quam tamen longe prætulerim Gregorii M. allegoriis, qui per Ca-
lorem

lorem aquas nivis rapientem, *impios* intelligi vult, *qui in nulla re modum servant, ab ingenti frigore infidelitatis transeant ad hæresim ardentem.* ô Bona sæcula! quibus illud fuit Scripturam interpretari!

Vs. 21. *Pavit enim sterilem quæ non parit.*] עקרה רעה Genevenses nostri; *lui qui toarmen-toit la sterile; conterens sterilem; propter posterius colon, non benefacit viduæ.* Alii *pascunt sterilem*, ex ambiguitate vocis. *Vassor* argute *heredipetas* interpretatur, & testamentorum captatores, quos manifestum cælibis obsequium nudat. *Fama civem causaque priorem, Sperne, domi si natus erit sæcundaque Conjux.* Præcepta hæc sunt jocantis Tiresiæ apud Flaccum cujus adis Satyram V. Libri 2^{di}. Quanquam valde dubito num illæ artes, Græcis ac Romanis fatis notæ, in prisca Jobei sæculi simplicitate viguerint. Quid si potius veritatem? *depastus sterilem, viduamque expilans & bonis exuens.* Ut mores depingat Pharisæorum moribus similes. *Ὅσα ἰμῶν ὄρε καλεῖσθε τὰς ὀνείας τῶν χρησῶν* Matth. XXIII. 14. sic τὸ *non benefacit viduæ per μέισον* erit positum, pro *exsugit* atque *opprimit*.

IN CAPUT XXVI.

Vs. 1, 2. *Respondens autem Job dixit s
Cujus*

Cujus adjutor es?] Incertum, num ad duos Oratores priores, quibus Bildad auxiliaturus venerat, an ad ipsum Jobum, aut ad Deum, cujus causæ hic ultimus, non minus reliquis se assertorem & patronum profitebatur, sint referenda. Ex triplici facie secundam prætulimus, ubi falsa cum ironia Bildadum ridet, nihil in medium afferentem, quod ad rem faciat, quod prius intactum, aut sibi æque, aut multo melius perspectum non sit, uti reliquo capite abunde docet. *Cujusnam*, addit, *spiritus ex te exiit?* id est, tene divino adflatu & impulsu censebimus tam pervulgata & supervacua edisserere? Confer Hilkiæ verba ad Michæam, 1. Reg. XXII. v. 24. consulatur omnino ad h. l. Lud. Capelli nota.

Vs. 5. *Ecce gigantes gemunt sub aquis, & qui habitant cum eis.*] Vocum רפאים & חללים ambiguitas, mira sententiarum hinc parit divortia. Vixque aliter fieri potest, quin per atram noctem navigantibus, varioque opinionum æstu abreptis, mens incerta fluctuet, huc, illuc temere appulsa. חלל sonat *parturire, dolere, contremiscere.* רפאים Scriptura sacra usurpat nonnunquam pro *gigantibus*, aliquando ipsi *occisos* notat, alibi *mortuos* sonat, & tumulo conditos, aut in orcum detrusos; quæ significatio
Psalmo

Pfalmo LXXXVIII. 11. indubitata (a):
Numquid mortuis facies mirabilia? num re-
phaim surgent (b) (ex orco nimirum, aut
sepulchro) ut te confiteantur? Indidem ve-
 ro fœcunda Interpretum phantasia mon-
 stra marina exclusit, & cetaceorum omne
 genus; item spectra & lemures, τῶν θά-
 νότων εἶδωλα. Inde porro manes, Diabolos,
 damnatorum animas, infernis suppliciis
 addictas, effecit exsculpsitque. Ex quo
 latum exsurgere vides interpretamento-
 rum campum. Sunt igitur, qui resurre-
 ctionem supremæ diei hic sibi clare cer-
 nere videantur. Inter quos Capellus ad
 corporum illam instaurationem, primæ
 creationis æmulam pie magis & ingeniose;
 quam ex critico quo pollet acumine & ad
 loquentis mentem σοχαστικῶς, verba de-
 torquet. Sunt, qui vim Numinis in da-
 mnatos vindicem: Sunt alii, quibus po-
 tentia creatrix, quæ ex mortua & infen-
 sili materia, seu tohu vabohu, hunc or-
 bem terraqueum cum creaturarum viven-
 tium, quin & metallorum feminibus
 eduxerit, huc indigitanda veniat. Non-
 nullis

(a) Hanc notationem præfert aliis Capellus notâ ad
 hunc vs.

(b) Ex illis סֵפְטִימָנִי Septuaginta Viri, aliud agentes cer-
 te, procuderunt ἰατροίς, propter sanandi significatum,
 qui radici סֵפֶר inest. Unde nescio quis jocans, Medi-
 cos a resurrectionis beneficio seclusos voluit.

nullis hoc versu *rephaim* sunt *superbi*, aquæ,
populi &c. Ad quod ingeniose nec minus
 vere exclamat Schultensius; *Quid non al-*
legoriæ fabricat officina, ubi semel fornacem
exsufflavit vis imaginationis? Quam tamen
 censoriam notam ipse non effugit Vir eru-
 ditus, quando sub *rephaim*, Tartareas
 sedes, damnatos spiritus, inferorumque
 supplicia intelligi vult, tanquam illustre
 Omnipotentæ divinæ theatrum, a Jobo
 apertum. Imo ad loca Prov. IX. 18. XXI.
 18. *In coetu rephaim quiescet, in profundis*
Orci esse ejus invitatos. Vides! inquit, *So-*
cietatem orcinam, cui contubernalis fiant, qui
aquas furtivas & panem clancularium venan-
tur. Quin & doctissimum Vitringam re-
 prehendit, quod Esaiæ Cap. XIV. &
 XXVI. *mortuos simpliciter, aut vita solutos*
 sit interpretatus; id nimis exile ducens,
 quam ut granditatem vocabuli, talemque
 scenam impleat. Sed priore loco agi
 pertendit de Rege improbo, in sedem &
 regionem improborum deturbato. Secundi
 autem loci, Esai XXVI. 19. sic enarrat ver-
 ba; *rephaim non resurgent*, non participes
 futuros fortis Sanctorum in luce; sed ter-
 ram infaustissimo abortu ejectionem esse re-
 probos maledictione Dei onustos, non ad
 vitam, sed ad mortem sempiternam. Ibi-
 dem subnectit argutiarum nescio quid,
 Q cir-

Pfalmo LXXXVIII. 11. indubitata (a):
*Numquid mortuis facies mirabilia? num re-
 phaim surgent (b) (ex orco nimirum, aut
 sepulchro) ut te confiteantur?* Indidem ve-
 ro fœcunda Interpretum phantasia mon-
 stra marina exclusit, & cetaceorum omne
 genus; item spectra & lemures, τῶν θά-
 νότων εἶδωλα. Inde porro manes, Diabolos;
 damnatorum animas, infernis suppliciis
 addictas, effecit exsculpfitque. Ex quo
 latum exsurgere vides interpretamento-
 rum campum. Sunt igitur, qui resurre-
 ctionem supremæ diei hic sibi clare cer-
 nere videantur. Inter quos Capellus ad
 corporum illam instaurationem, primæ
 creationis æmulam pie magis & ingeniose;
 quam ex critico quo pollet acumine & ad
 loquentis mentem σοχαστικῶς, verba de-
 torquet. Sunt, qui vim Numinis in da-
 mnatos vindicem: Sunt alii, quibus po-
 tentia creatrix, quæ ex mortua & infen-
 sili materia, seu tohu vabohu, hunc or-
 bem terraqueum cum creaturarum viven-
 tium, quin & metallorum feminibus
 eduxerit, huc indigitanda veniat. Non-
 nullis

(a) Hanc notationem præfert aliis Capellus notâ ad hunc vs.

(b) Ex illis **ספ"ל** Septuaginta Viri, aliud agentes cer-
 te, procuderunt **ישרים**, propter sanandi significatum,
 qui radici **ספ"ל** inest. Unde nescio quis jocans, Medi-
 cos a resurrectionis beneficio seclusos voluit.

circa הפיל , quod ipsi *abortum* notat , & נפלים quasi *foetus cadivi*. Quod vero ad Prov. XV. 11. damnatorum sedes intelligat , id lectoribus demum eodem secum præjudicio implicitis , persuadebit. Sed , inquit , si *inferi* Vs. 6. Capitis nostri nihil aliud sint , quam quod latet sub terræ superficie , sive sint sepulchra , seu loca alia profundiora , tunc Jobus *Ferme magno conatu nihil dixerit*. Ain tu? Nihil magni dixerit , qui divinum oculum ad imos usque terræ recessus , profundissimum sinum , & abyssum ultimam penetrare doceat? Aut necesse omnino fuerit , si Numinis majestatem atque immensitatem concipere velimus , tetros damnatorum carceres & pœnas sempiternas ante oculos statui? At nunc audiamus Jobum. Is a Bildado adumbratam divinæ excellentiæ ὑπερῶτατον peritiori penicillo persequitur , vividioribusque coloribus illuminat , adeoque se vinci ab illo non patitur , ut potentioris eloquentiæ fulgore obruat. Dicit igitur , eam Dei majestatem esse , quæ non cœlos tantum & sidera impleat , sed quæ Mundi universitatem , a summo ad imum , complectatur , ut prorsus nihil sit , quod ejus oculos fugiat , potestati non subsit , vimque omnipotentem , & per abditissima penetrabilem , non persentiscat. Hinc
poë-

poëtico sermone usus, ait profundissima
 Oceani, quæque ejus inaccessos gurgites
 incolunt, grandia cete; neque id tantum,
 sed Orcum & Tartara, (quæ vulgaris opi-
 nio in ipso telluris meditullio infra Ocea-
 num collocat) manium & animarum se-
 dem, oculo Numinis pervestigari, & ad
 ejus præsentiam contremiscere. Sic porro
 verba interstinguenda & convertenda exi-
 stimo. *Manes ipsi subtus tremunt.* מַנְּסֵי יְחֹלְלוּ
 מִתַּחַת (ad tertiam vocem athnach po-
 nendum) *aquæ pariter tremunt cum incolis
 suis. Nuda est abyssus coram eo, neque ullum
 orco est integumentum.* Sic Jovem suum de-
 pingunt Poëtæ, qui cœlum, terras, ma-
 ria, solo nutu aut nictu concutiat; ad
 cujus vocis sonum, Manes imi, & palli-
 da Ditis regna contremiscant. Haud secus
 Psalmo CXXXV. 6. Jehova dicitur *facere
 quæ vult, in coelo, terra & omnibus abyssis.*
 Simplicius quoque, Orcinis missis, infe-
 rorumque umbris & Manibus, abditas o-
 mnes creaturas, terræ marisve sinu inclusas,
 intelligere liceret. V. Apocal. XX. 13.
 Ubi conjunguntur *mare & orcus.* Cæterum
 de Orci aut Inferorum situ, ex veterum
 pervagata opinione, versus orbis terraquæi
 centrum, atque infra Oceanum constitu-
 to, deque æthereo limbo, intra exterior-
 tem telluris corticem latente, exstat sin-

248 OBSERVAT. MISELCLANÆ

gularis hypothesi in Anglico diario, quod *Gentleman's Magazin* vocatur, Julii 1753. p. 312.

Vs. 10. *Terminum circumdedit aquis, usque dum fniantur lux & tenebræ.*] Locus explanatu facilis, modo tecum reputes, quam sibi Veteres illi Orbis delineationem fixerint. Nimirum hemisphærium nostrum Boreale solum, lumine solis collustratum putaverunt, quæ horizonti subsunt, omnia æternis tenebris damnantes. Tum ab ortu occasive nihil nisi maria immensa volvi, quæ undique cælum tangerent, quibusque æthereus fornix incumberet: Unde apud Poëtas ex oceano, tanquam ex Thetidis thalamo, surgere orientem solem, ac rursus occidentem Oceano mergi legimus. Eundem, Veteribus nempe communem errorem, erravit Virgilius. Sic enim ipse Georg. Lib. I. v. 240.

Mundus ut ad Scythiam Riphæasque arduus arces
 Confurgit, premitur Lybiæ devexus in Austrum.
 Hic vertex nobis semper sublimis; at illum
 Sub pedibus Styx atra videt, manesque profundi.

Illic ut perhibent aut intempesta filet nox
 Semper & obtenta densantur nocte tenebræ;
 Aut redit à nobis Aurora diemque reducit.

Sed crescente, per iteratas observationes,
 Astro-

Astronomorum peritia, his veriora jam docet Manilius, Astronomicôn libro primo sub initium. Ex antiqua autem illa, quam memoravi hypothefi, limites lucis & tenebrarum in eo circulo videt positos, qui nostrum hemisphærium terminat. Quæ loca cùm mari undique circumfessa crederentur, hinc consentanee, etsi minus vere, dicitur Deus, velut circino in superficiem aquarum ducto, lucem à tenebris discretivisse. Geminus plane huic nostro locus Prov. VIII. 27. Neque obest, quod prius terram super vacuo suspensam induxerit, על בלימה; quidni enim super vacuo & nihilo, quæ aliud fulcrum non habet, quo innitatur, præter vim Conditoris omnipotentem? Ut propterea non opus fuerit rotundam censeri, circa quam sol & stellæ gyros suos peragant. Hæc planissime Jobi mens est, quam Interpretes frustra vexarunt variis conjecturarum acuminibus. Adi tamen, quæ magno judicio Lud. Capellus hîc ad versus 7. & 10. commentatus est.

Vs. 13. *Spiritus ejus ornavit cælos.*] Schultensiana versio; *per Spiritum suum cælos differnat*; connectens cum præcedenti versu, tali sententia: sedato mari, compressis stratisque fluctibus, procellis discussis, nubibus pulsis, serenitatem reducit;

Q3

quod

quod per spiritum facit, id est ventum. Probabile fatis. Verum quid hoc, dices, commune habet cum prostrato aut transfixo Leviathane? Omnino, inquit, חוללה valere debet percussione talium monstrorum, ut eorum cadavera fluitantia, & in scopulos aut arenas ejecta, argumento sint, procellas desæviisse, atque tranquillitatem undis rediisse. At unde quæso accepit, Balænas & similia monstra in tempestatibus interire solere? Quidni חוללה peperit, formavit, produxit æque sonet, ac confodit! Quæ vero necessitas שרפון reddendi per serpentem ominosum potius, quam rectum, extentum vectis instar, aut transversarium. Nimirum id fit, ut allegoriæ lenocinanti litetur, & hoc textu rerum omnium recreatio, cælum & terra nova, in consummatione sæculorum, cum aliquo colore quærat, & unà Satanae, serpentis antiqui, excidium. Hac allegorica intemperie nisi laborasset V.C., quicquid eam in aliis damnet, æque bene per שרפון, decorationem cæli, stellis ornati & distincti, quam aëris temperiem serenam intelligi posse censeret; neque ipsi in שרפון minus proclive foret, *fidus*, quam *piscem* agnoscere. Non temere tamen hanc allegoriam à se esse susceptam, probare aggredditur ex initio grandisonæ hujus oratio-

tionis; *ubi*, inquit, *Manes orcinorum, fulmine maledictionis æternæ percussos, itemque Orcum & perditionem in argumentum tremendæ majestatis divinæ tangi vidimus.* Hoc vero est allegoriam, alia allegoria, æque precaria, tueri. Non enim invenire promptum est in rephaïm fulmen maledictionis æternæ, nec inde illud fabricaveris, nisi *exsufflante fornacem imaginationis vi.* Rursus ad versum 14 luxuries illa allegorica se prodit. *ומה שמך דבר נשמת בו & quam paucillum est, quod de eo audivimus?* Ubi ipse audacter, nec sine aliqua adfectionis nota reddit, *& quid sphaerula verbi quod audivimus.* שמך quippe illi ex Arabico sonat proprie *lineam margaritarum.* At figurato sensu inde conficit seriem coelestium veritatum pulchre connexam, & tanquam gemmis & margaritis distinctam. Unde protinus exsculpit verbum revelationis, operibus naturæ oppositum. Quod amplius adstrui docet ex sequentibus. *Tonitru magnificentiarum ejus quis intelligat?* Dubitas & hæres, qui exinde revelationis verbum egredi possit. At assensum para, Lector benevole! & audi sane, quo pacto Commentator noster id effectum det. Tonitru à nubibus pluvias pollicetur; idem & fulmina minatur. Hoc vero egregium nobis præbet emblemata revelationis divinæ, quæ

Q4

pro-

promissis atque comminationibus constat. Hem! quid videretur? Nonne jam liquido confecta res est? I nunc, & benignam Ingenii venam nostro Interpreti gratulatus, simul uberes allegoriarum rivos, ex petrosa illa Arabia scaturientes, mirare.

IN CAPUT XXVII.

Totum hoc Caput qui sic explanaverit, ut cum anterioribus Jobi Sermonibus, summaque intentæ cum Amicis Disputationis in concordiam reducat, vatem hunc perhibebo optimum. Multa quidem experiuntur Interpretes, hypotheses cudunt, rum sensus his congruos comminiscuntur; deinde phrasas, voces singulas excutiunt, dialectorum opem invocant, ut aliquid tandem extendant, quod præconceptæ hypothesei aliquatenus quadret. At quanto satius, quanto sapientius fuerat, loca, quæ commentando nos aperire posse desperamus, intacta relinquere!

Vs. 2—4. *Vivit Deus, qui abstulit iudicium meum &c. quia donec superest habitus in me, & Spiritus Dei in naribus meis, non loquentur labia mea iniquitatem.*] Importune tanta solennitate concepti jurisjurandi formulam incideret, quam hîc Schultens interjectam vult, parenthesis, sic reddens,
Etc-

Etenim presentissima adhuc mihi meus animi, Spiritusque Dei in naso meo. Quorsum enim se sanissime ratiocinari inculcaret Noster? Quod satis auditoribus compertum erat. Jusjurandum sequentibus dictis pondus addere aptum fuit; nec opus ipsum pondus adstitui affirmatione nova; se nempe mente sedata locuturum, & quid juret, probe persentiente. Perspicis supervacuum cautelam, quæ gravissimæ sententiæ vim infringit & elumbat. Fateor ad proprietatem sermonis initio versus quarti, וַיִּרְפָּא דְּבִיבִי דְּבִיבִי דְּבִיבִי debuisse, addito מִן. Vivit Deus, labia mea non locutura iniquitatem. Cum è contra sit אֵין, quod cum מִן וַיִּרְפָּא in connexum, negationi æquipollet; sed levis est scrupulus. Ejusmodi enim ἀπορησῖας apud S. Scriptores exempla non desunt. Cæterum, Spiritus Dei in naso meo, nihil aliud quam narium flatus, aut vita. Strenue nugantur, qui hic afflatum Spiritus Sancti somniant, aut spiritualement vitam; quæ omnia nihil ad rem præsentem.

Vs. 8—10. Quæ est enim spes hypocritæ, si avarè rapiat, & non liberet Deus animam ejus? Numquid Deus audiet clamorem ejus [Etc.] וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים בְּחַלְשׁוֹ וַיִּבְרָח אֱלֹהִים מִן אֲרָצוֹ וַיִּבְרָח אֱלֹהִים מִן אֲרָצוֹ וַיִּבְרָח אֱלֹהִים מִן אֲרָצוֹ can extraxerit animam ejus, è corpore scilicet; quod violentam mortem designat, cui parum respondet remissum illud & flaccidum Vulgati: non li-

Q5

beret.

254 OBSERVAT. MISCELLANÆ

beret. Ex his alterius vitæ lux tanquam inter nebulas emicat; etsi S. Scriptor, utpote propositi tenax, studio eam nusquam disertis verbis expresserit. Dum enim in morte omnem spem hypocritis adimit, necesse est aliquam cæteris relinquat, ex animo virtutem colentibus. Cæterum hos tres versus Schultensius misere vexat & distorquet, quo antecedenti sermoni, de omnimoda felicitate improborum, consentanea docere faciat. Hac in id usus machina, ut quæ interrogatione negandi vim habebant, in meram adfirmationem convertantur. Parum cogitans, quam absurda, & ultra modum exaggerata Nostri ori indat. Sic enim dicit hypocritam, in extremis vitæ, spe fiducia plena in Deum recumbere; quod Deus *eliquaverit*, id est liquidam, defœcatam, tranquillissimam reddiderit *animam ejus*. *מה תקוה* non absolute negat, inquit, ut volunt Interpretes, sed comparate; quo innuitur hypocritam habere expectationem & quidem ex Religione natam, quatenus eam ore colens, non corde, Deum sibi propitium credit firmiterque sibi persuadet, eo quod perpetua ipsi felicitas divinitus contingat. Iterum juxta hanc interpretationem dicit Jobus, *clamorem hypocritæ*, quando venerit anxietas, à Deo *audiri*, hypocritam in
Omni-

Omnipotentē deliciari, eumque omni tempore invocare. In quas angustias Interpretem redactum oportet, qui huc delabitur! Frustra hæc contendit sano sensu dici potuisse, & cum hujus capitis versu 7mo, iisque quæ à 13mo ad capitis finem legimus, perpetuo filo, connectere satagit. Utinam vero Enarrator diligentissimus a vitio sibi cavisset, quod pagina sui Commentarii 729. meritò culpaverat, dicens, *per esse lubricum & intutum, ut primo hypothesis jaciatur, ad quam deinceps concepta analysis regat & moderetur explicationem verborum & sententiarum. Cùm ex verbis ritè enucleatis & expensis, justa demum analysis efflorescat, quæ thesīm jam ipsa trahat, non autem ab ipsa trahatur.* Hic certe Jobi verba obluſtantia, tanquam uncinis trahit Cl. Schultensius in suam hypothesim. Nec quenquam fore arbitror præjudicata opinione vacuum, qui non toto hoc capite hypocritarum poenas, ipsis justo Dei judicio infligendas, enarrari sentiet. Sed ajes, nonne Jobus hoc pacto sibimet. obloquetur, & propriam sic causam jugulabit? Qui bonos in miseriis versari, quovis autem scelere contaminatos florere, & hujus vitæ bonis ad extremum usque halitum adfluere contenderat. Respondeo, distinguendum hoc loco paulisper. Nempe huc usque Jobus
con-

256 OBSERVAT. MISCELLANÆ

contra obrectatores Tresviros, qui ipsum ex infortuniis suis occulti sceleris reum peragebant, pugnavit, ipsa teste experientia, pius in hoc mundo sæpe affligi; sæpe impiis contra fortunæ blandientis auram indefinenter adspirare: quod satis fuit evertendis criminationibus amicorum. Sint enim quidam probi miseri, quidam improbi felices, concidit plane vis argumenti in Jobum intorti. Hæc ex vi rapiensis affectus, & poëticum in morem exaggerata, quasi bonis nunquam bene esset, scelestis nunquam male, non stricte & rigide sumi debent, sed quodam temperamento moliri, & limitibus certis circumcludi. Nunc Jobus, ne Amici ex dictis suspicentur, eum nuncium virtuti remittere velle, & in impiorum, quibus quælibet commissa impune abeant, imo omnia ex votis fluant, castra transire paratum, vehementi obtestatione obviam it huic suspitioni, declarans se in Religionis cultu ad extremum usque perstiturum, quantoque hypocritas odio habeat testatur luculentissime, quævis dira ipsis ominatus. Vide versum septimum, quem nemo Interpretum felicius, quod sciam, enarravit ipso Schultensio. *Sit ut impius inimicus meus* &c. Ibi ostendit Vir sanctissimus, inquit, quanto odio ardeat impietatis; quippe qui vel suspicionem ejus
in

in se coniectam toto pectore despuat, dirissimam omnium imprecationum hanc numerans, ut quis similis fiat improbo. Sic prius Vavassor quoque exposuerat, in sua paraphrasi.

Vs. 19. *Dives cum dormierit nihil secum auferet : aperiet oculos suos & nihil inueniet.*] Schultenius, propriæ quidem hypotheseos filum tenens, nec unquam dimittens è manibus, vertit; *Dives cubabit, sed nihil colligetur : oculos suos aperit & nullus est.* An autem verum arripuerit sententiæ disputationisque Jobæ filum, alia res est. Hypothesi Schultensianæ id incumbit præstare, ut de exitio hypocritarum ea præmat Jobus, quæ superiora dicta non conuellant, sed partim confirmant, partim liberent à sensu irreligioso. Ad hanc normam exigenda ipsi fuit & amussitanda totius capitis enarratio. Hoc opus, hinc labor. Cui impense favit verborum *וַיִּשְׁכַּח* & *וַיִּפְתַּח* anceps intellectus. Cum igitur apud animum statuisset, de poenis, quæ post mortem hypocritis expectandæ veniunt, Jobum nunc loqui debere, ad tales poenas facili negotio hujus versus sensum accommodavit; qui seorsim sumptus à reliquis, illuc se duci utcumque patitur. Sed cætera capitis non adeo molliter eodem se flectunt, ut vidimus. Adde. si futu-

futurae vitae poenas nunc commemoret; quò se prius dicta, de perenni improborum in hoc mundo felicitate, minime convellere ostendat, & simul tamen rectum de virtute & Religione sensum retinere; tanti ponderis illud argumentum est, ut seorsim tractare debuerit, nec temere mentionem alius generis malorum, quæ hypocritæ posteritatem pessum dabunt, admiscere censendus sit. Talibus enim necesse cæterorum vim omnem elidi, atque propositi totius summam obscuriorem fieri. Ne jam repetamus, quæ à versibus supra 8vo. ad 10^{mum}, leguntur, sortem improborum non felicem, sed adversam; adeoque poenas ipsis in hodierna vita infligendas continere. Ergo Clerici interpretatio omnino tenenda. Diviti scilicet, quando cubitum it, bonorum suorum integram constare possessionem; quando vero mane expergiscitur, nil ex iis superesse, eumque se omnibus exutum & spoliatum videre. *ישב* ex proprietate vocis redditur; *it cubitum*, ad somnum in lecto se componit, cui ex opposito optime respondet *פתח עיני* aperuit oculos, è somno mane excitatus scilicet; *A son réveil il ne trouve-
ra rien*, pervulgata loquendi forma. *קרא* autem non minus sonat *sublatus fuit*, quam *congregatus* aut *receptus*. Profectò ad Schul-
ten-

tensi sensum, non colligetur, pro, nihil
secum auferet de bonis præsentis vitæ, valde
 tractum videtur & contortum. Aut si alia
 etiam via reddere aggrediaris, *nihil factus*
colligetur ad plures; de morte *וַיָּוֹד* violenti
 intelligens, id quoque parum rotundum
 & lævigatum apparebit. Denique si hæc
 verba, *oculos aperit & nullus est*, sic in-
 terpretari velis; *uno momento se periisse,*
æternumque perituum esse videt, & jam re-
apse experitur; patet, te ex præcepta hy-
 pothesi sensum orationi adfigere, non ex
 necessaria verborum sententia, veram lo-
 quentis Jobi thesin elicere. Namque *וַיִּנָּח*
non est, ipsius de qua sermo fit, rei exi-
 stentiam tollit, aut saltem amplius appa-
 rere negat. At dives, qui post mortem
 oculos aperire dicitur, secundum hanc in-
 terpretationem, neutiquam evanescit, aut
 sibimet derepente fit inconspicuus; contra
 ipse, quantum ad animam spectat, tum
 maxime se sentit existere, sibimet ni-
 mium quantum præsens & manifestus, licet
 corpore nudatus, opibusque omnibus &
 pompa, quæ hodiernum hujus vitæ statum
 comitabatur, exutus sit. Frustra est Schul-
 tensius, dum Parabolam Lucæ XVI. in
 suam rem vertit. Ibi equidem legitur
 dives, ex imo *אַדְמָי* sublatis oculis Abrahā-
 mum adspexisse; sed Christus non addit,

enim

256 OBSERVAT. MISCELLANÆ

contra obrectatores Tresviros, qui ipsum ex infortuniis suis occulti sceleris reum peragebant, pugnavit, ipsa teste experientia, pius in hoc mundo sæpe affligi; sæpe impiis contra fortunæ blandientis auram indefinenter adspirare: quod satis fuit evertendis criminationibus amicorum. Sint enim quidam probi miseri, quidam improbi felices, concidit plane vis argumenti in Jobum intorti. Hæc ex vi rapiensis affectus, & poëticum in morem exaggerata, quasi bonis nunquam bene esset, scelestis nunquam male, non stricte & rigide sumi debent, sed quodam temperamento moliri, & limitibus certis circumcludi. Nunc Jobus, ne Amici ex dictis suspicentur, eum nuncium virtuti remittere velle, & in impiorum, quibus quælibet commissa impune abeant, imo omnia ex votis fluant, castra transire paratum, vehementi obtestatione obviam it huic suspicioni, declarans se in Religionis cultu ad extremum usque perstiturum, quantoque hypocritas odio habeat testatur luculentissime, quævis dira ipsis ominatus. Vide versum septimum, quem nemo Interpretum feliciter, quod sciam, enarravit ipso Schultensio. *Sit ut impius inimicus meus* &c. Ibi ostendit Vir sanctissimus, inquit, quanto odio ardeat impietatis; quippe qui vel suspicionem ejus
in

in se coniectam toto pectore despuat, dirissimam omnium imprecationum hanc numerans, ut quis similis fiat improbo. Sic prius Vavassor quoque exposuerat, in sua paraphrasi.

Vs. 19. *Dives cum dormierit nihil secum auferet : aperiet oculos suos & nihil inueniet.*] Schultenius, propriæ quidem hypotheseos filum tenens, nec unquam dimittens è manibus, vertit; *Dives cubabit, sed nihil colligetur : oculos suos aperit & nullus est.* An autem verum arripuerit sententiæ disputationisque Jobæ filum, alia res est. Hypothesi Schultensianæ id incumbit præstare, ut de exitio hypocritarum ea præmat Jobus, quæ superiora dicta non conuellant, sed partim confirmant, partim liberent à sensu irreligioso. Ad hanc normam exigenda ipsi fuit & amussitanda totius capitis enarratio. Hoc opus, hinc labor. Cui impense favit verborum דב & דבנ aniceps intellectus. Cum igitur apud animum statuisset, de poenis, quæ post mortem hypocritis expectandæ veniunt, Jobum nunc loqui debere, ad tales poenas facili negotio hujus versus sensum accommodavit; qui seorsim sumptus à reliquis, illuc se duci utcumque patitur. Sed cætera capitis non adeo molliter eodem se flectunt, ut vidimus. Adde. si futu-

futuræ vitæ poenas nunc commemoret; quò se prius dicta, de perenni improborum in hoc mundo felicitate, minime convellere ostendat, & simul tamen rectum de virtute & Religione sensum retinere; tanti ponderis illud argumentum est, ut seorsim tractare debuerit, nec temere mentionem alius generis malorum, quæ hypocritæ posteritatem pessum dabunt, admiscere censendus sit. Talibus enim necesse cæterorum vim omnem elidi, atque propositi totius summam obscuriorem fieri. Ne jam repetamus, quæ à versibus supra 8vo. ad 10um, leguntur, fortem improborum non felicem, sed adversam; adeoque poenas ipsis in hodierna vita infligendas continere. Ergo Clerici interpretatio omnino tenenda. Diviti scilicet, quando cubitum it, bonorum suorum integram constare possessionem; quando vero mane expergiscitur, nil ex iis superesse, eumque se omnibus exutum & spoliatum videre. שכב ex proprietate vocis redditur; *it cubitum, ad somnum in lecto se componit*, cui ex opposito optime respondet פקח עיניו *aperuit oculos*, è somno mane excitatus scilicet; *A son réveil il ne trouve-
ra rien*, pervulgata loquendi forma. פקח
autem non minus sonat *sublatus fuit*, quam *congregatus* aut *receptus*. Profectò ad Schul-
ten-

tensii sensum, non colligetur, pro, nihil secum auferet de bonis præsentis vitæ, valde tractum videtur & contortum. Aut si alia etiam via reddere aggrediaris, nihil factus colligetur ad plures; de morte *וַיָּבֵא* violenti intelligens, id quoque parum rotundum & lævigatum apparebit. Denique si hæc verba, *oculos aperit & nullus est*, sic interpretari velis; uno momento se periisse, æternumque periturum esse videt, & jam reapse experitur; patet, te ex præcepta hypothesei sensum orationi adfigere, non ex necessaria verborum sententia, veram loquentis Jobi thesin elicere. Namque *וַיָּבֵא* non est, ipsius de qua sermo fit, rei existentiam tollit, aut saltem amplius apparere negat. At dives, qui post mortem oculos aperire dicitur, secundum hanc interpretationem, nequiquam evanescit, aut sibimet derepente fit inconspicuus; contra ipse, quantum ad animam spectat, tum maxime se sentit existere, sibimet nimium quantum præsens & manifestus, licet corpore nudatus, opibusque omnibus & pompa, quæ hodiernum hujus vitæ statum comitabatur, exutus sit. Frustra est Schultensius, dum Parabolam Lucæ XVI. in suam rem vertit. Ibi equidem legitur dives, ex imo *אַדְמַי* sublatis oculis Abrahamum adspexisse; sed Christus non addit,

eum

260 OBSERVAT. MISCELLANÆ

cum non amplius fuisse, וַיֵּשֶׁב; non dicit, *vidisse se factum nihil*; quod impium simul atque absonum quid sonaret; penitissimum scilicet animæ divitis interitum, *annihilationem*, ut cum scholæ barbarie loquar, quam ipse propriis oculis usurparet.

Notio illa & locutio *æternum pereundi*, ut sempiternæ miseræ significantur, ex Evangelio demum hausta, nunquam voci וַיֵּשֶׁב subesse probabitur.

I N C A P U T XXVIII.

Vs. 3. *Tempus posuit tenebris.*] In hac profunda caligine palantes & palpantes huc illuc Interpretes conspicias, ut sensum reperiant, qui sensus tamen obvius & ante pedes. *Posuit homo* (is enim, ut ex tota sequentium serie patet, subintelligendus) *posuit terminum tenebris* וַיִּשָׂא אֱלֹהִים קֶץ (Male קץ וְאֵין, τὰς, Vulgatus *tempus*, reddiderunt, cum notet *finem, terminum, rei extremitatem*) id est, abbreviavit, in angustum coëgit, lampadibus nimirum, quæ horrorem illum subterraneæ noctis in fodinis discutiant, & metalla eruentibus præluceant. Ut nullatenus opus sit de umbra Telluris conica, ejusque apice, axe, basi dimensis ab Astronomis, cum celeberrimo Nieuwentydt somniare, quem uti, meri-

merito suo, tanquam arcanorum Naturæ indagatorem acerrimum suspicimus, sic minus idoneum censemus Scripturæ Interpretem.

Vs. 20. *Unde ergo Sapientia venit, & quis est locus intelligentiæ?*] Universo hoc Capite Sapientiæ laudes exsequitur, docens primum, talem ejus esse præstantiam, ut pretiosissimis rebus, quas hominum industria omni ope exquirere, ac improbo labore ex imis terræ visceribus eruere nititur, antecellat. Addens secundo loco, non minus absconditam esse & investigatu difficilem, quam optabilis per se est, & supra omnem æstimationem posita. Præclarum autem illud Sapientiæ aut veræ Religionis encomium, etsi tanquam *πάρεργον* ultra seriem orationis excurrere videtur, minime aberrat à scopo, neque est, quod hîc de nexu admodum laboremus. Nempe Jobus in eo erat, ut omnem suspensionem irreligiosi animi à se depelleret, cui ansam præbuerat superior circa Bonorum & Malorum conditionem disputatio. Id jam luculenter facere inceperat præcedenti Capite, quo hypocritarum pœnas describit, & exitium miserum; quibus scilicet, ex veri boni contemptu, sola hujus mundi caduca bona sunt in pretio. Nunc quod-

R

nam

nam sit summum illud Bonum (a), quæ vera Sapientia mortalibus cæcis incognita, quæve via ad illam contendere detur, demonstrat: *Undenam Sapientia, aut quæ sedes intelligentiæ?* Per sapientiam, ne intellige illam, quæ Deo essentialis connata & intima. Neque magis divinam illam Hypostasim, quæ Proverbiorum Cap. VIII. *σοφία*, Johannis Cap. I. *λόγος* vocitatur; de qua multi Interpretes ad nostrum locum mira *τερασέυσι*. Quid enim? quæ quæso sermonis proprietate, aut saltem ratione probabili, Deus perhibebitur ejus Sapientiæ viam nosse, & scire ubi sit, quæ Deo congenita, ipsissimus Deus est? Torquent se Interpretes, sudant, anhelant, ut id quomodocunque expediant, sed frustra. Quidni autem oculos retorquent ad ultimam capituli clausulam, & colophonem veluti ante dictorum? *Et dixit homini; ecce timor Domini Sapientia &c;* rem manifestam perspicient. Scilicet agi toto capite de Sapientia, non Dei ipsius, aut quæ apud Deum residet, sed hominis, quam nempe, Deo monstratore, ac-

qui-

(a) Scite Boëthius de summo Bono haud temere hominibus pervestigando: *Sed quoniam lateat, quod cupimus, Bonum, nescire cæci sustinent.* Consol. Phil. lib. III. metro 8. Vid. locum integrum, ubi, si Christianus fuit, ad Nostrum respexisse poterit.

quirit, quæque ab ipso revelata, ipsius quoque donum est. V. Jacobi Epist. Cap. I. Vs. 5. Ea est, quæ insigni profopopœia hîc inducitur, tanquam à mortalium oculis longe seclusa, atque immensum distita, imò eorum pedatui inaccessa, æerrimisque conatibus impervestigabilis, quamvis terrarum mariumque abditissimos finus eorum labor impiger, vigilque industria permeaverit. Quisquis troporum indolem habet perspectam, cuique Orientalium mos cognitus, figuras ultra modum nobis consuetum tendentium, & continuata imaginum serie ad intentum scopum suspensam Lectoris mentem deducentium, is inoffenso pede totum caput pertransibit, neque misera sectabitur tot Interpretum acumina, qui hic nodum in scirpo passim quærunt, prout ipsis solenne est. Quorum, speciminis loco, nonnulla hîc apponere, neque inutile forte, neque ingratum Lectoribus fore arbitror. Sic, quod versu 13°. legimus, Sapientiam absconditam oculis hominis viventis, ne qua vel minima vocula descriptionis figuratæ sensu suo mystico careat, *viventem hominem* interpretantur, hominem carnalem, mundo & sensibus deditum, quo sensu Paulus ait 1. Cor. I. 21. in Sapientia Dei mundum non cognovisse Deum per sa-

Ovid.
Fast. lib.
I. 298.

pietiam. Quando *avibus cæli* additur eam incognitam, per aves intelligunt Angelos, aut si aliud mavelis, celsa ingenia quæ contemplationi operam dant, & pernicissimo volatu ardua petunt & cœlestia; ut imprimis faciunt Astronomi, queis cura, ut Poëta ait, *in domos superas scandere*. Circa *perditionem* autem & mortem, quam festiva habent illi commentatores, & à longe quæsitâ! Nam quando dicit Jobus versu 22°. *eas aliquid inaudivisse de sapientia*, tum de *nihilo* creaturarum ethice admodum dissertant, unde primum homo ad sapientiæ cognitionem gradum faciat. Nempe è cælo descendit *γνώθι σαυτοῦ*. Alii *nihilum* illud bifariam accipiunt; de loco, & conditione rerum. Si ad locum applices, designabit spacia illa vacua ante Mundum conditum, clamitantia, ad se usque penetrasse virtutem Dei exsecutricem Sapientiæ. Si ad conditionem rerum, eæ ut ex nihilo sunt & vivunt, ita testantur Dei Sapientiam. Ubi de transitu illo infinito à nihilo ad esse, validissimo, uti censent, Sapientiæ, (melius Potentiæ dixissent,) argumento, effusis habenis philosophantur. Quæ *εὐρήματα* calculo Schultensiano comprobari meruerunt, tanquam *ad subtilitatem summam eliminata, eademque cum scopo & serie satis conjuncta*.
Sunt

Sunt qui *mortificationem* inibi quæſiverint, qua ſola Chriſtus, qui vera eſt Sapientia, inveniendus. Alii de mortuis, qui interrogati faterentur, ſe audiviſſe quidem multos ſermones de Sapientia, ſed nunquam ad plenam & perſpicuam ejus cognitionem pervenire potuiſſe. Alii Dæmones, & (a) manes damnatos huc accient; quippe ſedem incolentes omnium à ſapientia remotiſſimam, de quâ nihil ſe ſcire & habere, niſi nudam aliquam famam, quæ vix ad aures penetrarit, à ſuperioribus ad ipſos delapſa. Quod longe aliter accipit Schultens. „ Sive „ enim mortem & perditionem ſumamus, „ inquit, de diſſolutione animæ & corporis, cum putrefactione in ſepulchro; „ ſive etiam mortis æternæ horrores aſſumamus, utrumque tremendam apud „ Deum majeſtatem eſſe clamans, ejus „ religioſum cunctis metum incutit, qui „ Jobo teſte verſu 28. vera eſt ſapientia; quo V. Cl. exiſtimat *nihil rotundius aut grandius dari poſſe*. Ne vero bicipitem de Inferno expoſitionem mireris, ſcindunt in
con-

(a) Cum iis facit eruditiffimus Theologus *Joſeph Mede*, qui contendit ſub V. T. & quidem ante Captivitatem Babilonicam, damnatorum ſedes per קהר רפאים congregationem *gigantum* indigitari, quæ inſequentibus temporibus *gehenna* nuncupata eſt. Vid. Diſc. VII.

contraria se Interpretes, de auditionis hujus modo. Aliis enim minuit, aut negat cognitionem, quasi fateantur Mors & Perditio, se fando tantum aliquid de hac rerum pulcherrima percepisse: aliis inferre videtur cognitionem propiorem & certiozem. Sunt tandem, quorum acumen haudquaquam prætermittendum; qui perditionem & mortem velint esse *materiam primam*, quæ expers omnium formarum, necesse habeat, forma adveniente, per Dei Sapienciam perfici. Hoc ergo modo divinæ Sapienciæ famam ad eas penetrasse, quod senserint Dei virtutem, quæ rudi & informi materiæ formam conciliare valeat. Elige nunc ex ingenti sententiarum acervo, quod magis adlubuerit. Aut potius, si sapias, vide errorum Mæandros & Labyrinthos infinitos, quibus semet allegorica methodus implicare amat. Quo enim Rationis nodo mutantem Protea, seque in omnia miracula rerum mutantem, constringas? Fefellit Interpretes plerisque, tum figurati sermonis indoles, & circumductæ per ambitum ingentem Protopopæiæ mens; tum id præsertim quod Sapiencia divina de semet ipsa prædicat, Proverbiorum Capite VIII. versibus præcipue 27—30. quem locum, huic nostro adfinem & geminum immerito credide-

diderunt. Hic vero, ut id obiter mon-
 neam, fons Sacræ Scripturæ *παρερμηνειῶν*
 uberrimus; falsa nempe *ἁμοφωνίας* & *ἁμο-
 νοίας* existimatio, in locis discrepantis, re-
 vera, sententiæ. Si enim propius adver-
 tas, apud Solomonem Sapiencia se Deo
 Mundum fabricanti consiliariam veluti,
 & adjutricem adstitisse prædicat: apud
 Jobum autem dicitur, eo tempore, quo
 universitatem rerum condidit, disposuit,
 & digessit Deus, tum maxime eam Sapien-
 tiam, de qua ipsi sermo est, reperisse, &
 manifestam fecisse; quæ duo longe inter
 se discrepant. Priori loco de illa Sa-
 pientia agitur, quæ ipsi Deo inest, aut de
 hypostasi τῆ λέγου; cum in posteriore
 agatur de eo, quod veram hominis Sapien-
 tiam, constituit, hoc est de Religione.
 Hanc auro contra æstimandam, aut ejus-
 modi potius, cui omnes undecunque col-
 lecti thesauri æquiparari nequeant, latere
 homines, arcanorum licet exploratores
 acerrimos; hanc oculos, in cæteris, lyn-
 ceos effugere. Nempe *ἐξηραλισμένως* Sa-
 pientia hic inducitur, tanquam persona
 quædam, sedes incolens mortalibus igno-
 tas, & nisi ducem viæ Deus se præstite-
 rit, inaccessible. Non patet volucris,
 quamvis volatu quaqua versum ferantur, &
 summa æque petant atque ima. Figuræ

hinc τὸ πρέπον fervari memineris, eamque, prout allegorici sermonis lex postulat, continuari : ne forte dicas ; quid aves cœli ad Sapientiam? Nempe id respondet ei, quod dictum supra versu 7mo, nostri Capitis, ubi de Sapphiris agebatur & pulvere aureo, *femitam ignoravit avis, nec intuitus est eam oculus vulturis.* Non magis pervia est hæc Sapientia hominibus ipsis, addit Noster, quibus adeo nihil arduum est, ut in (a) excavatæ terræ penitissimis visceribus aurum preciososque lapillos, per vias ipsis avibus incognitas, exquirant. Vide supra Vs. 7. *Perditio & mors dicunt, auribus nostris audivimus auditionem ejus.* Sensus verborum proclivis ; qui est, Sapientiam procul habitare ab hominibus, sedesque à nostris dissitissimas occupare ; sic ut in profundissimum terræ bara-

(a) *Itum est in viscera terra, quasque recondiderat stygiisque admoverat umbris, effodiuntur opes, irritamenta malorum.* Ovid. Metam. Lib. I. v. 139. *Persequimur omnes terræ fibras, vivimusque super excavatam, mirantes debiscere aliquando aut intremiscere illam. Cui vero non hoc etiam indignatione sacræ parentis exprimi possit, in sede manium opes quærimus, tanquam parum benigna fertillique, qua calcatur.* Plin. Hist. Nat. lib. 33. Proœmio. Quem ultimum locum, etsi vulgo notum & deculcatum adscribere hinc libuit, tum quoniam Nostrum apprimè illustrat, tum ut observem simul, quanta sit figurarum illecebra, quando præserti moratæ sententiæ adjunctam commendationem habet, ut inde Historicus & Philosophus subito in Poëtam transeat,

barathrum sese penetrantibus, tenuis de ea quasi è longinquo rumor, aut levis susurrus ad aures accidat. Id clare innuit tropus, nec quicquam aliud ibi videtur querendum. Idem jam dixerat Vs. 14. *Abyssus ait, non est in me, mare quoque ait, non est mecum.* Confer infra XLII. 5. Vim tamen tropi atque indolem minus percepisse eos apparet, qui sequentia; *Deus intelligit viam ejus &c* usque ad Capituli finem, faciunt esse sermonem τῷ Abaddon, Mortisque, inquirentibus respondentis. Verba omnino sunt ipsius Jobi, magnificum suum ^{ἔπος} continenti filo pertextentis. Quid doceat, haud ambiguum. Nimirum Religionem, quæ pietatem in Deum, & sanctissimas virtutis omnis leges tradit, veram demum esse hominis sapientiam. Hanc quidem Adamigenæ per se ignorant, affectibus pravis præjudicatisque erroribus occæcati; & in alia omnia, quibus inaniter se fatigant, inconsulto impetu rapti; Vid. infra quid dicat Elihu, XXXV. 10; saltem pertenui tantum ejus afficiuntur sensu. Satis utique notum, quam parum in hac re conatibus intensissimis, humana Philosophia profecerit. Hac sapientia tamen Deus Opt. Max. jam à creatione Mundi homines impertiit, quam in ipsorum usum

R 5

para-

paraverat. Hanc iis partim ex stupendis Naturæ operibus, Rationis lumine, conscientiæ instinctu, manifestam reddidit; partim vocali Oraculo Protoplastis revelavit. Atque illa eadem Religio condendi Mundi finis fuit, tantaque arte disponendarum Universi partium. Quis enim, nisi creaturæ existerent intellectu præditæ, immenso huic Naturæ sensibilis machinamento usus? Quidve interfuisset animalia creari Rationis & intelligentiæ capacia, nisi per Religionem finis ipsis statueretur, Dei tum bonitate, tum sapientia, tum sanctitate dignus? Divina hæc simul celebratur benignitas, quæ cæcitatibus nostræ misera, facilem nobis ad salutarem hanc sapientiam aditum paravit; ut minime opus nobis sit in cælos ascendere, aut in imos maris gurgites nos immergere, ut thesaurum illum consequamur. Confer Deut. XXX. 12. Rom. X. 6—8. Ad superiorum confirmationem notandum 1º, מות Vs. 22. sonare, non *mortem* ipsam aut *mortuos*, sed mortuorum sedes, junctumque cum מרא, cogitationi subdere loca abditissima, & terræ profundissimo sinu demersa; unde hæc nullus locus mortuis, qui, dum viverent, sapientiam se venatos, sed non adsecutos faterentur, ex mente Cl. Clerici.

Mani-

Manifestum enim, eadem aliis verbis iterari, quæ jam dicta versu 14.to. de abyſſo & mari. 2do. Non agi, prout vult Crinos, de Sapientia, quam Deus in operibus, tum Naturæ, tum Providentiæ exferit, quæ sit hominibus impervia. Frigide enim admodum diceretur Mundi opifex, qui per illam, quâ pollet, quæque ipsius essentia insita & concreta est, Sapientiam, cuncta administrat, *viam nosse*, quæ ad eam ducat, aut *scire, ubinam lateat*; Vs. 23. Præterea non ea adeò latitat, humanis mentibus inaccessa, quin tamen radiis undique emissis refulgeat, nec obscuris vestigiis se prodat. Testis locuples ipse Jobus, sup. XII. 7—9. *Nimirum interrogajumenta, & docebunt te: & volatilia cæli, & indicabunt tibi. Loquere terræ, & respondebit tibi: & narrabunt pisces maris. Quis ignorat, quod omnia hæc manus Dei fecerit? Qui sibimet ipsi nunc disertis verbis adversari haudquaquam credendus est. Confer Ps. XIX. Vs. 2. Rom. I. 20. Adeo S. Scriptorum consensu illud argumentum, ex naturæ operibus peti- tum, tanquam palmarium laudatur, quicquid id elevent, & contra cavillari audeant hodierni Philosophastri, piscibus ipsis & jumentis insipientiores. Sensum nostrum firmat sequens versus. Nam quum ibi*

dici-

dicitur Deus obtutu suo ultimas terrarum oras, cœlique immensa spatia pervadere, id neutiquam Deo propriam Sapientiam spectat, quæ ipsi cum sit domestica & intima, minimeque extra se quærenda; sed eam, quæ ad homines pertinet, frustra tamen ab iis proprio Marte quæsitam. 3^{tio}. Denique versu 25to. לעשות לרוח משקל nihil necesse est verti; *ut faceret ventis pondus*; sed ex præpositionis vi æque bene redditur, *quum faceret*; commissura facta cum sequentibus; *tum dixit homini* &c. tali sensu; jam inde à primo mundi satu, rerumque primordiis Deus homini, Religione instituta, veræ ac solidæ sapientiæ lumen impartit. Si priorem interpretationem sequaris, id ei incommodi inest, quod à divina sapientia ad humanam præcipiti saltu transfiliatur. Quis enim, quæso, erit nexus? Numini explorata ab omni ævo fuit sua sapientia, quâ res cunctas exquisita arte, pondere, numero, & mensura fabricatus est; dumque hæc omnia architectaretur, docuit hominem, qua potissimum in re ipsius hominis sapientia consistat. Vides quam confragosa hæc sint, & hiulca. Noster ex adverso enarrandi modus orationem dat æquabilem, quæ continenti serie fluit, & sic procedit. Ab rerum initio, dum Mundum adspectabilem

lem conderet Deus, tunc Religionis sancta jura, legesque posuit, quas statim hominibus patefecit. Quasi Jobus sic loqueretur: En tibi Sapientiam illam, hominibus vestigantibus imperviam, cujus sedem unus novit Deus, quam libratissimis rationibus constituit, jamque ab origine prima hominum generi revelavit. Eam miseri mortales cum ex animis erassissent, utpote quos Conditoris sui ceperat oblivio, propriæ mentis ductu quæsituri, in avia sese induerunt, & irremediabiles labyrinthos, irrito labore. Qui delubra igitur, & edita Tempora sapientiæ adire cupit, atque ad eam penetrare sese, ad Creatorem suum redeat oportet, & primæ revelationis vestigia relegat. Tum pernoscet, timere Deum, & recedere à malo, eam veram demum esse Sapientiam. Ut nunc universi capitis summam paucis contrahamus, exhibet 1mo. laudes Sapientiæ, quam rem unam cæteras omnes valore suo & dignitate antecellere, late diducta oratione, cimeliorumque maximo hominibus in pretio habitorum longa enumeratione, vincit. 2do. Eandem humanæ industriæ impervestigabilem, ostendit. Ubi itidem amplo descriptionum circuitu intentum adsequitur. Tandem inducturus, tertio loco, ejus ab uno Deo notitiam peten-

petendam, quæ nempe in Dei cultu, & virtutis notitia sita sit. Miram, profecto, vim habet hæc Orientalium Scriptorum methodus, qua rem intentam longa circuituione differunt, fallentes Lectoris animum, quasi à scopo aberrarent, ut tanto majori pondere eum percellant, eique altius infigant sua monita. Paris est indolis splendida illa comparatio sup. Cap. VI. Vs. 15—21. in infidos amicos instituta, ubi luxuriam nonnullam forte reprehendat morosior Criticus. Tales apud Homerum occurrunt innumeræ, quas inscite nimis carpsit Car. Perraltus, *Syrmaticas* vocans, quasi longum post se *syrm* traherent: dum revera iis vis quædam & venustas propria inest, ut egregie ostendit Boilojus observatione critica in Longinum Vita. Cui eam ob causam merito idem Perraltus vapulat. Nec abludit ab eo, quem memoravimus, figuratæ orationis ambitioso circumductu, visio nocturna, quam sibi oblatam memorat Eliphasus, supra IV. 12 &c, & tam operose & magnifice describit, in id tantum spectantem ut Numinis majestas, secretaque ab omni creaturarum consortio puritas & sanctitas adseratur. Nisi forte malis, visionem ipsi revera oblatam referri, cui opinioni habens accesserim. Prolati exemplis superad-

peradjici potest Oda Horatiana, quæ Epodion libro secunda existat. *Beatus ille qui præcul negotiis*, quæ nativam ruris deliciarum picturam prima fronte exhibet, ac rusticæ vitæ studia & tranquillitatem unice complecti videtur; cum verum Poëtæ intentum in fine demum se prodat; deridendi scilicet, in Alphii sceneratoris persona, quæstuosorum hominum vanitatem, qui, dum libera otia, & quietem anhelare præ se ferunt, paucorum dierum spatio ægre elapso, ad negotia iterum & quæstum ultro revolvuntur.

OBSERVATIO
OMISSA

IN CAPUT XXII. vs. 21.

A *Quietescere igitur ei, & habeto pacem.*] *De tranquilla-*
 אלהי ומו נא-פון ad verbum; *consuesce* *quilitate animi;*
quæsa illi, & pace fruitor. Male Vulgata *unde ea*
 פון reddit per *acquiesce.* Radix in Kal *suspetenda.*
 significat *utilem esse, utilitatem aliquam*
præstare vel percipere. Ut hoc ipso capite
 אלהי ומו נא-פון. *An Deo utilis est vir? At in*
 Hiphil est *explorare, periculum alicujus facere.*

cere. Unde traductum ad significationem *assuescendi* alicui, velut amico, quem usu novimus, cujus voluntatem & fidem exploravimus. כל דרכי הסכנתה Ps. CXXXIX. 3. *Omnes vias meas periclitatus es.* Ubi male iterum Vulgatus, *prævidisti.* Sed ut vocibus omissis, ad rem ipsam properemus, Observandum inprimis locutionem *Deo consuescendi*; quæ alias temere non occurrat in Scriptura, utut singularem, cum satis tamen sit in se perspicua, tam ubere sensu prægnantem esse, ut nobis immensum commentandi campum aperiat, & pro eruditis quisquiliis, quæ tanto sæpe studio venatur Criticorum industria, rerum, quæ cõr suaviter afficiant, amplissimam præbeat segetem. Videamus igitur primum, quid importet illud, *Deo consuescere.* Deinde quis ex illa consuetudine & familiari consortio fructus capiatur, præsertim in adversis, quo potissimum respicit sermo Eliphasi.

I. Ut tam optanda coalescat homini cum Deo familiaritas, ante omnia oportet Deum nosse. Talem autem notitiam minime hîc volo, qualis hauritur ex Scholis Philosophorum, circa divinæ naturæ ἀπορίαια otiose disputantium; unde nascuntur theoremata ad mores fingendos nihil spectantia, quæque, nisi quod actum

men ingeniorum exercent, aut etiam venditant, parvo cæteroquin usui sunt. Parum ex. gr. scire refert, quodnam discrimen interfit permanenti Creatoris & necessariæ existentia, à fluente & sibimet succedanea duratione creaturarum; aut quo pacto essentia divina cælos & terram impleat, absque ulla sui diffusionem, aut distinctionem partium; aut quæ conveniat, Deum possibilium omnium naturas diversas in perfectionis suæ simplicis infinitate contemplari. Nihil juvat quærete, quæ ejus immutabilitas cum decretorum libertate, aut operationum multiplicium varietate, consistat; quo apud illum futurorum contingentium scientia, aut ea, quam mediam vocant, fundamento nitatur. Figunt talia crucem ingeniis, curiositatem pascunt, sæpius alunt superbiam; nec quicquam ad solidæ pietatis incrementum adferunt. Inquiens igitur id nobis primum officii incumbere, ut probe Deum noscamus, cognitionem practicam intelligo, quæ nobis eum exhibet, qualis erga nos homines habet sese. Creatorem videlicet, vitæ datorem, & bonorum, quibuscumque fruimur, largitorem munificentissimum. Eundem juris omnis fontem, & legum nobis positarum latorem sanctissimum. Rursus factorum à nobis su-

S

pre-

premiū iudicem, & cognitorem integerrimum. Testem porro eorum, quæ ubique geruntur, oculatissimum. Numen profecto ignorat, cui illud nihil aliud videtur esse, quam cæca quædam vis, universitatem rerum fatali ordine continens, quæ mundi machinam instruat, molem agitet, & magno, ut loquitur Poëta, se corpori misceat. Tali se insipientis Sapientiæ confulti, per me licet, cum Lucretio, Virgilio, & suo patre Epicuro, jactent Theologia. Deus perfectissima mens est, ut à corpore discreta, & corporeo omni contagio immunis, sic cæteris mentibus, quarum *ex lumine suo accendit lumen*, quas complexu fovet, Spiritu pervadit & vegetat, intime præsens: quæ vitam hominum contemplatur, rebus interest, mores, prout recte aut prave sunt instituti, vel probat, vel aversatur; negotia, consilia, casus omnes, vigili cura regit, & in optimos fines optima ratione gubernat. Is igitur Deum novit, qui scit non solum ex ejus nutu pendere creaturas, sed ab ipso sic diligi, ut earum ipsi cultus acceptus sit, earumdem commodis impense studeat, preces audiat, votis respondere amet, imo nihil malit, quam ut felix illud & sanctum, quo pura & sincera Religio constat, secum ineant commerc-

Pfal.
xxxvi.
10.

mercium. Is vera demum Dei cognitione imbui censendus est, qui pro Rege Mundi potentissimo, ac sapientissimo non tantum, sed & liberrimo agnoscit; qui tanquam humani generis patrem, virtutis omnis absolutissimum exemplar, æternæ legis assertorem & vindicem, ac proinde obsequii legibus præstiti Remuneratorem certissimum, suspicit. Qui denique (nam in revelatione scripto mandata Deus nostris sensibus sese propius applicat,) eum in Christo tanquam salutis nostræ auctorem veneratur, peccatoribus placabilem, resipiscentibus propitium, tamque effusa in eos misericordia, ut pœnis quas commuerant condonatis, vitam æternam, si in sancto proposito perstiterint, donare decreverit.

Altera res est, illi cum Deo assuetudini parandæ requisita, ut jam sponte ad ipsum accedamus, & adeamus frequenter; quod fiet contemplatione, assiduis precibus, cunctisque cultus religiosi exercitiis. Nihil proderit certe, eximiarum veritatum notitiam fuisse adeptos, si ab iis abducimus animum, ac non potius contra perpetuo revolvimus, & in divinarum virtutum atque operum contemplatione defixi hæremus. Proinde in amplissimo Naturæ confidentes theatro, stupendas

quas recludit divitias, varietatem creaturarum inexhaustam, causarum admirandam seriem, omnium rerum constantem ordinem, posituram aptam, ac velut concentum, intueamur, tanti indicem Opificis. In rerum gestarum annalibus occultos vestigemus providentiæ ductus, dum voluntates hominum, facta, molimina, & exinde natos eventus multiplices, casusque varios, velut una revinctos catena, ad destinatum exitum pertrahit. Deinde oportet, ut Verbum divino afflante Spiritu exaratum volvamus assidue, ubi semet Deus, tanquam in tabula, perfectionesque suas omnes expressissimis lineamentis depinxit, dum mira, quæ nostræ salutis causa patrare dignatus est, nobis ob oculos ponit. Decet denique, ut ad vitæ quisque suæ experientiam reflectentes animum, paternam quam nostri curam gessit, per tot rerum discrimina, tot secundæ adversæque fortunæ vicissitudines, elucescentem, proprio sensu grati recolamus. Tunc vero fieri non potest, quin præsentem quisque, ut cum regio vate loquar, nobis à dextris adstantem, cernamus Deum; quin, eodem Davide præeunte, exclamemus; *Mihi quam pretiosi sunt cogitatus tui; quam numerosæ eorum summæ! Si eos numerem præ sabulo*

Psa:
 CXXXIX.
 16, 17.

bulo abundabunt. Evigilavi & adhuc fui tecum.

Contemplationi porro divinæ naturæ, precum addendus est usus frequens. Nam pia mens quoties Deum orat, cum eo familiariter colloquitur. Nempe precibus fufis, imos ipsi pectoris recessus aperimus, apud ipsum, quod amicus apud amicum solet, arcana nostra deponimus; nec latentes animi morbos retegere veriti, curas omnes, anxietates, desideria, spes, metus in ejus sinum excutimus; quin & quidquid res & usus poscit confidenter rogamus. Is vicissim loquentibus respondet, erigit, fovet, solatur, & ex opis suæ fiducia lætitiâ menti adflat incredibilem. Fit autem, ex familiari ad Deum accessu, ut noster in eum magis magisque inflammetur amor, qui obsequium parit ejus legibus debitum, ac virtutum æmulationem; adeo ut à quo abhorret ipsius natura, id magno opere refugiamus, quod vero ipsi maxime congruens & consentaneum est, id totis viribus amplectamur.

Quem affectum continuo sequetur, ab una parte, divinis decretis placide acquiescens animus, sua sorte contentus; quod Deus de se statuerit, quod circa reliquas res ordinarit, id semper optimum cen-

sens: ab altera vero parte, firma promissorum spes, & plena securitatis in Deum fiducia; unde persuasum habemus, quicquid nobis ingratum nunc, aut acerbum, contingat, felicissimum tandem rerum nostrarum exitum fore.

Quæ recensui omnia, verbo uno Scriptura complectitur *ambulandi cum Deo*, invidendæ sortis simul & laudis exemplum, speciatim in Enocho & Abrahamo statuens. Nec aliud vult Eliphaz, dum amicum jubet dare operam, ut cum Deo consuecat, fructum inde suavissimum decerpturus, omnimodam animi tranquillitatem.

II. Haud multis egeo, ut hoc ultimam demonstrarem, modo præfata diligenter perpenderis. Cedo enim, quam ex causa fit, ut pax humanis pectoribus exulet? Quem fontem esse dices inconditorum motuum, quibus, velut totidem procellosis ventis, noster animus sursum deorsum vertitur & permiscetur? Unde, quæso, sollicitudinum hinc inde mentem vexantium, alternisque prementium, velut unda supervenit undam, æstus reciprocus? Unde perpetua illa cupiditatis cum Ratione lucta; & mentis, per contraria vota distractæ, affectu nunc huc propellente, nunc illuc, dilaceratio miserrima? Nempe ex
eo,

eo, quod jam à pueritia sensibus dediti, dein longo usu iisdem mancipati, cum sensibus rebus familiare commercium contraximus, à quibus propter inolitam consuetudinem avelli animum vix patimur. Is, dum bonis inhiat fluxis & caducis, dum frustra captat fugientia, & anhelò cursu assequi conatur; dum amittere metuit, aut sibi dolet erepta, perpetuis agitatur miseriarum fluctibus. Diffiliant amicitia, magno labore partæ divitiæ avolent, pereat usus adsuetae voluptatis, intereant cari propinqui, ac tenerrimæ necessitudinis vinculum ferali lege abrumpatur; tunc dissolvimur in lacrymas, & gemitibus omnia complemus; tunc mentem necesse est mœrore confectam, velut Oceano quodam ægritudinis, demergi. Quippe eorum convictu, in quibus semel felicitatis ac gaudii summam posuit, orbata, luget solitudinem suam. Quod si adamatis bonis fruitur, conquiescit nusquam, semper plurium cupida; quanto largius impletur, tanto ardentius sitiens, & quod omnium miserimum est, bellantibus inter se voluntatibus conquassata atque discerpta. Huic malo unicum suppetit remedium, si semotis tantisper rerum terrestrium illecebris, se mens altius erigat, & ad om-

mnum Conditorem Deum adscendat. Namque hunc dum summe bonum agnoscit, atque ut in se beatissimum, ita veræ beatitudinis fontem; dum omnia sub imperio tenentem, mutationis nescium, in dictis veracem, in pollicitis constantissimæ fidei, cogitat; dum scit eum esse, qui quovis loco nos videt, invocantes audit, cordis adyta penitissime scrutatur; quovis tempore ad opem ferendam paratus est, modo supplices ad eum confugiamus, & legi sanctitatis immutabili nos morigeros præstemus; Mens, inquam, huc evecta contemplationis alis, dum simul Scripturarum oracula consulit, dum Providentiæ vestigia assiduo legit, dum frequenti precum usu Deum compellat, eumque vicissim ad se loquentem audit; hoc ejus veluti convictu adsequitur primum, ut terrestria spernat præ cælestibus, deinde ut devios affectus ad normam æternæ rectitudinis componat, & ex æmulatione divinarum virtutum, earumdem particeps evadat, *Θείας κοινότητος φύσεως*: Tum ut Dei favore ac potenti auxilio freta, sollicitudines & metus omnes tam præsentium, quam futurorum, abigat, non ærumnis, vel qualiacunque sint, fracta jaceat, & quemadmodum prosperis hujus mundi non insolescit, sic adversorum in-
sul-

sultibus à gradu se dejici non patiatur. Nunc intelligis, credo, quam sapiens, quam opportunum fuerit Eliphasi consilium; vides, quam secura pace nos beet, quam munito tranquillitatis portu nos condant familiaris quasi cum Numine societas inita. Tunc enim sub Omnipotentis alis securi conquiescimus, eaque Psalteris ex proprio sensu ingeminamus :

Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti pro timentibus te! Abscondes eos in abscondito faciei tuæ à conturbatione hominum. Proteges eos, in tabernaculo tuo, à contradictione linguarum. Posui Dominum coram me semper, quia is est ad dextram meam, non movebor. Agglutinata est anima mea ad te, me tenuit dextera tua. Ego semper tecum, tenuisti manum dexteram meam: & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me. Ecce qui elongant se à te, peribunt, mihi autem adhærere Deo bonum est. Atque hæc quidem longius deduci, & plenius illustrari pro merito possent, ac deberent; sed Lectorem satius est amandari ad Franciscum Atterbury, quondam Rostæ Episcopum, qui inter Principes Oratoris sacræ jure numeratur. Is egregie Jobi locum tractavit, Sermonum tomo secundo.

Psal.
XXXI.
20-22.
XVI. 8.

Psal.
LXXIII. 9.

Psal.
LXXIII.
f. fin.

I N C A P U T XXIX.

Vs. 1. *Addidit quoque Job, assumens parabolam suam &c.*] *וְהוּא נִשְׁוֵה* vertit Schul-
 tens, *victricem suam tollere sententiam.* Nullam rationem video, cur à priori eorundem verborum sup. XXVII. 1. versione recesserit; *sententiosum suum promere sermonem*, quæ Hebræa premit vestigia; aut cur *וְהוּא* *sententia victrix* potius reddatur, quam *figurata, sententiosa, parabolica oratio*; quod toti huic capiti maxime quadrat, Recte Drusus, quod apud rēs O legitur, *εἰς τὸ ἀγαθόν*, emendat sic; *εἰς τὴν ἀποστολήν*. Fidi metaphrastæ officium est, eadem verba iisdem, aut ejusdem certe significatus verbis reddere, nisi locus variet sensum. Hic si variandum sit, priori ex duobus *victrix sententia* congrueret, ubi adversarios premit Jobus argumentorum mole. Porro nexum hujus sermonis cum antecedentibus, pro ea, qua pollet, sagacitate felicissime expedivit Codurcus, quem vide.

Vs. 4. *Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ.*] Adi Schultensii notam, summa eruditione refertam, qua pervincit *אָרְבַּע* proprie *autumnum*, autumnitatem signare, qua designetur ætas integra, matura, & vegeta,

geta, quæ bonæ frugis feracissima. Videt in eandem vocem Codurcum.

Vs. 18. *In nidulo meo moriar.*] Pie magis, quam critice, Commentatores nonnulli per *nidum*, non tantum domum, liberos, patriam, fortunam intelligi volunt, sed pacatissimum & jucundissimum statum animæ semet in Deo possidentis, cum vivo sensu gratiæ & benedictionis divini, usque & usque perennaturæ. Minime huc nos trahunt, quæ singulatim Jobus exsequitur toto Capite, amissæ felicitatis documenta. *Nidus* ponitur pro domicilio, aut si quid mavis significantius, pro conditionis securitate, ac felicitate inaccessa; emblemate desumpto ex aquibus, in celsissima rupe nidulantibus. Orientalibus, ut ipse Schultens observat, prostritum. Quod vero adjicit, ut sensum suum spiritualem fulciat, Jobo semper urgentibus Dei plagis ob oculos fuisse, illas tanquam in caput sceleratum & nocens immittas videri, ad eum à terra viventium, pro exemplo vindictæ divini, eradicandum; id, sicut minime ejus dictis nititur, & amicos à truculentioris sententiæ asperitate absolvere aptum fuit, sic nihil absurdius quicquam, aut à Numinis æquitate alienius fingi potuit. Credant iniquiores triumphari, miserum sodalem

lem ob delicta plecti, justasve insignis alicujus criminis pœnas luere: At Jobus, propriæ sibi innocentiaë conscius, quæso imaginari potuit, se, cœlesti vindicta persequente, è terris eradicandum? Quî talem in se vindictam cogitare potuit Vir, si Schultensio credas, æternæ salutis ad ultimum fiduciam retinens?

Ibid. *Et sicut palma multiplicabo dies.*] Sic vertendum esse hinc evicit Schultens, neque hinc aut Phœnici avi, aut Palmæ arbori locus. Adi quoque sis Codurci notam. Sed cur durior Viro doct. sententia aut implicatior videatur, minime adsequor, aut cur alienam putet ab homine sapiente, spem vitæ longissimæ, quam sibi met ejusmodi verbis desponsasse manifestum; talis enim comparationis hyperbola non pressius urgenda. Quid censes? dierum multitudo pii Viri votis indigna fuerit, rerum amplitudo non fuerit? Undenam tibi tam anxius scrupulus, iis temporibus præsertim quibus τῶν ἀγίων adhuc obseptum iter; ubi nondum regni cœlestis aperta erat janua, nec æternorum bonorum spes in clara luce per Evangelium posita?

Vs. 19. & seq. *Radix mea aperta est secus aquas &c.*] Vim orationi nimiam inferunt, qui sequentia in futuro connectunt; cum

cùm præteritæ prosperitatis descriptio continetur, quam Jobus, ut ex Vs. 18vo. patet, sibi perpetuam sponderat. Quidni enim tam magnifica in posterum expectare, salva verecundia & modestia potuerit, cùm præterita beneficia pignus ipsi quasi essent & augurium futurorum? Quidni etiam sibi ablata subito quereretur, quæ longus ipsi pridem usus manciperat? Monendi nempe sunt usque & usque Theologi, ne ad Evangelicorum temporum normam cætera exigant. Jobum satis decuit; quod Christianum forte minus deceret, per magnas illas & eximias Christi promissiones, factum *θεός των φούσων*. Hujus adeo necessariæ cautionis immemor Cel. Schultens, nonnihil vexat orationem Jobæam, ut ex ea tanquam trapeti supposita, succos exprimat qui magis ad Christianum palatum sapiant; nolens carnalem felicitatem Nostro observatam, aut propositam fuisse, sed omnia convertens in spiritualis status picturam. Theologis nempe obsecutus, ex radice illa aperta principium vivum, firmumque vigorem gratiæ Jobo collatæ prolicat, nec non jugem influxum Spiritus Sancti & donorum ejus. Ex eodem, si libuisset, fidem, spem, charitatem, & quid non? educturus. Scilicet immensum

sum illum allegoriarum Oceanum naviganti, omnis suus ventus est. *Nihil hoc genere pellacius, nihil lubricum magis; cui nollem se committerent sacrarum litterarum Interpretes, nihil aliud inde lucrantes, quam titillatiunculam.* Cùm id illis negotii potius datum sit, ut S. Scripturae mentem genuinam aperiant. Sic Viri doct. prudens monitum in Textus emendandi prurigine laborantes, allegorici quoque & mystici sensus captatoribus aptari forsàn æquo jure liceat; qui dummodo sensus ethicos & pios ex aliqua Scripturæ periecopa, quoquo modo, extundant, parum curant num ex re nati, num ex verborum vi fluant, aut ad Scriptoris mentem sint, ejusque proposito congruant. Qualia pleaque S. Gregorii moralia in Jobum. Quæ, utpote per se egregia & vera, quin etiam ad informandos mores utilia, laudibus ultro prosequaris, sic tamen, ut simul illud addas Horatianum: *Atqui non erat his locus.*

I N C A P U T X X X.

Vs. 1. *Nunc autem derident me juniores &c.]* Indignas Viro forti & sapiente has querelas censet doct. Interpres, nisi quæ sibi nunc ablata deflet, dicatur ex principio

cipio gratiæ divinitus collatæ certissime
 expectasse, si de futuris, aut possedisse,
 si de præteritis, quæ jam adeptus erat,
 bonis intelligas; si Schultensium audis,
 exigua Jobo inerat de terrestribus solli-
 citudo. Non hunc bonorum tempora-
 lium amissio, non malorum sensus fran-
 gere potuit, non pristinus honor dem-
 ptus, non vilissimorum hominum dicte-
 ria & sanæ, eum de gradu dejicere, nisi
 accederet divinum judicium, omnes sce-
 leri debitas pœnas & diras in ipsum e-
 mittens. Tale quid nimirum enarratori
 suadet connatus mysticarum interpreta-
 tionum amor. Absque enim eo foret,
 duo clarissime perspexisset. 1mo. De divi-
 na maledictione, aut divini gratiæ sensu
 adempto, ne verbum quidem à Jobo pro-
 latum. 2do. Pristinam dignitatem ere-
 ptam, pipulumque hominum passim illu-
 dentium, causæ satis adferre, ut vicem
 suam acerbissime doleat. Frustra objicias
 vocem auream, supra II. 10. *Accipiamus*
bona à manu Domini &c. Quod enim Vir
 pius, & ex animo religiosus, ad primum
 cladis suæ nuntium divini voluntati se
 reverenter acquiescere profiteatur, neuti-
 quam ideo necesse est, quando ab am-
 plissimæ dignitatis culmine se dejectum
 postea recordari subit, ex collatione præ-
 sentis

sentis fortunæ cum præterita, aliquo mœ-
 rore non affici. Ut paucis absolvam,
 cum nonnisi præsentis vitæ commoda
 præcedens Caput enumeret, opes, hono-
 res &c; neque aliud quam hujus vitæ
 mala, puta egestatem, sordes, contem-
 ptum, hoc ipso Capite lamentetur Jobus;
 gravius tamen quid subesse velle, quod
 ejus animum infinito dolore confodiat,
 nulla alia de causa, nisi quod opinioni,
 quam gratis de Jobo nobis fingere libuit,
 id melius respondet. Hoc vero non est
 interpretem agere, sed præconceptam
 hypothesim intrudere textui.

Vs. 3—6. 7. *Egestate & fame steriles
 qui vadebant in solitudine, squalentes cala-
 mitate & miseria. Et mandebant herbas &
 arborum cortices, & radix juniperorum erat
 cibus eorum. Qui de convallibus ista rapientes
 cum singula reperissent, ad ea cum clamore
 currebant. In desertis habitabant torrentium
 & in cavernis terræ vel super glaream. Qui
 inter hujuscemodi lætabantur, & esse sub
 sentibus delicias computabant.] Vilissimæ hic
 fortis hominum vita erraticâ describitur.
 Cujus picturæ graphicæ occasione recor-
 dari subit loci insignis, apud Lucam, E-
 vang. Cap. VII. versu 24. ubi Dominus
 ad Judæos: *Quid spectaturi venistis in so-
 litudine hac? Num calammum à ventis agita-
 tum?**

tum? Cur de calamo mentionem faciat, quamve cum eo Johannes Baptista, de eo enim hic sermo est, convenientiam aut adfinitatem habeat, non satis expediunt Interpretes. Quod enim ait Hammondus in Paraphrasi ad Matth. XI. 6. post Beza & Grotium, de arundine in locis desertis frequente, cujus profecto visendæ gratia non erant ituri, plane frigidum est. Quæ vero Erasmus & alii, de firmitate Johannis, & constantia in proposito, hoc emblemate indicari volunt, longe arcessita videntur, nec sequentibus satis congruunt: crediderim potius Judæos figurata locutione usos arundinis vento quassatæ, ut designarent tenebriones, erroneos, homines nihili, qui per arida loca & solitudines vagantur, nullo proprio lare, aut sede certa; quales nostro Jobi loco depinguntur, abdentese in rupium cavis, pone virgulta & fruticeta latitantes, quique in senticetis *perstrepunt*, יקרו, (male à Vulgato redditum, *lætantur*) plane arundinibus similes, quæ vento ludibrium debent. Sic optime cohærebit Christi oratio. Quid, inquit, desertum petiistis visuri? Num aliquem ex fæce illa vaporum hominum, qui loca deserta pererrare solent, arundinis in morem huc illuc aëti, ad levissimam

T simam

simam auram intremiscere & perstreperere fueri? Minime id quidem. An vero, quod plane oppositum genus, aliquem optimatem, splendidis vestibus ornatum, ut aulicorum mos fert? Neque id quoque; sed eximium Prophetam. Si cœctum ad litteram intellexisset Dominus Jesus, plurali numero usus potius fuisset, dixissetque *καλάμους*, non *κάλαμοι*. Unde patet hominem, aut certum hominum genus indigitari. Saltem id, mihi fit admodum verisimile. Atque hæc obiter dicta sunt, ad elucidationem loci, quem parum adverterunt Interpretes.

Vs. 15. *Redactus sum in nihilum: abstulisti, quasi ventus, desiderium meum: & velut nubes pertransit, salus mea.*] „ Figura, ait „ Schultens, Arabibus trita, qua magnificas spes, aut pollicitationes haud impletas, comparant nubi imbrem magnum promittenti, sed mox in auras dilapsæ, aut ventis discussæ. „ Ante Arabes illos laudari potuit Salomō, qui Prov. XXV. 14. eadem usus est metaphora. Ad quem locum erudita Cl. Schultensii nota omnino consulenda. Confer Psal. XXXV. 5. *Fiant ut palea coram vento, Angelo Domini impellente.* Ubi per *Angelum* ipse ventus intelligendus. Verum superest aliquid, quod hîc Interpretes in-

obser-

observatum reliquerunt. Scilicet figuratæ orationis lumen atque *ψ*, quo si attendas, animus mire percellitur. Dei terrores sibi imminentes vehementi vento assimilat Jobus, à quo suus animus jactatur, exsternatur, propellitur paleæ in morem; suamque simul salutem *nubi*, quam idem ventus fugat & discutit. Nihil vividius, aut prægnantius fingi queat, duplici hac imagine.

Vs. 22. *Elevasti me; & quasi super ventum ponens, elifisti me valide.*] Insignis hic quoque tropus, ex nube iterum desumptus, quam ventus in altum sublatam, & magnifice per aëra circumductam, mox discutit, & in imbrem resolvit. Optime enucleavit Pineda latentem metaphoram, quæ eleganter Fortunæ filiis aptari potest, qui opibus & dignitatibus immensum aucti, atque in cœlum usque erecti, inopina calamitate dejiciuntur in infima, nativo cœno redditi. Haud absimili schemate Syracides Eccli. XI. 13. rivi cujusdam more exarescere ait male partas divitias, aut ingentis tonitru instar in imbrem diffluere, quod ultimum Simile miram concinnitatem habet, & *μεγαλοπρέπεια*. Nempe omnium sermonibus celebrantur divites: Eorum factis, laudibus &c. universa perstrepat civitas.

At sæpe quam subito, una cum opibus suis, dilabuntur & evanescunt !

IN CAPUT XXXI.

Vs. 31. *Si non dixerunt Viri tabernaculi mei : quis det de carnibus ejus ut saturemur ?*] Mirari hîc subit interpretationum æqua fide verbis Textus adhaerentium discrepantiam, adeoque Hebræi idiomatis ambiguitatem in diversos sensus, & sæpe oppositos flexilem. Unde docemur, acerrimo certe judicio uti oportere, atque omnia anxie circumspicere, qui S. Scripturæ Interpretem agit. Connectunt Genevenses hanc pericopam cum antecedentibus duabus, ubi Jobus testatur de se, quam lentus fuerit in injuriis ferendis, quam nullo vindictæ studio in osiores suos actus; quos tantum aberat ut retaliare vellet malefactis, ut ne quidem iis male precaretur, imò apud animum nulli acerbiori in eos affectui indulgeret, atque eadem mente addere faciunt. Vs. 31. Se domesticorum impetum cohibuisse, qui heri ulciscendi impatientia subinde clamitarent: *Quis nobis hujus hostis carnem dentibus lacerandum præbebit ? Ipsa nunquam satiabimur.* Verum hîc nexus, licet satis expeditus & facilis, nescio quid atrox & im-

immane præfert, quod mens Lectoris illico respuit; nostræ certe aridet minime. Num enim credibile est Domino, tam magnanimi, bono, & clementi fuisse ferros adeo truculentos & feros, ut in talia vota, eo audiente, erumperent? Cùm potius ad Domini exemplum tota familia componi soleat, & mores herilibus similes induere. Felicissime, nostro equidem iudicio, sensum affecutus est, & velut acu tetigit *Ikenius*; referente, & ut ingenuos decet, calculum suum addente Schultensio. Nempe non cum præcedentibus, sed subsequētib; connectit, ubi hospitalitas insignis memoratur, quam benignissimo animo Jobus exercebat erga extraneos & peregrinos: Sic reddens; *Viri tentorii mei dixerunt, quis dabit, qui de carne ejus non sit satiatus?* Ut sensus sit, tantam fuisse Jobi hospitalitatem, ut *Viri tentorii ejus*, i. e. ex familia & famulatio qui erant omnes, ex vero dicere potuerint, neminem daturum, monstraturum aliquem, qui de dapibus Jobicis non sit saturatus. Egregium conspectum, merito hunc Schultensius vocat, alienæ laudis profecto hæud malignus æstimator. Atque utinam tales sæpe conclamatis hujus Libri locis Oedipi contingerent?

Vs. 33. *Si abscondi, quasi homo, peccatum meum,*

meum, & celavi in sinu meo iniquitatem meam.] Hic solitum in Codurco iudicii acumen requiro, qui interpretari mavult, more humano, aut vitio humane gentis, quam de primo homine; nulla addita causa, cur hanc postremam interpretationem respuat, quæ ut sponte nascitur, ita sensum dat longe signatiorem altero, & luculentior. Rem cognoscant emanctioris naris Critici. Nimis frequens fateor, & pervagatum hominibus vitium est, ut peccata sua defendere ament, & quæsitis undecunque coloribus dissimulare; at non ita proprium nostræ naturæ & concretum, ut aliqui tamen non sint liberalioris indolis, qui ingenua confessione culpam eluere malint, quam impudenter negare, eaque opera aliis versute imponere hominibus. Quin ipse Jobus se horum cordatiorum numeto infert. Unde patescit locutionem hanc, non abscondidi peccatum sicut homo, flaccidam esse, & parum concinnam; quæ nempe universis hominibus vitium insitum, humanitati quarto modo veluti proprium, ab eaque haud divellendum supponeret, à quo se tamen immunem Jobus profiteretur. Omnino reddendum igitur, si texti sicut Adam. Nota quippe latis erat primorum Parentum historia.

Notum,

Notum, qua ratione statim à lapsu Adam sub arboreta se abdiderit, ut Judicis oculos fugeret, ac inde protractus delictum excusare, hujusque culpam in uxorem transferre studuerit. *Mulier illa quam mihi dono dedisti &c.* Rem pessimi exempli in mores suos neutiquam trahendam duxit Jobus. Sedulo à tali fraude abstinuit. Primum cavet, quantum sinebat humana imbecillitas, ne in Deum delinqueret; tum si qua forte eum culpa attinuit, candide eam confessus est. *Si texi peccatum meum ut Adam, & celavi in sinu meo iniquitatem meam.* Eandem ingenuitatem confessionis, quæ ab innocentiae laude proxima est, sibi asserit David, Psal. XXXII. 5.

Ejusdem Cap. vs. 18. *De utero matris meæ egressa est mecum.*] Scilicet miseratio, uti Vulgato vertere placuit, כַּמָּה in priori colo, hallucinatione manifesta deducenti à כַּמָּה *doluit.* Cum sensus sit, *ab infantia adolevit mihi, ut patri, ut optime Schultens, & ab utero matris eam deduxi.* Constructio est eorum quæ dicuntur ἡ ὀρφανὴ ἡ ἑρμηνεύεται, subaudiendo כַּמָּה *viduam,* quam in animo habebat, quia כַּמָּה *pupillum* memoraverat, præcedente versu; quæ passim conjungi solita. Quando autem dicit pupillam secum adolevisse, & ab utero matris una egressam, hyperbole

utitur, à qua S. Scriptores non abhorrent. Sic Psalmo LVIII. 4. *Alieni fuerunt improbi ab utero, erraverunt à ventre loquentes mendacium.* Ab utero quidem labe peccati infectos concipimus, eaque fors improbis, cum reliquis hominibus, communis fuit, etiam maxime probis & piis; at certo non mendaces, aut erroribus addicti ab utero, si illud proprio sensu sumatur. Neque apud profanos Auctores similia exempla defunt. Iis, quæ adtulerunt Viri docti, unum apponam ex Luciano, apud quem Vulcanus, Dial. Deor. VII. de Mercurio verba faciens, sic ait; ἕως ὄξυχος ἐστὶ, καθάπερ ἐὼ τῇ γαστρὶ ἐκμελέησας τὴν κλεπτικὴν. *Tam acutis est manibus, ac si in utero meditatus sit artem furandi.*

Ibid. vs. 26. *Si vidi Solem cum fulgeret, & Lunam incedentem clare &c.]* Confer his memorabile interdictum Deut. IV. 19. Utrique loco illustrando facit Sententia Arabum *احتذر من النظر في سماع النجوم* *cave intueri in splendorem siderum (a).* Aut, *cave tibi, dum suspicis splendorem siderum.* Antiquissimus videlicet Astrorum cultus à Chaldæa, vicina Jobo

(a) Erpen. Prov. Arabic. Centur. I. 38. qui notam addit; *Acumen Pythagoricum non capio, nec scio quid velit adagium.* Minime profecto sic locuturus, si ei non Jobi locus succurrisset,

Jobo regione, in reliquos populos derivatus, quem apud veri Dei cultores, quibuscum Noster vivebat, pro innata hominibus in idololatriam propensione, sensim irrepsisse credibile est: adeo ut nonnulli clam & furtim, præ reverentia melius sentientium, huic superstitioni operam darent. Qua de causa addit בַּחֹר. Quod vero cum Chrysofomo Schultensius judicet, indignum fuisse Viro sanctissimo, ut talem à se suspicionem amoliretur, & in summis hoc officii censeret, nec ejus sceleris suspicione ab accusatoribus verberatum addat, ea parvi ponderis videntur. Nam primævis sæculis illis plures ea contagione tacti, qui summum cæteroquin Numen agnoscebant, atque in sole, tanquam insigni quadam imagine, colebant, ut apud Persas satis compertum. At caput id & fundamentum veræ Religionis fuit, ut ab omni idololatria, aut religiosa speciei cujusdam visibilis veneratione abstinerent. Igitur ipse Jobus, qui morum suorum constantem tenorem enarrat, totiusque antea actæ vitæ apologiam instituit, multa etiam à se vitia depellens, quæ ipsi accusantium diritas minime impeggerat, rem momentosissimam prætermittere neutiquam debuit. Qui autem locum interpretantur

de assentatione in viros principes, aut auri argenteive cupiditate, ii nimia allegoriarum indulgentia, pro recto & simplici sensu, quæsitum & contortum amplectuntur. Nam primò, sic idem frustra bis diceret; & quidem nunc recte & figurate, quod diserte & proprie jam verbis 24. & 25. fuerat enunciatum, Se-

Col. III. cundò, licet avaritia ab Apostolo Paulo
5. idololatriæ species perhibeatur, spirituali quodam sensu, idemque adfirmet Propheta, haud ideo minus perspicuum est nostro loco, ubi agitur de Sole splendente, & Luna magnifice incedente; quin & de osculo ad eorum conspectum ori admoto; cumque addit Noster, id si perpetrasset, se iniquitatis arbitratoriam rem fuisse futurum, ac tale factum abnegationem Dei excelsi pronunciat; ex his omnibus, inquam, dubium esse nequit, quin Astrorum cultus indigitetur. Erudita equidem de more sub promptis Schultensius, ut aurum Solis nomine, argentum vero Lunæ, apud bonos Auctores signari ostendat; qui etiam addere potuisset, apud Chymicos tritam esse eam nomenclaturam; sed inde non conficitur, in Jobi Oratione utrumque metallum intelligi debere. Neque huic favet Pindarus, cujus decantatissimum locum adducit

ducit Olymp. prima. Aliud enim longe est, aurum Soli comparare, qui in vacuo æthere regnat, aliud quando simpliciter de auro & argento loqueris, ea Solem splendentem & Lunam, magnifice incedentem, nuncupare.

Vs. 40. *Pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo spina.*] His serupulum obmovet Bolduc, (qui quamvis atque gutias in Commentario nimium seclatur, & Monachum sapius respicit, non sperendam tamen interdum Nostro operam præstat,) tamquam intempestive dictis. Quorsum enim talia sibi imprecaretur Jobus, omnibus fortunis, adeoque prædiis ac latifundiis spoliatus? Unde censeret eum referre, quid in florentissimis rebus dixerit & cogitarit, neque hanc execrationem, uti nec superiores, ita capiendas, ac si hoc ipsissimo calamitatis tempore prolatae essent. Eadem igitur cautio, si hoc sit verum, foret aptanda versibus 8vo, 10mo, 22do hujus Capituli. Sed totum relegenti, vereor ne parum naturalis is flexus videatur. Contortius alii, non ad terram Jobi, sed personam referunt, cum omni ope, re, spe præfenti & futura, ut se dignum pronunciet, qui maledictione horrenda Dei exstirpatus, omnibus sæculis foeteat, atque horri-

rori

rori fit. Sed vide, quam inconditum nobis figuratæ locutionis genus obtrudant, ubi, quæ ad litteram sunt necessario sumenda, cum figuratis indivulsa serie cohærent. Nam terra illa versibus 38vo. & 39no. memorata, veros agros signabit per ejus avaritiam exhaustos, quorum aut dominos oppresserit, aut colonos debita mercede fraudaverit. At mox carduus & labrusca ex iis surgens, tropice notabit maledictionem æternam, ipsi Jobo adhærescentem. Nolim tam precariam admitti interpretandi methodum. Quod iidem subjiciunt de cultu Religionis neglecto, agricolatione Ecclesiæ remissa atque abjecta, quodque subtilius addunt, terram, *rudiores è fidelibus*, *fulcos vero peritiores & perfectos* adumbrare, sunt ex allegorico illo genere, quod palea levius. Dolendum, profectò, in ubere S. Scripturarum agro tot operarios inveniri, quibus ob colendi imperitiam, pro tritico exit carduus, & pro hordeo labrusca! Sed ut ad objectum scrupulum redeamus, is facile eximitur, nempe ex falsa opinione natus. Legimus enim Jobi messes exustas, abactos greges, prædia à latronibus direpta, servos interemptos; at prædia ipsa ablata nusquam legimus, & ab alienis occupata, aut agri possessionem

nem Jobo ereptam. Subitaria prædonum irruptione expilatus fuit Jobus, & ad præsentaneam inopiam redactus; non ditione sua justo bello exutus. Minime dubium ergo, quin latifundia ipsa remanserint, cum spe futuri proventus. Vide Roques, *Discours sur la Bible*, Tom. VII. p. 130. qui optimis id rationibus evincit.

I N C A P U T XXXII.

Vs. 8. *Sed ut video, Spiritus est in hominibus, & inspiratio Omnipotentis dat intelligentiam.*] Sic optime Vulgatus. Consimiliter Genevenses Nostri, quos secutus Crinos, qui in nota genuinum sensum explanat summo judicio. Vellem pariter alii Interpretes; qui dum Theologico suo perspicillo vocum significationes rimantur, ubicunque רוח *Spiritum* legunt, statim de Spiritu Sancto ejusque donis cogitant. Unde hic רוח & נשמה pro eodem fumentes, mire totam sententiam perturbant, quam frustra argutis suis distinctiunculis postea evolvere conantur. Cuius cordato manifestum, oppositionem institui inter *Spiritum* in priori commate, & *flatum Omnipotentis* in posteriori; id est inter naturæ dotes, & gra-

gratiæ supernaturalia dona. *Profecto*, inquit Elihu, *Spiritus est in homine; sed* (præfixum Vau hanc vim habere satis notum) *sed flatus Omnipotentis eos intelligentes facit.* Quasi diceret, cuius hominum inest à natura mens & ratio, cujus ope, modo diligenter uti velint, de rebus recte judicare, & vera à falsis secernere potes sunt. Verum, eheu! ex inolito vitio fere accidere videmus (a), homines nativis illis opibus prave utentes, præjudiciis occæcatos, atque affectibus in devia abreptos, veri & æqui semitam deserere, ut in errores quasi sua sponte delabantur, iisque adhærescant. Necessè est igitur, gratiæ cœlestis aura mentes nostras adflari, ut genuinum rerum intellectum accipiant, easque apte dijudicent.

Vs. 22. *Nescio enim quamdiu subsistam &c.*] Veniam posco, quotquot sunt, qui Criticam sacram peritius tractant, meque ab illis facile impetraturum confido, conjectationi, quæ hunc versum expendenti animum subiit, ubi salebrosa certe verborum structura, nec ex proximo expedienda. Præcedens versus sic habet, He-

(a) Id sæpiusculè ipsismet S. Scripturarum Interpretibus obtingere, dolendum est.

Hebræa, prout in Codd. hodiernis com-
parent, verbatim reddendo : *Ne quæso*
tollam faciem viri , & ad hominem titulo
honoris , aut circumlocutione utar . Mox se-
quitur , *nam nescio , circumlocutione utar ,*
in parvo tollet me factor meus . Vides ora-
tionis incohærentiam manifestam . Quid
fiet huic *לֹא יָדַעְתִּי אֲכַנָּה אֲדַוְדְּלִי* ? Quis
sensus, ex duobus verbis juxta invicem
positis, nullo substantivo, aut pronomi-
ne, aut adverbio mediante, excuspetur ?
Quænam erit structura ? Nullum, credo,
exemplum in Bibliis occurrit talis locu-
tionis ; *Nescio circumlocutione utar .* Schul-
tensius nihil expedit vertens ; *Nescio*
sane , blandiloquus forem , brevi me tolloret
factor meus . Quid enim sibi vult, ita lo-
quens ; *Non ero blandiloquus , nescio , blan-*
diloquus forem ? Nisi *אֲכַנָּה* forte suppleatur,
quam tamen particulam Hebræi ita subau-
dire non solent, & ipse Schultensius,
nota ad Cap. VII. vs. 16, illud supple-
mentum, ut durius, rejicit. *Tu si ~~אֲכַנָּה~~*
suppletur hoc pacto ; Si blandiloquus fu-
rem , תָּוִי יָדַעְתִּי אֲכַנָּה quid fiet ? Num dubi-
tante locuturus est Elihu de pœna, quæ
veritatis proditores maneat ? Imo con-
tra, illam certo certius novit talibus
infligendam, eaque ipsa causa impellitur,
ut liberius sententiam promat . *אֲכַנָּה*
par-

parcens, aut intempeſtiva adulatione ve-
 lificatus. Igitur arenam hîc cernis, ſine
 calce, diſſoluta & obſcura omnia. Ten-
 temus jam, an nexus aliquis & lux ad-
 ferri poſſit. Ac primum obſervemus, Eli-
 huum merito Triumviris antelocutori-
 bus inſenſum, quod incertis ſuſpicioni-
 bus eum vexaſſent, adeoque reum pera-
 gere neutiquam potuiſſent; præ pudore
 tamen proveſtorisque ætatis reverentia
 diu conticuiſſe, atque animi impetum
 reſpreſſiſſe. At poſtquam loqui deſierunt,
 ac reuſi fortiter & debellati à Jobo,
 ejus coarguendi inauſpicatum conſilium
 abjecerunt, tandem animos ſumit, ru-
 ptoque ſilentio, ſe proſus alia via rem
 aggreſſurum profiteretur. Certis videlicet
 principiis, & inconcuſſis fundamentis,
 non dubiis criminationibus, ut reliqui
 fecerant, cauſſam Dei aſſerere paratus,
 Jobumque arctiori vinculo conſtringere.
 Ac ne forte Seniorum verecundia, qui
 prius in hanc arenam deſcenderant, ob-
 ſtet generoſo incepto, diſerte ſpondet ac
 ſanctiſſime teſtatur, ſe prægreſſorum ve-
 ſtigia neutiquam porro inſecuturum, aut
 ita aſſentatione uſurum, ut prava, quæ
 attulerunt, argumenta aliquo in pretio ha-
 bere videatur. Id vero eſt quod ait, *אֲנִי
 אֵין אֲנִי אֵין אֵין* *acceptione perſonarum non utar.*
 Sequi-

Sequitur ואל אדם לא אכנה. ואל verbum rarius, occurrit hîc tantum, & bis ni fallor apud Esaïam; unde ejus vis minus explorata. Rabbinis est, *cognominare*, *tutulis aliquem insignire* honoris præsertim causa. Ad quam formam Coccejus in Lexico, *permutatis nominibus blandius circumloqui*, aut *adulari* reddidit. Certe uterque locus Esaïæ XLIV. 5. XLV. 4. concinit significatui *cognominandi*, aut *nomine designandi*. Verum aliam subesse verbo potestatem, & quidem primariam suspicor, nempe *stabiliendi*, *firmandi*, pro vero *affirmandi*, qua ab affini כון profluxerit. Unde נכון *certum*, *statum*, *firmum*; אכן particula affirmantis, pro *firme*, *certe*, כן *recte*, *sic*, *ita*, item *basis*; quo ultimo significato habemus כיון, מכון, מכונה. Inde vis illa cognominandi derivata fluxerit, nam cognominando res veluti sistitur & adfirmatur; ejus existentia aut veritas extra dubium ponitur. Indidem quoque videtur fluxisse Arabicum كنه quod rei substantiam indigitat. Quod jam hîc tentamus, sæpius usurpatum Coccejo, aliisque Linguæ Sanctæ Interpretibus, ut ex affini themate rarioris verbi significationem eruant. Quin & ipsius Schultensii vestigia premimus, *nec ambigimus quin forma hæc vim omnem sui thematis subsequa-*

sequatur, etiamsi exempla deficiant; ut V. C. verba in exemplo simili faciamus nostra. Jam nostro loco mire atque unice quadrat affirmandi significatus, ac sensum parit egregium. *כִּי לֹא יָדַעְתִּי אֲכַנָּה וְגו'* si (quod) *nescio, pro certo affirmavero, qui me condidit, statim è medio me tollet.* Oblique jactum in Tresviros, qui incertis suspicionibus, criminibusque precariis Amici calumniatores se potius, quam Dei defensores præstiterant. At parum hic facit cognominandi, aut tectis nominibus circumloquendi significatus. Nec adulandi periculum incubuit Elihoo, aut ulla causa adfuit, quæ impelleret ad palpum Jobo obtrudendum. Non certe in id Amicorum exemplo trahebatur; neque, si vel maxime tectis verbis usus, aut honoris aliqua præfatione, Jobo quadante-nus pepercisset, in eo tantum flagitii erat, ut præsentissimam ob id Dei vindictam extimescendam haberet. Constituto jam verbi *כִּי* significatu, eundem præcedenti versu servare illud necesse est, quod ex ipsa repetitione clarum; *וְאֵל אֲדַם לֹא אֲכַנָּה*. Sed quid hoc rei est? *Ad hominem, vel erga hominem non affirmabo.* Hic vero per Criticos mihi liceat conjectandi licentia pudenter uti, rarissime sumenda, fateor, nec nisi in summis difficultatibus, quando

do rationum maxima fuadet & commen-
 dat, probabilitas. Quod hinc an usu ve-
 niat, peritorum arbitrium esto. Si igitur
 punctis neglectis, (quorum jampridem
 anxia religione, Capello auspice, se ex-
 solvit Orbis etuditus) unius litterulæ
 mutatione legas *אני לא אקנה* amotis
 omnibus salebris, sensum habes totius
 loci splendidum, gravem, perspicuum;
 personæ, rei, filo orationis aptum. Ab-
 sit vero; ajet Elihu, ut ullius Viri
 personam accipiam, aut eorum, qui
 prius dixerunt, exemplum æmulatus,
 quicquam adseverem, quod mihi prius
 compertum non sit. *Nam si ignota mi-*
hi, & incomperta darent pro certis, con-
festim Conditor meus è meo me tolleret.
 Pondera nunc vim hujus effati. Vide
 quam fortiter, quam animo & proposito
 convenienter, loquatur. Indigne tulerat
 Triumvrorum falsiloquia, dubiasque con-
 certationes, quibus Jobum confutare &
 vincere nequicquam tentaverant. Pudor
 tamen & respectus natu majorum, velut
 freno injecto, iram compescuerat, & ab
 iis interpellandis prohibuerat. At con-
 ticescentibus illis, frena animo laxat, at-
 que ora resolvit ad Divinæ Providentiæ
 vindicationem; professus se alia longe
 via rem aggressurum, nec sociorum am-

plius reverentia retentum iri, quominus diversam ab iis sententiam amplectatur. **אשׁ פני אשׁ נא א**. Se scilicet certis, indubitatis, sibi que penitissime notis insistere velle, quibus unice sua in Jobum argumenta superstruat. Ejusmodi instituti sui à Triumvirorum longe discrepantis, causam addens, quod Deum veri adfertorem mendacique ultorem reformidet. Cæterum pravæ, **ὦς γε μοι**, lectioni **אשׁ** posterioris coli, verisimile est **אשׁ** prioris occasionem dedisse. Notandum quoque Codurco, qui tralatitiam adulandi aut circumloquendi in **אכנה** notationum retinuit, adeo absurdum visum esse, pro tali delicto, pœnæ capitalis metum, ut **אשׁ** condonandi sensu, cum aliis nonnullis, sit interpretatus, sicque locum vernaculo idiomate satis festive extulerit: *Je suis un peu brusque & sévère; je n'épargne personne; Dieu me le pardoint.* Observa denique in **לא ידעתי**, quod alioquin otiosum & pendulum, iterationem non inveniuntam verbi, antecedente commate usurpati, si conjecturam nostram admitteris; sic ut, ex duplici verbo repetito, nexus utriusque versus fortius adstringatur in hunc modum: *Abfit ut quæ nescio affirmem? Si quæ nescio affirmarem, Conditor meus protinus me auferret.* In hac autem

tem

tem interpretatione nostra relativum אשר
ante אל ארע, & ante לא ידעתי אל subauditur,
uti centies in hoc Libro usu venit. Tum
particula אל pro absolute aut simpliciter
negante accipitur; quo sensu Psal. CXXI.
3. bis occurrit אל יתן וג' non dabit nutatio-
ni pedem tuum, non dormitabit custos tuus.
Tandem כי pro אם כי positum intelligi-
tur, ut Genes. IV. 24. ubi necessario
vertendum; *Si septies vindicabitur Cain*
&c. כי שבעתים יקם וג'. Vulgatus אכנה prio-
re loco reddit per *æquabo*, posteriore per
subsistam. LXX. Vs. 21. βῆλον ἢ μὴ ἰντρα-
πῶ, & 22do. εἰδὲ ἐπίσταται θαυμάσαι πρόσ-
ωπα. Quasi utrobique æquivaleret אכנה
τῶ tollere faciem viri. In loco non intel-
lecto, dum verbi vim non norunt, di-
vinatione usi scilicet, ut sæpe faciunt.

IN CAPUT XXXIII. 12, 13.

Hoc tibi respondebo : Innocens non fuisti, quia Deus homine major est. Cur adversus eum contendisti, quod de omnibus suis rebus non respondeat (a) ?

*De Jure
Dei in
creatu-
ras, Dis-
putatio.*

Verba hæc sunt, quorum opportunitatem sectati, componendæ liti, quæ dudum inter Theologos vehemens exarsit, scriptionem nostram lubentes accommodamus. Is nempe insigniter abutuntur, qui jus Dei summum in creaturas, nulla æquitatis aut Sapientiæ lege temperatum, ubique crepant, & vociferatione summa, potius quam rationibus, quæ quidem alicujus sint ponderis, constanter asserunt. Sed ante omnia verborum genuina mens & vis sollicitè perscrutanda. Nempe Triumviri operosis diatribis ad Jobum debellandum, atque erroris coarguendum nihil huc usque promoverant. Is enim stationem suam fortiter tenens, undequaque congesta tela & coacervata crimina, suæ integritatis sibi

(a) Clerici versionem hoc uno in loco exhibemus, omiſſa Vulgata, quæ mirè eo Textu delirat, nec magis vobis O accedit, qui hic etiã aliquid turbant; fida alias eorum pedissequa, Schultensiana vero habet: *En hoc ipsum non es justus: respondebo tibi: quia excellit Deus præ homine. Quare contra eum contendisti, quod omnia verba sua non respondeat?*

sibi conscius, graviter repellebat. Unus inventus est Elihu, qui prudentior cæteris, ac nova prorsus via adversarium adorturus, certamen instaurat, partesque repugnantis minus tectas sollerter rimatur, in quas ictus suos dirigat. Scilicet Jobus se defendendo, ὑπὲρ τὰ ἰσχυρά μὲν transiliisse comperitur, dum audaci facinore ipsam Numinis justitiam in quæstionem vocat; dum in perniciem suam Deum omnia queritur intendere; ab ipso criminandi causas studiose conquiri; se quasi compedibus vinctum teneri; vias suas omnes insidiis undique velut indagine obseptas esse. Regerit Elihu, parum ex æquo & decore amicum locutum. Etenim, pergit ille, *quicquid ajas, major semper erit Deus homine mortali. Quare igitur litigas cum illo? Nullam enim factorum suorum rationem reddit, id est, reddere tenetur, aut solet.* Inde quærunt nonnulli Theologorum præsidium suæ sententiæ, qua docent, Deum, pro eminentia suæ naturæ, jus quoddam obtinere ἀντιτύπων; cujus vi, nequaquam iis legibus, quas morales vocant, teneatur; quin contra omnes possit, si lubeat, æqui & boni perfringere regulas. Hæ quidem, si eos audimus, Creaturis positæ sunt, ut sua ad invicem jura & of-

ficia tueantur ; at non itidem Deo, qui opificio manuum suarum nihil quicquam debet, superioris nescius, nec ulla lege cuiquam obstringi potest, utpote summæ perfectionis fastigio super omnia positus. Fateor quidem prima fronte nonnullam speciem hæc habet opinio, quam diceres ex intimo divinæ majestatis sensu profectam, & humilitatis nativæ conscientia. Sed si propius rem expendas, longe aliter apparituum confidimus.

I. Illis Theologis in antecessum plane consentio, nos de Deo nunquam magnifice nimis aut sentire posse, aut loqui. Quantumvis extollatur Deus, & homo deprimatur, rem uti est, tantum abest ut cogitando unquam apprehendamus, ut infra rei veritatem, quicquid conati fuerimus, subsidere necesse sit. Urgent illi esse Deum independentem, nemini obnoxium. Agnoscimus ultro; quis enim Eum, qui est Omnipotens, in ordinem cogat? Quis ipsi leges, & agendi formulas præscribat? Quis est, quem reformidet Ens summum, aut cui parere teneatur? Reperiesne quenquam in universitate rerum, cui Universitatis princeps & moderator nomine aliquo devinctus sit? Ajunt, Deum plasmati suo debere nihil. Ajunt nos quoque; qui enim debe-

deberet, cum ipse dederit omnia? Et creatura quicquid possidet, ipsum esse & vivere, conditori in solidum acceptum ferat? Nulla, circa hæc, nobis cum nostris Theologis intercedit controversia.

2. Observamus, secundo loco, sermonis humani in divinis improprietatem & penuriam. Quæ ut molesta semper accidit, sic id præterea secum fert incommodi, quod mentis sententiam obscurat, & si quis sit rixarum amans, lites ferat innumeras, quibus contentionis feram reciprocantes nihil faciunt aliud quam *λογομαχείαν*. Quod nostro in argumento sæpius accidisse, innumera prope litigantium Theologorum volumina testantur. E. G. Divinum jus aliquo limite coerceri, leges esse, quibus Numen teneatur, agendi normam ipsi præfinitam dari, sic ut alio modo se gerere nec debeat, nec possit &c.; locutiones sunt, ex humano more desumptæ, quæ non sine magna improprietate in Deum transferri queunt; imò nescio quid, durum dictu, & absonum, & parum *θεοπρεπές*, involvunt. Sed quid facias? homines sumus, & differimus de Deo, re nimirum, quæ Angelicæ mentis captum superat; nedum ut ad humanæ modulum contrahatur. Quid mirum, si lingua nostra, cui

sæpius verba desunt, quæ mentis sensui proprio respondeant, nulla suppeditet divinis rebus, ipsum humanum sensum superantibus, satis accommodata. Id unum nobis restat videlicet, ut balbutiem nostram, qua melius poterit, ratione corrigamus, & errorem ex infantia sermonis ortum, quod in nobis est, emendare conemur. Aliis atque aliis identidem orationis flexibus usi, quo ad rem ipsam, tanquam per nebulas conspiciendam, aditus pateat.

Audi igitur, Lector, quo rem deducam. In confesso est, Deum omnigenis perfectionibus, iisdemque summis, ac limitem qualemcunque respicientibus, polere; ex quibus omnibus unam si tollas, perit simul divina natura, ejusque notio funditus evertitur. Non magis Deus Ens à se est, aliunde non pendens, nemini obnoxius, omnipotens, liberrimus; quam est immensa scientia præditus. Non magis omniscius; quam bonus, sapiens, sanctus, quam recti & decori amans, quam æqui bonique tenax. Haud temere enim informes animo perfectissimam naturam, cui recti leges, quas clare perspicit, non probentur, aut quæ eas, sibi probatas, agendo non exprimat. Quod ultimum de Deo si prædices, haud
mi-

minus ejus naturam tollis, quam si immensum, æternum, omnipotentem, omniscium, negares. Age nunc, si cum *ἀντιθετοῦ* assertoribus dixeris, Deum pro jure suo posse fidem creaturis obstrictam fallere; posse hominibus ea impetare, quorum præstandorum facultatem negaverit; posse Creaturas innocentes ad æternos damnare cruciatus; tam in Deum fis injurius, ac si ab aliena causa pendere diceres, aut sapientem negares, aut Omnipotentem, aut æternum; verbo, quam si semetipsum abnegare posse asseverates. Si jus fasque Deo esse adfirmetur, ab eo, quod jus fasque nobis est, id est, à legibus quas ipse nostris præcordiis insculpsit, & æternas atque immutabiles haberi voluit, deflectere; perinde est, ac si Deum tollas ex natura rerum, ejusque ideam evertas. Certe discrimen tunc nullum supererit, quo Deum Optimum Maximum à Zoroastris Arimano, aut malo Manetis Principio, secernas. Profecto virtutes Dei, seu perfectiones morales, mera nomina, & inanes forent sine mente soni; nisi immutabilis quædam agendi norma ipsis Naturæ Divinæ penetrabilibus hæreret, quæ ex ipsius excellentia & *ὑπεροχῆ* tam necessario fluit, ut non magis Deus ortus ab alio, finitus,

tus, obnoxius, imbecillis, rerum ignarus, concipiatur, quam credi potest, extra ingenitam recti & boni amiffim agendo exspatiari.

Forte supra dictum urgebis, creaturis Deum nihil debere. Verum id quidem; sed sibi ipse debet, ut omnia nobiscum agat ex æquo & bono. Ipse sibi lex est, ipse imperat sibi; ipsemet vi perfectissimæ naturæ huc indefinenter flectitur. A semetipso descisceret, & everteret sese, si alio modo se gereret. At liber est, inquis, omnipotens est; utique. Si potentiaæ solam ideam spectes, potest (a) semper Deus non agere, quod agit. Sed si jus respicias, nullum ejusmodi datur, quo omnis pessum eat juris regula; quæ si finitis mentibus necessario eadem semper obversatur, quanto magis infinitæ. Plane sibi repugnans thesis est & ἀόριστος, jus aliquod apud Deum statuere, absque immutabili agendi norma, qua, qui ipsum deceat, ac naturæ ipsius consentaneus magis sit, agendi modus, à contrario secernatur. Nam legibus soluta potestas nihil aliud est, quam vis sine ratione,

(a) Si Deus vi naturali & insita non semper potest aliud agere, quam quod agit, actum est de ejus potentia, actum de libertate; ac proinde ipsa perit Dei idea,

tionem, id est mera tyrannis, aut Leviathanis Hobbesiani formidolosum portentum. Qua immanitate non video, quid ab entium absolutissimo alienius fingi possit. Eadem nempe Mystrarum hodiernorum nonnulli culpa premuntur, quam vetustis vatibus (a) hodierna ætas merito objicit, qui heroïca, quæ vocantur, tempora carmine celebrarunt. Quemadmodum enim isti heroes suos à feroci quadam & belluina audacia, aut à robore corporis invicto, tanquam præcipua laude commendant; quasi eam semel adepti, internis animi dotibus, æquitate nimirum, prudentia, continentia, humanitate, ac suavitate morum, parvo cum dispendio, carere potuerint. Quo errore tales Poëtæ legentium utilitati, ac virtutis studio pessime consulunt. Sic fere Theologi nostri tanto majorem Numini reverentiam accedere somniant, quanto potestatem ejus & vim inexhaustam, supra virtutum moralium decus, altius extulerint, & hoc veluti pondere cætera omnia obruerint. Quo fit, ut officii omnis ratio tollatur, & stirps ipsa sensim succidatur; adeo ut in Religionis locum superstitio mentibus obrepit.

Tu

(a) Vide Fontenelle, *de l'origine des Fables*, p. 276.

Tu autem, tam strenue divini juris, ut quidem ipse putas, assertor & vindex! Responde quæso, utrum horum bonum censes, atque decens; mentiri, fidem fallere, impossibilia imperare; tum de illis, qui iussa non perfecerunt, supplicia sumere; furta, cædes, adulteria; odium proximi præcipere hominibus; an verò his contraria omnia? Si posterius fatearis, necessitate compulsus, fatearis quoque oportet, Deum propria naturæ excellentia in id unice ferri, quod per se rectum agnoscitur, idque indefinenter velle. Quod si perfricta fronte obstines, hæc omnia Deo esse *adiutoria*, ipsique perinde esse, utram ex ambabus agendi rationem potius sequatur, tum evertis rerum ideas, & eadem opera divinum Intellectum. Cum juris & æqui notiones non minus sint immutabiles & æternæ, quam Veritatum quarumlibet; neque concipiatur magis, Deum ea, quæ injusta perhibemus, iuste facere posse, quam efficere, ut falsa sint vera, aut quæ impossibilia vocantur, operari. Cujusmodi deliratio proximus est ad Atheismum gradus.

Nihil simile, dubio procul, Elihu voluit, minimeque id monstri animo aluisse censendus est. Cujus sermones satis indi-

indicant, quam præclate de Numine senti-
 tiant. Ipsum audi proximo Capite, quid
 dicat: *Absit ut improbitas in Fortissimo
 reperiat, & in Omnipotente perversitas.*
 Nam secundum opus suum cuique homini re-
 tribuet, & pro ea, quam tenuerit, vna repen-
 det. *Profecto Fortissimus hominem frugi im-
 probum non pronunciat, nec Omnipotens per-
 vertit jus.* XXXIV. 10—12. iterum ibid.
 17—19. *Num iustitiæ non amans iudicabit
 mundum! Eumne iniquitatis argues, qui est
 iustissimus? Num Rex audiet sceleratus, aut
 Principes nequam? Quanto igitur minus il-
 le, qui magnatum personam non accipit, neque
 divites anteponebat pauperi, cum utrique sint
 opificium manuum ejus.* At idem Elihu
 majestatem opportunè memorat, quæ fa-
 cta sua ad mortalium mentium libertatem
 exigi non patiatur, ut nostram incertam
 simul & stultam audaciam redarguat,
 qui, quoties divinæ rationes & agendi
 viæ ad gustum, aut captum humanum
 non sunt, eas statim arrodimus, & ini-
 quitatis postulamus. Cum nostri præci-
 pue officii sit, idque fidei propriè indo-
 les ferat, qua potissimum Viros Sanctos
 placuisse Deo ubique Scriptura testatur,
 ut consillis divinis venerabundi adque-
 scamus, vias Providentiæ nostro intelle-
 ctui parum vestigabiles longe secuti ado-
 remus.

remus. Non quod suspicemus quicquam à Deo fieri posse, quod à recti norma abhorreat; sed quod firmiter persuasum animo habeamus, si sua nobis Deus consilia retegeret, si abditos Sapientiæ thesauros aperiret, si ingentem universi regiminis abyssum permeabilem redderet, tum vero nos in laudem sapientiæ, justitiæ, benignitatis, quæ ibi miris elucescerent modis, erupturos. Fingamus rusticum quendam & idiotam, ab omni civilium negotiorum usu remotum, dum agello exercendo vitam tolerat, id sibi audaciæ sumere, ut aulæ arcana rimari velit. Is si Monarchæ in regno administrando prudentiam vellicet, si edicta carpat, si consilia damnet, propriis conjecturis fretus, non tibi stultus & infanus habebitur? Non statim ad rastra sua & ligones importunum ardelionem amandabis? Edices, in se descendat, discat semet noscere, & intra suos limites se contineat? Regem eum esse, quocum ipsi contendere nefas sit, quique factorum & consiliorum rationem nemini reddere teneatur. Dum vero sic Rustici arrogantiam compefcis, non ideo tyrannum nobis exhibes, qui nullas leges, jura nulla sibi data agnoscat; qui nulla ratione, nullo agat consilio; sed de sapiente principe

cipe consentanea loqueris. Quæ si in terrenum Regem optime quadrant, quanto magis in æternum cadent universi Orbis Monarcham. Quo ad rerum clavam sedente; ejus fidei nos committere, in eum summa fiducia recumbere, ei salutem nostram omnem concedere decet, semper adorantes, ut *solum sapientem Deum*, & identidem illud Apostoli ingeminantes: *O altitudo divitiarum sapientiæ & cognitionis Dei! quam sunt judicia ejus inscrutabilia! quam impervestigabiles viæ!* Quis enim novit mentem Domini, aut ei consiliarius adstitit? Aut quis ipsi dedit prior, ut rependatur ei? Namque ab ipso, & per ipsum, & propter ipsum omnia sunt. *Ipsi gloria in æternum, amen!*

Nihil aliud nos docent Scriptores Saceri, dum fidem τῶν μὴ ὁραμένων tantopere commendant; dum curiositatem & querelas compefcunt; dum impatienti animo & procaci linguæ frenos injiciunt; dum silenter exspectare jubent promissorum implementum; dum, quod credimus Deo, & in ipsius sinum nostram omnem effundimus sollicitudinem, in maxima pietatis parte ponunt. Id postulat nempe divinæ excellentiæ fastigium, id propriæ tenuitatis conscientia flagitat: *Actorum suorum non reddit ratio-*

X nem

nem Deus, inquit Elihu. Quod minime sic accipiendum, quasi Deus æqui & boni regulam spernat, neque pensi ei sit quomodocunque se gerat. Absit à veri Philosophi, procul absit à Christiana inter cæteras mente, talis impietas! quæ enim, quæso, eas justitiæ leges contemneret, ad quas toties provocat (a) in Prophetis, dum neglecti officii arguit homines, suamque veluti coram iis causam perorat? Sed in eo præsertim sitam sciamus divinarum perfectionum reverentiam, hoc potissimum obsequio gratum Numini cultum exhiberi, si quæ specie tenus in administratione rerum, & divinis jussibus aut æquitati, aut sapientiæ adversari videntur, ea credamus, fidejussore Deo, iisdem tamen esse maxime consona. Sic sensit Abrahamus, cum patrium solum voluntario exilio verteret, parens scilicet voci cœlitus emissæ: *Egredere regione tua, paterna domo & cognatione &c.* Cum promissa divina, de femine benedicto suscipiendo, incredibilitate rei neutiquam deterritus, amplecteretur: Cum ad Oraculi jussum, mactando filio unigenito accingeret sese; ratus scilicet, à *judice orbis terrarum* iniqui-

Gen.
XII. I.

Ib. XVIII
21.

(a) Inter loca bene multa; vide Ezech. Cap. XVIII, Mich, VI. 1—3,

quitatem procul abesse. Hinc ejus obsequiosa fides, quæ in cælum usque laudibus tollitur. Hinc Mosis animus, Ægyptiarum gazarum spretor, nec minus ad Tyranni minas, quam Israël's opprobria imperterritus; quoniam, ut Apostolus addit, eum spectabat qui est invisibilis. Hinc apud Prophetam piorum ad futura suspensus, & in cœlestium decretorum exitum arrectus animus. *Te expectavimus, ô Jehovah! in semita judiciorum tuorum.* Quoties autem Scriptura Sacra Providentiæ cavillatores pondere divinz majestatis obruit, & Paulino argumento: *Tu quis es, qui responsas Deo? iis os com-*

Hebr. xi

24-27.

Esaï

xxvi. 8.

Rom. ix

20.

Eccles.

III. 11.

328 OBSERVAT. MISCELLANÆ

male ingenioforum, in carpendis, quæ supra se posita sunt, hominum superbiam tota est composita, perlustra quæso, versa animo, meditare, pondera; inde nunquam extundas, in eo ὑπεροχῆν Numinis sitam esse, ut nobis ingenitas notiones veri & æqui, pro arbitrio intervertat, conturbet, perfringat, si velit, & nauci habeat.

Videbis contra, summam huc redire; ex stupendorum naturæ operum contemplatione, quæ Sapientiam arguunt indubitata artificis, sed unà tamen nostris mentibus impervestigabilem, æstimanda esse providentiæ arcana; inde iudicium capiendum de ejus consiliis, quæ quoniam ut plurimum nos fugiunt, & altiora sunt, quam ut humani intellectus angustiis capi possint, haud secius sapientissima ratione, eademque æquissima, administrari verum est.

Sed instabis forsan denuo, atque dices, tantum abesse, ut jus ἀνυπεύδουον, seu nulli adstrictum normæ, aliquam in notione ipsa repugnantiam involvat, & ab æterna rerum natura & ratione abhorreat, quin contra potius statuendum sit, eadem illa ratione, rerum & natura, tanquam firmissimo fundamine niti; ipsa nimirum Entis summi supra res creatas omnes

mnes eminentia , qua solutum ei & integrum sit, cum illis pro lubitu agere, illas quo placuerit modo tractare, absque ulla, quam conqueri possint, injuria. Deo equidem fieri injuriam, si creaturæ obsequium detrectent, quoniam subjectionis ratio id ab iis postulat: Creaturis vero, si Deus eas, pro arbitrio, male perdat, aut excruciet, injuriam non fieri; quod ipsa majestatis & imperii summi idea nullos ferat erga subjectam naturam agendi limites. Respondeo, (nam in re momentosissima danda opera est, ut vel minimus cavillationi aditus præcludatur,) te egregie falli, dum existimas Majestatem, aut imperium summum nullas in agendo leges, limites nullos agnoscere. Superiorem potestatem non agnoscit, fateor, à qua coërceatur, à qua in ordinem cogi, quam vereri possit, cui sua approbare facta debeat, quæ gestorum rationem, suo quodam jure, repetat. Hæc creaturarum erga Conditorem suum propria sunt, quæ huic in actionibus suis vere sunt ὑπεύθυνοι. Sed aliud est, esse ὑπεύθυνοι, aliud, sibi insitam agendi normam, quæ acta omnia dirigit, ἐυθύνει, certa ratione modoque circumscribit, in animi penetralibus gerere. Quam qui non tribuit Deo, simul inficietur oportet,

ter, Deum intellectu pollere; notiones immutabiles habere apud se iusti & iniusti, decori ac turpis; sapientem, bonum, sanctum esse; quæ cuncta tam bene cum majestate consistunt, tam apte summo imperio conveniunt, & in una morantur sede, ut ex iis, unâ conjunctis, Entis perfectissimi constet natura & efflorescat. Profecto, ingens ibi Creatorem inter & creaturas elucet discrimen. Hæ etenim omnium, quæcumque æqua, convenientia, pulchra & decora sunt, non solum notiones impressas gerunt, sed ad eadem factò exsequenda, lege Dei, utpote superioris, obligantur; dum ad eadem Deus, nulla superioris lege adstrictus, aut potestate obligatus, quippe qui ne par quidem sibi quicquam, nedum ut superiorem agnoscat; longe tamen certius, longe vehementius, quam nobis hominibus eo ferri contingit, ob solam Naturæ suæ excellentiam, feratur.

Vs. 14. & seq. *Semel loquitur Deus, & secundo id ipsum non repetit. Per somnium in visione nocturna &c.*] Gravissimi momenti argumentum ingreditur Elihu, circa varias nempe rationes divinæ providentiæ, in hominibus, à recto aberrantibus, in viam revocandis, atque ad bonam frugem reducendis. Modo Jobum versu 12mo. teme-

me-

meritatis incusaverat, quod divina consilia damnare auderet, eaque audacius carperet, cum Deus, utpote infinitis partibus major imbecillo homuncione, varias habeat agendi vias, ex sapientiæ penu depromptas, quarum nobis rationem neutiquam in antecessum aperit. Sic enim vertendum Vs. 13. כל רכרו לא יענה nam latissimam significationem habet, pro *verba, res, consilia, negotia* sumptum. Non simul & semel, inquit, eas rationes explicat, sed gradatim, prout usui esse videt, *πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως*. Hebr. I. I. Nam semel loquetur Deus, (sic pergit Elihu) neque bis videbit illud, scilicet, *vir. q. d.* infrequens est & rara admodum ejusmodi in somnis admonitio. (Vide sup. IV. 12. visionem ab Eliphaso proditam.) *Inter somniandum, in visione nocturna, dum alto somno sepeliuntur homines, lecto adfixi. Tunc iis aurem reteggit, aut rerum intellectum aperit; atque obsignat, sive alte menti imprimit monita, ut virum à malefactis deterreat, & tegat elationem à viro; i. e. ab eo typhonem depellat. Eripiat animam ejus à fovea & vitam, ne per enssem transeat, aut, à missili perimatur.* Hæc vero est prima ratio sanandi peccatores. Secundam jam aggreditur, nempe morbos ipsis immisissos, Vs. 19. & sequentibus. *Corripitur*

dolore in cubili suo, & omnia valida ejus ossa, concutiuntur. Vertere potes etiam, percutitur super lecto suo plaga. Horum morborum vim, & diras sequelas enarrare pergit, ad Versum usque 22.

Vs. 21. Tabescet caro ejus : & ossa, quæ tecta fuerant, nudabuntur.] Schultens ; Distabescet caro ejus præ spectro, & ossa ejus transparent, non apparent. Nimirum פֶּלֶא pelucendi significatione maçtat, cum alia apparendi seu eminendi, melior aptiorque huic loco videatur. Longe feliciter Codurcus, post Hieronymum ; caro, quæ videbatur, evanescit, & ossa, quæ non videbantur, apparent, subaudito פֶּלֶא.

Vs. 23, 24. Si fuerit pro eo Angelus loquens, unus de millibus, ut annunciet homini æquitatem : miserebitur ejus, & dicet ; Libera eum &c.] Aureum hinc agnosce Viri sapientissimi documentum, nequaquam leviter transmittendum ; illustris enim Oraculi instar habet, de Christo Mediatore. Sed ante omnia sciendum est, nostra verba, ut in reliquis fere priscæ illius ætatis Oraculis evenit, sub obvii sensus nucleo, præstantiorem longe, tanquam medullam reconditam, gerere. Nequaquam enim existimare oportet, aut Elihum, aut ipsum Jobum, eam Redemptoris generis humani ideam mentibus in-
for-

formasse, quam nos in institutionibus Theologicis, ex Evangelio haustam, edocemur. Sic nempe de Mediatore nunc loquitur Elihu, uti supra Capite XIX. de resurrectione mortuorum Jobus. Ipse ignarus mysterii per sæcula absconditi, & aliam prorsus rem agens, sed Spiritu divino sic mentem & verba moderante, ut sub primo sensu, bono illo quidem & vero, atque ad rem præsentem accommodato, oculis uberiori divinorum lumine perfusis, alter longe præstantior tra-
 luceat. Certe nequaquam concesserim de mero hîc Angelo sermonem esse, ut RR visum, quod merito rejicit Codur-
 cus: quò tamen parum facit Abimelechi Historia, ad quam hoc loco adlu-
 sum putat; quod enim Abimelechum Deus in somnis, increpasse legitur, & deinde sanasse, nihil vetat, Angeli opera factum fuisse. Genes. XX. Pontificio-
 rum quoque nostrum locum misere vexantium, ut inde scilicet Angelorum cul-
 tum (a) fulciant, laboriosas nœnias va-
 lere jubeo. מלאך מליץ est simpliciter
Orator, Interpres, Internuncius, qui ultrò
 citro-

(a) *Insignis is locus est, ait Vavassor, tum de Angelorum intercessione, tum de bonorum operum meritis. Talia, profecto argumenta venditanti, oportet plane frontem per ille.*

citroque mittitur, ut lites componat, atque dissidentes mutuo in gratiam reducat. Ex præcedentibus quoque & sequentibus manifestum est, Eliuum id sibi muneris fumere (a), atque internuncii partes gerere. Is enim hinc Jobum sui officii admonet, ac serio ut resipiscat, à Deo, si quid erraverit, veniam petat, omnique superbia & propriæ justitiæ opinione dimissa, castigationi ejus se submittat, cohortatur: inde Dei nomine, si pareat monitis, veniam, misericordiam, malorumque depulsionem, & in integrum restitutionem pollicitus. Vide infra XXXIV. 31, 32. Nec superbiæ argui potest, si id sibi arroget, quod Prophetis omnibus, imo cuius ordinario Dei ministro, jure competit. At, dices, majus quid sonant sequentia, quam ut in simplicem hominem cadant, planeque Mediatori Θεανθρώπων congruunt. Optime ais, ideoque Eliuum, ψίλον ἄνθρωπον, cum Christo mediatore conjunctim hîc exhiberi con-

(a) Vide supra Vs. 6. ibique notam Codurci. Quæ Elihu de internuncio disserit, tam apte congruunt Historiæ Regis Ezechiæ ægrotantis, & per Eſaiam admoniti, postea convalescentis à morbo, & in integrum fusis ad Deum precibus restituti, ut opinati sint multi, ad hoc factum adludere nostrum Scriptorem. Quam Opinione acriter propugnat Doctiss. Warburton *Div. Legation*, p. 499,

contendo, tanquam typum cum antitypo. Ea enim est hujusmodi Oraculorum indoles, ut aliquid expingant, quod quidem rebus, personis, temporibus, quorum occasione prolata sunt, satis commode aptari possit, sed ita, ut ex vi verborum intensissima & magniloqua simul appareat, remotius aliquid & majus intendi, cui magnificus ille apparatus examussim quadret. Supervacua igitur Interpretum controversia, num simplex homo, an Angelus ipse fœderis intelligendus; cum utrumque simul, non quidem Jobi cœtaneis, sed Christiano Lectori, obversari necesse sit. De Elihu factis diximus; nunc de Christo. Is nempe est מלאך מליץ, summus Doctor Religionis, divini, de salute hominum, consilii Interpres, atque Dei hominumque (a) fidus internuncius, *unus è mille*; id est, ex ipsa vi locutionis, talis, qui cæteros omnes voluntatis divinæ Interpretes, quotquot antea visi sunt, unus antecellit. Vide Hebr. I. 1. Is indicat homini *rectitudinem suam*, id est, omnia quæ ipsum decent officia, quibus Deum demereri possit, atque apud ipsum justus haberi, Vide Rom. IV. 3; fidem nempe, pœnitent-

(a) Vide I, ad Tim: II, 5;

rentiam, accuratam morum sanctimoniam, Is est, cujus interventu, & oblatione ἱλαστικῇ atque impetrabili, Deus peccatoris misertus, eique propitiatus, eum jubet à fovea redimi, quoniam λύτρον, redemptionis pretium, רכב invenit. Cæterum verba versus 24ⁱ. *Libera eum ne descendat in foveam*, ambiguum an ipsius Dei sint, ad Angelos justitiæ ministros, quos nonnulli Interpretes per סנימם versu 22. quod *interfectores* vertunt, volunt intelligi; an vero paracleti seu ריבא. Ultimū prætulit Codurcus, reddens ונתן & *supplicabit ipsi*; Deo scilicet Angelus, Recte, meo judicio; est enim duplex Mediatoris officium. Primo, ut homini divina mandata perferat, eumque de officio suo commoneat: deinde, ut ipsi Deo commendet preces & pœnitentiam peccatoris, ac pro eo oret. Hoc sensu, sequentibus verbis; *redime illum, inveni lytron*, Angelus Deum alloquetur, quod aptius. Nam Deus est, qui lata sententia peccatorem ab exitio revocat, permotus λύτρον illo, רכב, quod reperit, ac de suo solvit Mediator, αἰωνίαν, ut Apostolus ait, ad Hebræos IX. 12. λύτροσιν ἐυρόμενος. Porro, Mediator Christus beneficia cœlestia non solum impetrat, sed confert hominibus, sic ut viva spe regeniti,

&

& divino Spiritu penitus renovati, divinæ naturæ fiant participes. Adi loca Ephes. I. 3.; 1ma. Petri I. 3; 2da. I. 4. Ea autem, typico quasi velo superducto; adumbrata in fortunarum instauratione, & ex morbo sanatione, quam amico Elihu pollicetur, versibus 25—30. Quæ magis ad litteram pertinent, & præsentem historiam. Consimilia leguntur Psalmis CIII. & CVII. Confer cum versu 25. hujus Capitis Pf. CIII. 3, 5. & CVII. 17, 20. quæ plane Elihui verbis congermanescunt. Sed voces פָּרַע & כָּפַר, eisdem filo innexæ, majus quid & sublimius innui arguunt. Nec tantum docent, in genere, resipiscentiam, propulsandis iræ divinæ flagellis, efficacissimum esse remedium, nec providam Dei solum, circa nonnullos peccatores, curam tangunt, prudentem iis monitorem submittentis; ut ab errore revocet, vitam moresque in melius mutare suadeat, & Numen sincera pietate placare; sed augustiorem illam œconomiam aperiunt, quæ in generis humani per Christum redemptione postmodum eluxit. Fallitur Codurcus, quando כָּפַר מַצָּאתִי אֶקְיֹלְלֶה דָּוָּן מַצָּאתִי הוּן. Nam primo כָּפַר proprie *redemptionis pretium* sonat, non *gratiam* aut *favorem*. Deinde verba illa, subnexa pos-
stu-

stulato; *redime illum, ne descendat in foveam*, rationis instar, qua illud postulatum nitiatur, significare debent; *reperi*, aut *de meo solvi pretium redemptionis*.

I N C A P U T X X X I V .

Vs. 6. *In judicando enim me mendacium est.*] Genevensis versio: *Je suis menteur de mon droit*. Obscure, ut & versio Schultensiana; *Super judicium meum mentior*. Melius Anglica per interrogationem; *Should I lie against my right? An mendacio jus meum eversum irem?* Id recta sensum ferit. על כשפטי אל אכזב. Aliæ omnes contortæ & violentæ. Jobus plus semel dixerat; *Non derelinquam justitiam meam, aut jus proprium abjiciam; nunquam ipse mihi deero*. Quod non minus recte, quam animose, prolatum, ex innocentia suæ conscientia, à Viro integerrimo. Id vero nunc Elihu in arrogantia & præfractæ audaciæ crimen arripit. Quod si O reddunt *עשוואלס in judicio Deus*, pura puta blasphemia foret, Jobo, cui nil simile excidisse supra ostendimus, per calumniam à mitiori Elihui ingenio abhorrentem, impacta. Quod Codurcus vult post Grotium; *in judicio adversarium meum falsi convincam*, quamvis אכזב transitivo sensu possit

possit sumi, modo de Amicis intelligatur, ut debet, nihil adeo immane continet, ut id merito Elihuus carpere possit. Præterquam quod cum sequenti collo; *lethalis est sagitta mea*, minus commode nectitur. Tertia interpretatio Schultensio memorata, quæ pro *Anusch*, legit *Enusch*, eo sensu; se, Deo iudice, de adversariorum calumniis victoriam facile reportaturum; nihil culpandum habet, verum hoc ipso, ut judiciose Commentator observat, nulla est. 4ta, quæ sic habet, *de meo jure aut causa mendax habeor, quasi injuste me tuear, itaque tyrannice, quo jure quæve injuria, condemnor*, vim verbis infert manifestam. 5ta, quæ est Drusii; *in jure meo fallor*, id est, spe frustratus sum, satis est acuta, nisi repugnaret activa תֵּבִיבָה significatio. Igitur, cæteris dimissis, ad primam redeundum, quæ sic commode orationem nectit: *Nunquam faciam, ut justitiam abnegem, aut prodam, meæ causæ, neque unquam ab ea querela dimovebor, me insontem plecti, & nulli culpæ ad finem lethali plaga affici.* Atque ob hanc inexpugnabilem propositi pertinaciam, quæ ipsi intoleranda audacia videbatur, Jobo dicam impietatis scribit Elihu.

Vs. 9—11. *Dixit enim: Non placebit Vir Deo &c.] Nemo felicius Schultensio*

fio mentem Elihui, scopumque tota ejus disputatione intentum; explanavit. Mediam quandam scilicet is viam tenet; & quid de Jobo, ejusve meritis statuere debeat, judicii anceps, id unum contendit, prave Jobum esse locutum; aliterque quam virum pium deceat; ac Dei timentem, quando innocentiam suam omnimodam præfracte asseruit, seque immerito plecti, & inique secum agi à Deo; quiritatus est. Notanda imprimis ad verbum quum opportuna doctissimi Interpretis in Schmidium strictura, dixerat is; non aliud velle Elihum, quam quod consequenter hoc dixerit Jobus; hoc est; id dixerit, ex quo hoc consequitur &c. Sic nihil esse, quod in Elihu, bono disputatore, & per Spiritum S. impulso, reprehendatur. Optime Schultensius contra: *Non sensit Vir doctus, in se ictum recidere. Si enim, quod hypothesis ejus ubique fert, Elihuus Jobum agnovit pium, justum, non aliud disputantem, quam minus concinnum sibi videri ordinem salutis; jam nimis acrem horum temporum Theologum se dederit Elihuus, qui fratrem onerare ausus fuerit consequentiis, quas eum toto pectore detestari, exploratum habebat. Aureum, ita me Deus amet, monitum, & cedro lini dignum! Quod nostra non minus ætate, quam præteritis;*

teritis tempestivum, ejusmodi Theologorum ferace, quibus id calumniandi genus inolitum, & velut à teneris imbibiturum est. Egregia sunt quoque, quæ subdit Vir Clarissimus: „ Agnoscimus & nos Eli-
 „ huum bonum disputatorem, non im-
 „ mediate quidem à Spiritu S. impul-
 „ sum, sed mediate, id est ad lucem ve-
 „ ritatis & doctrinæ sanæ, cum pio zelo
 „ & adfectu; ita tamen, ut nonnulla
 „ ignoraverit, & ad rem disputando,
 „ rem ipsam nihilominus tangere non va-
 „ luerit, nedum quæstionem intricatissi-
 „ mam.“ Addimus porro, ex nostra hy-
 pothesi, Elihui personam cum ad divini
 hujus Poëmatis varietatem & decus con-
 ferre plurimum, tum ad intimam quoque
 ejus constitutionem valde pertinere. Post-
 equam enim Triumviri, inconsulto im-
 petu abrepti, atrocissimis suspicionibus
 non solum, sed disertis criminationibus,
 Viri integerrimi famam prosciderunt,
 parvo sententiarum discrimine, quartus
 actor inducitur sapientior reliquis, qui
 nova & cautiore methodo Jobæi casus
 enucleationem aggreditur. Indubitata e-
 nim sunt, quæ docet, neminem dari in-
 ter homines adeo justum & pium, qui
 non sapius in Dei leges offenderit: ne-
 minem, qui propriæ innocentis conscien-

tia fretus, adfirmare aufit, se divinæ castigationi minime obnoxium; aut queri possit, sibi quæ contigerint, ærumnas immerenti accidere. Ne ipsi ergo quidem Jobo licuit, si res ad exactissimam trutinam appendatur. Non peccavit igitur Elihuus, sic opinando; unde fit ut nullius delicti postmodum coarguatur. Opinionsua falsa est tamen: talis non fuit calamitatum Jobi causa, sed longe diversa, quam historiæ exordium indicat. Quod autem non minus Elihu, quam cæteri, à vero aberrarit, licet probabiliorem conjecturam afferret, & verissima doctrina fultam, inde tanto clarius elucet id, quod S. Scriptor hoc libro præcipue intentum habuit; scilicet, quam parum cernant homines in occultis Providentiæ rationibus, quibus tutius acquiescitur, quam in eas curioso animo inquiritur.

Vs. 13. *Quem constituit alium super terram?*] Variæ quæ adferuntur interpretationes, specie non carent. Refert Schultensius ad hominem, cui terrenarum rerum dominium Dei indultu obtigit. Melius tamen de Deo intelligitur, de quo versu præcedenti (nam אִישׁ versus יוֹמִי remotius) & aptiori cum sequentibus nexu. Alioquin ultimum colon, וְיָמֵי שָׁמַיִם תְּכַלֵּה pendulum est & incohærens. Vincat

cat igitur sententia Clerici, sic explicantis; à nemine terræ curam Deo mandatam, sed jure creationis eam ipsius imperio subijci; unde nemini rationem administrationis suæ reddere tenetur. Omnino repetendum עליו, ante תכל כלה.

Vs. 14, 15. *Si direxerit ad eum cor suum, Spiritum illius & flatum ad se trahet. Deficiet omnis caro simul, & homo in cinerem revertetur.*] אם ישים אליו לבו, si apposerit cor suum. Phrasis Hebræis usitata, quæ & in bonam, & in malam partem, pro re nata sumitur; quemadmodum latina ἰσοδύνατος, *animum ad aliquem adtendere.* Hic sollicita judicis cura intelligitur, qui scelestis animum intendit, ut ab ipsis meritas pœnas repetat. Satis bene LXX. quod ad sensum. εἰ γὰρ βέλαιο συνέχειν καὶ τὸ πνεῦμα παρ' αὐτῶν καταρῆν. *Si sustineat se Deus, & apud se retineat Spiritum.* Adludit ad Genes. II. 7. ubi dicitur Dominus spiritum vitalem Adami naribus insufflasse. Unde Psal. CIV. 29, 30. de animantium genere universim loquens Psaltes: *Auferet spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur. Emittes spiritum tuum & creabuntur, & renovabis faciem terræ.* Quorum sensum sic scite declarat Bossuetus in notulis: *Mittis vim tuam, qua omnia sustentantur;*

*Excursus de
conser-
vatione
rerum.
Num se-
mel con-
ditæ à
Deo in-
desinen-
ter cre-
entur?*

vel : Etiam destructa flatu instauras. Nihil autem faciunt aut Psaltis verba, aut E-liuhi, ad Scholarum placitum de con-servatione creaturarum, quasi perpetua foret, & singulis momentis velut instau-rata creatio. Longe aberrant à vero, mea quidem sententia, qui ejusmodi o-tiosorum ingeniorum acumina auctoritate S. Codicis muniunt, aut ex ea ventila-tas apud Philosophos, minore fructu quam subtilitate, controversias decidere satagunt. Docet nimirum Scriptura; quæcunque à Deo condita sunt, sic ab ejus nutu pendere, ut, quemadmodum ea produxit ex nihilo, eadem, modo velit, protinus in nihilum sint reversura. Do-cet porro, res omnes, uti Deo ortum suum debent, & ab ejus omnipotenti vi fluxerunt, sic ejusdem providentia sus-tentari, administrari, regi. Speciatim animalibus tam fabra elaboratis industria, vitam, incolumitatem, alimoniam, quic-quid denique earum usibus aptum, unius-cujusque indoli accommodatum, variis naturis opportunum, affatim suppeditari. Sed eadem nusquam declarat vim creatricem, per quam semel ex nihilo emerferunt substantiæ seu corporeæ, seu spirituales, quolibet earum durationis puncto iteratò exferi; adeo ut cessante tan-

IN LIBR. JOB CAP. XXXIV. 345

tantisper, aut intermissa actione divina, ex in nihilum necessario redeant. Quod recte rem putantibus, à vera ratione abhorret. Enimvero ipse creandi actus, quo res, quæ nondum erant, veluti ad existentiam vocat Deus, individuus est, nec initium ejus, aut finem, aut partem mediam, ne cogitando quidem, distinguere valeas. Quis enim, quæso, mente concipiat, rem quandam sensim & gradatim creari; adeo ut partim sit, partim non sit, aut ex nihilo dimidiata emerferit? At è contrario res, quæ existentiam adipiscitur, eo ipso durationis, quæ partibus à se invicem distinctis constat, capax fit; & ob id ipsum, quod cœpit existere, porro existere pergit. Si qua enim res, sublato creationis actu, ad nihilum statim redigeretur, ea nunquam vere existitisse, vere condita fuisse dici posset, eademque simul esset & non esset. Nam quicquid revera est, aliquod temporis spatium, majus minusve, implere intelligitur; ac proinde durat plus minusve. Nisi forte substantiæ umbram solum, aut Entis fallacem speciem, non verum Ens à Deo conditum, statuis.

Frustra regeras, creationem & conservationem rerum uno individuo actu contineri. Quæro enim, num Deo integrum

non sit, quoties ipsi visum erit, rem conditam è medio tollere, quod non aliter fieri constat, ex tua sententia, nisi cessante omnino actione creatrice. Quid vero tum fiet? Quæso; ut res illa nunquam fuerit? Actio creatrix non existerit? Sed factum infectum fieri nequit. Fiet igitur, ut, quod existere cœperat, jam existere desinat, & creatoris actus in medio cursu præclusus subsistat. Unde patebit, illum tuum conservationis actum minime individuum esse; sed in repetitorum actuum, à se invicem distinctorum, seriem resolvi. Teneamus igitur, quando aliqua res divina semel efficacia cœpit existere, eam neutiquam secundo actu egere, ut in existendo perseveret. Quod porro existat singulis momentis, id conditori acceptum fert, sed quomodo? Mediante nimirum creatione, cujus consequens est, Entis conditi duratio; nisi Deo libitum fuerit, quod semel condidit, in nihilum iterum redigere actu contrario, nec minus efficaci. Unius enim omnipotentis est, à se condita evertere. Utrumque ei æque operosum, aut potius æque facile, censendum. Quis enim dicat, majorem vim requiri ad educendum ex nihilo, quod nondum erat, quam ad efficiendum, ut, quod reve-

reve-

revera erat, amplius non fit. Quod ultimum licet sapientia forte vetet, at infinita potentia sibi tamen ut proprium vindicat. His adde, quoties Deus circa corporeas creaturas, aut incorporeas, operatur, & quidem modo, qui diversis earum naturis apprime congruit, in quo divinæ providentiæ ratio omnis & administratio versatur, id nullatenus concipi posse, nisi naturæ variæ, quas primitus acceperunt, extra operationem illam perennare statuatur. Quod si aliter existimes, & quicquid agit Deus, in actum resolves perpetuæ creationis, tum revera Leges Naturæ omnes, omnem Dei sapientiam, gubernationem, in rebus administrandis providentiam, eadem opera tollis. Mihi forte dices, creaturas, quoniam à se non habent, quod sint, sed à Deo mutuatitiam veluti existentiam sumant, per se ad nihilum vergere, in illud, quolibet momento, nisi potentissima manus sustineat, recasuras: sed parum dextre rem accipis. Entia enim, quæ contingentia vocamus, cum talia sint, ut eorum naturæ nulla insit existendi necessitas, & æque existere; concipi possint, ac non existere; ad ambo- rum neutrum sponte inclinare censenda sunt. Illa equidem fateor, dum non-

348 OBSERVAT. MISCELLANÆ

dum existunt, nunquam in rerum naturam emergent, nisi divino imperio compellente; sed quando semel sunt exorta, propter istam, quam modo diximus, ἀδιαφορίαν, nulla iis propensitas adscribi potest, qua in nihilum tendant, nulla vis, qua divinæ potentiæ opus destruere, aut irritum reddere queant. Nec, quemadmodum gravibus corporibus accidere experimur, quæ nisi manu sustineantur, deorsum cadere necesse est, sic repetita opificis ἐπεργεία creaturæ egent, ut caveatur, ne, non perpetuo sustentata, ac velut constricta, in auras evanescant.

Multa equidem hîc nobis contra obijci sentio. Ac primum quidem ajunt, sic res creatas Dei imperio & potestati subduci, quæ, eo etiam non volente, aut opem ullam præstante, gradum suum & locum in mundo tueantur: ab ipso quidem sic agnoscentur originem suam repetere; at existendi perpetuitatem quodammodo à se habebunt, non à divinæ voluntatis efficacia. Tum inde sequetur, si qua res diuturnior sit reliquis, sibi amplioris ævi usuram acceptam referendam, minime autem Deo, aut divinæ voluntati, adscribendam esse. Quæ omnia impium nescio quid sonare videntur, ac divinæ Majestati, nostræque erga ipsam sub-

subjectioni multum derogare. Sed facile objecta hæc, ut spero, à nobis diluentur, & omnis, ni fallor, eximetur scrupulus. Sciendum enim 1°, quemlibet potentiz actum voluntatem operandi conjunctam habere; sed non itidem, ubicunque voluntas est, ibi actionem inesse, aut operandi actum. Quzcuque nimirum Deus vult, ea non statim operatur. Exempli gratia, serio vult ut peccatores resipiscant, suis legibus obediant &c.; nec tamen huic voluntati, vis gratiz vorticordia, quæ resipiscentiam ingeneret, assidua semper comes est. Sic, quas semel creavit, substantias vult, procul dubio, ut in existentia persistent: Sed nihil aliud est ea voluntas, præter decretum aut firmum propositum, eas in nihilum non redigendi. Apprime ergo duo hæc distinguere oportet; voluntatem nudam, ab operandi efficacia. Certe, cum Deus optime sciat, quid ex operatione sua necessario sequatur, consuetaneum illud velle censendus est, non itidem operari; quoniam novo actu, ut sit, minime eger. Sic voluntas sæpe ultra operationem ipsam porrigitur. Probe novit Deus substantiam à se conditam porro existuram, nisi virtute sua eam in nihilum redigat. Quamdiu igitur talem actum prohibet,

350 OBSERVAT. MISCELLANÆ.

tandem illam fovet, vultque existere. Atque ea voluntas, ab omni actu physico secreta, conservationis causa recte censetur. 2°. Interim certissimum remanet, creaturam singulis durationis momenti idéo tantum existere, quoniam sic Deo visum est; & quidem duplici de causa: 1^a. quia singula ipsi existendi momenta primo illo creationis tanquam principio & fundamento nituntur. 2da. Quia quolibet durationis puncto Deus existentiam, quam indulgit, auferre pro arbitrio potest. Quali dependentia an ulla major cogitari queat, non video. Quidni igitur verum sit, ex mero Dei beneplacito fieri, ut creaturæ in existendo perseverent, quando potestatem habens, eas quo velit momento, evertendi, actu tamen sospites velit. 3°. Frustra objici vides, sic longioris durationis curriculum, quo una creatura, præ aliis, gauderet, Dei beneficio adscribi non posse; gratuitus enim favor agnoscendus, quod priori intereunte, posteriorem superesse velit; id est, eam nolit in nihilum redigere una cum priore. 4to. Satis ex doctrina, quam asserimus, causæ Paulus habuit, ut diceret, *Deum sustentare omnia verbo suo potenti*. Abunde utique notum est, S. Scripturam interdum figurate loqui, & stylum

Hebr.
I. 3.

lum sæpe suum ad vulgi captum attemperare; ac proinde inepti ac præter ejus mentem putide ingeniosi interpretis foret, inde elicere, à Deo per iteratos actus creaturas prohiberi, ne in nihilum recidant; quemadmodum nos repetitis conatibus globi alicujus casum sustineamus. Cætera, quæ adferri solent, Scripturæ loca (a) spectant manifesto providam Dei curam, qua Mundum administrat, ratis legibus gubernat, creaturis undequaque prospicit. Eas præsertim, quæ sensu præditæ sunt, conservare dicitur, quando vitam tuetur, alit, pluribus instruit & beat commodis. Quod multiplici operatione eum efficere, haud dubium est. 5to. Nullius igitur sententia nostra, aut potius illustrium Virorum, quorum vestigiis insistere gaudemus, periculi suspicione premitur. Nihil quidquam habet, quod S. Scripturæ adverteatur, aut debitum Numinis honorem lædat, aut pietati tantillum officiat. Per eam summa, quæ Deo debetur, reverentia, tum intimus nostræ imbecillitatis sensus, fides denique circa Providentiam, cui omnia immediate subsunt, quæ cuncta vigili

(a) Ut Ps. XXXVI. 7. CIV. 27-30. Ps. CXLV. 14-16.

vigili. oculo lustrat, quæ summa, ima, maxima, minima suo imperio continet, facta tecta servantur. Unum restat incommodum, nævus unus, quem ipsi exprobrare possis, nempe quod valde dissonet à Thomistarum meteorologiis circa *concursum* Dei; & *præmotianem* ut vocant *physicam*; unde fiet, ut nonnullam forte ex supra dictis offensionem capiant inter Theologos, quicumque adhuc Scholæ magisterio mancipati, ejus acuminatas decisiones Religioni infercire student, & meticulosis ingeniis obtrudunt, quasi totidem essent salvificæ fidei Capita. 6to. Tantum vero abest, ut ea sententia, quam propugnamus, formidolosum aliquid contineat, aut unde Religioni ac pietati labis quicquam metuendum sit, ut contraria potius à periculo non abesse videatur. Profecto si statuis, Deum actu suo omnipotenti per singula momenta denuo creare mentes nostras; id est, earum substantiam, una cum omnibus, quibus adficiuntur, modis; tunc libertatem à nobis procul exulare necesse est; neque amplius homo propriarum actionum causa dici ulla ratione potest. Nullo quippe tempore vere agere intelligitur, qui singulis momentis, quodcumque ipsi prius inerat, à Creatore denuo accipit, atque adeo

adeo, nullo non labentis ævi articulo, sese habet mere passive. Neque magis is vere agere dici potest, cujus quæ vocatur actio, à Creatoris potentia, tanquam causa effectrice, proficiscitur. Omnino sic est; quantum summo Enti nos homines subjiciamur, quam ab eo pendeamus toti, nunquam satis ore prædicari, aut animo agnosci potest. Sed vero placitum illud, quod sic omnia Deo tribui vult, ut nihil nobis efficiendum relinquat, nihil adscribi patiatur, licet pietatis quadam specie se commendet, cavendum ne Religionem labefactando, ipsam pietatem convellat, dum divinæ virtutis opificia in meras larvas atque umbras inanes convertit, ac de universo moralium Agentium regimine, quod cogitatu horrendum foret, merum oscillorum lutum facit, & nescio quas ἀγαλιμάτων νευροσπασῶν præstigias. Iterum dico, ne quis hinc sibi calumniandi ansam repertam autumat; conservat creaturas Deus, quas prius condidit, & qua semel voluntate ipsis initium existendi posuit, eadem in existendo perseverare jubet. Ne per temporis apicem quidem, si Deus abnueret, vita, essentia, facultatibus quas indulsit, nos homines frueremur. Unde patet nos duplici nomine ei omnia debere.

bere. Meminerimus tamen nos eos esse, quibus leges dedit, à quibus obsequium, honorem, cultum debitum expectat. Ex quo etiam consequitur, arbitrium nobis quoddam propriarum actionum permisisse; adeoque sic sibi subjectos habere, ut vere facultatem concesserit eligendi, quid potissimum agere velimus; sic ut, seu jubenti pareamus, seu jussa spernamus immorigeri, factum utrumque nobis imputari æquum sit; nec ipsiusmet Dei, sed nostra ipsorum actio censenda. Quæ cum utrinque & Rationis & S. Scripturæ indubitato testimonio narrantur, dictu haud difficile erit, utra circa Creaturarum conservationem sententia, an vulgo recepta, an vero nostra, quæ magnis quoque, ut ne sis nefcius, Lector! se tuetur auctoribus, pietati magis consentanea sit habenda.

Vs. 17. *Numquid, qui non amat judicium, sanari potest?*] Optime cum Genevensibus Clericus; *An judicium odio habens etiam dominabitur?* Sic quoque versio Anglica, *Shall even he that hateth right govern?* Tutius enim sic Hebræa redduntur, quam si יחבוש *sanandi*, aut *obligandi vulnus* sensu sumas; aut, cum Schultensio, ad Jobum referens vertas; *An nasum osor judicii frenabit?* Id est, an iram comprimet Jobus?
 Quis

Quî enim *osor* *judicii* compellari potest, qui, secundum Schultensium, jus suum conculcari, & justitiæ leges sperni conqueritur ab ipso Deo? At si hoc Deus revera faceret, tunc ipsemet *osor* foret justitiæ, quod de supremo Mundi rectore, monente Elihu, cogitare nefas. Tum is flexus; *An nasum Jobus, osor justitiæ, frenabit? & num justum præpotentem, ô Jobe, condemnabis?* Quam durum simul & languidum! quam elumbe! quam nullo nexu! Omnino hîc *ωπὴν* gubernandi, omnia sub imperio suo *continendi* & *coërcendi*, vim habet, ut certissime habet Esaiæ III. 7. Quod ex ipso contextu indubium est; & à LXX. Viris agnitum, qui reddunt; *ἐκ ἴσομαι σε ἀρχηγός*. Id egregie ostendit Codurcus. Ultima pars versus cum sequente, primorum verborum *ἐξήγησιν*, aut amplificationem continent, nec de sensu ambigere sinunt. Unum idemque ibi & in sequentibus argumentum urgetur; summi scilicet imperii comitem indivulsam, esse justitiam; nec fieri posse, ut, qui omnia condidit, digessit, ordinavit, eademque tuetur, atque administrat, juris quoque & æqui non sit servantissimus.

IN

I N C A P U T X X X V .

Vs. 5. *Suspice cælum & intuerere &c.*] Mire hîc se torquet Clariss. Schultensius, ac divitis ingenii sinus omnes excutit, hinc ut Jobum ab impietatis nota immunem præstet, inde ut Elihum à calumniâ absolvat. Et digna sunt observatu, quæ Commentarii pag. 979. leguntur. Theses ibi, quas Elihu convellendas sumpsit, vocat audacissimas, easque sic effert: *Iustitia mea præ Dei: &, (a) quid proderit religiosum Dei cultorem vixisse, potius, quam peccatorem egisse, nullo scrupulo ulla in re retentum?* Parum decora hæc, profecto, & religiosa. Vide jam, quam miris artibus talia ab ore Jobi profecta, excusare aggreditur. „ Hæc ex animo, „ inquit, id est, ex sensu interiore cordis puri, Deoque indivulsi adhærentis, vel inter tormenta & cruciatus neutiquam dixerat Jobus; sed tantum ex affectu conturbato, & doloribus simul, simul criminationibus injustis, amicorum irritato. “ Festivum! negatur Jobus ex animo, adeoque serio dixisse, quæ vis doloris, atque vehementioris

(a) Ipsissimæ sunt profanorum querelæ, apud Malachiam Cap. III. vs. 14, 15.

tioris affectus conturbatio dicere adegit? Fingebat, credo, & vera animi sensa diffimulabat! Num is propterea extra culpam ponendus, ipse minus tribuendum, quod minime joco dixit? Aut minori ideo jure, quam diserte protulit, impietas refellitur? Quod dolore percitus eam emisit, quod affectu perturbatiore abreptus, id excusationem habet nonnullum, nec confundi meretur cum præfracta impietate hominis qui talia sedata mente, meditatus, nulla vi exstimulante, in medium protulerit. Nihilominus tamen Jobus castigandus fuit, & ab impio errore, quæcunque huc illum causa impulerat, ad sanio rem mentem revocandus. At audi adhuc aliquid festivius. Negat Clariss. Interpres ex sensu cordis puri, Deoque adhærescentis profecta. Quasi vero inde proficisci potuerint theses, huic sensui è diametro contrariæ; Deo, Providentiæ ejus, omni adeo Religioni manifesto injuriæ, quæque ejus reverentiam prorsus ex animis tollere aptæ sint. *Adfectus*, inquis, *commotior suggestit*; esto. At hic adfectus quamdiu invaluit, pium illum sensum, si non penitus erasit animo, offuscasse saltem tantisper, & valide convulsisse censendus est. Lepidam nimium defensionem instituas pro homi-

Z ne,

ne, profanas, imo blasphemias, voces edente, si causeris, id à perturbatori quodam affectu ortum, quod ab inimicis lacefferetur, eundemque Virum pertendas, *ex sensu intimo cordis puri Deo interim adhærescere.* Quod si ab alia parte censorem aliquem, qui taliâ acriter exagitet, plausus loco, quem tempeſtiva redargutio merebatur, operosa excusatione prosequaris, condonandum objurgatori dicens, quod scilicet istius impia locuti conscientiam intime perspectam non habuerit, certe movebis cachinnos. Ejusmodi plane est, duplex, quæ pro Jobo & Elihuo, utrimque tam anxie pertextitur, apologia; dum hinc Jobi pietas fidesque ad Christianæ Theologiæ normam exigitur; illinc tota Elihui actio, ab ulius, in criminando Jobo, fallaciæ suspitione purganda suscipitur.

Merito observat Clericus ad finem hujus Capituli, magnam partem sermonum Jobi eò spectare, ut ostendat Deum nullas pœnas improbis imponere, atque hanc querelam eorum esse, quibus mala alterius vitæ aut ignota prorsus, aut sat nota non erant, ut de iis constaret. Quid adversus hæc Schultensius? *Si extra dolorem, inquit, & tentationem urgentis cum maxime calamitatis, querelas instituisset Jobus,*

bus, species subesset, tenuissima illa quidem, sed tamen non omnino nulla. At æstuantem miseri querimonias in confessionem quandam fidei ejus velle convertere, nimis profecto imprudens & injustum. Scilicet haud lævo Vir ingenio, ictum declinat solerter, & eludit, non retundit aut repellit. Sed qui sic responderit, vim argumenti haud sibi satis intellectam ostendet. Non enim confessionem fidei à misero exquirat Clericus, in mediis querimoniis; sed ex earum natura & indole, quando præsertim integrum librum implent, satis dignosci ait, num ipsi futuræ vitæ præmia & pænæ innotuerint, an vero ipsi de illa vita nihil in mentem inciderit. Quod ego quoque ultro confiteor. Etsi inde cum Clerico minime cogam, dogma melioris vitæ piis Jobi sæculo fuisse ignotum; Lectores iterum iterumque monitos volens, ex mea sententia, non verum hic Jobum loqui, sed personatum, qui ea tantum dicat quæ è re sint, & intento Scriptoris. Atque unica hæc videtur, difficultatem, quam alias gravissimam agnosco, tollendi via. Meliorem excogitent, qui majori acumine pollebunt.

IN CAPUT XXXVI.

Vs. 5. *Deus potentes non abjicit, cum & ipse sit potens.*] דַּוָּי אֵל נִמְנֵם רֵשְׁפִיט. Inconcuſſa illa omnia de Deo, divinaque rerum adminiſtratione axiomata, quibus, tanquam principiis ſuæ diſputationis utitur Elihu. Deus omnipotens eſt, pollet imperio in creaturas ſummo, nulloque fine coërcito. At ſimul omnia gerit ex æquo & bono, ad juſtitiz & ſanctitatis normam. Benignitate utitur erga omnes; nullius curam abjicit; neminem à ſe repellit, aut beneficiorum ſuorum uſu prohibet, quæ tamen ex perenni ſanctitatis & ſapientiz lege diſpenſat. Id ſequentia confirmant. Huic Rationis voci tota concinit Scriptura. Inde vero fidenter arguit Schmidius, non dari abſolutum reprobationis decretum. Cui non minus impigre obſtrepit Schultens, cauſatus eum extra oleas vagari, quod de abſoluto decreto Jobus ne cogitarit quidem, nedum ut ab eo, aut Elihuo, circa illud diſputatio ulla inſtituatur. *Diſſidia*, inquit, *gλιſcere & perennare, haud mirum, quamdiu Theologi ita diſputabunt, ad normam ſystematis ſui, non ad formam verbi.* Recte mones, Clariffime Schultens! ſapientiusque ipſe

stigandis, finem præstituat, eumque exspectare legimus, ut plagis exerciti ad se tandem, & ad bonam frugem redeant; hinc elicit Schmidius, Deum serio intendere impiorum salutem, ac contra irresistibilem gratiam, occasione oblata, strenue dissertat. Cui occurrendum ratus Schultensius, observat, extra fines contextus hujus esse, resistibilis sit, an irresistibilis gratia: ne tactam quidem in toto libro hanc quæstionem. *Si audiant*, nihil aliud inferre, quam officium omni homini incumbens. At mirum, ni perspicit se, tali fuga, hostilem impetum non evadere. Si enim officium omni homini incumbens hoc versu memorari fateris, denuo instabit Schmidius teque rogabit, num præstationem officii, quam serio urget Deus, serio à peccatore se exspectare testatur, num eam, inquam, peccatori cui gratiam efficacem ipse nequaquam largitur, non revera impossibilem censeas, neutiquam seriò igitur Deo exspectandam? Quod eò non dico, ut Schmidii, aut Lutheranorum sententiam tuear, sed mera, quæ cuivis debetur, æquitate ductus, ut ostendam, fortiori brachio Schmidii telum repelli debuisse. Ad ultima versus nostri verba quod spectat, אביר כוח לך nemo eorum vim melius

lius cepit, nemo, quod sciam, felicius enarravit, acutissimo Crinos. Ea per *animi robur* reddit; diserte simul fassus, in subjecta nota, majestatem Hebræi textus hodiernarum locutionum humilitate atque improprietate deteri, nostræque cogitationi id objicere, quod lingua eloqui non valeat.

De subsequētib; versibus piget, ut libere dicam, quod sentio, piget doletque, gravem & simplicem Orationem Elihui, Interpretum disputationibus traditam, qui verba, pro lubitu, discerpunt, agunt, versant, mirisque modis flectunt & distorquent, ad suum quisque nexum, sensum, scopum peculiarem, ut, iis quantumvis reluctātib; per vim manifestam subjiciant, quicquid aut sua cuique hypothesis, aut priva cui adhæret schola, aut imaginandi denique vis, suggesserit. Horum interpretamentorum semet multiplicibus nodis intricantium fila, si animus & otium est, vide sis apud Schulensium, ea explicare & deducere, parvo fructu, improbo labore, fatagentem. Nos simplicem paraphrasim, quæ, quam proxime poterit, ad Textum accedat, & perspicuum fundat sensum, conabimur, adpersis ad obscuriora notulis.

Monuerat Elihuus, inesse Deo vim infi-

nitæ potentæ, simulque robur mentis excelsissimæ, ab omni humanorum affectuum labe secretæ, omnesque sapientiæ, bonitatis, æquitatis numeros implentis. Deinde exponit, qua se ratione gerat erga hominum genus. (6) Nempe nequitiam impune abire sinet improbum oppressorem; at contra illum, pauperum inique vexatorum jura adseret, eorumque causam suscipiens in libertatem vindicabit. (7) Non defleat oculos à viro justo, sed eum ex angustiis ereptum super solia Regum evehet, & perpetuum ipsi decus conciliabit. In וישבם Vau redundat, & neglecto accentu omnino construendum וישבם את מלכים *una cum Regibus imponet solio*, Enallage numeri frequentissima. Sic recte Codurcus, cujus notam consule. Confer omnino Ps. CXIII. 8. (8) At si qui, non improbi quidem illi, sed officii parum memores, & culpæ alicujus rei, carceri, in peccatorum pœnam, mancipentur, & afflictionis vinculis constricti jaceant, eos per hæc castigationes erudit, efficitque salutari monitu, ut à vitiis resipiscant, redeantque ad officium.

(9) Quod si monitis obtemperent, Deo debitum cultum & obsequium præstantes, tum dies ipsis lætos reducit, & deliciarum uberem proventum exhibet.

(10)

(10) Si contra obsurdescant, & in peccato indurentur, tunc eos gladio transadigit; adeo ut ex voluntaria sua inscitia, & indocilis animi stupore male pereant. (11) Quod vero intercedit discrimen eorum, qui fucatam pietatem præ se ferunt, ab iis, qui sinceram animo gerunt; elucet ex afflictionum fructu & exitu. Hypocritæ enim dum castigantur, confer Psal. CVII. 19. adeo non clamant ad Deum supplices, ut ejus in se iram incendant magis magisque, dum præfracto animo emendationem respuunt. (*הם ירשו* ponunt iram, *ἤραυπίζου ὀφύλω*. Vide Grotium & Codurcum.) Unde fit, ut violenta & immatura morte pereant, eodemque cum impuratissimis exitio involvantur. Confer supra XXVII. 8. Ex adverso pios, utpote disciplinæ capaces, postquam malis eruditi fuerint, Deus ex angustiis afflictionis liberat.

(16) Similiter tecum aget, & Job! cruet te ab angustia in laxitatem amplissimam, mensamque tuam struet, onerabitque opimis dapibus, exquisitissimisque ferculis. Vide Psal. XXIII. (Hic iterum indicium elucet mox instaurandæ Jobi prosperitatis.) Id tibi eveniet scilicet, modo piorum in adversis docilem, & Dei audientem animum æmuleris. (17) Quod

366 OBSERVAT. MISCELLANÆ

si impleas iudicium improbi, id est, si improbi sub flagellis celestibus obdurationem & pertinaciam imitari malis; (manifestum est particulam **אם** ex vers. 11 & 12, ubi contraria exempla ex adverso proponuntur, resumendam hoc pacto; **אם רשע בלאת**) tum causa & iudicium sibi mutuo cohærebunt, seque invicem sustentabunt; hoc est, tunc, cum causa tua fuerit pessima, justissimo quoque iudicio plecteris; cum sententia iudicis causæ meritum sequi debeat, ut *vara vibiam*, eique respondere. Gallice dicas; *Si tu te mets dans le cas du méchant, tu seras traité comme lui.* Nam **רן** est causa. (18) Ira enim divina in te est accensa **כי תמה**. Vide igitur, ne te illa in exitium propellat, unde nullo pretio te redimere possis. **רן יסיתך** idem hic sonat, quod supra versu 16. **רסיתך כפי צר**. E vincit versus sequens, hoc loco **כפר**, esse, magnam auri aut argenti vim, qua se quis ab instante morte redimat. Vide Psal. XLIX. 8. Qui Christi redemptionem hîc somniant, nunquam inter Criticos, aut idoneos Interpretes, censeri meruerunt. (19) Censen' vero, Deum magni æstimaturum abundantiam opum tuarum, **שער**? Non profecto aurum, aut divitiarum abundantiam, quantumvis

tumvis maximam, hili faciet. Supplendum ex precedentii *עֹלֹם*, *לֹא יֵעָרַךְ בָּרַךְ*. Suspicerer tamen pro *לֹא*, legendum *וְ* ipsi, proclivi amanuensium errore, qui sæpe in Sacro Textu Masorethis observatus; eo sensu; *Ipsi est aurum, & fremittates roboris. Ut apud Haggeum II. 8. Argentum est mihi, & aurum est mihi, inquit Dominus. Sensus tunc esset; frustra te Deum speres, persoluto pretia, placaturum & deliniturum, utpote qui omnes, quotquot in sinu naturæ delitescunt, thesauros possidet.*

Vs. 21. *Cave, ne declines ad iniquitatem: hanc enim cœpisti sequi post miseriam.* *כִּי עַל כֵּי עָרַךְ בָּרַךְ* verti posset; *Huc conversus es propter afflictionem, in hanc partem ob id inclinasti; aut, iniquitatem afflictioni præoptandam, duxisti. Utroque flexu præ vanitas, foret impatientior adfectus, mortem anhelantis, tanquam ærumnarum finem. Quod meritò Elihu reprehendit; quodque innuitur precedentii *עֹלֹם*, per noctem, qua populi evanescent, *וְ* & ad inferiora subsidunt, quasi in terræ finem absorpti. Confer infra XL. 7. ibique Codurcum. Gallice, *ils rentrent en terre.* Coacte nimis Codureus, de consiliis, quæ nocte inuit avarus, ut populos absu-*

368. OBSERVAT. MISCELLANÆ

absumat : nox enim hęc manifesto conjungitur cum interitu populorum.

Vs. 32. *In manibus abscondit lucem.*] Vulgus Interpretum id de nubibus, solis radios intercipientibus, dum iis occurrunt, intelligit. At de solis deliquio, quod orbis, seu disci lunaris, interventu patitur, à nonnullis explicari docet Schultens. Vide quoque notam Clerici, cujus conjectatio de sequentis versus sensu, à Doct. Crinos explanatione toto, ut ajunt, cœlo diffidens, arguit locum tenebris plus quam Cimmeriis involutum.

IN CAPUT XXXVII.

Vs. 2. *Andite auditionem, in terrore vocis ejus.*] Inter verba Elihui, dum hæc loqueretur, tonitru exauditum. Ad cujus cœcum murmur, mox in fragorem horrendum & fulgur erupturum circumstantes jubet contremiscere. Scilicet jamjam adest Deus è cœlo, longam litem dirempturus, & tremendo majestatis apparatu obloquentes consternaturus. Vide Caput sequens. Cujus ex decoro prænuncius fit Elihu, hujus Capitis tota Oratione, præsertim versu 22. En machinam tali scena & Dramate dignam !
Sic

Sic apud Poëtas adventus Deorum per tonitrua passim signatur.

Vs. 7. *Qui in manu omnium hominum signat.*] Sudar Doct. Schultens, & anxia inquisitione sese macerat, ut nexum reperiat, quo hæc cum superioribus cohæreant, & singula quæque idonea serie structa & collocata appareant. Quod efficere cum desperet, Clerico tamen succenset, dicere auso, non necesse esse in hoc stylo singula commata connecti; ideoque verbis potius vim inferendam censere, quam ut sententiam interpellari & abrumpi concedamus: Verba primum expendenda, quæ si sine vi possint sententiam cum antecedentibus & sequentibus connexam habere, ita sunt exponenda; sin minus, seorsum iis sensus suus tribuendus. Ad hæc clamitat Schultens, *nihil pugnantius Artis Criticæ fundamentis principiisque.* Imo contra, *ὦ Δαυμασέ!* Nihil consentaneum magis. Quæso te, meliusne erit, ut verbis apertam inferamus vim, Orationique sensus inferamus alienos, quàm ut segreges sententias, & nullo ligamine inter se vinctas, quales revera sunt, ita simpliciter reddamus? Non Critici canones, non sana ratio, aliud suadent, sed inolitum præjudicium. Neque enim æquum est, antiquos

quos Scriptores, Poëtas, præsertim Orientalium regionum, ad nostri sæculi & moris normam exigere; aut ad hodiernæ Rhetorices & Dialecticæ leges severas expendere ac revocare velle. Nec statim sequitur, quod pro concessio sumis; si quis liber divino instinctu conscriptus sit, illum ad perfectissimæ artis regulas concinnatum & perpòlitum esse oportere; adeo, ut ei nihil quicquam inesse deprehendatur, si stylum, aut formam operis, aut ornatum, aut denique dicendi ordinem spectes, ubi delicatioris iudicii lima reperire possit, in quo se exerceat. Nempe Scriptores, divino Spiritu impulsæ, homines fuerunt, quorum mentem, phantasiam, os, calamum S. Spiritus sic rexit, ut eos humanitate non exueret, sed suo cujusque & propriæ linguæ ingenio, privæ indoli, & adsuetæ cogitandi formæ, in scribendo permetteret: iis, tanquam organis, ad suum propositum, nos edocendi præcipua Religionis capita, uti contentus. Unde in S. Scripturæ Libris, haud ab una manu profectis, variarum ætatum, diversorumque auctorum characterem specialem dignoscere est. Hebræorum certe Poësis iis vinculis & legibus soluta fuit, quibus nostra hodierna coërcetur. Nec si quod apud

apud Sophoclem, & Aeschylum *αἰσθητικῶς*
 ex vi verborum occurrat, id reluctantē
 lingua, invito sensu, arctius constrin-
 gere laboramus; fatis habentes, Poëtarū
 sensus, quales sese dant, atque oculis
 ingerunt, reddidisse. Meminerimus sem-
 per, quando de inspiratione S. Scripto-
 rum cogitamus, & inspirationis modo,
 quid de se Paulus prædicet, deque suis
 in ministerio Evangelico sodalibus; Deum
 scilicet hunc thesaurum in testaceis va-^{2. Cor.} IV. 7.
 sis recondidisse, quò tantæ virtutis ex-
 cellentia non ab hominibus, sed à Deo
 proficisci, argueretur. Quod autem in
 Virorum *ἁγιωσύων* persona, idem in scri-
 ptis usu venit, ubi nimirum quæ hæc
 illic occurrunt, humanæ imbecillitatis ve-
 stigia & sigilla veluti, tanto magis, quic-
 quid apud eos supra humanitatis captum
 assurgens inter reliqua prominet, com-
 mendant, tanquam è cælo delapsum.
 Ne regefferis, precor, si in nostro Libro
 agnoscantur nonnulla, ad dicendi artis
 normam non usquequaque exacta, tum S.
 Scriptores in ordinem cogi, & in mere
 humanorum censum detrudi (a). Minime
 vero;

(a) In hanc rem digna sunt, quæ legantur; ac seriâ
 meditatione ponderentur, quæ Hammondus & Clericus
 ad versum sextum secundi Capitis, Epist. ad Galatas
 observaverunt,

vero; id enim interest discriminis, quod
 quicquid, inter profanos Auctores qui
 optimi judicantur, eximium habent, vim
 ingenii naturalem disciplina excultam
 neutiquam superat. Quæ tamen ars,
 aut vis, eo usque non valet, ut ab erro-
 ribus aut nævis, quos humana parum
 cavet natura, immunes præstet. Ii igitur
 se, lucubrationum suarum & virtutibus,
 & vitiis, ex æquo homines produunt. At
 Scripturis Sacris sensus insunt, supra hu-
 mani ingenii fastigium evecti, de Deo,
 Religione, morum sanctitate, officiorum
 regulis, nulla præjudiciorum nube obe-
 nebrati, aut humani affectus contagio vi-
 tiati: dum interim, in tradendi metho-
 do, sæculi sui, linguæ, qua sunt usi, in-
 stitutionis, quam à pueris acceperunt,
 mentis denique propriæ defectus nonnun-
 quam exhibent. Unde tanto clarius elu-
 cet, illos, quam tradunt doctrinam, non
 ex propria penu deprompsisse, sed ex
 arcano ipsius Dei afflatu hausisse: homi-
 nes quidem esse, sed divinitus ad scri-
 bendum impulsos, divino moderamine
 inter scribendum ductos, ut normam
 certissimam nobis tradant, & faciem præ-
 luceant, credendi, vivendique. Equidem
 se supernaturali via nobis retexit Deus
 in Scripturis; sed ejus sapientia non pa-
 titur

titur, ut profundat miracula ubi nihil opus; ut homines à se missos & actos penitus immutet, sic ut homines esse desinant, ac nihil ex sæculi, gentis, conditionis defectibus, labis trahant; ut artem scribendi, Poëmata Dramatica pangendi, suæ ætati ignotam, quamque à nemine didicerunt, non modo per se reperiant, quod humanarum virium est, sed à se inventam statim perficiant, & ad culmen evehant; hoc enim sine exemplo, quoniam humanam facultatem superat. Ne mireris igitur aut offendaris, si in divino nostro Poëmate aliquid subinde, non solum ad Orationes Colloquentium Amicorum quod spectat, contra legitimum ordinem & nexum, sed in ipso totius Fabulæ contextu, contra disertissimos Græcorum Rhetorum, quin & hodiernorum Canones, circà τὸ πιδανον & τὸ πέρρον admissum, deprehendere nobis videamur. Homo fuit operis Scriptor, antiquissimis temporibus in Arabia vixit, in id tantum divino Spiritu ductus, instinctusque, ut Veritates momentosissimas, Religioni individue cohærentes, de Deo, ejus imperscrutabili providentia, nostroque in eum officio, quas per se ne quidem excogitare valuisset, nedum tanta vi, tanta majestate, efferre absque
A a
ulla,

ulla, vel levissimi erroris mistura, non suam tantum, sed venturas omnes ætates edoceret, easque stylo figurato, Dramaticis coloribus convestitas, Lectori exhiberet. In universo hoc negotio absit, ut Dei sacrosanctum verbum culpemus, ipsique vel minimam inesse cogitemus imperfectionis umbram! Tantum id dicimus, humanis divinæ revelationis instrumentis defectus humanitatis indices adhæsisse, Deo illud sapientibus de causis non prohibente.

Vs. 20. *Quis narrabit ei quæ loquor &c.]* Audaci & insolenti schemate Schultensius ad $\gamma\pi\eta$ refert versus superioris, eo sensu; *Non consistemus in acie ante horrendam caliginem: Quare non? Num narrabitur isti caligini, quum ego verba deducam. Si quis dixerit quid, sane absorbetur quod dicit, & qui dicit.* Inauditus sane tropus, verba absorberi à caliginè, itidem loquentem. Telum, inquit, quo Jobus à contentione cum Deo deterretur, sic intorquetur. *Insanus, qui cum caligine disputare vellet, in certamenque cum ea descendere.* Merito insanum dicit, cum ne in somnis quidem quisquam contra caliginem disputarit, aut certamen cum ea inire cogitarit. *Ἰσοπαιρία* mera hæc est, quæ proclives & claros sensus respuit, ut immania troporum

IN LIBR. JOB CAP. XXXVII. 373

porum monstra confingat. Hic nempe versus recta ad Deum refertur, nulla ipsius cum caligine collatione instituta. Ipsemet Deus, non caligo, majestate sua infinita obloquens est absorpturus. Memorem esse hinc oportuerat Schultensium edicti, quod in aliorum interpretationes haud raro sciscit; *violentum, tortum, parum naturale*. Caligavit acies alias intensissima Viri docti, ob tenebras illas, quae in fine versus 19. memorantur. Nam nihil proclivius, & filo aptius, quam eas ad homines referre. *Fac sciamus, quid ei dicere queamus, non possumus struere* (in Deum scilicet) *verba propter tenebras.* אלהיך מופני נשך sententia egregia & perspicua. Sic ut *σχοτομαχία* sua Schultens facile eantere potuerit.

IN CAPUT XXXVIII.

Vs. 6. *Super quo bases illius solidatae sunt? Aut quis demisit lapidem angularem ejus?*] Sic loquens Deus inducitur, ut cum imperitis hominibus, in naturalium rerum scientia plane infantibus, balbutiat, & ad vulgi opiniones sermonem accommodet. Supra XXVI. 7. tellurem descripserat tanquam super nihilo suspensam; nunc bases, fundamenta, lapi-

des angulares memorat, quibus scilicet vasta telluris moles innitatur. Id omne ex sensuum judicio, & per *συγκατάβασις* dictum. Non enim ideo Sacros Scriptores afflavit Dei Spiritus, ut eos Physicam, aut Astronomiam edoceret, neque in eum finem (a) Scriptura S. data est hominibus, ut insignes de iis Philosophos, sed ut probos, religiosos, ad omne bonum opus paratos & exercitatores efficeret. Frustra sunt, qui in ejus lectione aliud quærunt. Proclive fuit rudium mentium præjudicium, quæ ex visis invisitata metiri solent, ut firmissimum aliquod fulcrum imaginarentur, in quod recumberet, in quo secure requiesceret, terrenæ molis pondus. Inde Braminarum apud Indos somnium, de quatuor Elephantis, immanis Testudinis dorso incumbentibus, qui terram ipsi sustentent. Observandum porro, sicut modo laudato loco Jobus ex Astronomicis, quæ jam ejus sæculo vigeabant, rationibus, de terra super nihilo suspensa locutus est; quia nempe globum esse noverat, aëre & vacuo cælo undique cinctum, nunc eam ex populari magis notione, tanquam ædificium quoddam

2. Tim.
III. 16.
17.

(a) *Non hos quæsitum munus in usus*, Virg. in *Æneid.*
IV.

dam describere, firmissimis substructionibus solidatum. His tamen, qualescunque sint, imaginibus Veritas subest, quæ summi Conditoris in mundi Opificio, & telluris speciatim constitutione, tum potentiam, tum sapientiam nunquam satis admirandam, exhibent. Quis enim non extupescat, Globum nostrum terrenum sic provida manu ponderibus suis libratum, atque æthereo, cui innatat, fluido sic attemperatum, ut gyrum suum, rato & constanti tenore, circa solem peragat, nunquam, per tot annorum millia, à consueto tramite & curriculo deflectens, ut æquabili lege annuas tempestatum vires obeat, & lucis calorisque solaris (a) mensuram, incolis suis maxime opportunam, accipiat.

Vs. 18. *Numquid considerasti latitudinem terræ?*] Quæsitum hujus hic posset esse sensus: An orbem terraqueum sic notum & perspectum habes, ut omnes singulasque ejus regiones definire & accurata delineatione, vel minimarum, quas terræ ambitus complectitur, partium, unam-

(a) De his adis omnino peritissimum naturalis scientiæ antistitem W. Derham *Astro-Theolog.* Lib. IV. c. 4. p. 93. Ibid. Lib. VII. cap. 2. p. 171. Quo nemo acutius, quod quidem sciam, & feliciter, divinx in eo Sapientiæ rationes exposuit.

unamquamque suo situ, adspectu, limite, describere potis sis? Quo usque ne nostra quidem ætate, post tanta scientiarum incrementa, tot quaquaversum navigationes institutas, peritissimorum Geographorum solertia pertigit. Sed si de sola orbis terreni dimensione verba sumantur, quæ acceptio magis obvia est & naturalis, tunc ingenue fatendum, rem Jobi ævo hominibus ignotam & inaccessam, nunc Astronomorum calculis definitam, constitutam & in liquido positam esse. Nec satis erat causæ, cur Clerico id monenti Schultensius irasceretur, & indignabundus diceret; *Credebatne Philosophus, se cum nova suo lumine quæstioni isti satis fuisse facturum?* Certe plura hoc Capite, circa rerum adspectabilium naturam, tanquam homini impervia proponuntur, quæ labentibus sæculis humani ingenii reclusit industria. Frustra id objicienti obviam itum putat Vir eruditus, generali sua clavi; *Non agi hoc Capite de simplici cognitione causarum secundarum.* Quid enim huic causarum distinctioni, cum mensura terræ? Merum, ne dicam dolo, σοφῶν ejusmodi φαρμάκω, effugium captatur. Dic enim sodes, ὦ πόλις! Num primæ causæ vim & operandi modum exploratum habere oportuit, qui ad

ad Æquatorem & Polum Arcticum usque progressi, axis terreni cum Æquatoris diametro proportionem, bene subductis & purgatis rationibus, constituerunt? Si quis forte lucis originem, propagationem, naturam, ex physicis calculis, & experimentis, probe edisserat, num lux quid sit, ignorare dicetur, quoniam actionem primæ causæ in edenda luce non intelligit? Nugæ. Tutiores valde huic Capiti enarrando regulæ; 1ma. Naturæ miracula ibi figurate, & Poëtarum more describi: ut, quando lucis & caliginis domus memoratur: item pluvix pater, nivis & grandinis penuarium, glaciæ venter, imbrium elices &c. Ejusdem commatis censei debet, *Aquilo super vacuum extensus, & suspensa terra super nihilo*, Cap. XXVI. Vs. 7. Quæ omnia accommodate ad sensuum judicium dicuntur, uti egregie ostendit Lud. Capellus nota a. l. lectu dignissima. 2da. Ad horum temporum, circa naturalis scientiæ vestigationem valde rudium, captum quæsitæ accommodari, quæ non ideo minus compescendæ Jobi temeritati atque audaciæ inserviunt, quando divinæ gubernationis consilia exagitare & culpæ audent. Æque magna enim circa terrarum vel dimensionem, vel descriptionem, incitia labo-

rabat, quam si eorum notitia hominum menti in æternum futura fuisset inaccessa. Fieri quoque potest, ut sacrorum hujus Poë-
matis Scriptor humano ingenio negata puraverit esse plura, quæ tunc mortales latebant, licet eadem posteriorum sæculorum industria & assiduus labor in aper-
tam lucem protraxerit. Iterandum nempe & inculcandum, quod jam præcedente nota observavimus. Homo fuit noster Scriptor, adeoque iisdem præjudiciis erroribusque obnoxius, cum reliquis suæ ætatis hominibus. Cœlos credidit solidos, speculi instar, tanquam ex metallo aut crystallo conflatos. In quo ipse Moses, Genesios Capite primo (a), ejus errorem arguit. Idem erratum Aristoteli. Id vero nihil Religioni ipsi nocet, aut Libri hujus scopo officit quicquam.

(a) Hunc errasse errorem Elihu, ultro fatetur, inter Pontificiorum Theologos doctrina & pietate insignis, Abbas Du-Guet, *Ouvrage des six jours*, p. 62: Quern nemo certe S. Scripturarum auctoritati derogare velle suspicabitur. Festivus vero est *Castellus*, inter Jesuitas acumine ingenii insignis Philosophus, qui ut Aristotelem, Ptolemæum, antiquos ab ejusmodi errore absolvat, serio contendit eos, cœlis suis crystallinis nihil aliud, nisi fluidi cœlestis pelluciditatem indicare voluisse. Vide *Mémoires de Trévoux*, Février 1753. Contra, valde credibile est, eandem circa naturam cœlorum Græciæ Philosophis, quæ apud Arabes Jobi ævo, opinionem fuisse.

quam. Nec divinus, qui sacrum Auctorem ad scribendum impulit, adflatus præstat innocuos ab ejusmodi erroribus, sed iis tantum, qui religiosum attinent talis scriptiois intentum. In genere equidem verum est, plerasque naturalium phænomenon causas in Naturæ sinu, abditissimisque recessibus penitissime latere, haud temere Philosophis perscrutandas & eruendas. Sed de cunctis, quæ hic recensentur, tanquam humanam aegiem fallentia, id districte in hodierna scientiarum luce affirmare velle, & præclaris Astronomorum Physicorumque reperiis obstrepere, id Interpretis foret parum judicio valentis.

Vs. 34. *Numquid elevabis in nebula vocem tuam, & impetus aquarum operiet te?*] Allusum puto ad Magorum cantillationes & murmura, magnam eliciendo imbrici efficaciam habere vulgo credita; qualem Dæmoniis suis & idolis tribuebant Ethnici. Confer locum Jerem. XIV. 22. Sic hodie in Americanis Insulis Nigritas ferunt, carmina nescio quæ demurmurantes, imbrem, vel tenuem, vel densum, ad libitum prolicere. Testem hujus oculatum se prodit P. Labat, *Voyage des Iles de l'Amérique*. Ne Monachum autem hinc vanitatis premat sus-

382 OBSERVAT. MISCELLANÆ

picio, variorum Itineraria faciunt, idem factum firmantia. Cæterum quod nostro loco naturalem hominis facultatem superare dicitur, Eliæ precibus indultum. Vide Jacobi Epist. V. 17.

Vs. 36. *Quis posuit in visceribus hominis sapientiam?*] כִּי שֶׁת בְּמוֹחֹת חִכְמָה Clericus, *quis posuit in renibus sapientiam?* Sic Genevensis. Interpretes cæteri in eundem sensum vocem מוח per *viscera*, *intima* reddiderunt, ut שְׂכִי posterioris coli, per *intellectum*, significatione in SS. nota & pervulgata, sententia autem simplici & obvia. At sordet hæc Schultensio, & stomachum movet illi, quod Deus, qui *renum & cordis explorator* à Propheta nuncupatur, qui menti nostræ intelligentiæ lumen accendisse in Scripturis centies dicitur, idem nunc *renibus sapientiam*, *intellectui* nostro (שְׂכִי à שָׂרָה *contemplatus est*, *adspexit*, derivatione clara) בִּינָה *prudentiam* indidisse perhibeatur. Longe his præfert, ex devia Arabici מוח & מוחה *vagandi*, *oberrandi* notatione, *jactum vagum* elicere; tum ex שְׂכִי *nubem tenuem*, seu *phænomenum evanidum* conflare, tali sententia: *Quis posuit in jactibus vagis*, *fulminum*, *puta*, *tonitruum*, *imbrium*, (nam ea ex ingenio supplementur;) *quis in iis jactibus posuit sapientiam*, *solidam ac*
fir-

firmam rationem & legem motus ? Et quis dedit Φαινόμενα, rebus subito apparentibus & mox disparentibus, intelligentiam ? Nempe ut ita agant, ac si intelligentia pollerent, scirentque quando, quomodo, & quousque vires suas exercere debeant. Sed vide, quale hoc sit, quam absonum & inconditum locutionis genus ; *Dare sapientiam jactibus, item nubibus raris, quæ eodem fere momento oriuntur & disparent, intelligentiam impartire.* Quasi idem non dici possit de quavis, vel minutissima materiæ particula, quæ ne transversum quidem capillum moveretur, quin Conditoris legibus pareat. Adde, si מרחק de fulminibus intelligas, idem bis frustra dici ; nam præcedenti versu 35 eadem sententia est. Imò de singulis Meteoris nostro Capite descriptis docetur, ea à Creatore certis legibus, huc illucve, certos ob fines ferri. Quod porro Psalmo LI. חרות *vagationes* exponens, ubi exstat ; *Delectatus es veritate in renibus, הן אמרת חפצת בחרות*, sic totam sententiam interpretatur ; *Convertis lapsus in remedia lapsuum* ; quam longe id petatum sit, dicere nil attinet. Si quæres, quæ necessitas eum impulerit, ut tam alienam senseretur interpretationem, nullam habet aliam, nisi ne dictorum idonea series turbetur.

betur. Quomodo enim, inquit, à tonitruis ad mentis humanæ illustrationem S. Scriptor descenderet? Quasi vero prisca illi Arabes ordinis æque servantes esse debuerint, ac nos hodie sumus! Contrarium diserte testatur Mercerus a. l. cui subiratus Schultens, *malem dicere; non intelligo.* Quid ais? *ô yeváda!* Negabimus nos intelligere, quæ perspicua sunt, & in oculos luce sua incurrunt, potius quam ut à placito tuo discedamus, Scriptorem S. Spiritu adflatum servam ordinis in dicendo legem ubique servare debere? Quin & ipse infra Cap. XXXIX. Schultensius proprio placito detrahit, ordinem monens non ita sollicitè urgendum, ubi animalium fit recensio. Vide Commentarii p. 1108. Vellem quoque nobis ostenderet hanc ordinis consentanei legem infra XLI. 1, 2. servatam. Sed lege, si vacat, quæ ibi observavimus.

I N C A P U T X X X I X.

Vs. 13. *Penna struthionis similis est pennis herodii & accipitris.*] Hærent ad hunc versum. Interpretes fere omnes, tanquam ad scopulum quemdam impigissent; & quando sensum inde nullum idoneum extricare

tricare possunt, turbelas dant, in avia per tenebras; quo fors quemque tulit abrepti. Fatetur Schultens rationes eorum conturbatissimas esse, quibus ipse suas, nihilo liquidiores, adjicit. Mirum, postquam tot irritos aliorum conatus merito repudiavit, non sensisse, quod in eorum vicem reponit, haud magis teres & expeditum visum iri. Sic enim vertit. *Ala struthionum, exultabunda: estne penna pietaticultrix & pluma?* Expende modo hanc versionem, Lector! ac inde aliquid boni & gravis, & perspicui sensus, si vales, exculpe. Id satis Interpretem admonere debuit, ut semet sustinens ampliandum censeret, sibi que aquam hæere fateretur. At locus non sic est conclamatus, ut talem nobis confessionem extorqueat. Quidni enim Genevensibus & Codurco accedimus, apud quos omnia limpide fluunt? Tres nimirum aves memorantur, quæque suis dotibus insignes. Imo. רננים qui, communi Hebræorum sententia, *pavones* sunt, à tintitu & incondito clamore dicti. Avis certe, quæ ambitiosa alarum circumrotatione, pennarumque, tanquam totidem gemmis interstinctarum, aut stellis radiantium varietate, digna satis fuit, quæ inter miracula Naturæ, in volatilium censu,

fu, locum suum obtineret. *Rara avis, & p̄icta pandens spectacula cauda;* ut cum Vate Venusino loquar. Quod, si nihil aliud foret, sic appositum, sic proprium pavonis pennis expingendis epithetum, פּוֹלֵגַת אֵלָה *ala exultabunda*, satis vinceret. Namque פּוֹלֵגַת ab פּוֹלַג דּוּכָה ductum, quod est *exsultare, gloriari*, mire congruit cum פָּנָה *æcinit*, unde פָּנָה. Hinc apud Moschum Idyllio II. vs. 59. ad hunc modum pavo describitur: Ὀρνὶς ἀγαλλόμενον πτερύγεσσιν πολυάνθει χροίῃ, Ταρσὸν ἀναπλώσας ὡσὶ τέλις ὠκυαλὸς νηὺς. *Avis exultans pennarum multiflorido colore; caudæ pennas explicans sicut aliqua velocis navis.* Unde satis causæ nos habere putem, ut à summo Viro Bocharto dissentiamus, qui Hieroz. Lib. II. Cap. XVI. p. 246. multis contendit, per פָּנָה struthiones potius intelligendos. Nam quod אֵלָה alam proprie notet, levis in eo scrupulus est, cum ipse Vir magnus fateatur, Poëtis alam pro cauda κατὰ χρηστικῶς sumi, ut laudato Moschi loco.

„ Notissimum est cuilibet, turgescens
 „ libidine pavones distendere in Orbem
 „ caudam, ejusque radiantes oculos ex-
 „ plicare, atque omnes pennarum ordi-
 „ nes crispare, lentoque incessu, atque
 „ ambitiosa rotatione, se respicere, sibi
 „ adstupere & superbire. “ *Elegantem hanc*

Ἐποτοῦ πάσι, haud ingratum Lectori facturus mihi visus sum, si ex Codurco hęc adtexerem. 2do. קִדְמָה, quę Gręcis κέλαργος, aut *ciconia*, à pietate dicta, uti notum. Vel quod mavult Codurcus, ἐράδιος, seu *ardea*. Tertiò sequitur ibidem נוצה. Quis ibi non sentit, ex ipsa copula Vau, tertium volucris genus indigitari, quod ex sequentium versuum descriptione struthionem esse, vel struthiocamelum, sic apparet, ut omnem tollat dubitationis aleam. Et de eo quidem apud omnes summus consensus. Quo semel posito, haud divinare possum, quid rationis sit, cur Clericus, Schultensius, alii, nolint hanc avem voce נוצה signari, potiusque habeant eam in קנין quærere, pavone & *ciconia* ex nostro loco exulare jussis. Haud pauca tamen hanc proscriptionem incommoda sequuntur. Ac primo inter minima eorum recenseo enallagen numeri, qui versu 17mo. singularis cum sit, apte cum נוצה, non itidem cum קנין connectitur. Hujusmodi enallages plura apud nostrum exempla esse fateor; sed non huc tamen temere recurrendum, ubi nihil opus. Præcipuum incommodum, violenta verborum interpretatio, ubi sensus tractus, longeque arcessitus, aut potius nullus. Quis enim fando audivit sic loquentem;

Ala

Ala struthionum estne penna. pietaticultrix & pluma? Quid ais, alam aut pennam esse plumam? Imò ex plumis confertis ala compingitur. Rursus quis ferat hanc locutionem? *Penna pietaticultrix*; ut innuatur avis, quæ pietatem colit, & pullos suos tenere educat & fovet. Quid fiet denique interrogationi abruptæ & pendulæ, cujus vera mens ægre ex securis magno conatu elicitur? His te ambagibus semel evolvis, modo æquo animo patiaris נוצה, apud Hebræos *struthionis* nomen esse, & duabus reliquis vocibus receptam pridem notationem restituas, pavonis & ciconiæ. Sed manum nobis injicit Schultensius, & unam tantum nostro loco memorari avem pronunciat. Quo id autem jure? Ajo contra, tres volucres recenseri, suis quamque characteribus distinctas: *Pavonem*, ex decore variegatarum pennarum ornatu; *Ciconiam*, ab alis validis & vægrandibus, אברה; *Struthionem* denique, ex idiosyncrasi & indole; quam latius in sequentibus facer Scriptor exsequitur. Quod ad structuram attinet totius sententiæ, nonnihil omnino supplendum, nihilque propius, quam ut id versùs infra 22^{di}. ubi de equo, חתח *an dedisti?* huc revoces, aut, quod rem esse suspicor,

cor, scribarum incuria omiffum, aut for-
 fan ex Poëtica Noſtri licentia ἁλλείπον;
 ut integra fit ſententia: Num præbuiſti
 pavonibus alas ſuas micantes & verſicolores?
 An ciconiæ pennam ſuam? An ſtruthioni pa-
 riter ſuam dediſti? Notandum, tres illas
 volucrum ſpecies alis ſuis inſignes. Et
 primam quidem, propter varietatem co-
 lorum mirificam, quibus alas, tanquam
 penicillo diſtinctas gerit. Secundam,
 ob ſtrepitum quem edunt earum pennæ
 commotæ comploſæque. Ultimam, quod
 pennis expansis tanquam velis utantur
 ad celeritatem curſus, ut ex Plinio, a-
 liiſque notum. Profectò, cum omnes hoc
 Capite ſententiæ interrogandi flexu pro-
 ferantur, huic noſtræ interrogationis no-
 ta, quam ipſe textus non præfert, neces-
 ſariò ſupplenda eſt. At tu, inquires,
 ἄρα per ſtruthionem reddis ex mera con-
 jectura, ut ſit καὶ ἐξοχήν pennata avis,
 nulla auctoritate fretus, & ſola ductus
 loci convenientia. Hoc vero nos diſer-
 te vetat Schultens per Canonem ſuum
 Criticum, pro loco expqnerere, eſt divinare.
 Reſponſum accipe. Bonus quidem ca-
 non, ſed dextre accipiendus. Nunquam,
 fateor, pro arbitrio alicui voci inauditus
 ſenſus affingi debet, ideo tantum, ut ex
 intricati loci nos falebris expediamus.

Bb

At

At si qua vox rarior, & obscuri, aut ambigui significatus occurrat, nihil vetat, quominus ex vi subjecti argumenti & rei ipsa descriptione; v. gr. quando de animali agitur, veram vocis notionem eruamus. Uti, quæ statim versibus 17—20. subjiciuntur, apprime congruunt struthioni. Esto; hoc ut sit divinare, at simul est scopum ferire. Scitissime Severus, Cate-na in Jobum, hanc fert regulam Interpretibus *πλὴν καὶ τὰ ὀνόματα προσήκει νοεῖν πρὸς τὴν ὑποκειμένην περιγραφήν ποιήσασθαι ἢ ἢ πρὸς τὴν κατάχρησιν τῶν λέξεων τ' ἀληθῆ κανονίζειν.* Illud est, quod Magistri dicunt, *פירושיו לפי מקורו.*

Vs. 19. *Numquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo ejus hinnitum?*] Non cepit hujus loci granditatem cum eximio decore junctam Boothius, quia in *תור* pro *tonitru*, *jubam* intelligi vult, adstipulante ipso, quis crederet? Bocharto. Quod Viri summi judicium nobis ostendit, reconditam eruditionem, & exquisitam linguarum peritiam, nonnunquam eo animi sensu destitui, qui τὸ κάλλος καὶ ὕψος in scriptis, id est, quicquid splendet, quicquid nativa pulchritudine eminent, & suo decore se commendat, facile dignoscit. Qui tamen sensus, in Critica scientia principem fe-

re

re locum obtinet. Infirmis plane utriusque sententia niti videtur rationibus. Prima earum est, quod hinnitus non è collo reddatur, sed ex gutture. 2a. Quod vox aut sonus, *indhi* nonnisi inconcinne dicatur, utpote qui cum vestimento nihil habet analogum. 3a. Quod hinnitus, qui æutissimus est sonus, cum tonitru vix quicquam commune habeat. Talibus argumentis percussus Schultens, cum cæteroquin *רעמה* pro *juba equina*, usu & analogia linguæ repugnante, accipere recuset, de suo vertit; *Convestis cervicem ejus tremore alacri*. Docet nimirum radicis *רע* significationem primariam, eandem esse, quæ *רע* tremuit, unde *רעמה* tonitru, quia fragore suo omnia contremefacit. Inde adducta formula Arabica, quæ proverbii vim habet; *intremuere inter scapilia mea*, & laudatis Gjaharii verbis; *Pharitsa vocatur particula carnis inter caput & scapulam, quæ non cessat tonare sive tremere in equo*: Ex his omnibus conficit, apud Jobum indicari affectionem illam tremulam, quæ in cervicibus equi conspicitur, eaque quasi indutum ejus collum dici, haud secus atque militari ornamento. Adeoque, *collum ejus induis tremore*, indicare tremulum illum, & alacritatis plenum motum, quo genus equi-

equinum præ reliquis distinctum, circa interscapilia & carnem, inter humerum collumque. Nescio quid aliis videatur; at meo saltem iudicio operosus ille eruditionis Arabicæ apparatus tantum ab illustrando loco abest, ut potius nobilis figuræ splendorem offuscet atque obliteret. Si enim misso Arabismo, רעמה ex communi usu per *tonitru* interpretaris, tropum habes splendidissimum reique sic appositum, ut nihil supra. Si equum generosum & bellacem cogites, ardua cervice, crispante juba superbientem, simul, vibrantibus colli musculis, pugnam provocantem, atque cum hinnitu ignes naribus efflantem; quis neget, aptissima figura collum ejus tonitru velut amictum repræsentari? Egregrie illud ostendit illustrissimus Addison, in suo *Guardian*, Tom. II. n°. 86. Ubi totam hanc equi descriptionem illustrat, pro eo quo exquisito polluit acumine. Fraudi fuit doctissimis Interpretibus, quod per tonitru, si sic vertatur, solum hinnitum intelligi posse censuerint; cum ea omnia, quæ memoravimus, simul juncta circa equinum caput; fulgor scilicet, tremor, & fragor, aptissime signentur metaphora à tonitru petita. Quod si parum concinnum objicias, illud collo equino circum-

cumdari, longe inconcinnior, profecto, versio Schultensiana; quid enim, vicissim ajemus, quid tremor cum vestimento analogum habet? Si tricari voluerimus. Deus passim apud Prophetas, per medios ^{Nabum:} turbines, ventos, tempestates, incedere ^{1.3.} legitur. Cur tonitruis, fulgetris, ventis stipari undique, & circumvestiri minus apte diceretur, equidem videre nequeo.

Vs. 33—35. *Respondens autem Job Domino, dixit: Qui leviter locutus sum &c.*] Putide tricantur Commentatores nonnulli, dum hanc confessionem Jobi non omni ex parte liberam, ingenuam, completam fuisse, verbo, talem non, qualem Deus exigebat, inde arguunt, quod dicat; *Semel locutus sum, sed non respondebo, secundo, sed non addam*: Discrimina notantes nescio quæ inter istam, & illam quæ inferius, Capitis XLII. initio, habetur; quasi per varios convictionum gradus, à pristina audacia, ad debitam summo omnium rerum rectori submissionem descenderet. Hæc enimvero cavillatio est, & vitilitigatio. Qua enim re Jobus disertius se victum profiteri potuit, suamque culpam agnoscere, quam manum ori admovendo, & sibimet silentium indicendo, ex imo sensu tum potestatis, tum sapientiæ, tum justitiæ divinæ? Confer

§94 OBSERVAT. MISCELLANÆ

Pfal. XXXIX. 10. Quod nihil obstat, quominus eam reverentiam Numinis, cum antedictorum recantatione conjunctam, & culpæ deprecatione, postmodum explicatius testetur. Verum, ajes, si res ita sit, quid amplius causæ habuit Deus, cur novis argumentis eum intensius urgeret, fortioribusque veluti telis protereret jacentem jam, & porrigentem manus; quod mox fit duobus Capitibus integris? Responsio est obvia. Dramatis illud ^{theis} & Poëmatis ornamento datum, ut in longius excurrens, quæ Deo adfingitur Oratio, Jobi interloquio incidatur, tanquam interspiramento quodam, ne, continuata diutius, languorem legentium animo, aut tædium instillaret. Qui hunc Librum, pro mera historia habent, & rei gestæ religiosa narratione, haud mirum singulos apices anxie excutere, ejusque quod nusquam est, causas studiose venari. Sed sacræ nostræ Parabolæ naturam & genium introsipientibus, talia meteora minime captantur.

I N C A P U T X L.

Vs. 10. *Ecce Behemoth, quem feci tecum* &c.] Animitus gratulor Schultensio, repudiatam hinc, graviterque repressam allego-

legoriarum licentiam. Sane quæcunque, data occasione, contra mysticorum sensum inconsultos aucupes sciscit Vir celeberrimus, cordatorum omnium plausu excipienda. Lectu præsertim digna sunt argumenta, quibus nuperi Commentatoris Galli in Jobum, ex sensu SS. Patrum expositum, novam, aut ex antiqua potius rediyivam, hypothesim refellit. Is nempe postquam Jobum statuisset Christi Mediatoris personam sustinere, passionemque ejus propriis miseriis adumbrare; commodum, in operis coronide, per Behemoth intelligit Diabolum, quem, cum Jobum initio aggressus legatur, à Jobo ultimum vinci par est, in typum reportandæ quondam à Christo de Satana victoriæ. Neque pigmenta defunt, quibus bellum illud inventum infuscetur, ex nexu & serie operis petita. Rationum enim semper imaginosis abunde est, quibus sua phantasmata connectant & conglutinent, semelque contexta adblandientibus coloribus convestiant. Verum compages illa tota uno Schultensii ictu defluit & evanescit; dum V. C. ostendit, eo pacto tentationem Jobi, quæ gravis, acerbata, intoleranda describitur, ad nihilum recidere, nec veri nominis tentationem, aut virtutis explorationem, amplius ap-

pellari posse; quæ in eo maxime sita legitur, quod Dei consilium, in affligendo Jobo, ipsi plane incompertum & obsignatum fuit. Totus hic processus non prophetica aut emblematica pictura fuit, sed verum patientiæ Jobæ exercitium. Haud absimile huic Warburtoni, de patefacta Abrahamo Christi oblatione, quando Isaacum suum immolare jubetur, commentum, eodem argumento distillandum. Si utrobique enim rem gestam in allegoriam vertas, perit in utraque verum experimentum virtutis, & simul Sacræ Historiæ fides ab imo convellitur.

* I N C A P U T X L I .

Vs. 1. *Non quasi crudelis suscitaba eum : Quis enim resistere potest vultui meo ?*] Habent Critici in emendandis, aut interpretandis Scriptoribus, reperta quædam exploratissima, & iis rationibus nixa, quæ omnem tollunt dubitationis aleam: Habent porro suas conjecturas, quæ mirose verisimilitudinis colore commendant, neque usu & fructu carent. Quandoque etiam sua somnia venditant; sic audaciores ariolationes vocò, quibus veniam nonnullam, modo species adsit, indulgere par est. Judicet Lector, in quem, ex
tri-

tribus hisce, censum sequens observatio referri mereatur.

Primi duo versus hujus Capitis videntur præpostere descriptioni Leviathanis inserti, quacum nullam connexionem, nullam omnino communitatem habent, ac generalem potius sententiam continent, quæ aptius universæ Orationi præfigatur, aut in qua, tanquam conveniente clausula, desinat tam Behemothi, quam Leviathanis descriptio, cum utriusque scopum complectatur, ostendendo tantam Numinis potentiam, tantam excellentiam esse, ut furiosus plane sit oporteat, qui ei obsistere, aut cum eo in certamen descendere audeat. Haud immerito igitur suspicor, luxatam hanc pericopen fuisse, & infartam alieno loco. Quæ ut suo reddatur, versui 35. Capitis XXXIX. est subnectenda, ea lege, ut secum quoque trahat postremos duos versus Capitis XLmi. Hujus nostræ Criseôs ratio ut dilucescat, observandum, primo loco, consensu omnium quotquot sunt Interpretum, postrema primi versus hujus Capitis parte & secundo toto, Deum de se loqui, adeoque nihil ejus ad Leviathanem pertinere; quod parenthesis nobis ingerit valde alienam, & intempestivam, qua Leviathanis descriptio interrumpitur.

2do. Vide, quam parum congruant immani isti bellæ, quæ hic nomine Leviathanis venit, verba præcedentis Capitis vs. 27, 28. Seu enim Balænam intelligas, seu Crocodilum, sic negabitur eum vinci, debellari, capi omnino posse; cum tamen hoc fieri ab hominibus, & crebro factum, experientia comprobet. Quicquid excogitent Commentatores., aut declinent huc illucve, objectionem evasuri, mera sunt effugia. Itane vero nunquam interempti Crocodili? nunquam Balæna à piscantibus vulneratæ, sudibus atque harpagonibus in carnes impactis? nunquam uncis & funibus ad littus attractæ, aut per frustra navibus impositæ? ut dici queat, solo earum aspectu homines prosterne, neminemque adeo impavidum, ut eas aggredi, ultro laceßere, ac è somno excitare audeat? Adde præmonitis, talem negationem adversari ei, quod diserte prædicatur supra, Capite III. vs. 8. de excitantibus Leviathanem עתים עור ליתן seu Magi sint, ut nonnullis placuit, seu diversum hominum genus.

30. Advertas velim incohærentiam verborum, ex recepta interpretatione manantem. *Nemo tam truculentus, qui eum expergefaiat, & quis ille, qui ante faciem meam in acie consistat?* Vide immanem sal-
tum

tum orationis, à bellua ad Deum. Scio, quid linimenti, aut cæmenti huic chasmati obducant; comparationem institui, scilicet, aut argumentum duci à minori ad majus. Sed præterquam, quod nihil langueat magis & frigeat, comparationi obstant quæ mox attexuntur: *Quis prævenit me ut rependam? Quicquid sub cælo universo, meum est.* Unde claret, nullum hic comparationi locum inter diversas res, sed de uno Deo sermonem esse. Nunc totam hanc pericopam, si ad finem Capitis XXXIX. transtuleris, spondere ausif, etiam te fatente, propriæ sedi restitutam, sensum facilem & perspicuum fundere. Quod ut melius perspicias, en tibi seriem integram: *Respondit Dominus Jobo & dixit: An litigare cum Omnipotente sapientia? Redargutor Numinis respondeat ad hoc. Confere semel cum illo manus (a), diu hujus pugnæ memineris, neque*

(a) שים עליו כתף זכר מלחמה אל תוסף Miram Hebræi idiomatis ambiguitatem! Schultens interpretatur, non abnuente textu, de Leviathane scil. intelligens; *Cominus monstrum depone, atque ita illud feri, ut ictum conduplicare non sit necesse. Memor esto belli!* Formula militaris, qua Mars accenditur. *Ne addas;* altera formula quæ hostem uno ictu conficere jubet. (Confer 2. Sam. XX. 20. de Jeabo, Hamasam uno ictu confodiente.) Sed cum de Leviathane hic non agatur, alter sensus, *diu belli memineris, haud dubie præferendus.*

neque aggredieris ultra. Ecce spes ejus (aggredientis scilicet) mendax facta est: Sane, vel ad conspectum ejus prosterneretur. Nemo adeo truculentus (a) qui illum laceffere audeat (b); quis enim coram facie mea consistet? Quis prævenit me & rependam? quicquid sub cælo est, meum est. Respondit Jobus; vilis sum, quid reponam? Manum ori admovebo. Semel locutus sum, sed nihil regeram, & bis, sed non iterabo. Manifestum, his ultimis verbis adludi ad id, quod modo Dominus dixerat, belli memineris, neque ades. Unde etiam patet, de Deo nobiscum intelligendum, non de Leviathane. Agnosce jam cohærentiam summam aptarum ex se invicem sententiarum. Ab altera parte redi ad descriptionem Leviathanis. Si alienum prorsus adsumentum demas, ea continenter fluit & progreditur, facta versus 36. Capitis XXXIX. cum tertio versu Capitis XL^{mi}. commissura. Implebis spiculis cutim ejus, & feramentis piscatoriis, aut gurgustiis, ejus Caput. Non subdicebo membra ejus ramosa &c. Nimirum proclivi nexu, Capite belluz memo-

(a) Personarum mutatione, in hoc libro & stylo, nihil frequentius, uti sæpius Schultensio notatum.

(b) עיר *excitabit, laceffet.* Id sæpius fecerat Jobus, dum ad certamen audacius provocaret, & in judicio cum eo se experiri velle, identidem profiteretur.

memorato, ad membrorum delineationem pergit. Dum contra, quæ nunc textui interposita leguntur, plane sunt ἀπρόσδιότυπα, & descriptionis tenorem interturbant. Quam incassum laborent Interpretes, ut hunc nexum reperiant, vide sis apud Schultensium; infaustorum conatum te miserebit; quin & sibiimet plaudentem Schultensium miraberis, Commentarii p. 1185. ubi sic ait: *Pro nostris rationibus, uti nihil illustrius pictiusque hac descriptione belluæ terribilissimæ, ita nihil quoque limatius deductiusque ad universam seriem. Adeò sua quemque delectant!*

Forfan dices, supra me agnovisse antiquos Scriptores, interque eos Nostrum, ordinis negligentiores fuisse, ut inde arguas, quam hîc restitutionem urgemus, minus fuisse necessariam. At multum interest, an ordinis Scriptor adeo tenax sit, ut accuratæ methodi leges anxie servet, & sententias ubique suas continenti serie ordinet; an vero sic perturbatæ ejus rationes sint, ut, quæ indivulso per se vinculo junguntur, disjungat, & præposterò loco intrudat.

I N C A P U T X L I I.

Vs. 1. *Respondens autem Job Domino dixit &c.*] Decora & gravis totius Dramatis clausula; nec non insigne parabolice Fabulæ ἐπιμύδιον; ut, ipso Deo causam Providentiæ suæ adferente, se victum simul & convictum Jobus fateatur, suoque exemplo nos doceat, Sapientiæ divinæ consiliis, quantumvis impervestigabilibus, summa cum animi demissione & reverentia, nos acquiescere debere. Id jam tribus verbis expresserat, consentaneè admodum ad ἦθος & πάθος, ne si ad ultimum Jobus, per tam longæ Orationis tenorem; tacuisset, quæ eum majorem in modum afficere debuit, contumaciæ inauditæ accusari posset. Quæ sequitur narratio instaurationis fortunarum Jobi, ad operis scopum necessario pertinet, ut cum didicerimus Providentiæ occulta silentio esse adoranda, & fidei obsequiosa reverentia suspicienda, eadem sciamus Deum tandem aliquando relicturum, ut eorum tum sapientiam, tum æquitatem nobis ob oculos sistat, & plenissime approbet.

Vs. 3. *Quis est iste, qui celat consilium absque scientia?*] *עצה בלי רעת*. Excidit hîc

hic כמלין ; nam manifesta est repetitio divinorum verborum sup. XXXVIII. 2. ut & versus quartus ; quod cum minus adverterint Interpretes, ob leviculum discrimen utriusque loci, in varia se scindunt. Sunt, qui de Deo exponant, quibus se comitem addit Schultensius, sic sententiam interpretatus : *Quis hic obfignans consilium, quod nosci nequit ?* Bonus est sensus. Sigillum in S. Scriptura, præsertim apud Prophetas (a) notat rectum illud & impervium, quo Deus sua decreta & consilia à mortalium obtutibus removet, & abscondit ; quod sigillum integrum remanet, usquedum ea ipse Deus exsequendo aperiat, ut videre est passim in Apocalypsi Johannis. Sic Jobus divinam scientiam, sibi imperviam fatebitur. Obscurant divina consilia homines, dum ea se divinare posse confidentes, propriique ingenii acie penetrare, aliis eadem pandere satagunt, aut ex inventis à se hypothesis explicare. Obsignat eadem Deus, non revelando ; quippe suapte natu-

(a) Id egregie docuit Vir summus, & inter principes propheticorum Scriptorum Enarratores merito numerandus, *Jacobus Abbadie*. Vide *Ouverture des sept Sceaux*, Tom. I. pp. 356. & sequent. Quem Librum qui volverit sedulo ; is magnum operæ precium fecisse se deprehendet.

natura tam alte demersa, ut ingenii humani vis omnis iis perscrutandis impar sit. Magis tamen naturale videtur, verba ipsissima esse Capituli XXXVIII. quæ per mimesim repetita sibi applicat Jobus, q. d. ille ego sum, de quo dixisti; *Quis est, qui obtenebrat consilium sermonibus imperitis?* וְהָאֵלִים synonymum est τὸ ἄπιστον atque idem valet. Ut nimis argutum sit, leve vocum discrimen captare, ad diversam sententiam exculpandam. Quod enim obscuratur, idem & absconditur. Nimis jam clarum, quod monuimus, nostro loco vocem כְּמִלִּין à priori repetendam, aut excidisse, aut subintelligi.

Firmat hanc sententiam versus sequens, ubi eadem mimesi, dicta sibi à Deo verbatim repetit, irrisionemque ac reprehensionem sui justissimam continere, ultro fatetur. *Audi quæso, & loquar; quære ex me, & indicabo.* Quæ à Deo in Jobum intorta, à Jobo refundi in Deum, eique aptari nequeunt, cum aliqua proprietate. Audivit Jobus Deum sua jura adserentem, sibi que abunde satisfactum agnoscit, nihil quicquam se habere fassus, quod reponat. Non amplius eum interrogare ausit, neque omnino est opus; adeoque in humili pœnitentiæ suæ confessione desinit,

finis. Sic amborum versuum se vicissim illustrantium sensus patescit.

Vs. 5. *Auditu auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te.*] Multa a. l. varie disputant Commentatores de auditione auris, de visione Dei externa & interna, quæ mihi, si liceat fari quæ sentio, videntur parum ad rem. Satis est si cogitemus, Deum sese servo suo in ipso tentationis exitu revelasse. Quod ut in veri Jobi historia pro indubitato tenendum; sic in Fabula, seu Dramate, repræsentatum allocutione illa ex turbine. Quoties autem Deus Patriarchas extraordinario modo affari dignabatur; tenendum tunc portentosa quædam phænomena sensus eorum perculisse, indeque acerrimum divinæ præsentis sensum mentem simul adfecisse, & quasi replevisse. Qui divinæ cognitionis modus eum longe præcellit, qui ex revelatione aliis facta, Traditione, lectione, denique ex

Vide 2. Petri l. 16-18. ibique Interpretes.

narrantis auditu, animis insinuat. Id Jobus intellectum vult, cum dicit, se propriis oculis Deum vidisse. Id enim significat, ipsi se Numen præsens haud aliter stitisse, quam qui nobiscum Amicus familiariter verba conferit. Unde patet, Dei visionem externam ab interna nunquam divelli, cum hæc nihil aliud sit,

Cc

nisi

nisi patefactio quædam Numinis, ubi externorum visorum ope, intimum mens haurit divinitatis sensum. פנים אל פנים uti de Mose dictum, Deut. XXXIV. 10. *πρόσωπον πρὸς πρόσωπον*, Apostolo 1. Cor. XIII. 12. seu, ut Johannes loquitur, *ἴδμεν πρὸς ἴδμεν*. Huc referendum, quod puris corde Christus ipse pollicetur. *Auditu aurium de te acceperam, nunc vero oculus meus vidit te.* Præclara vox, haud oscitantè prætereunda. Quippe cui, quo diligentius introspexeris, eamque perpenderis accuratius, eo magis reconditam vim inesse, comperies. Segnius irritare animos, quæ per aurem demittuntur, quam quæ oculis fidelibus sunt subjecta, rectè observat Vates Venusinus. Quæ fando tantum accepisti, ea levi certe ictu, & evanida quadam umbra feriunt mentem, si cum earum rerum, quæ se oculis usurpandas objiciunt, efficacia contuleris. Aliquem, verbi gratia, magni æstimas de fama notum, quia ex aliorum sermonibus, aut scriptis, factive ipsius ad te perlatis, Viri indolem, ingenium, virtutes, dotes quodammodo perspectas habes. Verum hoc fere nihil est ad illam notitiam, quam ex familiari usu & commercio capies; quando ad illum accedere, coram eum affari, vultum præsentis ad-

spi-

Matth.
V. 8.

spicere, vocem audire, & colloquio frui
 dabitur. Eadem ratio est cognitionis il-
 lius; quam circa res divinas ex Naturæ
 contemplatione philosophando adsequi-
 mur, & ratioeino proprio elicimus,
 si ad pleniorē ex cœlesti revelatione
 haustam Dei notitiam contendatur. Ex
 operibus nempe Naturæ, aut Providen-
 tiæ, quæ summum Opificem arguunt,
 idea quædam, aut imago Numinis, menti
 nostræ oboritur: at cum supernaturali
 via mentem adflat, atque intimo sui sen-
 su percellit Deus, quando veluti pro-
 prio, quod expertus est Jobus, ore com-
 pellat, tunc præsens Numen quodam
 modo oculis cernimus, cujus eximio
 splendore animus exsultans perfunditur:
 tantumque hæc, ex immediata revelatione
 nascens, illam quam solius Rationis ope
 adsequimur, cognitionem superat, quan-
 tum obscuram ex alieno testimonio de re
 longinqua fidem, ipsiusmet rei præsentis
 conspectus. Ejusmodi quoque discrimen
 observare licet circa Veritates, quæ ad
 morum disciplinam, & vitæ regundæ stu-
 dium pertinent. Peritorum monita &
 præcepta, quibus imbuimur & informa-
 mur à teneris, credimus quidem docen-
 tibus esse vera, eorumque rationes ut-
 runque adsequimur; at longe abest, quia

plenam & perspicuam eorum cognitionem teneamus; quippe adhuc omnium rudes, & Magistrorum potius auctoritatem in eo, quam propriam conscientiam secuti. Verum postquam usus accessit; & rerum experientia, tum auditorum prius & aliquatenus perceptorum veritatem; proprio demum sensu, tanquam exploratam, amplectimur. Adeo, ut illud Jobi nobis usurpandum veniat; *De te quidem aliquid auribus dudum acceperam; at te nunc hisce oculis vidi.* Cum Jobi effato conferri potest Samaritæ civium responsum. Joh. IV. 42.

Vs. 6. *Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla & cinere.*] Hebræum *דָּמָא*, quod valet, *improbo, repudio, averfor*, non sine indignatione quadam, satis exprimit Nostri pœnitentem animum. Cur Schultensius neget, talem versionem implere vim pœnitentiæ hujus, & quare præferat; *averfor vitam meam*, satis exputare nequeo, cum talis vis textui non infit. Nisi quod Vir doctus, ex incredibili emphaseôn amore, plus semper intelligi vult, quam verborum indoles fert, & ubique intendit S. Scriptorum cogitata. Nec usquam conquiescit, donec ad id, quo nihil *cumulatius*, aut *exsuperantius* concipi potest, pervenerit.

nerit. Qua via dum sublimitatem ubique captat, sæpe in merum frigus exit, aut inanem verborum strepitum. Quod Jobum, audita Numinis increpatione, inconsultius dictorum pœnituerit, abunde ille certe habuit causâ. Quod vero propterea vitam propriam execraretur, nimium id & immane fuisset. Immanius adhuc, si ~~non~~ cum Schultensio veritas contabescam, in hunc sensum: *Liceat nunc porro, ô Deus! ô Pater! cujus Numina non tantum, sed & viscera læsi, sic tabescenti perire; atque extremum spiritum sic in cinere & pulvere quod commerui, exhalare, ut non quasi rebellis & murmurator, sed sub potenti tua manu submissus, ex misera hac vita demigrem.* Hæc immodica, ampullata & turgida, ex ebullientis ingenii officina deprompta, non venerationem S. Scripturæ conciliare apta sunt, sed potius ejus deridiculo habendæ profanis ingeniis occasionem præbent. Is tamen *κομπασμὸς* adeo suaviter arrisit Schultensio, ut adde- re non dubitarit; *Ni hoc dixisset Noster, pœnitentiam seque Deoque dignam non egisset.* Vide, quàm sibi constet, qui dum talia satis pro imperio sancit, idem tamen tota commentatione, quicquid durius Jobi ore exciderat, sic emollit, sic incrustat aut flectit, ut vix tenuis labe-

culæ umbram huic adhærere patiatur ! Neque hunc apologiæ modum tenet ; sed idem mox ad sequentem versum audacter jactat p. 1223. *Se eadem illa, recta & certo sensu justa piæque fuisse, pervicturum.* Sic nempe ardenti Vir ingenio, ictu oculi citius, in partes sibi invicem contrarias proprio impetu fertur. Sed ad rem redeamus, & misso fastu, eam qualis fuit, ita simpliciter enarremus. Cum Jobo, homini probo cæteroquin & pio, plura in Numen, haud satis reverenter prolata, doloris vis extorsisset, nunc erroris admonitus convictusque, ea omnia damnat & recantat, seque acerrima tangi pœnitentiâ profitetur. Nihil enim aliud signant *pulvis & cinis*, quicquid arguentur Interpretes.

Vs. 7. Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Job.] Nemo sane demirabitur iram divinam in Triumviro exardescere. Vexaverant amicum, non suspicionibus solum iniquis, sed objurgationibus & calumniis atrocissimis. Eundem quem, nullo merito suo inauditis ærumnis conflitantem, dulcibus alloquiis consolari, quem jacentem erigere oportuerat, acerbo judicio preferant, crudeliterque absque ullo colo-

re fuerant infectati; ut is cumulus reliquo dolori haud levis accesserit. Ad hoc, præcipiti iudicio abrepti, de divino regimine prave senserant, male differuerant. Quis jam dubitet, quin haud leves pœnas supremo Judici debuerint? Eiusdem ore Jobum immerito accusatum absolvi par fuit, & inculpati moris testimonio à veracissimo Numine decorari. Sed si vita integra fuit, num sermones itidem in concertatione ista habiti vitio caruerunt? Minime id dici potest. Excusandi quidem videntur ab æquissimo & indulgentissimo rerum æstimatore, ac non approbationis sigillo muniendi. Et tamen in textu legitur: **לֹא רָצוּתָם עָלַי**. **נִכְוָה כְּעַבְרֵי אִיּוֹב**. Difficultatem, Lector, probe sentis; sed si ad Interpretes recurras, nullus est ex iis, quicquid æstuent, & omnem rudentem moveant, qui ex his angustiis emergat. Jobum plura effutiisse incondita & dura de Numine; voces procaces jactasse; querelas emisisse in Deum Optimum Maximum injurias, manifestius est, quam ut negari, aut ullo pacto eludi possit. Quid faciendum igitur? Hebræa introspiciamus attentius, in iis videbimus, ni fallor, quod Interpretum, quotquot saltem mihi noti sunt, aciem fugit. Ea

412 OBSERVAT. MISCELLANÆ

sic optime verti possunt, atque adeo debent: *Non locuti estis de me recta aut convenientia, ad negotium servi mei quod attinet.* Splendide nimirum & aptissime verba fecerant de majestate & gloria, de sanctitate, bonitate, sapientia Numinis; nihil ut in Poëtarum aut Philosophorum scriptis circa hoc argumentum reperias, quod non præ horum tractatione fordescat. Imò, ut plus dicam, nihil in universo S. Scripturarum ambitu exstat magnificentius, quam quod apud Nostros auditur. At in eo peccatum ab ipsis est, quod de Providentiæ rationibus, & agendi modo circa bonos & pios, male judicarint; quod horrendo Jobi casu perculsi, eum, qui tamen innocens intuentibus videbatur, & revera erat, occulti nescio cujus sceleris pœnas pendere consciscerent; injustum fore Numen judicantes, si Jobus culpa immunis tam infanda pateretur: quodque maluerint exploratissimæ amici innocentis notam inurere, & stellis nebulam spargere candidis, quam consilia Providentiæ sibi abscondita fateri, eamque taciti adorare. Illud tandem est, quod Triumviris Deus exprobrat: *Non de me rectum locuti estis circa Jobum, seu quantum ad eum spectat.* Hoc uno verbo magna

gna lis deciditur; præfocatur calumniarum rabularum obstreperus sibilus; Viri integerrimi caput laudis immortalis corona cingitur. Quamvis præcedenti sermone, Jobi quoque inconsultæ & audaciores querelæ redargutæ pro merito fuerunt. Illud enim fidenter dico, & pro certo adfirmare ausim, ex divina oratione præcedentium Capitum necessario inferri, quod Jobus de Deo semper locutus non est נכונה, id est recte, digne, convenienter. Omnes sefellit particulæ Caph ambiguitas in כערי non animadverso, Caph ibi similitudinem minime notare, sed tantum relationem ad eam rem, cui præfigitur, uti sæpe alias. Qualem etiam (a) potestatem habet ei respondens ὡς Græcorum. Huc appositum, quod Doctissimus Coccejus in Lexico observat, Caph sæpe notare circumstantiam rei & connexionem, infinitivo præfixum. Eandem vim habet junctum nomini, ut Esaiæ LVIII. 4. *Non jejunatis*

(a) Docent Grammatici, ὡς Græcis cum accusativo junctum, fungi nonnunquam vice præpositionis πρὸς vel πρὸς. Varia exempla adducit H. Stephanus in Lexico. Qui etiam hanc particulam confert, cum Hebræorum Caph præfixo. Locutiones, ὡς γὰρ μοι δοκίμ, ὡς γὰρ πρὸ τῆ ἑγγύς, ὡς γὰρ δι' ἡμῶς λόγῳ, hanc vim produunt relationis aut respectus.

414 OBSERVAT. MISCELLANÆ

natis כיום דהוה *secundum diem hunc*. Id est, ut jejunare oportebat, ratione hujus diei habita. Conjici etiam posset, nostro loco Beth, pro Caph, legi debere; כעברי *in seruo meo*; quod ad casum ejus adinet, non rectum estis locuti. Sed receptam lectionem, cui sensus inest, quem dixi, sollicitare nihil opus. Hic objicies, fat enim scio, si Jobus eadem inconsiderati sermonis, cum tribus adversariis, culpa involvitur, quare ii soli gravantur divina sententia? Sed responsio est in promptu. Haudquaquam nimirum par fuit ratio Jobi, atque adversariorum, nec æqualiter ab hoc & ab illis peccatum dixeris. Jobus, intemperatæ sibi innocentiae conscius, ex doloris vehementia, in voces non satis cum debita Deo reverentia, & animi demissione congruentes, eruperat; quod venia dignum judicat benignissimus Deus, post objuratum merito tamen, ea gratia, Jobum. At Triumviri, cum eos nihil ad ejusmodi sævitiam stimulare, & contrarium potius omnia suaderent, provocante in id nemine, nullo indicio permoti, miserum Jobum infectantur, & contumeliosis suspitionibus, quid suspiciones loquor?

Imo

Imo apertis criminationibus onerant, de Dei interim erga eum providentia ea cogitantes, quæ à vero erant alienissima. Æquum igitur fuit, ut innocentia Jobi patefieret, simulque divinum, in eo tot plagis vexando, consilium; & quod consequens erat, ut Accusatores in reorum vicissim ordinem transditi, inconsulti iudicii, calumniæ, immanitatis damnarentur; ut justo illi pudore suffunderentur, nec nisi supplicante pro iis Jobo, cum Deo demum in gratiam redirent.

Dum tres viros illos, lata sententia condemnatos audimus, de Elihuo interim altum silentium est. Causam requirunt Interpretes, nec facile inveniunt; aliis atrum, aliis vero album huic silentio calculum subesse volentibus. Potius ego sic reliquorum damnationi exemptum crediderim. Longe enim à Triumvirorum, ejus sententia discrepat: cum & moderatius, & meliori animo, & verioribus principiis nixus, in Jobum insurrexerit; nimiam ejus audaciam, impatientiam, propriæque innocentiae fiduciam, quasi nullius culpæ labe adspergeretur, redarguere contentus, & conscientiam virtutem ultra modum efferentem, sese retundere. Diserto encomio juvenem

416 OBSERVAT. MISCELLANÆ

nem ornari, necesse non fuit, cujus dicta sua se veritate satis approbant. Porro si cogitas, ejus causam à cæterorum causa sejunctam esse, & orationem talem, ut ei Jobus ipse nihil reponendo, acquievise videatur; hoc inquam posito, quod sententiæ in cæteros latæ non involvitur; satis indicat, Dei suffragium tulisse. Denique spectandus hîc tantum restabat, integritatis Jobæ, assertore Deo, meritissimus triumphus. Nec, uti modo observatum, Jobus pronuntiatur recta semper locutus. Quod si foret, Elihui aggressio hoc ipso reprobaretur, Sed cum Eliphaz, Bildad, Sophar, Elihuo præterito, circa Jobi negotium soli non recta locuti perhibeantur, id, ut ab una parte Jobum ab impactis criminibus absolvit, sic ab alia, Elihuum recta locutum arguit.

Vs. 10. *Dominus quoque conversus est ad pœnitentiam Jobi.*] Infeliciter Vulgatus sic expressit Hebræa וַיִּחַוֶּה עַב אֵת שְׂבוֹת אֵיִב. Melius Schultens; & *reduxit Jehova abductionem Jobi*, litteræ adhærens. In re planissima argutias, pro solito, quærunt Commentatores. Mercerus captivitatis figuram eo pertinere vult, quod in manum Satanz quasi traditus fuisset, atque sub

sub malis, plagisque ab eo immixtis, constrictus teneretur, donec eum Dominus solvisset, atque in integrum restituisset. Diversus inde abit Schmidius, captivitatem restringens ad desertionem & solitudinem, in qua Noster, quasi captivus aliquis federit, per sacrficationem hanc ei restituta apud omnes auctoritate, & finita velut illa captivitate. Nescio quo fato tam frequentes ad talem figuram confugiant; quam & ipsa ratio, & usus sermonis, & styli character, qui hoc Capite historię simplicitatem rursus induens, à metrica ad solutam orationem transitum fecit, omnino respuit. Quis, nisi verbis vim inferendo, in *וַיִּשְׁבּוּ* solitudinem intelligat, aut desertionem à propinquis? Aut quis est, qui rem simpliciter narrans, historicorum more, ut depulsionem malorum, quæ malitia Diaboli Jobo impegerat, significet, id nuncupet *reductionem captivitatis Jobi*? Contra, Hebræorum Scripturis frequentatum *וַיִּשְׁבּוּ אֶת שׁוֹבֵי* pro, *eos qui in captivitatem abducti, vinculis liberare, & domum aut in patriam reducere*. Sic Apocal. XIII. 10. *ὡς ἰς αἰχμαλωσίαν συναγαγεῖς αἰχμαλωσίαν ὑπάγει*. Melius igitur accipit Schultens, de fortunarum instauratione

col

collapsarum, huc & illuc dissipatarum; nisi quod nimis vaga sit interpretatio, nec ad locutionis proprietatem exacta. Manifestum, hinc agi de abactorum gregum, servorum &c. recuperatione. Miror, quare Schultensius tam obvium sensum rejiciat, & fastidiose repellat, *tortum vocans & tractum contra rem simul & naturam linguæ. Nunquam suspicatus fuisset,* inquit, *simile quid Cl. Clerico placere potuisse.* Quidni vero placuerit? Quæ sola sincera & naturalis, cum alia omnia sint tracta & torta. Dic enim, quæso te, Vir perspicacissime! non greges, quos possidebat Jobus, à grassatoribus fuerant abacti, captis simul abductisque in servitutem Pastoribus? An incredibilius ergo est, parvo post tempore, (nihil enim cogit, ut diuturnam calamitati huic durationem tribuamus, contrariumque multa suadent;) eisdem domino suo restitutos, Deo sic jubente, & quod mille potuit modis, procurante? Plusne in tali restitutione, & à manibus latronum recuperatione, miraeuli erit, quam in demuo præbita armentorum & gregum vi, imo conduplicata? Cæterum, mentione injecta sacrificiorum, quibus Triumviri Deum, mediante Jobo, propitiarunt,

oppor-

opportune direpti pecoris recuperatio sese intulit. Loca Schultensio laudata, Psal. XIV. 7. LXXXV. 2. Jerem. XXX. 18. quibus addas licet Psal. LXVIII. 19. collatum cum Apocal. XIII. 10., de assertionem captivorum in libertatem intelligenda. Magno nihilominus contemptu hanc sententiam Schultensius repudiat. *Domus*, inquit, *ruinam excitare, & fortunas disjectas colligere, qui apud Latinum Auctorem de iisdem numero rebus, nescio unde revectis, interpretari vellet, quid tandem in litteris hisce valere censeretur?* Triumphandæ huic interrogationi reponimus, longe dispar esse exemplum. Quam enim nobis adfert Schultensius, generalis est locutio, quæ ad res singulares, ex locis unde abductæ fuerunt, revectas, nullam relationem habet. Contra, quod nostro versu legitur; *Reduxit Dominus captivitatem Jobi*, fieri vix potest, quin greges ovium, boum armenta, à Sabeis & Chaldæis latrocínio abacta, in memoriam revocet, ac proinde ad ea referri debere, censeatur.

Ibidem. *Et addidit Dominus Jobo omnia, quæcunque fuerant, duplicia.*] Luculentum ibi habes prolixi in Jobum favoris, à Deo, pietatis remuneratore, argumentum,
 qui

qui priora damna tanto bonorum incremento repensare dignatur. Quippe non satis duxit, amissas ei opes, quæ amplissimæ fuerant, restituere (a); sed duplo eas auxit, ut Viri integerrimi constantiam hoc veluti præmio donaret. Quod quidem locum legenti satis observatu proclive est. At quis cogitaret indidem extundi posse argumentum, pro immortalitate animorum? Id tamen magno acumine vidit, aut sibi cernere visus est; eruditus & pius D. Worthington Libro, cui titulum fecit; *The great duty of self-Resignation*, Cap. IX. p. 174. Quod nimirum conficit ex collatione versuum 12 & 13^{mi}. eo pacto. Circa reliqua bona, quorum jacturam Jobus fecerat, legitur, altero tanto ditiores factum, adeo ut armentorum, pecudum, jumentorum amissorum, duplum acceperit. Ovium quatuordecim millia, Camelos sex mille, mille Asinas, mille item Bovum paria. Filios vero & Filias totidem numero solum, quot prius habuerat, non conduplicato, ut in cæteris.

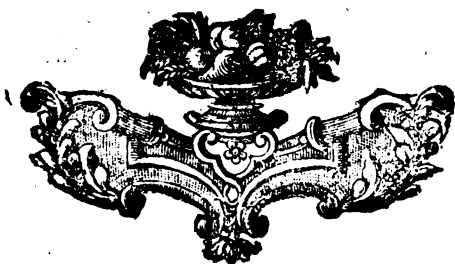
Quare

(a) De hujus duplicationis mysteriis plura, cui otium erit, legi possunt apud Spanhemium, *Historia Jobi*, XV. 2.

Quare autem illud? Quoniam scilicet priores liberi, quos acerba mors abstulerat, non prorsus extincti erant morte, sed anima superstites vere vivebant Deo; adeoque cum in rerum natura adhuc dum existerent, ad Jobum revera pertinere censentur. Quo spectat axioma, quod urfit Christus contra Sadducæos, adducto Numinis ad Mosem ex rubo ardente Oraculo; *Deus mortuorum non est Deus, sed viventium.* Matth: XXII. 31. 32. Mirum, ni Rabbiorum acumen erudito Anglo talis inventi palmam præripuisset. Imo vero ab iis occupatum, docent Grotius & Codurcus. Schultensius plures memòrat ejus argumenti patronos. Sed gratia Deo! quod luculentiora hujus Veritatis documenta ipsa Vetus, ut de Novo Testamento nihil loquar, Scriptura nobis suppeditat. Non in argutiis ejusmodi ludere amat Spiritus Sanctus, aut in abstrusis angulis momentosas doctrinas recondere; sed aut disertis verbis enunciat, aut ex dictis firma & necessaria consequentia eruendas præbet; ut ex celebri effato: *Deus sum Abrahami* &c, Christus elicuit. Luc: XX. 37i Num vero Jobi liberos jumentis accenseas, cujus adauctæ fortunæ pars necessaria fuerit, eadem proportione filiorum filiarum-

rumque proventum exuberare ? Ridiculum. Ad parentis felicitatem pertinet liberorum, non præcise magnus numerus, sed virtus & egregia indoles. Cæterum de Jobi uxore, quid ea sit factum, altum silet Scriptor facer. Quæ vera marito fundi sui calamitas. Ut ejus tam male moratæ obitum lucro apponere debuerit; pace id Schultensii sit dictum. In dubio relinquit Spanhemius, an forte resipuerit, quod optandum, & ex eadem matre liberos Jobus posteriores sustulerit.

F I N I S.

IN-

I N D E X

RERUM ET VERBORUM.

A.

A *Bbadie* (Jacobus) laudatus. p. 403. Prophe-
ticorum Scriptorum Enarrator optimus. ib.

Abductio Jobi, quid significet. p. 417. v. voces Heb.

Abrahami fides commendata. p. 326. Ex eo Jo-
bus per Cethuram ortus creditur. p. 77.

Adagia, aut voces memorabiles ex vero proditæ,
quem, Poëmati intertextæ, ei decorém confe-
rant. pp. 44. 69.

Adam ad ejus lapsus historiam alludit Jobus.
p. 298.

Addison, laudatus. p. 392.

Ἀκαταληπτα impii libenter confundunt cum ἀσυν-
εἰστοίς p. 140.

Allegoriarum nimius amor Interpretibus caven-
dus. pp. 14-17. Cujus intemperiei exempla
vide pp. 221. 251. 291: 344. Item. p. 395.

Allegorica sæpe permixta historicis p. 42.

Amici Jobi, de Deo circa Jobum recta non lo-
cuti. p. 412: Personatos in Poëmate loqui,
arguit calumniarum atrocitas. p. 29. 33. 210. &
passim alibi.

INDEX RERUM

- Angelorum* lapsus. Ad eum respicit visio Eli-
phasi. Ea occasione, loci memorabilis Epist.
Judæ v. 6. expositio nova. p. 100.
Ἀποκαλασασίς πάντων quid per id intellectum. p. 75.
Aquæ peregrinæ quid notent apud Jeremiam.
p. 235.
Arabes, gens antiqui moris servantissima. p. 170.
V. *Traditiones*.
Arabismi præter modum miratores a *Salmasio*
perstricti. V. Præfat. Fol. xvii. nota (a).
Aranea Schultensio eleganter descripta. p. 126.
Ἀρχὴ aliquando *originem* notat, & *existendi prin-*
cipium. p. 100.
Astrorum cultus antiquissimus. p. 300. Ab eo
Jobus se abhorreere testatur. ibid. Paroemia de
hoc Arabum illustrata. ibid.
Atterbury (Franciscus) Rostæ Episcopus, inter
Oratoriam Sacræ Principes numerandus, lau-
datur. p. 285.
Ausitis, Jobi patria. p. 7.

B.

- B** *Alaam* falso creditus idem fuisse cum *Elibu*.
p. 5.
Behemoth, per eum Diabolus nonnullis intelle-
ctus, qui a Jobo demum victus, ut Christi
typo. p. 395.
Bentley (Richardus) a variantibus Codd. Græ-
corum N. Test. Lectionibus nihil esse peri-
culi demonstrat. Præfat. Fol. xx.
Boëthius laudatus. p. 262.
Bochartus & *Boothius* refelluntur. p. 390.
Boblii interpretatio coacta. p. 112.

Bol-

E T V E R B O R U M.

Bolduc Monachus, ex Commentatoribus Jobi non infimus, quanquam cuculli nimium memor, laudatus. p. 303. Ejus observatio, quantumvis acuta, reprehenditur. *ibid.*

Bolæus, huic merito Perraltus vapulat. p. 274.

V. Comparationes.

Burnetus (Thomas) laudatur. p. 5.

C.

C*alamus à vento quassatus*, apud Lucam quid designet. p. 292.

Calvinus (Joh.) sensum liberationis temporalis in oraculo Jobæo de *Goële* amplexus, quamvis altiozem subesse suspicetur. p. 73. Laudatus itidem p. 233.

Calumnie Theologorum opportune à Schultensio perstrictæ. p. 340.

Capellus (Lud.) punctorum Hebræorum religionem sustulit. Præfat. fol. xx. seq. laudatur. p. 92

Cartesius (Ren.) laudatus. p. 147.

Cause secundæ suam habent efficaciam manantem a prima p. 354.

Chaldæismis abundare Librum Job nihil mirum. p. 6 & seq.

Chremes & Micio Terentianus, iis similem facit Jobum doctissimus Interpres p. 193.

Christus Elihuo adumbratus sub titulo מלייך, id est, *Oratoris, Internuncii.* p. 332. & 333.

Chrysofomus de Uxore Jobi quid censeat. p. 81.

Cicero laudatus. pp. 105. 139.

Clericus (Joh.) defensus. pp. 122. 220. Laudatus. 258. 343. Vindicatus 358. 369. Notatus 113. 115. Denuo vindicatus 418.

INDEX RERUM

- Coccejus* (Joh.) notatus p. 131. Laudatus 174. item 413.
- Codurcus* etiam apud Pontificios avitæ institutionis memor. p. 112. contra Eliphafum invehitur. ibid. Ab eo Elihui dictum festive redditum. 312. Laudatur 90. Notatur. 367.
- Cæli solidi & cryftallini*, veterum error ab ipfo Mofe revictus p. 380.
- Comparationes Syrmaticæ* dictæ, quæ? p. 274 Duæ propter fublimitatem infignes. p. 295.
- Copernici Systema à Stunica* Salmanticenfi Monacho comprobatum, ipfiusque Jobi auctoritate fultum. p. 127.
- Confervatio* rerum, non eft iterata earum, aut perpetua creatio. pp. 344 & fequentibus.
- Confuefcere Deo*, quid hæc locutio potiffimum importet. Excursio Ethica. pp. 275-285.
- Crinfos* laudatus. pp. 147. 176.
- Critica* (Ars) eandem methodum fequi debet in facris, ac in profanis. Præf. ad Lectorem. V. *Hare*.
- Criticæ conjeftationes*, feu ariolationes circa duo perplexiffima Jobi loca. p. 300. item p. 396.
- Cudworth* laudatus. p. 140.
- Cultus divinus*, nobis ex immutabili lege præfcriptus, quamvis eo Deus minime indigeat. Eliphafi dictum circa hoc illustratum. pp. 201-210.

D.

D*Ei* idea nobis infita p. 139 & quidem pofitiva. Refelluntur, qui agnofcunt negativam tantum 144. Dei incomprehenfibilitas non obftat, imo per eam ideam folum probatur. 141. Dei immenfitas 150. fcientia 149. fânctitas & puritas 99.

E T V E R B O R U M.

99. Deus neminem in fraudem impellit 157.
Derbam (Wilhelmus) laudatus p. 377. not. (α)
Descriptiones Orientalibus per ambitum circumductæ. Talium exempla p. 274. Collatio Jobi Cap. XXVIII. cum Epoda 2da Horatii. ibid.
Dies atrii & exemptiles, quibus suum natalem Jobus accenset. p. 92.
Divitum exitus, tanquam evigilantium a somno p. 257.
Dramatis ~~h~~os servatum p. 394.
Dramaticæ Poëseos usus quam antiquus. p. 23.
 Sinensibus ante tria annorum millia usurpatus. p. 24.
Drusus laudatus pp. 161. 286.
Dupli restitutio Jobo facta quid notet. p. 420.

E.

- E***Libu* ejus sapiens regula p. 311. Cur solus ex Jobi amicis à Deo non culpetur 415. ejus persona quantum ad S. Poëmaticis decus conferat 342.
Eliphasum mendacii, & flagrantis in Jobum calumniæ absolvere difficile est p. 211. 215.
Emendandi prurigo non magis culpanda, quam allegorifandi p. 290.
Emphaseôn amor, quàm S. Scripturæ interpreti formidolosus, vide pp. 78. 136. 168. 197. 223. 246. 408. & alibi passim.
Equi nobilis hypotyposis illustrata p. 392.
Erasmus laudatus, addend.
Erpenius laudatus p. 300.
Etyologia in sensibus vocum eruendis sæpe fallit; cum non ex origine, sed ex usu earum

INDEX RERUM

acceptio sit æstimanda p. 107. item 171.

Expiatio peccati quare necessaria pp. 207 & seq.

Exponere voces *pro loco*, vetant Judæorum Magistri. Sed si illud divinare est, nonnunquam est scopum ferire. p. 389.

F.

F*actorum* a Deo rationem non reddi, quo sensu intelligendum? p. 323.

Familiaritas cum Deo contracta, beatitudinis fons p. 282. V. *Consuescere Deo*.

Fidem τῶν μὴ δορυμένων magnopere Scriptura commendat p. 325.

Flagellum linguæ quid notet p. 129.

Fontanella ejus de antiquorum Herōum indole apud Poëtas scita observatio, nonnullis Theologis aptanda. p. 321.

Fortuna filii. Eorum lapsus miserandus iconice descriptus p. 295.

Fourmontius laudatus Præfat. Fol. xxi.

G.

G*enevensis Versio*. Ejus prudentia laudatur. p. 223. Eadem defenditur. pp. 128. 229 & 338.

& alibi passim. Eadem cum Belgica notatur 234. *Geographi* hodierni, item *Astronomi*, Elihuo in utraque scientia peritiores. pp. 378-381.

Gratiæ cœlestis aura mens hominum vegetatur. p. 306.

Gregorius Magnus, Papa, de ejus moralibus in Jobum, & allegoricis interpretationibus, judicium pp. 238. 290.

Grotius laudatus pp. 129. 421.

Guet (du) Abbas, laudatus p. 380.

H.

ET VERBORUM.

H.

- H** *Ammondus* laudatus. p. 293 & 371. not. (a)
H *Hare* (Francisc.) Ciceſtrenſis Episcopus,
 ejus inſignis locus, circa Criticæ Sacræ ex-
 colendæ rationem. Præfat. Fol. XXI. & ſeqq.
Hebrææ voces explanatæ.
קבל ſimplice *accipiendi* ſignificatione gaudet. p. 37
סעפים *cogitationes varias & implexas* ſignat. p. 95
דממה *aura levis & ſufurrus*. p. 98.
תהולה proprie *ſtultitiam* ſonat. p. 99.
רשף non fulmina ſunt, ſed *ſcintilla* e ſubter-
 raneis ignibus emicantes. p. 114.
מאסתי poſitum pro **מסתי** *contabui, diffuxi*. p. 120
ענה pro *confutare* ſæpe uſurpatum. p. 152.
עשתות *cogitationes ſuperbæ* Chaldæis. p. 156.
תטבל *conſuis, concinnas*, notat; minime vero,
iniquitatem allinis. p. 168.
אם particula ſæpe apud Hebræos adfirmat. p. 217
חתר furum proprium, non amatorum. p. 229.
חטאו quid & quos designet hæc locutio,
 obſcurum. Schultenſii conjectura, quamvis
 ingenioſa admodum, non perſuadet. p. 233.
זרים non *exundantes aquæ*, ſed *è longinquo*
fluentes; appoſite ad illas e Libano vicinas p. 236
רפאים mirum quam multiplex iſti voci ſenſus af-
 ſingatur, proprie *mortui*, aut *occiſi*. p. 239.
איננו de re dicitur, quæ non amplius apparet,
 de æterno exitio nuſquam. p. 260.
כנה huic verbo ſignificatio *ſtabiliendi, adfirmandi,*
aſſeverandi pro certo aliquid, ex themate
כון fluens, vindicatur p. 309.
כי pro **אם כי** ſæpius poſitum. p. 313.
אל particula pro **לא** ſimpliciter negante ſæpius
 ſumpta p. 313.
כפר *λυτρον*, proprie Mediatoris eſt. p. 336.

INDEX RERUM

- כבש** pro gubernare, coërcere sub imperio conti-
 nere sumptum p. 355.
דין aliquando *causa* aut *causa* status. p. 366.
מתות Jobi XXXVIII. *renes* sunt, vel invito
 Arabismo. p. 382.
רננים *pavones*, חסידה *ardeam*, נוצה *struthionem*
 signare ostenditur. p. 385 & seq.
רעמה cum bona venia *φιλαράβων tonitru* verten-
 dum probatur. p. 391. Item שמיץ דבר *pauxil-*
lum verborum, non vero *sphaerulam verbi*. p. 251
העלים synonymum *τῶ* החשיך ea distinguere fen-
 su, nimis argutum. p. 404.
איוב caph præfixum sæpe non similitudi-
 nem, sed relationem notat ad id, cui præfigitur.
 p. 412.
שבות *captivitatem* notat, aut *res abductas*. p. 418
Heroës antiqui, à Poëtis quales efficti. V. *Fontanella*.
Homerus laudatus p. 5. item. 190.
Horatius itidem p. 275.
Huetius (P. Dan.) laudatus p. 4.
Houbiguan subsidia ei ad novam Bibliorum He-
 braicorum editionem adornandam adhibita.
 Præfat. Fol. xxvii.
Hypothesôn studium quam obsit Interpretibus.
 p. 255.

I.

- I** *Kenit* palmaria epilysis Schultensii calculo com-
 probata p. 297.
Immortalitas animorum. Sine ea, & melioris vitæ
 spe, concidit Religio, tollitur verus numinis
 cultus p. 74. Argumentum ejus ex Jobi Cap.
 XLII. petitur, futile 420. V. *Worthington*.
Inferi de illorum sede hypothesis singularis p. 248.
Ingeminatio ejusdem rei aliis verbis, Hebræorum
 Poësi solenne p. 226. In

ET VERBORUM.

Inspiratio. Cujusmodi illa errores præstat. p. 376.

Interpretes quam sæpe vim inferant Textui p. 362

Æquitatis memores esse oportet 160.

Jobus. Quænam in hoc Libro ad Historiam, quæ
vero ad Poëmatis ornamentum pertineant 4. 24

29. pp. 40-45. Verus Job probe distinguen-

dus a personato 165 Defenditur 163 Ejus

mansuetudinis insigne specimen 85. Culpan-

dus 30. Ei immerito blasphemiam affinguntur

168. Ecclesiæ typus, potius quam Christi 65.

Judei e Babylonia reduces, ob mores parum ido-
nei, qui per Jobum adumbrentur p. 12.

Juricus laudatus pp. 5. 6.

Jus Dei in creaturas legibus adstrictum; illud
quod ἀνωπεύθουον dicitur, Dei naturam evertit.

Disputatio de eo. p. 314-330.

L.

L *Eviathan* num Balæna, num Crocodilus, in-
certum p. 398.

Libertas creaturarum tollitur, si conservatio a
creatione nihil differat 352.

Locorum aliquot perplexorum in Jobo nova epi-
lysis pp. 151. 173. 235. 385. 411.

Luciani insignis locus p. 300.

Lucretius laudatus p. 197.

M.

M *Agi* demurmuratiunculis suis imbrem eli-
cere olim eruditi, ut & nunc apud Ame-
ricanos. V. *Labat* itiner. p. 381.

Maimonides laudatus p. 41.

Malachias Propheta sub Elijui persona latere
falso creditur p. 18.

Ma-

INDEX RERUM

- Mamilius* laudatur p. 249. Astronomicas rationes melius intellexit Virgilio. ibidem.
- Masoretharum* imperitia p. 119. & præpostera religio 157.
- Mede* (Joseph) citatus p. 265. not. (a)
- Medici*, eos non resurrecturos, ex joculari τῶν LXX. errore illatum p. 240. not. (b)
- Mediatoris* officium præclare enarratum Elihuo pp. 333-338.
- Mercerus* notatus 158. 417. Eum Schultenius objurgat p. 334.
- Metallica* ars Jobi ævo multum excoli cœpta. pp. 260. 268.
- Milton* (Johan.) Satanæ insidias atque indolem graphice depingit. p. 79. Eum dices Mundi invisibilis incolam & ἐπονην fuisse 101.
- Miracula* sæpius edit Deus, quæ oculos fugiunt p. 183 &c.
- Mosen* probabile Libri Job scriptorem esse p. 7. Ejus fides & magnanimitas laudata. p. 327.
- Moschus* laudatus in pavonis descriptione p. 386.

N.

- N***atalis* execratio, cum spe vitæ melioris parum consentit p. 88.
- Natura*. Ex ejus operibus divina existentia firmiter demonstratur p. 271. Ea Poëtarum more descripta ab Elihu p. 379.
- Nexus* rerum in Poëticis non semper urgendus p. 367.
- Nihil* substantivum, sæpius à Schultensio duriter & importune ingestum p. 74. 218 &c.

O.

ET VERBORUM

O.

O*Ceano* cœlum incumbere, eumque lucis & tenebrarum limitem, adeoque ex ejus sinu surgere solem, crediderunt Veteres. p. 248.

Orationes apud Historicos non ex vero proditæ, sed ad personas & res probabiliter accommodatæ p. 29.

Orbis delineatio qualis fuerit antiquis p. 248.

Orcus & *Orcini*, qui? 247. Nonnullis est *Materia prima* Aristotelis p. 266.

Ordo rerum non ad libitum hominum mutandus. pp. 178-186.

Ως, Græcis cum accusativo casu, sæpe valet *ωπόρ*. p. 413. not. (a)

Ovidius. Fluvii apud eum elegans descriptio. p. 119. laudatus etiam 268.

P.

P*arabola*. Quid a *Fabula Dramatica* discrepet. p. 21. *Divitis* & *Lazari* apud *Lucam*, speciem habet *Dramatis* p. 22.

Patriarcharum Religio, qualis? p. 133.

Pavonis delineatio graphica pp. 385-386.

Peccatoribus sanandis divina methodus p. 331.

Perizonius laudatus. Præfat. Fol. xxxii. not. (a)

Philosophiæ, quæ prima vocatur, & circa Dei naturam & perfectiones versatur potissimum, optimi magistri, *Prophetæ* p. 150.

Physica *Jobæo* sæculo parum promotæ & exulta. p. 379.

Plinius laudatus p. 268.

Pœnarum æternitas, cum Dei bonitate non pugnat p. 361.

Pœtica ars rudis adhuc fuit *Jobi* ævo p. 373.

Cujus Liber versa oratione scriptus.

Præ-

INDEX RERUM

Prædia sua Jobo non videntur ablata p. 303. V.
Bolduc.

Prologi in Dramate partes quæ? Priora Jobi Ca-
pita ejus vicem sustinent p. 24.

Providentiæ consilia hominibus impervia p. 20. 27.

Punctorum Hebræorum antiquitas à doctis repu-
diata & inventi novitas detecta. Præf. Fol. xx.
& seqq.

R.

R *Adix aperta.* Qui ex ea mystici sensus In-
terpretum ope fruticescant. p. 28.

Resurrectio corporum, priscis temporibus ignota.

Non itidem animorum immortalitas p. 74.

Dogma resurrectionis ultimæ, sub temporalis
liberationis spe certissima latens p. 68. Jobi

etiam exemplo, ut & Ezechielis XXXVII.
visiône adumbrata. ibid.

Revelationis diversi gradus recensiti p. 405.

Reimarus. Ejus truculentum interpretamentum
p. 189.

Roques laudatus p. 305.

S.

S *Acrificia* ante Legem Mosaïcam Deo oblata
ex jure patriarchali p. 77.

Sanctorum invocationi apud librum Job præsidium
nullum. Quærentibus irascitur Codurcus p. 112.

Sapientia prosopopœia & delineatio Jobi XXVIII
non ad Deum, sed homines, quibus ea quæ-
ritur, pertinet. Mira de hoc loco sententiarum
divortia. pp. 261 & seq.

Satana character & graphica descriptio p. 108.

Schmidius vindicatus p. 360.

Schultens (Albertus) ejus encomium, Præf. ad
Le-

E T V E R B O R U M.

- Lect.** fol. xv. acumen commendatur pp. 72. 110.
 229. 286. 294. eruditio 340. Notatur 78.
 87. 105. 116. 154. 158. 254. 356. Arabismi
 cultor acerrimus 218. 223. Systemati addictior
 255. 361. Gaudet stylo poetico 234. Alienæ
 laudis haud invidus 297. Haud satis sibi con-
 stat 134. 138. item 410. Emphasedon amans
 186. Originationibus suis nimium litat 174.
 In apologiis exquirendis ingeniosus 216. Ex
 uno Jobo duos homines constat sibi mutuo ad-
 versantes 224. Allegorica intemperie nonnihil
 laborat, licet eandem in aliis culpet 250. Cle-
 rico iniquior 89. Cui immerito succenset 369.
 Cuique iterum sine ratione irascitur 378. Accu-
 rate ratiocinandi leges non semper observat 136.
 Melius suo ducitur, quam alieno iudicio 199.
Scotomachia apud Jobum frustra quaesita p. 374.
Scriptores θεόπνευστοί, non per eam prerogativam
 cuiusvis generis nævis caruerunt p. 371.
Scriptura Sacra divinitatis notas habet internas,
 quas in Jobi Libro speciatim cernere licet.
 Præf. Ea neutiquam ediscendis artibus, scien-
 tiis, naturæ arcanis, comparata 376.
Sherlock (Thomas) Episc. Londin. laudatus pp.
 54. 56. 195.
Sensus τὸ καλὸν καὶ τὸ ὑψὸν, Criticæ artis pars
 potissima p. 390.
Severi, catena in Jobum, scita regula 390.
Sigillum quid notet apud Prophetas 403 v. *Abbadie*.
Simonidis Hieroni sapiens responsum, perperam
 ad Scepticismi confessionem detortum p. 139.
Somniorum cœlitus missorum indoles 98. So-
 mnium Eliphasi ab eo minime confictum, sed
 vere θεήλατον 97.

Sol

INDEX RERUM

- Sol & Luna* Jobi XXXI. proprio & litterali sensu sumendi p. 302.
- Spiritus* qui est in homine, quid a *flatu Omnipotentis* discrepet p. 306. per 𐤒𐤓 non semper Spiritum Sanctum indigitari credendum est. ibid.
- Spanbemi*us laudatus p. 4. refellitur 23. 31. laud. 43. 16.
- Stilus* Orientalium, speciatim Arabum, Jobi ævo, a recentiorum post Mohammedis æram, quantum discrepet p. 154.
- Stunica* (Didac.) ejus Commentarius in Jobum minimè spernendus p. 127.
- Superstitio* à verâ Religione quid distet. 202.

T.

- T***ellus* super nihilo suspensa, ad sensuum iudicium dictum, cui tamen sua veritas subest. p. 337.
- Τηπετιν*, sumptum pro *observare, attendere*. Aliquando *insidiari* p. 101.
- Terminus* vitæ fatalis, an ex Jobo probari possit? p. 163.
- Titulus Sepulcri*. Pro tali effatum Jobi XIX. 25. accipere, merus est ingenii lusus. 62.
- Tonitru* Numinis adventum nunciat apud Poëtas p. 368.
- Traditiones*. Quænam sit, genuinas à spuris discernendi regula p. 170.
- Transubstantiationis* dogma quam longe petitis, ac ludicris argumentis adstruatur p. 159.
- Tropi*. Eorum duritas vitanda p. 113. 186. 197.
- Typi*. Eorum usus. Typicorum Vaticiniorum criterium p. 64. 70. item 335. Si quis typice Jobum interpretari aggreditur, ludit operam 395.

V.

ET VERBORUM.

V

V *Avassor* laudatus. p. 112. 178. 201. not. (a)
& 257. reprehensus. 333.

Vidua ab utero matris deducta, quæ hujus locutionis mens? p. 299. Viduæ non benefacere, quid? 238.

Vinearum viam respicere quid sit. p. 231.

Virgilius mundi systema minus calluit, quam artem pangendi Poëmatis. p. 248.

Vitringa, immerito eum perstringit Schultens. p. 245.

Vitæ futuræ spes in Jobi & Amicorum sermonibus consulto oblecta. p. 164. 167. 200. 359.

Licet hinc illic tanquam per nebulas emicet 254.

Vossius (Isaac.) laudatus. Præfat. Fol. XX. not. (a)

Ufus, significationis vocum optimus magister. p. 107. V. *Wetstein*.

Υφομαρία, vitium pellax, eoque tanto diligentius cavendum. p. 374.

Uxor Jobi, malefana, & impia. Eam plerique Interpretes vituperant. Ejus apologia a nonnullis infeliciter tentata. p. 80. item 191 & seqq. An postmodum resipuerit, incertum. 422.

W

W *Estein* (Johannes Jacobus) laudatus. p. 107.

Wharburton ejus systema, circa Libri Job ætatem, scopum, auctorem, refellitur. p. 8 & seqq. Quale tulerit de uxore Jobi judicium. 117. Iterum laudatur. 177.

Worthington. Quodnam argumentum ducat ex amplificatis postliminio Jobi possessionibus, pro animarum immortalitate. p. 420.

INDEX ALTER

*Locorum Sacratissimi Textus, vel data opera, vel in
transitu, & per comparationem cum aliis,
explanatorum.*

C GENESIS	II. v. 9. p. 80. v. 10. p. 87. & 291.
Aput I. vers. 6. pag. 173.	
II. v. 7. p. 343. v. 17. p. 163.	III. v. 3. p. 88. v. 8. p. 398. v. 6. & 14. p. 92.
III. v. 17. p. 163.	IV. v. 3 & 6. p. 93. v. 7 & 8. p. 38. & 112. v. 12. p. 45. 96 & 274. v. 13 & 19. p. 95 v. 17, 21. p. 105. 114 & 218.
IV. v. 24. p. 313.	V. v. 1. p. 112. v. 7. p. 113. v. 21. p. 114.
XII. v. 1. & XVIII. v. 21. p. 326.	VI. v. 2. p. 115. v. 5 6. 7. p. 116. 118 v. 15. 16. 20. p. 118 & 274. v. 21. p. 119.
XV. v. 12. p. 98.	VII. v. 16. p. 120. v. 7-9. 17 p. 121. v. 15 16. p. 90. not.
XLIX. v. 3. p. 230.	VIII. v. 3. p. 189. v. 7. p. 124 & 158. v. 11. p. 125. v. 15. p. 126.
E X O D I	IX. v. 6. p. 127. v. 23 p. 128 v. 30. p. 129.
XXXIII. v. 18-23. p. 98.	X. v. 6 p. 169. v. 8 & c. p. 130.
L E V I T I C I	XI. v. 7-9. p. 138. 148. v. 10 11. p. 147. 148 & 221.
XVII. v. 10. p. 78.	XII. v. 4. p. 151. v. 5. p. 153. v. 7. p. 156 & 271. v. 16. p. 157 & 119.
D E U T E R O N O M I I.	XIII. v. 9-11. 14. p. 158. v. 15. p. 119. v. 19. p. 159. v. 16. p. 161. v. 28 p. 96.
IV. v. 19 p. 300.	XIV. v. 2. p. 104. v. 5. p. 162 v. 7. p. 164. v. 12. 14. p. 166 & 62. v. 17. p. 168.
XII. v. 5-6. p. 78.	XV. v. 4-11. p. 39 & 56 not v. 6. p. 152. v. 9. p. 156. v. 14-16. p. 96 & 103. v. 18. 19. p. 170. v. 31. p. 171.
XXX. v. 12. p. 270.	XVI. v. 20 p. 161. v. 21 p. 173.
XXXIV. v. 10. p. 406.	XVII.
I. S A M U E L I S.	
I. v. 16. p. 95.	
II. S A M U E L I S.	
XX. v. 10. p. 399.	
I. R E G U M.	
XIX. v. 11-13. p. 98.	
XXII. v. 19. p. 40. v. 24. p. 239.	
II. R E G U M	
VIII. v. 10 p. 119.	
XX. v. 1-6. p. 163.	
E S D R Æ	
X. v. 2. p. 12.	
N E H E M I Æ	
V. IX. & XIII. p. 12.	
J O B I	
I. v. 5. p. 77. v. 6-10. p. 107. v. 8. p. 78. v. ult. p. 228.	

I N D E X II:

- XVII.** v. 4. p. 173. v. 9-12. p. 175.
XVIII. v. 4. p. 39 not. 56 n. & 177 v. 12 p. 186.
XIX. p. 45. v. 6. p. 187. v. 17. p. 191. v. 25 p. 194. v. 25-27. p. 49-76.
XXI. v. 3. p. 195. v. 4. p. 196. v. 6 p. 197. v. 13. p. 199. v. 15. 16. p. 217.
XXII. v. 1-3. p. 201. v. 5. p. 219. v. 6-9 p. 213. v. 17-20. p. 217. v. 21. p. 275. v. 23. 30. p. 219.
XXIII. v. 4. p. 219. v. 8. p. 221. v. 8-10. p. 148. item p. 62. v. 14. p. 222. v. 17. p. 225.
XXIV. v. 1. 12. p. 226. 227. v. 16. 18. p. 229. 230. v. 19. 20. p. 232 v. 21. p. 238. v. 25. p. 120.
XXV. v. 4-6. p. 103.
XXVI. v. 1. 2 p. 238. v. 5. 6. 7. p. 239. 246. 375 & 379. v. 10. 13. p. 248. 249 v. 14. p. 251.
XXVII. v. 2-4. 8-10. p. 252. 253. & 39 not. v. 19. p. 257.
XXVIII. v. 3, 7. p. 260. 268 v. 14. 20 p. 261. 269. v. 22. 28. p. 264. 265. v. 22. 23. p. 270. 271. v. 25. p. 272.
XXIX. v. 1. 4. p. 286. v. 18. 19. p. 287. 288.
XXX. v. 1. p. 290. & 30. v. 3-7. p. 292. v. 15. p. 294 v. 22. p. 295.
XXXI. p. 211. v. 18. p. 299. v. 26. 31. 33. p. 296. 297. & 300. v. 40 p. 303. v. 38. 39. p. 304.
XXXII. v. 8. Præf. f. f. & in p. 305. v. 21. 22. p. 306. 313.
XXXIII. v. 12. 13. p. 314. v. 15. p. 98. v. 14 &c. p. 330. v. 21. 23. 24. p. 332. v. 33. p. 45.
XXXIV. v. 5. 9. p. 191. v. 6 p. 338. w. 10-12. p. 323. v. 9-12. p. 339. 189. v. 13-15. 17-19. p. 323. 342 & 343. v. 17. p. 354.
XXXV. v. 2. p. 191. v. 5 p. 356. v. 6-8. p. 205. v. 10. p. 269.
XXXVI. v. 5. p. 360. v. 7. p. 109. v. 9-11. p. 361. v. 6-19. p. 364-366. v. 21. p. 367. v. 32. p. 368.
XXXVII. v. 2. p. 368. v. 7. p. 369. v. 20. p. 374.
XXXVIII. p. 34. 36. 327. v. 6. p. 375. v. 18. p. 377. v. 34. p. 381. v. 35. 36. p. 382. 383.
XXXIX. v. 10. p. 188. v. 13. p. 384. v. 17. 19. 20. p. 390. v. 33-35. p. 159. 393. 397 & 400.
XL. v. 10. p. 394.
XLI. v. 1. p. 396.
XLII. v. 1. 3. p. 402. v. 5. 6. p. 16. 31. 38. 57. 61. 194. 269. 405. & 408. v. 7. p. 410. v. 10. p. 416. 419.

P S A L M I

- XIV.** v. 7. p. 419.
XVI. v. 8. p. 206. 285.
XVIII. v. 4. 24. 25. p. 152.
XIX. v. 2. p. 271.
XXI. v. 6. p. 172.
XXII. v. 8. 9. p. 152.
XXIII. p. 365.
XXIX. v. 5. 6. p. 127.
XXXI. v. 20. 21. p. 115.
XXXII. v. 5. p. 299.
XXXIII. v. 18. p. 285.
XXXIV. v. 16. p. 109.
XXXV. v. 5. p. 294.
XXXVI.

I N D E X II.

- XXXVI.** v. 10. p. 278. v. 7. p. 351. not.
XXXIX. v. 2. p. 144. not. v. 10. p. 160 & 394. v. 12. p. 96.
XLVI. v. 3-7. p. 127.
XLIX. v. 8. p. 366. v. 13. 14. p. 102. 104.
LI. p. 383.
LVIII. v. 4. p. 300.
LXII. v. 10. p. 173.
LXIII. v. 9. p. 285.
LXVIII. v. 19. p. 419.
LXXIII. fin. p. 285. it. v. 2. p. 175. v. 11-14. p. 83.
LXXXV. v. 2. p. 419.
LXXXVIII. v. 11. p. 240.
LXXXIX. v. 30. 37. 38. p. 166. 235.
XCIV. v. 18. p. 175.
CII. p. 60. not. & 96. v. 18. p. 229.
CIII. v. 3. 5. p. 337. v. 20. 21. p. 99.
CIV. p. 184. v. 29. p. 343. v. 27-30. p. 351. not.
CVII. v. 17-20. p. 337. v. 19. p. 365.
CXIII. v. 8. p. 364.
CXIX. v. 67. p. 172. v. 113. p. 95.
CXXI. v. 3. p. 313.
CXXXV. v. 6. p. 247.
CXXXIX. v. 3. p. 276. v. 6. p. 149. 150. v. 16. 17. p. 280.
CXLV. v. 14-16. p. 351. not.
CXLVI. v. 4. p. 156.
PROVERB.
VIII. v. 27. p. 249. 262. 266.
IX. v. 18. p. 245.
XV. v. 3. p. 109. v. 11. p. 246.
XXI. v. 18. p. 245.
XXV. v. 14. p. 294.
ECCLESIAST.
III. v. 11. p. 327.
- ESAIÆ**
I. p. 205. v. 9. p. 218.
III. v. 7. p. 355.
XIV. p. 245.
XXVI. v. 8. p. 327. v. 19. p. 245.
XLIV. v. 5. p. 309.
XLV. v. 4. p. 309.
LI. v. 8. p. 96.
LVIII. v. 4. p. 205. 413.
LXIV. v. 1. p. 186.
- JEREMIÆ**
II. v. 13. p. 235.
XII. v. 10. p. 231.
XIV. v. 22. p. 381.
XV. v. 18. p. 228.
XVI. v. 20. p. 161.
XVIII. v. 6. p. 99. v. 14. p. 234.
XXX. v. 18. p. 419.
XXXIII. v. 35. 36. p. 235.
THREN.
III. v. 36. p. 189.
EZECHIELIS.
XIV. v. 14. p. 4.
XVIII. v. 4. p. 39. 56. not. & 326.
XIX. v. 25-27. p. 49-76.
- DANIELIS**
IV. v. 32. p. 119.
VII. v. 1. 28. p. 98.
X. v. 8. 9. p. 98.
- JOELIS**
II. v. 3. p. 96.
- AMOS**
V. p. 205.
VIII. v. 5. p. 189.
- MICHÆÆ**
VI. v. 1-3. p. 326.
- NAHUMI**
I. v. 3. p. 393.
- HABACUC**
II. v. 2. 3. p. 166.
- MALACHIÆ**
III. v. 14. 15. p. 356. not. SY.

INDEX II.

SYRACID.

- XI. v. 13. p. 295.
MATTHÆI
 V. v. 8. p. 406.
 VI. v. 23. p. 88.
 VII. v. 28. p. 104.
 XI. v. 6. p. 293.
 XIII. p. 86.
 XXII. v. 31. 32. p. 421.
 XXIII. v. 14. p. 238.

MARCI

- XI. v. 22. 23. p. 184.
LUCÆ

- VII. v. 24. p. 292.
 XVI. p. 22. & 259.
 XVIII. v. 34. p. 46. not.
 XX. v. 37. p. 54. 421.

JOHANNIS

- I. v. 1. p. 262. v. 47. p. 108.
 IV. v. 42. p. 408.
 XIV. v. 19. p. 60. not.
 XV. v. 20. p. 101.

ACTORUM

- I. v. 20. p. 271.
 II. v. 1. 17. p. 93.
 V. v. 3. p. 88.
 XVII. p. 57. & 135.
 XVIII. v. 5. p. 197. not.
AD ROMAN.
 I. v. 20. p. 271.
 II. v. 1. p. 17.
 IV. v. 3. p. 335.
 V. v. 3. p. 88.
 VIII. p. 66.
 IX. v. 14. p. 188. v. 20. p.
 327. v. 30. p. 99.
 X. v. 6. 8. p. 270.
 XI. v. 33-36. p. 325.

I. CORINTH.

- I. v. 21. p. 263.
 X. v. 11. p. 64.
 XIII. v. 12. p. 406.
II. CORINTH.
 IV. v. 1. p. 104. v. 7. p. 371.
 v. 17. p. 122.

GALATAS

- II. v. 6. p. 371.
EPHESIOS
 I. v. 3. p. 337.
PHILIPPENSES
 III. v. 10. p. 137.
COLOSSENSES

III. v. 5. p. 302. I. THESSALON.

IV. v. 13. p. 165. I. TIMOTH.

I. v. 17. p. 335. II. v. 5. p. 335. II. TIMOTH.

I. v. 12. p. 72. III. v. 16. 17. p. 376. **TITUM.**

II. v. 7. p. 93. I. PETRI

I. v. 3. p. 337. II. PETRI

I. v. 4. p. 337. v. 16-18. p. 405.

II. v. 20. 21. p. 137.

HEBRÆOS.

- I. v. 1. p. 331 & 335. v. 3. p.
 350.
 VI. v. 19. p. 96.
 VII. v. 8. 16. 25. p. 60. not.
 IX. v. 12. p. 336.
 XI. v. 24-27. p. 54. 327.

JACOBI

- I. v. 5. p. 263. v. 13. p. 157.
 IV. v. 11. p. 214.
 V. v. 10. 11. p. 4. v. 16. p.
 184. v. 17. p. 382.

JUDÆ

- Vers. 6. p. 100.

APOCALYPSIS

- XIII. v. 10. p. 417. 419.
 XX. v. 13. p. 247.
 XXII. v. 20. p. 186.

A D D E N D A

PAg. 82 media. *Num adhuc retineas tuam integritatem?*) „ Haud dissimili animo Tobias „ uxor maritum sic increpat Πῆ εἰσιν αἰ ἐλεημοσύ-
 „ ναι σε καὶ αἰ δικαιοσύνηαι σε ; Tobit. II. 16. Tales
 „ habebat Job consolatores, qui pro lenimentis
 „ dolorum objurgatione duplicabant ægritudi-
 „ nem. Neque minima pars malorum erat uxo-
 „ ris lingua. Adhuc tu permanes in simplicitate
 „ tua? Benedic Deo & morere. Nec prius sacer
 „ ille Tobias erupit in lachrymas, quam ictus
 „ uxoris lingua. *Manifeste vana facta est spes*
 „ *tua, & elemosynæ tuæ modo apparuerunt.* “
 Erasmi Lingua, p. m. 171. Eas certe mulieres,
 pias neutiquam duxit, & probas.

B. 115. med. *De aculeatis dictis usurpant.*)
 Inde vult Erasmus Paulo dictum 1. Tim. III. 3.
 oportere Episcopum esse μη πληκην non percuf-
 sorem. *Lingua* p. 172.

P. 153. *Te apello, ô Deus! iniquitatis ultorem.*
 &c.) Huic germanum epiphonema cum personæ
 mutatione, videre est Josuæ XXII. 22.

P. 373. *Ne mireris igitur aut offenderis &c.)*
 Ut omnem super hic à me dictis offensionem de-
 pellam, & invidiam amoliar, nihil consultius duxi,
 quam ut docti pariter & pii Cicestrensis Episcopi,
 mecum sentientis, verba adtexerem, quæ sic
 habent. „ Quod si res adeo simplex, vetus sit
 „ Hebræorum Poësis, unde factum, inquires, quod
 „ viros acutissimos cognitio ejus hætenus fuge-
 „ rit, & ut eruditi fere omnes ejus instaurationem
 „ inter *adunata* posuerint? Respondeo hanc ipsam
 „ ejus simplicitatem partim in causa fuisse, quod
 „ ejus investigatio quærentibus non feliciter
 „ ferit.

7 ferit. Qui, non satis secum reputantes, antiquis-
 8 sima quæque esse simplicissima, artesque omnes,
 9 quo initiis propiores essent, eo fuisse rudiores,
 10 nec nisi longo temporis progressu ad ἀκμην suam
 11 perductas, temere nimis crediderunt, Poëmata
 12 hæc, quod sacra essent, nec sine quodam nu-
 13 minis afflatu composita, ideo esse in suo genere
 14 perfectissima, omnemque Poëseos cultum &
 15 ornatum, quæ multis post sæculis apud Græcos
 16 obtinuit, in his quæri oportere &c. *Hare,*
 17 *Prolegom. in Psalmos p. 32. "*

Pag. 376. *Qui terram ipsi sustentent.*) Pro-
 fecto, si primas notiones intueamur, quas inde a
 pueritia juxta sensuum judicium nobis effinximus,
 Tellus habebitur pro mole ingenti, cujus est
 plana superficies, profunditas vero immensa, sic
 ut ad inum pertingi nequeat, ac proinde ful-
 cro nullo indigens, cui innitatur; sed in quam
 universa mundi machina secura recumbit. Crassus
 equidem ille error; at ex eo discimus infinitatis
 ideam nobis inesse, mentique perpetuo obverfa-
 ri; cujus quamdiu verum, ut ita loquar, Subje-
 ctum, nempe Deum, ignoramus, eam tempori,
 spacio, causarum seriei, rebus quibusvis, quæ ocu-
 lis obijciuntur, dum terminus ubi desinunt non
 conspicitur, prave adfigimus. Inde terram im-
 mobilem, & propria vi sustentatam concipere,
 nobis proclive est. *Observandum porro &c.*

E M E N D A N D A.

Pag. 18 *exacte differuerit, lege exacta.* 59 *lineæ*
ultima in pulvere campo, mentio facta; Nu-
minis. Sic interpunge: *campo; mentio facta Nu-*
minis &c. 108 *excussis, lege excussus.* *ibid. vul-*
pina astutia, lege vulpinæ astutiæ. 129 *deprom-*
ptum,

ptum, lege depromptam. 136 Hebesceret, inquam, lege Hebesceret? inquam. 137 versu eo, lege versu decimo. 141 eam amittere posse, lege eam nos amittere posse. 142 sed non erranti, lege sed nunquam erranti. 274 in marg. Boilofus, lege Bolofus. 275 ult. alicujus facere, lege alicujus rei facere. 165 vivis, lege viris. 176 quæ cum cura, lege quæ cum cura. 180 melius processura omnia, dele omnia. ibid. egestatam, lege egestatem. 182 raptu, lege rapto, 196 dicamus, lege dicimus. 284 in fine vel qualiacunque sint, legendum vel damnis qualiacunque sint. 292 respondet. Hoc vero, lege & interpunge respondet; hoc vero &c. 314 in nota eo textu, lege à textu. 321 potuerint. Quo errore, lege potuerint, quo errore Mox pro consulunt. Sic, lege consulunt: sic &c. 323 Elibu majestatem, lege Dei majestatem. Eadem pag. ult. adquiescimus, vias &c, lege & vias. 330 sibi quicquam nedum, lege sibi quicquam videt, nedum. 357 nonnullum, lege nonnullam. 369 Davuare, lege Davuare. 372 eximium habent vim &c, lege eximium legimus, id vim &c. 422 quid ea sit factum lege quid ea factum fuerit.

Hi fere sunt lapsus, L. B., quos te emendare velim; Viro docto, qui plagulis typographicis recensendis præfuit, cujusque accuratorem fati prædicare non possum, magnam partem non imputanda, sed ipsi Auctori, cujus autographo voces nonnullæ exciderunt; qui etiam inter edendum nonnulla immutavit, longe pluribus fortassis limam adhibiturus, nisi sciti Quintiliani memor fuisset, *emendandi quoque modum esse debere.* Cæteros errores, qui oculum, aut mentem fugerunt, ignoscas, Lector, quæso, & boni consulas.